Christoph Wrembek SJ

AADAMA PÄÄSEMINE PARADIISIST

Christoph Wrembek SJ

AADAMA PÄÄSEMINE PARADIISIST

Inimesest ja tema patust

ning Jumalast ja tema armust

JOHANNES ESTO ÜHING

Tartu 1998

Originaal:
Christoph Wrembek SJ, *Adams rettende Vertreibung*:
vom Wesen des Menschen und seiner Sünde und
vom Wesen Gottes und seiner Gnade.
Leipzig: Benno-Verlag 1994
ISBN 3-7462-1115-8

Tõlkinud Kersti Rist
Toimetanud Vello Salo
Kaanekujundus Margit Terasmees
Tehniline teostus Urmas Tamm

ISBN 9985-876-05-9

Lihtsatele inimestele,

kes mulle lihtsaid küsimusi esitasid.

SISUKORD

EESSÕNA

Juba kakskümmend aastat olen ma seletanud pühakirja, kas siis piibli- või vestlusringides, vaimulike harjutuste kestel rännates Pühal Maal või sisevaatluspäevadel, kirjades, isiklikes vestlustes ja paljudes ettekannetes. Olen sealjuures täheldanud, et inimeste mõtted keerlevad ikka samade teemade ümber. On umbes kolmkümmend kuni viiskümmend küsimust, mida esitatakse ikka uuesti või mille abil väljendatakse põhilisi kahtlusi. Need puudutavad nii Vana kui ka Uut Testamenti. Küsimusi ei esita sugugi mitte ainult „harimata" inimesed. Küsivad nii preestrid kui töölised, noored ja vanaemad, orduõed ja kateheedid, need, kel on aega lugemiseks ja need, kel seda ei ole.

Nad küsivad näiteks, kuidas tuleks mõista „pärispattu"? Mida tähendab Aadama, Eeva ja mao lugu? Kas Jumala viha on tõepoolest nii suur, et ta heitis vaarao merre? Kas Jumal saatis omaenda Poja surma? Kuidas saab uskuda Jumalat, kes ei hävita kurjust maa pealt? Kas Jeesus tõepoolest asutas kiriku? Kas on olemas põrgu ja igavene hukatus? Kust tuleb kannatus ja kurjus? Ja nii edasi... Oma kogemuse põhjal võin väita, et seesuguste küsimuste vastu tunneb huvi umbes 4/5 kristlastest. Kuid vaid vähestel on võimalik neid esitada ja neist avameelselt rääkida.

Loomulikult erinevad inimesed oma küsimuste sõnastuse ja keerukuse poolest. Kuid põhimõtteliselt otsivad nad kõik Jumala ilmutuse tegelikku sõnumit. Viimastel aastatel ja aastakümnetel on ilmunud tohutult palju kirjandust religiooni vallast, eriti sellealaseid teaduslikke raamatuid. Kuid ilmselt on need uurimused, uued teadmised ja hüpoteesid pidama jäänud teadlaste ringkondadesse. See, mis „seal üleval" on juba üldteada ja ilmselge, kipub kaduma teel „alla" tavaliste inimeste juurde (kaasa arvatud „tavalised vaimulikud" ja „tavalised usuõpetajad") ja nende igapäevaellu. Sageli on just nn. vabakirikud, sektid ja uued „prohvetid" need, kes jõuavad oma kirjandusega kirikurahva massideni. Näib et meie teoloogid ja professorid jäävad enamjaolt oma eriala ringkondadesse ja väldivad „tavaliste küsimuste" torkeid, millele peaks andma „täiesti tavalisi" vastuseid. Kuid mõlemad pooled vajavad teineteist.

Käesolev raamat tahab küll püsida teaduslikult kindlal alusel, kuid ei püüa pakkuda uusi käsitusi. Ma olen sellest teadlik, et mõned teooriad näiteks pentateuhi kohta (viie esimese piibliraamatu uurimine, kuidas nad on tekkinud, millal ja kelle poolt need kirjutati, mille jaoks need kirjutati jne.) on viimase kümne aasta jooksul muutunud. Aeg on küps uuteks käsitusteks. Kuid see töö ei ole minu ülesanne.

Suurt tuge Piibli esimeste lehekülgede lahtimõtestamisel sain Eugen Drewermanni peateosest „Strukturen des Bösen“ („Kurja struktuurid“). Veel selle kuuendaski väljaandes on kiriklik imprimatur, trükiluba, mis jäetakse sageli tähelepanuta. Arvututes vestlustes ja arutlustes tudengitega, noorte perekondadega, ettekannetes preestritele, orduõdedele ja ilmikutele olen käsitlenud tema „alglugude“ tõlgendust. Tema pole muidugi esimene, kes selgitab Piibli alguspeatükkide saladust, kuid ta teeb seda arusaadavalt ja veenvalt. Ent mida enam ma teda lugesin ja teistega arutasin, seda lähemale jõudsin omaenda seisukohale, mis erineb mitmes oluliseski punktis Drewermanni omast. Näiteks ei jaga ma tema põhimõttelist lähtekohta „hirm“. Veel enam kui tema näen ma inimese enesehävituslikku tegevust ja Jumala lunastavat tegevust ühtse tervikuna. Eelkõige luban ma endale avastada ja esile tuua seosesid Uue Testamendiga ja Jumala ilmutusega Jeesuses, Messias. Sest see on ju seesama Jumal ja Jeesuse Kristuse isa, kes rääkis juba prohvetite läbi „mitmel viisil“ ja samuti ka „Jahvisti“ läbi, kellest oletatakse (või oletati), et ta on kirjutanud Piibli esimeste peatükkide suurema ja algupärase osa.

Drewermann (koos paljude teiste siin mainimata vanatestamentlastega, kelle märkimisväärse tööta poleks Drewermann midagi suutnud kirjutada) andis küll tõuke koostada käesolev raamat, kuid tavaliste inimeste tavalised küsimused olid need, mis juhtisid mind vastuselt vastusele. Ainult see saab olla õige vastus, mis aitab igapäevases elus ning jääb püsima ka pärast tõuse ja mõõnu ja suudab kõike mõtestada.

Seda eesmärki tahab teenida ka käesolev raamat. Mitte täiendada teadlaste mõttevahetust, vaid kindlalt teaduslikult aluselt lähtudes anda selgeid vastuseid paljude inimeste rohketele küsimustele, et nad mõistaksid sügavamalt meie usku ja saaksid seda rõõmsama meelega vastu võtta kui seni. Kas pole see ka Jumala eesmärk, et me õpiksime teda tundma ja mõistaksime, millise tõe tema meile kingib ja mille jaoks ta on meid loonud?

Sooviksin tänada kõiki, kes on mind oma küsimustega edasi aidanud: naisi ja mehi, ilmikuid ja preestreid, noori ja vanu inimesi. Eelkõige neid,

kes on lugenud järgnevaid mõtteid „prooviks“, neid põnevaks pidanud ja julgustanud mind edasi kirjutama: Katharina Haase, dr.Günter Deiringer, Marlise Graf, Erika Fischer, Dorothee Haart, õde Tharsita, Marianne Grewing. Aga ka kõiki neid, kes lihtsalt kuulasid, noogutasid ja ütlesid: „Umbes nii peaks see olema!“

Christoph Wrembek SJ
Issanda ilmumise püha, 1994

1

INIMLOOMUSE VASTANDLIKKUS

1.1. Oma usust aru anda. Tänapäeval.

Juba esimesed Piibli leheküljed tekitavad palju küsimusi. Kas Jumal on maailma tõesti nii loonud, nagu siin kirjutatakse? Seitsme päevaga? Või täpsemalt kuue päevaga, sest seitsmendal olevat ta ju puhanud. Millal see kõik toimus? Kas umbes aastal 4004 enne Kristust, nagu arvati veel 1885.a.?[1] Enamik loodusteadlasi lükkab sellise maailmavaate pead vangutades tagasi, pidades seda iganenuks ja vastutustundetuks: ei, meie maailm on tekkinud umbes 15 miljardit aastat tagasi. Ja hoopiski Jumala abita, väidavad ühed. Aga: mis või kes on siis Jumal, küsivad teised.[2]

Näiteks esitasid bioloogid hiljuti uuesti vana hüpoteesi, mille järgi on inimese areng seotud kolme inimahvi – gorilla, orangutani ja šimpansi – arenguga. Nad tegid isegi kindlaks, et nende kolme inimahvi geneetiline materjal kattub 99% osas inimese omaga.

Järelikult ei vasta tõele, mis Piiblis on kirjutatud? Kas see polegi siis eksimatu ilmutus? Kas see peaks tähendama, et Jumal valetab? Kuid et Jumal valelik olla ei saa, peab kõik nii juhtunud olema, nagu Piibel kirjeldab, väidavad mõned vagad inimesed.

Siis olid ometi Aadam ja Eeva esimesed inimesed? Või tuleb aeglast arengut, evolutsiooni õigeks pidada? Igatahes pole seda Piiblis sõnagagi mainitud. Mida siis tähendab muinasjutt maost ja puust? Ja kui me juba küsimas oleme: kust tuleb kurjus maailma, kui Jumal on ometi kõik hästi loonud, nagu ütleb Piibel? Kui Jumal on armastus, nagu kõlab meie usu põhialus.

Need Piibli, „rahvaste raamatu“ esimesed leheküljed tõstatavad palju tõsiseid küsimusi. Meeldejäävad pildid Aadamast ja Eevast, maost, Kainist ja Aabelist, veeuputusest, Paabeli torni ehitamisest kannavad hoolt selle eest, et paljud inimesed, sajandeid tagasi või ka tänapäeval on neist rohkem mõjustatud kui teistest Piibli osadest.Teoloogilised raamatud, kirikulaulud ja paljud teised tekstid käsitlevad neid esimesi peatükke. Nii või teisiti kujundavad need meie mõtlemist, maailmapilti. Enamikus tekitavad nad hirmu, aga siiski lepitakse „pärispatuga“, mida siin on kirjel-

datud. Nii see juba kord sündis, peame seda lihtsalt uskuma, ütlevad ühed. Teised aga küsivad: mis on patt? Mis on algpatt? Mida tähendab inimese lunastamine? Kas Jumal üleüldse on olemas või saab maailma kujutleda ka ilma temata?

Need on põhiküsimused, mis kerkivad ikka ja jälle. Seetõttu on vajalik nad uuesti, vastavalt meie tänasele maailmapildile lahti mõtestada, põhjendamaks usku, mis meile ometi rõõmu peaks valmistama. Me peame põhjendama oma usku vastates inimeste küsimustele, et see kujuneks kindlaks veendumuseks, millest Peetrus kõneleb oma esimeses nelipühajutluses: „Jumal on tema teinud Issandaks ja Messiaks, sellesama Jeesuse, kelle teie risti lõite.“(Ap 2,36)*

Paar aastat hiljem seisis Paulus Areopaagil uue ülesande ees: ta pidi usku Messiasse Jeesusesse juudi maailmapildist hellenistlikku üle kandma. See õnnestus tal vaid vähehaaval. Tema eesmärk oli seesama, mis Peetrusel Jeruusalemmas: põhjendada usku Jeesusesse. Nii lõpetab ta oma esimese tervituskõne Korintose filosoofide ees lausega: Jumal on pakkunud kõigile tõestuse sellega, et on tema üles äratanud surnuist. (Ap 17,31) Ometi, nagu teada, ebaõnnestus Paulusel see esimene katse juudi messiausku paganlikku maailmapilti üle kanda.

Tänapäeval seisame meie sarnase ülesande ees. Peame püüdma oma esivanemate, oma kiriku usku vanast maailmapildist meie põlvkonna uude, loodusteaduste poolt kujundatud maailmapilti üle kanda. Usku Jumalasse, tema ilmutusse ja lunastusse Jeesuses tuleb püüda arusaadavaks teha tänapäeva inimestele.

Mida paremini me midagi mõistame, seda kergem on meil selles elada. Mida enam me mõistame Jumala ilmutuse teed, mida selgemaks saavad meile meie usu tõsiasjad, seda lihtsam on meil Jumalat omaks tunnistada ning Teda armastada. Äratundmine viib tegevuse juurde, arusaamine vallandab südame rõõmu ja südame valmisoleku.

Niisiis: kas seab Piibel meid valiku ette, kas usk Jumalasse ja tema ilmutusse, nagu see seisab Piiblis, või loodusteadused oma faktidega. Või ehk on mõlemad õiged?

* Piiblit on tsiteeritud 1997. a. väljaandest: Eesti Piibliselts 1997. T.m.

1.2. Jumal on Tõe Jumal, kes avaldub kõiges tõeses

Usk Jumalasse ja loodusteaduste faktid ei pea teineteist välistama. Jumal on meie katoolse usu kohaselt Tõe Jumal. See tähendab muu hulgas ka seda, et ta avaldub kõigis tõdedes. Siit järeldub, et mis iganes ka teaduslikus uurimises tõestust ei leiaks, kõik peab viimselt ühtima Jumala ilmutusega Jeesuses Kristuses.

Jumal on Looja ja Lunastaja. Loomine ja lunastamine on ühtviisi tema töö, kes on teinud kõik taevas ja maa peal. Teda võib leida niihästi looduse seaduspärasustes, mida me üha enam avastame, kui ka armastuses, mis on Tema suurim saladus. Seega ei tarvitse karta, nagu oleks mõne loodusteaduste vahetulemusega tõestatud meie usu ja piibli paikapidamatus. Või justkui Jumalat ei oleks.

Ma ütlen vahetulemus, sest nii mõndagi teadlaste avastust, mis on esialgu paistnud revolutsiooniline, kõike pea peale pöörav, on tulnud järgnevatel aastakümnetel revideerida. Kui palju on juba püstitatud teooriaid universumi tekkimise kohta! Ja alati on arvatud, et mõistatusele on leitud lõplik lahendus. Paar aastat hiljem avastavad teised teadlased midagi muud, esitavad täiendavaid arvutusi – ja eelmine tulemus langeb paljude teiste vahetulemuste hulka.

Siis, kui moodi läks psühholoogia, loobusid paljud preestrid oma ametist, paljud usklikud astusid kirikust välja. Nad pidasid tõestatuks, et Jumal pole midagi muud kui inimese alateadvuse projektsioon või isa autoriteedi väljatõrjumine. Tõepoolest juhtis see uus arusaam tähelepanu seostele, mida varem polnud suudetud märgata. Samas tuli seda aga oluliselt korrigeerida. Praegu me teame, et psühholoogiat saab väga hästi seostada usuga Jumalasse. Lõppkokkuvõttes on psühholoogia meie usku süvendanud ning muutnud kujutlust Jumalast suuremaks ja ilusamaks. Nüüd oleme tänulikud, et psühholoogia on meie teenistuses. See pole ju midagi muud kui veel üks seaduspära Jumala, meie Isa loomingus.

Isegi teoloogias endas tuleb meil ikka ja jälle tegemist teha vahetulemustega. Sest vahel peab teoloogia tuginema uurimistulemustele, mida tuleb veel tema enda poolt kontrollida, ja mis seetõttu kätkevad korrektiivivõimalust.

Nii näiteks heideti käesoleva sajandi algul (paavst Leo XIII, „Providentissimus Deus", 1893) kõrvale arusaam, nagu võinuks pühad kirjanikud inspiratsioonist hoolimata eksida. „Jumaliku inspiratsiooni puhul pole mingi eksimine võimalik." Püha Vaim asunud kirjutajate kõr-

val, nõnda et need kõiki tema sisendusi täielikult mõistsid, tõetruult kirja panid ja eksimatut tõde sobivas vormis väljendasid. Ometi leidsid piibliteadlased, et arusaam kirjutajaist, kelle sulge olevat juhtinud Püha Vaim, ei vasta tegelikkusele. Sellegipoolest nad ei kahelnud ilmutuses, vaid otsisid ilmutuse „komplekssemat mudelit“, milles oleks ühendatud inimliku kirjutaja sõltumatus ja Jumala avaldumine tema Vaimu läbi.

Seesugune otsing pole ilmutuse eitamine, vaid püüd tunnetada seda paljutahulist protsessi, mille kaudu Jumal end inimesele avaldada tahab.

Meie ajal on leitud, et Piibel sisaldavat hulga müüte. Nõnda tekkis teoloogide seas piibli demütologiseerimise koolkond. Tundus, et nad ei jätnud kivi kivi peale. Tänapäeval aga tehakse katseid luua pigem vastupidise suunitlusega koolkonda, väites, et müütidel on mõte, nad võivad sisaldada ilmutust. Niisiis võtame müüdid jälle sisse...

Läheb tarvis tasakaalukust ja kannatlikkust, et mitte lasta end segadusse viia igast osa- ja vahetulemusest teoloogias. Meie, inimesed, jõuame tõe juurde vaid sammhaaval, küsides ja avastades. Asi pole tões endas, vaid inimeseksolemise eripäras. Kui võtame arvesse seda ja samuti tõika, et teadused vahendavad enamasti osa- ja vahetulemusi, ei saa ükski uus avastus meie usku enam nii kergesti kõigutada. Loodusteaduste ja Piibli näiline vastuolu pigem innustab meid arutlema, kuni kõik on Kristuses üheks saanud.

See, mis siin on öeldud usklike kohta, käib ka loodusteadlaste kohta. Mõnigi, kes arvab end olevat tõestanud, et Jumalat ei ole ja religiooni ei tohiks olemas olla, peab hiljem tunnistama, et tema avastus on olnud vaid vahetulemus. Pärast 70 aastat valitsenud ateistlikku maailmavaadet Nõukogude Liidus tuntakse seal üha rohkem vajadust religiooni ja Jumala järele ja samuti Hiinas. Usk ja kirik pakuvad seal – nagu Lõuna-Ameerikaski – ainsana tuge surutise vastu. Seega kaotab pinna igasugune ateistlik teooria religiooni kohta. Religioon on end seal tõestanud rahva lootusena, mitte „oopiumina“.

Püsimajäävate uute teadmiste kaudu muutub meie ettekujutus Jumalast ‘tõesemaks’, Tema saladus veelgi suuremaks ja ülevamaks.

Igatahes võivad teaduste vahetulemused segi paisata meie arusaama usust. Ent see on hädavajalik! Sest meie, inimesed, teeme endile alati kuju Jumalast, mitte küll enam puust ja savist puuslikke, kuid siiski on meil teatud „piltkuju“ Jumalast, („Ma usun universaalset jõudu.“ „Meil on ju kõigil ükssama Jumal.“Millega põhjendatakse seda Jumala „tunnetamist“?)

mõni mõiste või traditsioon, millest me ei taha loobuda; sageli vaid selleks, et õigustada omaenda ellusuhtumist.

Ent sellisel juhul ei saa Jumal end meile nõnda ilmutada, nagu ta tõeliselt on. Ta on aga lõpmatu! Lõplik jumalapilt, mille üle inimene enam isegi mitte järele mõelda ei taha, takistab Jumalat end meile oma armastuses avaldamast. Ehk on see siis Jumal ise, kes tahab veidi kõigutada meie harjumuslikku jumalapilti tänapäeva loodusteaduste kaudu (nagu Iisraeli puhul kuningas Koorese abil)? Meid jälle võib haarata hirm, kui miski näib olevat teisiti kui oleme õppinud. „Kas siis kõik on osutunud valeks?“ kuuleme neid inimesi küsimas. Mitte kõik pole olnud vale! Kuid tõde on ainult tee, mis jõuab lõpuni alles Jumalas. Kui osa- ja vahetulemused kuulutatakse lõpptulemuseks, inimese kitsus, hirm ja mugavus teda tema usulisel teel seisma jääma sunnivad, siis kujundab ta Jumala iseenda järgi, selle asemel, et lasta Jumala lõputul saladusel ennast kujundada.

Kui me küsimast ei lakka – just selleks on Jumal meid loonud – ning oma teekonda jätkame, muutub kujutluspilt Jumalast üha suuremaks ja imetlusväärsemaks, me hakkame teda veel enam armastama kui seni. Usk ja loodusteadused peavad viimselt olema kooskõlas, sest kõik pärineb ühest Jumalast, kes on kõik loonud ja kes on kõik kõiges.

Kuidas monsignore Columbo ja isa John Paul lauldes ilmutust mõistavad

„Esimest korda elus olen Pappenburgis. See on ilus koht ja meeldib mulle!“

Monsignore Columbo silmitseb huviga ümbrust sellal kui John Paul autot mööda kanaliäärset tänavat juhib.

„Kuidas te ometi tulite mõttele laulda täna õhtul võõras kirikukooris, John Paul?“

„Ah, teate, ma laulan üldse meelsasti. Laulmine on midagi väga, väga tähtsat. Iga kõnelus on laulmine. Esimene asi, mida ma oma elust mäletan, on laul. Ma istusin oma ema süles, Idarinne tuli järjest lähemale, ja ta laulis Ave Mariat. Ta laulis, kas teate! Ta laulis seda. Ta palvetas lauldes, et meie isa veel tuleks ja meid sealt ära viiks. Ma arvan, et sel tunnil sain ma palju kindlust ja lootust. Nojah, sellest ajast laulan ma meelsasti. Ja kui ma aasta tagasi koos preestritega laulda püüdsin, – nende isandatega on see kaunis raske – küsis keegi, kas ma ei sooviks tema pastoraati tulla ja sealse kooriseltsiga koos laulda. Täna õhtul võtamegi selle ette. Mul on muide hea meel, et teie ka tulete.“

„Ma ei tea, kas minust teile mingit abi on. Tegelikult laulan ma ka meelsasti, ent vahel mitte päris nii nagu helilooja on ette näinud.“

„Sellest pole midagi. Rohkem teeb mulle muret, kas rahvas mitte julgust pole kaotanud. Seal vastaskaldal peakski see asuma...“

Ta juhtis auto kirikuesisele parkimisplatsile. Monsignore võttis noodipuldi, John Paul noodid kaenlasse ja nad suundusid koguduse ruumidesse. Sinna oli juba rahvast kogunenud ja tuli veel juurdegi. John Paul hoolitses sundimatu atmosfääri ja monsignore oma sarmiga rõõmsa meeleolu eest. Rõõmsameelsuses peitub julgus ja seda läheb meil täna õhtul vaja, mõtles John Paul. Sest preester oli talle öelnud, et koorirahvas on arapoolne ja oma võimetes mitte just kindel.

Nad jagunesid neljaks hääleks, seadsid end soojaks köetud ruumis mugavalt sisse ja laulsid oma dirigendi juhatusel tervituseks ühe kaanoni, mida nad hästi oskasid. Preester juhatas õhtu sisse paari meeleoluka lausega ja tegi siis minekut. Tunni aja pärast lubas ta tagasi tulla, et koor saaks vahepeal õpitu talle ette laulda.

John Paul jagas noodid välja. Ta tahtis alustada uuema, neljahäälse antifooniga. Tegelikult oli see vaid üks antifoon juurdelisatud salmidega, mida oli lihtne laulda ja mis kõlas eriti hästi. Ka tekst oli ilus: Pimedana

tulen ma, Issand, Sinu juurde. Kahetseva meelega ja lakkamatus rõõmus. Au olgu Sulle, valguskiir meie pimedas öös!

John Paul laulis antifooni ette. See oli vaid kaks rida pikk, lihtne ja kandev. Nüüd pidi koor selle ühehäälselt järele laulma. Ja siis tabas John Pauli ebameeldiv üllatus: asi ei klappinud. Üldsegi mitte...

„Üks hetk, palun. Ma annan teile esimese noodi kätte. Nii... Alustage palun uuesti.“

Nojaa, see kõlas veidi modernselt, aga lõpuks tuli siiski midagi ühehäälset välja. Kõik naersid ja see oli ehk kõige olulisem.

„Hästi!“ John Paul mõtles endamisi, et tuleb lihtsalt otsast alustada. Nad ei olnud veel piisavalt tähelepanelikud. „Ma laulan teile viisi veelkord ette.“ Ta püüdis eriti innustavalt laulda, viisi teatud mõttes sisendada.

„Palun, ja nüüd teie, ühehäälselt. Esimene noot...“

Neljanda noodi juures puhkes segadus. Miski ei klappinud jälle. Seekord loobus koor ise edasi laulmast. John Paul mõtles palavikuliselt: kas nad heidavad mu üle nalja või on see neile tõesti liiga raske? Ei tohiks olla, viis on ju täiesti lihtne.

„Hüva. Ma laulan nüüd ainult esimese rea ette. Laul on teile üsna uus. Ehk panete silmad kinni ja lihtsalt kuulate.“

Nüüd laulis John Paul pigem jäigalt, mitte meloodiliselt, ainult väga täpselt, nagu nad ennist kaanonit olid laulnud.

„Nii, ja nüüd palun see esimene rida. Siin on toon...“

Ei, see ei lähe! Poole rea peal lagunes ühehäälsus koost. Issand hoidku! Midagi sellist polnud tal kunagi varem ette tulnud. Nad tahtsid laulda, selles oli John Paul veendunud. Aga nad ei suutnud ette lauldud viisi järele laulda. Mida teha? Kuidas neile see uus meloodia selgeks õpetada?

„Hästi, proovime nüüd teisiti. Palun ainult sopranid. Mu daamid, näidake, mida te suudate. Kõigepealt ‘sol’... Priima. Nüüd algus „Pimedana tulen ma“, sinnamaani...“

Korraga tundis John Paul endas tahtmist, indu selle uue lauluga hakkama saada. Nad peavad selle ära õppima, ta tahtis, et nad selle ära õpiksid. Ta saab sellega hakkama. Ja ta laulis...

Tõepoolest, see õnnestus! Ebakindlalt küll, aga nad laulsid õigesti.

„Ja nüüd veelkord... Jaa, te oskate küll! See kõlab juba hästi. Ja nüüd, härrad tenorid, palun ma sedasama teilt.“

Põgusa vaidluse järel jõudsid tenorid esimese toonini, ent selle pidi John Paul katkestama, kuna kõik puhkesid südamest naerma. Kõla oli tõesti veidi veider.

„Mu härrad, nii see ei lähe! Võtke kõigepealt esimene toon pikalt üles, ärge eksige poole noodiga...“

Võis juba aimata, kuidas see peaks kõlama. Mitmekordse katsetamise järel jõudsid ka tenorid enamvähem rahuldava tulemuseni. Samale järjele sai John Paul ka aldid ja bassid. Ja siis kõik koos – ning esimesed edusammud olid tehtud. Aga millise vaevaga! Nõnda ei saa see edasi minna, mõtles John Paul. See võtab liiga palju aega ja muutub siis igavaks. Kuidas lauljate tuju üleval hoida? Ma ei tohi meelt heita, muidu kaotavad ka nemad julguse.

„Hästi! Kõlab juba paremini. Nüüd palun ma sopranitelt tervet rida. Ma laulan selle teile ette, palun kuulake tähelepanelikult...“

Pimedana tulen ma, Issand, Sinu juurde... Ta laulis seda laulu meelsasti, see oli seotud paljude mälestustega. Seekord laabus sopranitega hästi. Nad märkasid seda isegi ja olid sisimas uhked. Tubli, mõtles John Paul, võibolla kandub see teistelegi üle. Järgmiseks võttis ta käsile bassid, aga need kaldusid jälle kõrvale... On see vast alles töö!

Poole tunni pärast suutis koor antifooni ühehäälselt laulda. Ja nüüd alles algab tegelik töö, ütles John Paul endale. Ta heitis pilgu monsignorele, kes oli asunud tenorite hulka, ja märkas, et Columbo naeratab kuidagi imelikult. Mis temaga siis nüüd lahti on, käis mõte John Pauli peast läbi. Kuid tal oli praegu hoopis muude asjadega tegemist.

Ta alustas tenoritega. Härrad olid väga püüdlikud, kuid neil oli raskusi nootide järelelaulmisega. Tuli õpetust veelgi aeglustada, vahel ainult neli nooti ette laulda, et nad kuuleksid, mida ta laulab, ja suudaksid järele laulda.

Et mitte teisi hääli liiga kaua tegevuseta hoida, harjutas John Paul tenoritega ainult esimest rida. Siis võttis ta käsile bassid, neil oli kohe alguses veidi raskem osa. Tegelikult oli see ilus, klassikaline bassifiguur, mida pole võimalik unustada, kui oled seda kord kuulnud. Aga nad ei tundnud sedalaadi laulmist, nad olid harjunud hoopis teistsuguse muusikaga. Ikka-jälle pidi John Paul ette ja taha laulma – loodetavasti ei kaota nad huvi, loodetavasti jäävad nad kohale ning jätkavad. Me saame sellega hakkama, ma tahan, et nad oskaksid seda ilusat laulu.

Kui tuli altide kord laulda, juhtus äkki midagi ootamatut: keegi ilusa häälega daam libises teise talle tuntud meloodiasse – ja kõik laulsid kaasa! Ühehäälselt! John Paul nägi palju vaeva, et neid vanalt jäljelt uuele meloodiale ümber suunata. Lõpuks otsustas ta lasta esimest rida neljal häälel laulda.

„Palun, tõuske korraks püsti. Tuleb veidi hinge tõmmata, te olete juba tublisti tööd teinud. Hingake sisse... ja välja. Kuulatage juba seesmiselt viisi, mida te laulma hakkate ja koondage tähelepanu esimesele toonile. Ma laulan kõigile häältele ette...“

Esimene katse ebaõnnestus, kuid järgmine tuli juba välja. Esimene rida säras imeilusas harmoonias – nojah, see võiks ka paremini kõlada, aga nad saavad juba hakkama. Nad saavad ka nii laulda! Ka lauljad ise särasid: nad said hakkama millegi uuega, mida nad varem ei tundnud, ja see kõlas ilusasti.

„Nüüd teeme väikese pausi. Aga paluks ilma õlleta, härrased!“

John Paul küsis mõnedelt, kas nad soovivad veel jätkata. „Aga muidugi! Kui me juba nii kaugele oleme jõudnud, siis peame edasi minema!“

John Paul astus monsignore Columbo juurde. „Mida teie arvate? Teen ma inimestele liiga?“

„Te teete kõike suurepäraselt, John Paul. Olen teis avastanud ühe joone, mida ma seni ei tundnud. Olite nii indu täis, et suutsite meid täielikult kaasa tõmmata.“

„Mul on küll teistsugune tunne. Nad ei tulnud selle uue meloodiaga sugugi kaasa. Nagu oleksid nad saja vana meloodia kütkes, mis uue eemale tõrjusid. Tegelikult olen ma hämmastunud, et see nüüd nii hästi kõlama hakkas. Ja et inimesed vastu pidasid.“

Ta vaatas ringi. „Kas teate, Columbo, see on ju tegelikult minu süü, kui need head inimesed seda ilusat laulu ära ei õpi. On ju? Ma pidin ikkajälle midagi välja mõtlema, mille abil nad viisi selgeks saaksid. Kui nad lõpuks seda antifooni laulda ei oska, oleks see minu viga. Just nimelt! Ma ei ole piisavalt vaeva näinud, pole piisavalt mõelnud, kuidas neid noote veel teisiti, veel paremini neile õpetada. Või tahan ma liiga palju?“

„Võib olla küll. Igal juhul, ärge end liiga palju vaevake. Inimesed peavad ka ise tahtma. Kui koor lihtsalt välja lülitub ega taha laulda, ei aita ju ka teie parim metoodika, või mis?

„Siis peaksin ma oma metoodika nende tahtega kohandama. Peaksin mõtlema, kuidas nende tahet meelitada, nii et nad laulda sooviksid. Küll on õnn, et see koor laulda tahab. Seda ma hindan kõrgelt, nad on tublid olnud.“

Isa John Paul võttis käsile teise osa. See on väsitavam, mõtles ta. Lase veidi vabamaks, et nad naerda ka saaksid. Ta teadis nüüd, kus asuvad tugevad jõud, kus nõrgad ja kuidas neile läheneda tuleb. Ta pidas silmas, et lauljad kuuleksid, mida nad juba oskavad ja kui ilusasti see kõlab. Ta tahtis, et nad tunnetaksid seda uut meloodiat, ent see oli vaevaline. Vahel

tundus, et nad ei kuulnudki meloodiat, mida ta neile ette laulis, ja laulsid hoopis midagi muud. Kõik koos! Vahel nad ei märganudki, et ei laulnud sugugi mitte seda, mida ta neile oli ette laulnud. Kuid viimaks jõuti lõpuni: „Valguskiir meie öös". John Paulil õnnestus isegi mõned read nendega kaasa laulda.

Möödunud oli juba üle kahe tunni. Tegelikult oli kavas harjutada rohkem laule ja lisaks oli kavas päev lõpetada õhtupalvuse laulmisega. Nüüd aga oskasid nad ainult antifooni...

Siis saabus preester tagasi.

„Noh, mitut laulu me saame nüüd koguduses laulda?"

„Ühte! 'Pimedana..'"

„Ühte? Mida te siis kogu selle aja tegite?"

Preester ei suutnud uskuda, et nad olid ainult ühe lauluga toime tulnud. Ent nii see oli. Ja lauljad olid sellega rahul. Nüüd tahtsid nad veel õhtupalvust laulda ning lisada sinna ka see üks laul. See kõlas suurepäraselt ja liigutavalt, pärast kogu seda vaeva. John Paul ütles palve puhtast südamest:

„Jumal, Sina oled saladus, nagu üks ilus neljahäälne laul. Sa lasid meil, lihtsail inimestel näha ja kuulda täna osa Sinu aulisusest. Kui palju laule on Sul veel varuks! Kui palju ilusat me saame veel kogeda! Ole meie elu dirigent. Meelita meist välja see, mis meis tallel on ja mis meid Sinuga ühendab, kuni Sinu laul on meis ja meie laulame Sinus ning meie süda on täis rõõmu. Kata meid täna öösel oma rahu meloodiaga, et me hommikul ärgates uut päeva koos Sinuga alustaksime. Kristuse, meie Issanda läbi..."

„Aamen."

Kui John Paul autot Oldenburgi suunas juhtis, istus monsignore vaikides tema kõrval.

„Mis on, Columbo?"

„Jaa, ma taipasin midagi, kui te palvetasite."

„Ja mida siis?"

„Ma taipasin, kuidas toimub ilmutus, kuidas ta peab toimuma."

„Mis ilmutus?"

„Eks ikka Jumala ilmutus Iisraelile Pühakirjas. Ja ka meie kirikus. Kuidas Jumal end prohvetite ja kõigi Vana Testamendi kirjutajate läbi oma rahvale avaldab."

„Mis on sellel minu palvega pistmist?"

„Tegelikult mitte ainult palvega, vaid kogu õhtuga, kui te meiega laulu harjutasite." Ja ta vaikis veel viivu.

„Vaadake, John Paul, teil oli mure, et inimesed ei suuda järele laulda, mida te neile ette laulsite, kas pole? Seesama mure on ka Jumalal, kui ta end meile, inimestele, ilmutab. Ta ütleb midagi uut, aga kui inimene seda korrata püüab, tuleb ikka vanaviisi välja."

„Teada lugu, nagu öeldakse."

„Ja nii oli ka täna õhtul. Te laulsite uut viisi, aga inimesed ei olnud võimelised seda järele laulma. Nad ei suutnud nii täpselt kuulata, et uus meloodia neile selgeks saaks. Neis olid paljud vanad viisid, laulud, mida nad tundsid ja need takistasid laulmast uut Jumala laulu. Nende vanad laulud summutasid selle uue Jumala laulu."

„Te arvate seega, et Jumal nägi niiöelda vaeva, et ilmutust inimesteni tuua?"

„Mitte ainult seda, John Paul. Ta laulis ette ühe uue laulu, laulu Jumalast, nagu ta on tõeliselt. Aga mitte ainult, et meie, inimesed seda laulu vaid takt-taktilt vastu võtta suudame, – ja selle aeglase harjutamise käigus kaotame juba huvi uue laulu vastu – vaid meile meenuvad ikka-jälle viisid, mida oleme kusagil mujal kuulnud, ja me ei märka, et see mitte Jumala uus laul pole. Ja kui mõne koha peal terve koor, niisiis kogu Jumala rahvas, mitte nii ei laula, nagu 'paberil seisab', peab Jumal meid katkestama ja ütlema: see pole üldse enam minu laul! Sa laulad pigem nii, nagu sa ise asjast aru saad ja mitte seda, mida mina sulle ette seadsin."

„Hm, ja kuhu see meid viib?"

„See viib selleni, et ilmutus saab toimuda vaid protsessina, samm-sammult. Et ta sisaldab vigu ning teda tuleb ikka-jälle korrigeerida. Et Jumalasõna kalliskivi on mattunud inimliku pärimuse ja kujutluste kiviklibu alla..."

„Aga me oleme ometi õppinud, et Jumala Vaim kaitseb Pühakirja kirjutajaid eksimuste eest..."

„Jaa, seda ta teeb. Vead ei lähe tema arvele. Nii nagu tänaõhtune valesti laulmine ei ole teie süü, John Paul. Kuid te ei rahuldunud vale laulmisega, vaid harjutasite edasi, kuni nad laulsid õigesti."

„Te tahate öelda, et pole olemas vigadeta ilmutust?"

„Just nimelt! Ilmutus on alati mattunud inimlike kujutluste alla, inimtunnetuse protsessi. Võtkem mõni teine näide. Te ju annate usuõpetust gümnaasiumis. Oletame, et te tahate seal rääkida inimese vabadusest ja ristiusust. Te olete tunni ette valmistanud ja... Palun, ehk teeksite väheke valgust?"

John Paul lülitas auto laevalguse sisse. Monsignore Columbo õngitses oma jaki taskust paberi välja ja luges:

„Niisiis, te kannate oma õpilastele ette: Vabadus peab olema. See lause formuleerib esmase eetilise kogemuse – vabadus on omaette eesmärk. Ent teie enesemääramine saab olla sõltumatu vaid juhul, kui see otsus on vabatahtlik ja kooskõlas teie olemusega kui selle vabaduse mõõdupuuga. Ent vabaduse sisuks on viimselt siiski ainult teise inimese vabadus. See tähendab, et eetilise käitumise kõrgem norm on...“

„Oh, lõpetage, monsignore. Ma sõidan kohe kraavi!“

„Palun, korrake, mida ma äsja ütlesin.“

„Noh, vabadus on vabadus ja tahab vabadust...“

„Hm, pole paha! Mõned sõnad sellest, mida ma teile ette ütlesin, olid juba olemas. Vaadake, John Paul, niisamuti läks Jumalal tema ilmutusega.“

„Aga, monsignore, ilmutus ei olnud nii peente filosoofiliste nüanssidega.“

„Seda küll, ent ta oli oma sisult samuti uus. Vaadake, õpilased, kes seda teksti, mida te ette loete, kordama peaksid, suudaksid vaid paar sõna välja tuua või siis saaksid tekstist hoopis valesti aru. Ja siis te märkate, et nad pole millestki aru saanud ning peate selle veel kord ette lugema. Nii, nagu te täna õhtul seda viisi ikka uuesti ja uuesti laulsite. Meie, inimesed, suudame uut vaid vähehaaval vastu võtta.“

„Ja te arvate, et Jumalal läks samamoodi?“

„Jah! Sest Jumal on meid sellisteks loonud, et me taipame uut vaid vähehaaval. Õpetaja, kes saab aru, mida õpilased on mõistnud, õigemini mida nad ei ole mõistnud, haarab kätega peast kinni ja ütleb: seda ma küll pole öelnud. Kuulake veel kord! Ja kui ta teist korda öeldut veel korrata laseb, on õpilased juba natuke rohkem mõistnud. Kuid suurem osa on ikka arusaamatuks jäänud ja nõnda peab ta jätkama, kuni nad on kõigest aru saanud. Seepärast avaldasid mulle täna õhtul teie sõnad muljet: Kui nad seda laulu selgeks ei saa, on see minu süü. Ma pean veel midagi välja mõtlema, et nad selle ära õpiksid.“

„Kas te tahate öelda, et see on Jumala süü, kui inimesed ei mõista tema ilmutust?“

„Me oleme seda ju mõistnud, aga ainult selle pärast, et ta kannatust ei kaotanud, kuni tema sõna sai lihaks Jeesuses Kristuses.“

„Niisiis, te tahate öelda, et mil iganes mõni õpetaja midagi edastada tahab, põrkab ta iga inimese loomupärasele takistusele: pärast esimest seletust ei mõista õpilane uut materjali või siis mõistab ainult osa sellest.“

„Just nimelt! Ja veel. Me taipame uut ikka vaid selle varal, mida me juba teame. Tänaõhtuse laulmise ajal oli täpselt sama lugu. Meie mõtlem-

ine ja arusaamine toimub enamjaolt järk-järgult, sammhaaval, kõikvõimalike pärimiste ja vaheselgitustega. Haarame ainult seda uut, mida tahame õppida. Isegi vead kuuluvad millegi uue mõistmise juurde, sest vigadest õpitakse kõige paremini. Ütleme, et alguses suudame uuest materjalist haarata nii umbes 10% ja ülejäänud osa on hämu. Teise seletusega tekivad veel mõned selged kohad ja me taipame veel 10% uuest materjalist. Ja nii läheb see edasi. Erandiks on 'vaimuvälgatused', mida küll esineb, aga harva ja need võivad sisaldada ka valet. Niisiis millegi uue äratundmine ja taipamine toimub vaid jupiti ning senise tarkuse abil."

John Paul nõustus sellega. „Mulle tuleb pähe üks naljakas võrdlus. Kui ema meile vanasti kakaod tegi, jälgisin põnevusega, kuidas tume pulber piima sees lahustus. Algul kadus kakao piima sisse ja selle valge värv jäi pea täielikult alles..."

„Kas kakaod ei keedeta hoopis teisiti?" katkestas Columbo.

„Võib olla, aga praegu mäletan veel ainult seda. Nojah, siis puistas ta kakaod juurde. Nüüd polnud piim enam päris valge. Mida rohkem kakaod lisati, seda tumedamaks piim muutus. Lõpuks omandas ta juba peaaegu kakao värvuse."

„Suurepärane võrdlus! See meeldib mulle, John Paul. Midagi taolist toimub ka Jumala ilmutusega. Ta valab oma uue sõna inimkonda, kuid sellega ei muutu suurt midagi. Piim, inimkond sobitab uue sõna oma vana olemislaadiga. Alles pärast rohkeid, väsimatuid katseid muudab Jumal inimkonda vastavalt oma olemislaadile."

„Kas siis ei saaks öelda, et Jumal on ebatäiuslik, kuna ta on inimese ja tema tunnetuse nii aeglaseks teinud?"

„Ma ei kiirustaks hinnangutega. Miks pidada mingit protsessi, järkjärgulist edasiliikumist, 'teed' üleüldse ebatäiuslikuks ja aeglaseks? Miks ei võiks teatud laadi 'ilmutuse evolutsioon' olemas olla? Jumala igavese tõe avanemine inimese ajas? Võtkem end lihtsalt sellistena, nagu oleme ja respekteerigem seda, mis on inimesele iseloomulik. Ehk leidub selles nii mõndagi ilusat ja väärtuslikku. Kui Jumal on meid sellisteks loonud, eks ta siis kanna ka hoolt, et me teda 'vähehaaval' tundma õpime."

„Kuidas te seda kõike nüüd Piibliga kohandate?"

„Öelge, John Paul, kas mõnd parkimiskohta ei ole läheduses, ma peaksin tingimata..."

„Jah, teil on õnne. Enne järgmist pööret Friesoythe suunas on selle teelõigu viimane parkla."

Preester astus autost välja ja vaatas taevasse. Meretuul oli pilved laiali ajanud ning tähed särasid selgelt öisel taevavõlvil. Kummaline, et inimene nii väga tähti armastab. Nad võluvad meid ikka ja jälle, loodusteadustest hoolimata. Äkki nad kuuluvad samuti ilmutuse juurde?

„Jumalat tundma õppides lähtume alati sellest, mida me juba teame. Lapsed lähtuvad tähtedest, loodusteadlased mustadest aukudest." Monsignore astus John Pauli juurde ja koos vaatasid nad üles.

„Iisraelgi lähtus tookord sellest jumalapildist, mida ta seni tundis. Sinna kuulusid ka tähed ja taevas, vihm ja päike, torm ja äike. Kui ta oma vana kogemuse varal lähenes Jumala uuele ilmutusele, interpreteeris ta Jahvet oma vanade jumalate järgi, algul võibolla isegi märkamata eksitust. Nõnda jõudis Jumala uuest ilmutusest inimesteni esialgu vaid väike osa. Ja seegi oli veel kaetud vanade arusaamadega."

Mõlemad vaikisid mõnda aega. Sahinal möödus mõni auto. Muidu oli aga imeliselt vaikne.

„Monsignore, niiviisi jõuame aga hoopis uute väideteni Jumala ilmutuse kohta Piiblis."

„Nimelt?"

„Noh, järelikult ei sisalda Piibel mitte ainult Jumala sõna, vaid ka inimese sõna. Ja teisiti see ei saakski tegelikult olla."

„Jah, ma ise arvan ka nii, John Paul. See Piibel, mida me kätte võtame, on ju kirjutatud inimeste poolt. Meie äsjase võrdluse järgi oleksid nad õpilased, kes kirjutasid üles seda, mida nad olid õpetaja – Jumala – jutust haaranud. Või nagu ennist koorilauljad, kes laulsid järele, mis neil oli teie ettelaulmisest meelde jäänud."

„Kuid kuhu jääb siis inspiratsioon, sisendus ja juhtimine Püha Vaimu poolt?"

„Oo, see on täiesti olemas! Ainult et teisel kujul, kui meie seda varem õppinud oleme. Päris kindlasti on Jumal piiblikirjutajaile aegajalt oma 'sisendusi' saatnud, selliseid vaimuvälgatusi. Kuid ma arvan, et tavaliselt avaldab Jumal end meie taipamisvõime kohaselt, see aga toimub sammhaaval, järkjärgult. Pealegi ei ole meil üldse seda 'algset sõna', mida Jumal on ilmutanud. Meie käsutuses on vaid mitmekordsed tõlked, mis on ühtlasi ka tõlgendused. See protsess jätkub niisiis põlvest põlve, mil me püüame mõista, mida Jumal meile tegelikult on ilmutanud."

„Ilmutus ei ole niisiis mingi uue seisukorra staatiliselt ühemõtteline edastamine, vaid elav dialoog?"

„Küllap vist. Meenutage veelkord neid õpilasi või lauljaid. Me taipame vaid vähehaaval ja lisaks paneme juurde ka oma eelnevad mõt-

ted ja kogemused, märkamata, et need on meie endi ja mitte Jumala mõtted. Siis peab Jumal jälle otsast peale hakkama. Niisiis, kui Piiblis vahel seisab, et seda või teist olevat Jumal öelnud, tuleb arvestada võimalusega, et tegelikult ei öelnud ta seda sugugi või vähemalt mitte just täpselt nii, nagu seal seisab, vaid veidi teisiti või siis ka hoopis teisiti. Inimesed on aga Jumala sõna mõistmisel lähtunud omaenda arusaamadest, suutmata eristada omaenda vana ja Jumala uut sõna.“

„Jumaliku tõe sõna, mis peitub kalliskivina maapõues, tuleb aeglases protsessis üles leida. Kas Jumala inspiratsioon laieneb ka sellele protsessile? Põhimõtteliselt ka meile kahele, kes me püüame Jumala igivana, igavest sõna mõista?“

„Nii see peaks olema, John Paul. Me tohime arvestada ja peamegi arvestama sellega, et pühakirjas leidub ka inimlikku mõtlemist, mis on jumalikku moonutanud ja mida tuleks hiljem jälle korrigeerida. Jeesus korrigeerib nii mõndagi, mida tema ajal peeti Moosesele Hoorebi mäel antud ilmutuseks. Näiteks abielulahutuse küsimuses või suhtumises patustesse. Oma tegevuse ja kuulutusega ütleb ta: Minu Isa ei ole selline! See, et Piiblis on inimlik ja jumalik sõna segunenud, ei kahjusta ilmutust. Sest Jumal ei puhka, kuni me õpime teda tundma sellisena, nagu ta tegelikult on.“

„Kuid see on juba Kristuses toimunud!“

„Tõsi. Objektiivselt on see Naatsareti Jeesuses toimunud. Kuid võib juhtuda, et me ei mõista Jeesust nii, nagu Jumal, Igavene, on end temas kõigi aegade ja inimeste jaoks avaldanud. Siis oleks ka Jeesus üks selline kalliskivi, mida peame ikka uuesti inimkuuest vabastama. Tulge, sõidame edasi.“

Nad vestlesid veel hulk aega sel teemal. Kui nad seisid Oldenburgis foori taga, et Bremeni suunas edasi sõita, ütles isa John Paul:

„Teate, monsignore, tegelikult me ainult seletasime lahti seda, mida II Vatikani kirikukogu ütleb jumaliku ilmutuse kohta konstitutsioonis „Dei Verbum“. Nimelt, et Jumal räägib pühakirjas inimeste läbi inimese kombel. Kui tema, kogu maailma saladus, tahab end meile, inimestele avaldada, peab ta end kohandama meie arusaamisvõimega. Tema ise peab hoolt kandma, et me pikkamisi õpiksime eristama tema sõnu inimlikust moonutusest. Kuid siin tekib veel üks küsimus.“

„Ja see oleks?“

„Millise kriteeriumi järgi me otsustame, kas miski on Jumala sõna või siis pigem inimlik arusaam? Muidu hakkab lõpuks igaüks ise endale õpetusametiks, igaühel on oma ilmutus.“

„Jah, see oht on olemas. Kuid selleski usaldan ma Jumalat. Ent põhikriteeriumiks, John Paul, peab olema armastus. See suurim armastus...!“

Ja monsignor Columbo hakkas laulma: “Pimedana tulen ma Issand, Sinu juurde. Kahetseva meelega ja lakkamatus rõõmus. Au olgu Sulle, valguskiir meie pimedas öös!” Ning isa John Paul laulis kuuenda salmi: “Ma juhin pimedaid oma teedele, ja muudan pimeduse nende eel valguseks. Jumala südame armastuses. Tõusvas Päikeses, mis on tulnud meid vaatama...”

1.3. Kuidas tuleb lugeda Piibli esimesi lehekülgi

Igaüks suudab vahet teha, kas tema käes on muinasjuturaamat või ajaleht. Lugedes lauset „Talumehel oli põld ja ta vaatas iga päev, kas see ka vilja kannab“, taipame kohe, et see pole põllumajandusministeeriumi pressiteade ega ajalehe esikülje uudis. Ajalehelt võiks iseenesest sellise lause puhul kohe küsida: kus see talumees elab, mis on tema nimi, kus asub tema põld, millises katastris on see registreeritud? Niisuguseid küsimusi ei esitata aga ühelegi muinasjutule.

Kas muinasjutt valetab, kui seda talumeest ega põldu tegelikult olemaski pole? Loomulikult mitte, ta väljendab samuti tõde, ainult et veidi teistsugust, sellist, mida ajalehe esiküljel ei mainita. Ja tema väljendusviis on teistsugune.

Kujutlegem, et meie kätte on esmakordselt sattunud heebreakeelne tekst ja me peame seda tõlkima. Lisaks sõnade tähendusele peame selgitama, millise kirjandusliigiga on tegu, kas see on pigem ajaleht või olukirjeldus, romaan või luule. Teksti kirjandusliigist oleneb ka tõlgitavate sõnade tähendus.

Piibel asub emakeelsena meie ees, teda on tõlgitud, isegi mitu korda. Ta pärineb hoopis teisest kultuuriruumist, kus teda ei loetud köidetud raamatuna, vaid kirjarullidena ning aina jutustati ümber. Ta pärineb hoopis teisest ajast, kus sõnu võibolla hoopis teisiti mõisteti kui praegu. See kõik seab meile ülesandeks mitte ainult üksikuid sõnu tõlkida, vaid ka vanasse aega sisse elada ja uurida, millisesse liiki käeolev tekst kuulub. Kas see on pigem muinaslugu või müüt, ajalehe tekst või ajalookirjeldus, palve või teoloogiline arutlus.

Mõned, nn. fundamentalistlikud rühmitused järgivad rangelt üht kindlat arusaama ilmutusest: iga sõna ja märk Pühakirjas on Jumala poolt ilmutatud tõde. Unustades, et Jumal meie keeles ei kõnelnud, ajavad nad segi veel kaks asja, mis tuleks lahus hoida. Nimelt tuleb rangelt eristada ühelt poolt väljendusviisi ja teisalt selle kaudu väljaöeldavat tõde, küsida mida öeldakse ja kuidas seda öeldakse.

Igaühele, kes on mingit teksti ühest keelest teise tõlkinud, meenub kindlasti, kuidas ta mõnele sõnale sobivat tähendust otsides on ränka vaeva näinud. Võibolla koguni ohanud: tegelikult ei saagi seda sõna täpselt tõlkida, või siis peaks ühtainust sõna mitmes lauses seletama. See, kes väidab, nagu peaks Piiblit ilmtingimata sõnasõnalt võtma, unustab, et tema käes on vaid tõlge. Tõlge on aga alati suuremal või vähemal määral

ka tõlgendus. Tõlkija peab tegema valiku, kuidas ta mingit heebrea- või kreekakeelset sõna edasi annab. „Piibel kaasaegses keeles“ on küll ladusalt loetav, see-eest aga sisaldab palju tõlgitsusi. Mis on siis „sõnasõnaline Jumalasõna“? Kas algtekst, mida meil pole ja millest me arugi ei saaks, või ladus tõlge meie keelde?

Jumala ilmutatud tõe leidmiseks ei piisa üksikute sõnade võimalikult täpsest tõlkimisest. Teatav jada sõnu moodustab mingi lõigu, millel on oma tähendus. Kas see lõik teatab midagi või jutustab, on ta loetav ajalehena või romaanina? Milline on selle stiil ja millist tõde peab see väljendama? „Joosep ja tema vennad“ – see võiks olla kirjutatud mõne vene või ka palestiina autori poolt. Nii üks kui teine kajastab tõde. Kui loeksime sama teksti ajaleheartiklina, peaksime tunnistama, et selles on palju valet. Ent lugedes seda romaanina, mis sisaldab tuntud fakte, oleme valmis kuulama tõde, mida romaan meile edastada soovib.

1.4. „Alguses lõi Jumal taeva ja maa...“

“Alguses lõi Jumal taeva ja maa. Maa oli tühi ja paljas ja pimedus oli sügavuse peal ja Jumala Vaim hõljus vete kohal“ (1Ms 1,1j)

Need laused juhatavad sisse Piibli ning on üldtuntud. Ent ettevaatust: see on vaid tõlge! Seega võime küsida ja peamegi seda tegema, kas need sõnad on heebrea keelest õigesti tõlgitud ja kas me mõistame neid algupärases tähenduses. Vastuse leidmiseks pöördugem tagasi kultuuri poole, millest tekst pärineb. Praegusel juhul pole see raskem kui muude tekstide puhul. Ka mõnd indiaanlaste või eskimote pärimust saab alles siis õigesti mõista, kui suudetakse sõnu nende algupärases mõtteseoses tabada.

Heebreakeelne sõna, mis selle koha peal algtekstis seisab, kõlab umbes ‘berešit’. Enamasti tõlgitakse seda „algus“ (kreekakeelses Piiblitõlkes arché = algus). Samas aga sisaldub selles sõnas ka tähendus „peaasi“ või „tegelik“. Huvitav on nüüd vaadelda neid kohti, kus see sõna esineb ning uurida, milline vaste talle mingis kontekstis kõige paremini sobib.

Näiteks psalmis 111,10 seisab: „Issanda kartus on tarkuse algus...“ Ja nõnda kõigis paremates tõlgetes. Kas tähendab siin „algus“, et niiöelda esimeses kooliklassis alustatakse jumalakartusega ning hiljem jõutakse edasi millegi muuni? Kui süveneda selle sõna tähendusse siinses kontekstis, võiks tõlgendus olla pigem niisugune: kui sa jumalakartusest ei hooli,

pole edasiselgi mingit mõtet. Sest olulisim on aukartus Jumala ees, kes on kõige kese. Selleta ei omanda sa kunagi tarkust... Vaadelgem veel üht kirjakohta.

Miika 1,13 kõlab nii: „...Siin oli Siioni tütre patu algus, sest sinus peitusid Iisraeli üleastumised..“ Tavaliselt mõistetakse seda tõlget nii, et siin sai alguse patt, mida enne polnud, hiljem aga kasvas see veelgi. Lisame värsi esimese osa: „Rakendage hobused vankri ette, Laakise elanikud!...“[3] Milline mõtteseos ühendab nüüd ridu „Rakendage hobused vankri ette“ ning „See oli algus, Iisraeli peapatt“?

Kolm teksti Piiblis endas seletavad meile seda. Psalmis 20,8 seisab: „Ühed ülistavad vankreid ja teised hobuseid, meie aga Issanda, oma Jumala nime.“ Lisaks loeme Js 30,15j: „Sest nõnda ütleb Issand Jumal, Iisraeli Püha: Pöördudes ja vaikseks jäädes te pääseksite, rahus ja lootuses oleks teie jõud, kuid te pole seda tahtnud, vaid ütlete: Ei, me põgeneme hobuste seljas! – sellepärast peategi põgenema...“ Viimane, kolmas tekst on Js 31,1: „Häda neile, kes lähevad Egiptusesse abi saama ja otsivad tuge hobustest ning loodavad sõjavankrite peale, sellepärast et neid on palju, ja ratsanike peale, sellepärast, et nende hulk on väga suur, aga ei vaata Iisraeli Püha poole ega küsi nõu Issandalt!“

Mõte on üheselt järgmine: (sõjalistes) kriisiolukordades ei usalda Iisrael mitte oma Jumalat, vaid pigem uusimaid relvi – siin hobuseid ja vankreid, mis tol ajal tulid Egiptusest. Sel juhul aga ei saa enam hästi tõlkida: „See oli Siioni patu algus“, vaid tuleks kasutada heebreakeelse sõna teist tähendust: „See oli Siioni patu tegelik, peamine põhjus“. Nimelt mitte enam usaldada oma Jumalat, vaid iseennast ning oma jõudu ja võimu.

Püüame nüüd ‘alguse’ teisi võimalikke tähendusi (tegelik, peamine) asetada oma esialgsesse teksti „Jumalakartus on kõige tarkuse algus...“ kohe muutub mõte palju selgemaks: „Jumalakartus on tegelik tarkus.“ Niisiis, kui tahad teada, kas keegi on tõesti tark, saad otsustada selle järgi, kas ta on jumalakartlik. See on kogu tarkuse A ja O, algus ja ots, tarkuse tuum, selle peaasi ja kese. Kõik muu tuleb iseenesest.

Kas oskame seletada, mil viisil lisandus sõnale algus heebrealaste juures tähendus ‘peamine’? Meie, kesk- ja lääne-eurooplased, asume tänapäeval mõtte-traditsioonis, mis on enam mõjutatud vanade kreeklaste filosoofiast. Kreeka mõtlemine eristas muutuvat ja jäävat, meelelist ja vaimset, ajalikku ning igavest. Rõhutati ratio’t, mõistust, abstraktset

mõtlemisvõimet. Keha ja kõik maine kaob, ainult vaim püsib igavesti. Vaim ongi asja olemus.

Hoopis teistsugune oli semiidi rahvaste mõtlemine. Nemad ei eristanud keha ja vaimu, ajalikku ja igavest. Juudile on kogu tegelikkus omavahel seotud tervik. Aabraham või Taavet või kuuepäevane sõda – kõik on kaasaeg. (Samuti pole juudi jaoks võimalik ülestõusmine ainult vaimus. Vaim ja ihu moodustavad terviku.) Kui juut tahab mõne asja olemust iseloomustada, kirjeldab ta selle tekkimist, sündi. (Sellest tulenevad ka meile nii igavad genealoogiad ehk sugupuud: Selle ja selle poeg sellest ja sellest..., nagu veel praegugi tavatsevad üles märkida araabia rahvad. See tähendab: kui ma tean, kust keegi tuleb ning kellest ta pärineb, siis tean ma, kes ta on.)

1.5. 'Peaasi' on alguses

Lühikokkuvõte eelnevast oleks säärane: Soovib kreeklane mõne asja olemust tabada, uurib ta seda *põhjani* – nagu meiegi veel tänapäeval väljendume. Heebrealane seevastu algab algusest. Ta vaatleb asja lähtumist ja teket. „Olemus" on talle mõistetav vaid „teokssaamises".

Pöördugem veelkord tagasi Piibli alguslause juurde: Alguses lõi Jumal taeva ja maa... Nüüd võime öelda, et 'alguse' all pole silmas peetud mitte kindlat ajahetke (nii ja nii palju aastaid tagasi), vaid sellise semiidi-heebrea kõnekujundiga on väljendatud loomise juures tähtsaim, „loomise olemus". Selle sõnastamiseks pidi heebrealane kõnelema 'algusest'! Kui püüaksime selle lause tähenduse meie ratsionaalsemasse kõnepruuki üle kanda, võiks see kõlada: „Kõik olemasolev, peale Jumala, on Jumalast." Ehk teisiti öeldult: „Kõige olemasoleva olemus, peapõhjus on Jumal."

Kui me juba oleme selle lause juures, mõtestagem ta lõpuni lahti: „... maa aga oli tühi ja paljas ning pimedus oli sügavuse peal ja Jumala Vaim hõljus vete kohal."* Salmi esimeses ja neljandas osas räägitakse Jumalast: Jumal on loonud kõik – ning on üle kõige. Selle keskel on tohuvabohu, heebreakeelne väljend „tühi ja paljas" kohta. Jumalat kujutatakse Looja ja Vaimuna ning tema „keskel", ühtaegu „külge poogituna" ja tema poolt

---

* Heebreakeelset originaali võiks tõlkida ka nii: "Alguses, kui Jumal hakkas taevast ja maad looma ja vägev tuul hõljus vete kohal." *T.m.*

kantuna, on see kaos, segipaisatus, ähvardav pimedus, nagu mingi kõige ja kõigi vaenlane.

Mistahes virrvarr see ka poleks, seda pimedust kantakse Jumala poolt; ta niiöelda asub Jumalas. Jumal on selle lause alguses ja lõpus. Tema kannab korratust. Vesi on justkui Vaimu troon.[4] Seega seisab Piibli alguses rõõmusõnum, mis näeb kõike järgnevat Jumalast ümbritsetuna ja hoituna.

Piibli esimene lause on tõeline evangeelium. See tähendaks meie keeli: kõik, mis on ja mis tuleb, ka sünge ja hirmuäratav, on kantud Jumalast. See ongi loomise olemus.

Kas saame oma väidet, et 'algus' tähistab semiidi keelepruugis ka 'olemust', 'peamist', kinnitada edasiste vaatluste abil?

1.6. „Ükskord olnud..." või „Esmalt"

Jeesuse kuulajaskonnas oli ühel päeval naine, kes hüüdis talle siiras vaimustuses: „Õnnis on üsk, mis sind on kandnud ja rinnad, mida sa oled imenud..." (*Einheitsübersetzung* lisab siinkohal „naine, kelle rindu", ent nõnda ei seisa algtekstis). Tavaliselt seostatakse see hüüd Maarja, Jeesuse emaga ning ei saa välistada, et ka see naine pidas silmas Maarjat. Siiski räägib heebrea keelevorm täpsemalt Jeesuse algusest, hoopiski mitte Maarjast. Nimelt tuleb just Jeesust „algusest peale", niisiis „läbinisti" ja isegi „loomu poolest" õndsaks kuulutada.

Sarnane tähendus võiks olla ka mõttel, et meie oleme Jumala lapsed. Ka lapseks-olemine on algus ning tähendab, et me kuulume tervenisti Jumalale. Või kui Jeesuselt küsitakse konksuga küsimus, kas mees tohib oma naist minema ajada, ja ta vastab:"...algul ei olnud see nõnda."(Mt 19,8), siis ei pea ta silmas mitte varasemaid sajandeid, vaid tahab öelda: „Tegelikult ei ole see nii." Mida te tahate, ei vasta sellele olemusele, mille Jumal on abielule andnud. Et aga seda mõtet väljendada, pidi juut kõnelema algusest.

See on veel tänapäevalgi nii, isegi meie maal! Võtame lihtsa näite. Keegi alustab jutustust sõnadega: „Ükskord elanud üks vaene käsitööline..." Ühelgi kuulajal ei tule pähe küsida: Kunas see oli? Kas saja või tuhande aasta eest? Vastupidi, kuulaja, olgu laps või täiskasvanu, tajub, et siin asetatakse midagi „algusse", võetakse ajast välja. Konkreetsest ajast välja võetuna kehtib sündmus kõigi aegade kohta, muutub ajatuks.

„Ükskord ennemuistsel ajal“ tähendab niisiis ‘alati’. Ma jutustan sulle midagi, mis kehtib alati ja kõigi jaoks. Ma räägin sulle midagi olulist, mis kehtib sinu ja minu jaoks nüüd ja praegu. Muinasjutud, lapsekeel, semiitlikud keelekujundid – need kõik on sarnased.

Veel üks tekst peaks tõendama, et ‘algus’ ja ‘olemus’ võivad tähendada ühte ja sama. Vana missa* lõpul loeti Johannese evangeeliumi algust ladina keeles. See kõlab nii: „In principio erat verbum...“ Meie keeli: „Alguses oli Sõna...“ Selline tõlge paneb igal juhul mõtlema. Ladina keeles on nimelt olemas veel üks sõna, mida samuti tõlgitakse ‘alguseks’ – initium. Näiteks: „Initium Sancti evangelii secundum Ioannem“ (Püha Evangeeliumi algus Johannese järgi). Meie tõlgime küll mõlemal korral ‘algus’, ent ladina keeles oleks võimatu öelda:“In initio erat verbum“, see tähendaks ajalis-ruumilist algust. Siin on aga juttu algusest kui lähtest, algprintsiibist, alati jäävast loomusest. Olgu siis tegu Poja loomusega, kes on Jumala juures (Jh 1,1) või Jumala loomisteo olemusega.

Nõnda siis pole Piibli esimene sõna mõeldud tähttäheliselt, vaid väljendab kogu loodu olemust. „Kõik, olemasolev, peale Jumala, on Jumalast.“ Kui aga Piibli loomisloos (1 Ms 1,1) ei ole silmas peetud ajalist algust, kust siis see peale hakkab?

Alles 1 Moosese raamatu 12. peatükis jutustatakse inimsoo ajaloo algusest: „Ja Jumal ütles Aabrahamile...“. Aabraham on esimene ajalooliselt haaratav kuju Vanas Testamendis, kuigi me praeguse uurimisseisuga temast õige vähe teame. Kõike, mis piiblis enne 12. peatükki seisab, nimetame alglugudeks. Neisse alglugudesse on ilmselt sisse põimitud „ürgsed“ mälestused inimestest, asjadest, sündmustest jne., ent meil pole võimalik neid enam taastada. Veelgi enam: alglugude kirjutajad ei tahtnudki kirja panna „ajalugu“. Lühidalt öeldes kirjutasid nad ürgaegade mälestuskatked kokku uueks jutustuseks.

1.7. Mida tahab „jahvistlik loomislugu“ väljendada?

Alglood (1. Moosese raamatu peatükid 1-11) koosnevad peamiselt kahest allikast – et asja kohe alguses mitte liiga keeruliseks teha. Igaüks võib sealt lugeda, et loomist kirjeldatakse kaks korda. Esimene jutustus, mille ülesehituseks on kuulsad „seitse päeva“ ja mis lõpeb Jumala puhkamise päevaga – ei nõua eriti suurt kujutlusvõimet, et siin sabatit ära tunda. Järelikult on selle teksti kirjutanud keegi, kes tundis juba seitsmepäevast nädalat ning soovis sabatit esile tõsta. See mõte juhib meid eksiilijärgsesse

aega (umbes 500 aastat e.Kr.). Autoreiks on tõenäoliselt preestrid, kes tol ajal taaselustasid templi ning templiteenistuse. Et nüüd sabatile erilist tähendust omistada, lasksid nad oma loomisloos ka Jumalal sabatil puhata. Seetõttu pidi ka inimene puhkama, austamaks Jumala tööd.

Esimest allikat nimetatakse Preestriraamatuks (lühendatult P). See tekkis aga võrdlemisi hilja, mis muidugi ei välista, et redaktorid (need, kes kogu materjali lõplikult kokku kirjutasid) kasutasid ka vanemaid ja isegi väga vanu tekste, mis olid nende käsutuses suulisel või kirjalikul kujul.

Teist olulist alglugude allikat nimetatakse Jahvistiks (lühendatult J). Kes see on? Õieti ei tunne teda keegi. Ent see on keegi (või paljud), kes oma jutustustes Iisraeli lätetest kasutab Jumala nimena alati „Jahve“.*

Kujutlegem nüüd endale üht lugu, mis on küll veidi moderniseeritud, kuid ehk polegi nii ebatõenäoline.

1.8. Härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad

On aasta 950 enne Jeesuse sündi. Jerušalaimi vanalinna tänavakohvikus istub üks mees. Ta tuleb maalt. Ta on säilitanud ärksa religioosse, sotsiaalse ja poliitilise mõtlemise. Täpsemalt öeldes on ta luuletaja, üks parimaist. Nõnda istub ta nüüd „Sauluse kohvikus“ ning joob oma jebusiitlikku mokat. See on siia jäänud varasematest linnaisandatest nagu ka mõned jumalused, mida võib veel siit-sealt leida. Päevast päeva istub ta seal ja jälgib möödujaid, inimesi oma rahva hulgast. Mõne aasta eest on surnud kuningas Taavet ning Saalomon, kes nüüd valitseb, elab üle oma võimete. Kõikjal muudkui ehitatakse, üks villa kerkib teise järel. Inimesed saavad järjest rikkamaks, ent kuritegevus üha kasvab. Uued provintsid neelavad raha palju enam kui ministrid oleks aimatagi osanud. Lugedes „Jeruusalemma Päevalehe“ majandusülevaadet kaubavahetusest kaugete maadega ja äritegevusest omal maal, mõtleb ta, kuhu see kõik küll viib. Ustavus on maalt kadunud, igaüks hoolitseb iseenda eest. Rikkaks saades on nad unustanud oma Jumala.

See mees – ütleme, et ta nimi on härra Chalil Sbeih – on väga tark inimene. Kohas, kust ta pärineb, on vihm veelgi hinnalisem kui Jumala Vaim. Vihm tähendab elu. Kuid siin, linnas peetakse vett endastmõistetavaks. Kõigesse suhtutakse nõnda, justkui see oleks tavaline. Nõudmised

* Tõenäoline israeliitide jumala pärisnime hääldus, milles on kindlad ainult häälikumärgid JHWH.*T.m.*

on saanud mõõdutuiks. Ei ole enam tänulikkust. Mis on küll meie maast saanud, mõtleb Chalil Sbeih. Mitte eriti ammu elasime stepis, väljaspool linnu. Meid ohustasid pidevalt linnavürstid ning Egiptuse sõjavägi, mis ikka jälle välja ilmus. Meie kõik oleme tulnud kõrbest ida poolt, oleme olnud nomaadrahvas, olime truud oma isade jumalaile ning viimaks järgnesime Moosese Jumalale, kes tõi meid sellele maale. Me tulime siia vaeste võõrastena. Viletsus ja hirm Kaanani maaisandate ees liitis meid ja tegi meid tugevaks, üks hõim aitas teist, kuni tuli Saul ja lõpuks Taavet meid Jeruusalemma viis. Aga niipea kui meil hästi läheb, muutume halvaks, tipus olles veereme allapoole.

Härra Chalil Sbeihi, kes nädalate kaupa inimesi jälgib, vaevavad üha valusamad küsimused. Mida teeb küll Moosese Jumal, kui ta näeb, kuidas tema rahvas temast ära pöördub ning ainult lusti ja lõbu otsib? Mis on inimesega ometi lahti, millest tuleb, et ta oma südame himudele vaba voli annab? Mis on üldse inimloomus? Miks tahab ta üha rohkem hankida, saamata iialgi küllalt? Kust tuleb kõik see kuri, mida võib ajalehest lugeda ja enda ümber näha? Jumal pole ju pattu loonud! Mida ta küll selle kõige peale kostab? Kas ta kavatseb ühel päeval sekkuda ja teha plats (tuletõrjevoolikuga) sõnnikust puhtaks? Kas tõesti peab jälle sõda puhkema, meie käsi halvasti käima, et mõistus pähe tuleks? Kuidas hoida inimesi arutusest, kui neil hästi läheb?

Päevast päeva mõtiskleb härra Chalil Sbeih selle üle. Tema ümber koguneb sõpruskond, inimesed, kes nagu temagi juurdlevad ja küsivad, kes on poliitiliselt ärksad ja kindlad oma isade usus, kes võtavad kuulda Jumala kutset ning märkavad viletsust keset rikkust. Ühel päeval jutustab härra Chalil Sbeih ühe loo, mida on tema külas juba ammustest aegadest õhtuti lõkke ääres pajatatud ja mis kirjeldab tabavalt Jerušalaimi linnakodanike loomust. Kuulajad on lummatud. Sellised jutud on palju liigutavamad kui ajaleheuudised. Järgnevatel päevadel hakkavad ka teised vestma lugusid oma rahvast ja teistest rahvastest. Osalt nad muudavad juttu, vahel täiendavad kaasaja sündmustega, et paremini mõista, miks inimesed Jumalast ära pöörduvad. Eelkõige aga huvitab sõpruskonda üks küsimus, mis on tekkinud kaaslinlaste jälgimisest ning mõtisklemisest kaheteistkümne suguharu, kogu rahva teekonna üle. – Kes on see inimene, kelle Jumal on loonud oma näo järele? Miks ta patustab ja teeb kurja ega saa sellest üle? Kuhu see kõik lõpuks välja viib? Kas pöördumine on võimalik? Kuidas tahab Jumal selle inimese veel enda juurde tagasi tuua?

Nii palju siis härra Chalil Sbeih’ist ja tema sõpradest.

Kui piibliteadlastel õnnestuks rohket vaeva ja mõningat ebakindlust trotsides kõik need piiblitekstid, mida see „Jahvist“ ja tema sõpruskond kirja on pannud, Piiblist välja tuua ning korrastada, võiksime kirjutajale omasest mõtte- ja tundemaailmast veelgi enam teada saada.Vähesel määral on see juba korda läinud. Selle teema juurde pöördume edaspidi veel tagasi.

1.9. Mitte ‘pärispatt’, vaid inimese ‘patu olemus’ - ning Jumala ja tema armu loomus

Loomisloos, mis on hajutatult säilinud 1 Moosese raamatu 2-11 peatükis, maalib Jahvist sünge pildi valitud rahvast, kõigist rahvastest, tegelikult inimesest üldse. Kui ta räägib ‘algusest’, niisiis peamisest, on kõne all inimese ja inimkonna loomus. Ta soovib öelda: selline on inimene! Pildi süngus tuleneb inimese aina süvenevast jumalatusest. Mida enam inimene kaugeneb Jumalast, seda ebainimlikumaks ta saab. Ja mida ebainimlikum, seda kaugemal on ta Jumalast.

Ometi ei jää Jahvist ja tema sõpruskond pimedusse toppama. Ebainimlikkuse ja jumalatuse taustal näitavad nad, kuidas Jumal tegutseb inimese, oma rahva, kõigi rahvaste heaks.Teine jahvistliku loomisloo peateema on viitamine sellele, kuidas Jumal vastab inimese ärapöördumisele. Patu kõrval on siin tegu ka armuga, Jumala ning tema armu loomusega.

Siinse mõttekäigu lõpetuseks peame mängu tooma ühe sõna, mis on alglugudega vahetult seotud, nimelt esimese inimese pattulanguse ehk „pärispatu“. Sõna pärispatt (õigupoolest pärilik patt) viitab ajale: kunagi iidsetel aegadel patustasid kaks esimest inimest ja nendelt on kõik teised „pärinud“ patupahe. Pärispatt oleks siis midagi viiruse sarnast, mis peitub igas siia ilma sündivas inimeses.

Ometi terve mõistusega inimene tõrjub endast sellise ettekujutuse. Kas minule peab see pahategu süüks arvatama, mida teised aastatuhandete eest on teinud? Inimesedki ei ole üksteise vastu nii julmad. Liiati siis Jumal oleks pidanud sellise patu ammu kõrvaldama.

Seetõttu räägivad mõned parema meelega hukatuslikust elukorraldusest, mis edasi kestes üha õnnetust toob. Näiteid võiks tuua palju. Kui üks perekond on kord lõhenenud ning abikaasad teevad teineteisele üksnes haiget, siis „pärivad“ lapsed sellise käitumisviisi ega erine tulevikus kuigi

palju nende eeskujudest. Sellist õnnetuse kulgu võib üle kanda kogu ühiskonnale. Küsitav on vaid, kas nõnda tabatakse pärispatu põhituum, või on need vaid kõrvalnähtused?

Pärimise teel edasikanduva iga inimese põhimõttelise patususe vastu räägib ka üks kaalukas teoloogiline argument: vana hea katoliikliku traditsiooni järgi on raske patt võimalik ainult vabaduses. Ent tavapärases arusaamas pärispatust valdavalt ei käsitleta vabadust. Süü, raske patt on võimalik vaid vaba enesemääramise korral.[5] Selline Jumal, kes eellaste süü (olgu siis olukorra või teo) järglastele üle kannab, seati juba juudi jumalapildis kahtluse alla. Jeesus heidab arusaama päritavast karistusest lõplikult kõrvale (Jh 9,3).Ent ka Piibli alguses ei kirjuta Jahvist üldsegi mitte patust, saati siis pärispatust.

Teoloogid kasutavad palju tabavamat ladinakeelset mõistet *peccatum originale* ("algpatt"). Mida selle all mõeldakse? Meenutagem siinkohal loomise „alguse" kohta öeldut. Ajateguri peame siis kohe alg-patu käsitlusest välja jätma ja seega ka kõikvõimaliku patususe päritavuse. Edaspidi käsitleb Jahvist inimloomust, seda, mis inimesele kõige enam korda läheb ja teda kujundab, mis teda ikka jälle ning üha kaugemale kurjuse teele viib. Kas poleks siis kohasem „alg-patu" asemel rääkida „patu olemusest"?

Nõnda siis ei kujuta Jahvisti loomislugu mitte pärispattu (seda sõna ei tohikski enam kasutada), vaid hulga vastavate pärimuste kaudu saab siin ilmsiks patu, iga inimese iga patu olemus. Muidugi tuleb sellise *peccatum originale* määratluse õigsust tõestada nii Uue Testamendi kesksete väidete kui ka konkreetse inimelu põhjal.

Kas hakkab selles jutustuses selguma, mis võiks olla „iga patu olemus"? Ühe olemusliku joone, ehk patu „peatähise" leidsime juba neis tekstides, mis rääkisid patu „algusest", see tähendab „patu olemusest" ehk „tegelikust" patust. Nimelt: loota hädas pigem omaenda jõule ja tegutsemisele kui Jumalale. (Lugeja katsugu järele, kas ta leiab selle olemusliku joone temale teadaolevaist pattudest.)

Pöördugem veelkord 1 Moosese raamatu teksti juurde. Piibli esimese sõna juures selgub, et juttu ei tule algusest ajalises mõttes, vaid kõige olemasoleva loomusest. Kõik on Jumalast ning teatud mõttes tema „keskel". Järgnev tekst ei seleta loodusteaduslikult inimese tekkimist, vaid käsitleb inimloomust ning seda mõjustava patu olemust; samas ka Jumala ning tema päästva armu loomust. Seega ütleb pühakiri juba sissejuhatuses selgelt, et ei kavatseta vaielda loodusteadlastega. Nood võivad seletada aja-

likust algusest, küsimusi kunas ja kuidas. Ent pühakiri räägib inimese olemusest ning ütleb: kõik, kaasa arvatud kaos, pimedus ja patt, kõik olemasolev (peale Jumala, kellest kõik on), on Jumalas.

Jahvisti loomisloos (1Ms 2,4b -11,9; jahvistlikke tekstiosi pole alati võimalik selgelt eristada) avaldub inimeksistents loomu poolest justkui pingeväljas kahe pooluse vahel. Raamatu teises peatükis saame kuulda, et inimene on Jumala poolt loodud heaks, kolmandas aga, kuidas ta Jumalast eemaldub. Hea loodu ja langemine kurja sisalduvad sama inimese ühes loomuses, olgugi et kehtib hea prioriteet, kuna see avaldus esimesena. Ilma algse, loomupärase headuseta poleks ka vastaspoolust! Loomulikult tekib küsimus, kuidas seda vastuolu seletada ning millest see tuleb. Täpselt niisamuti võinuks kõlada näiteks härra Chalil Sbeih'i lähteküsimus.

Jääb silma, et kui loomisloo jätkudes jutustatakse saavutustest, on need seotud Kainiga, mõrtsukaga. „Progressi" seostatakse vahetult süüga. Sellega ei eitata progressi kui sellist, justkui kuuluks selle juurde alati ja tingimata inimsüü. Pühakiri ei ole progressivaenulik. Ent seal, kus inimsaavutused ja tehnika areng ei ole enam kooskõlas Jumalaga, vaid tehakse teoks Temast kaugel, saavad nad inimesele hukatuseks – selle vastandiks, mida inimene nendega tegelikult taotles. Ehk oleme tänapäeval taas sealmaal, et kinnitame seda loomisloo põhiteesi veel kord ühe inimkogemuse põhjal.

Igivanade mõistupiltidega, mis on tugevalt kinnistunud meie mällu juba lapsepõlves, ei vesta Piibel siiski mitte lugusid kaugest minevikust. Kujundliku keele abil räägib ta hoopis tänapäevast, igast inimesest, see tähendab kõigi inimeste loomusest ning nende patu olemusest. Ja ta annab sellele patu olemusele suurepärase seletuse, mis juba iseenesest viitab lunastusele. Alglugude lõpul – veeuputuse ja veel enam Paabeli torni ehitamise loos – näib inimene esmapilgul pääsmatult kadunud. Omast jõust ei suuda ta enam tagasi pöörduda Jumala juurde, keda ta enam isegi ei tunne. Mida saab Jumal selle kaotsiläinuga veel peale hakata?

Pole sugugi juhus, et Jeesuse kuulutuses sama teemaga kokku puutume. Nimelt kolmes tähendamissõnas kaotsiläinust (Lk 15). Jeesuse vastus on seesama, mida juba Jahvist oli Jumala loomuse ja Tema armu kohta tunnistanud.

Kuidas monsignore Columbo ja isa John Paul Piibli ümber pöörasid

„See oli viga, täiesti ilmne! Seal oli isegi väike rüselus! Selle eest tuleks karistus määrata!“

Monsignore Columbo lülitas teleri välja. Ta oli spordifanaatik, kunagi mänginud jalgpalli ja käsipalli ning veel praegugi viibutas vahel tennisereketit, ehkki tagantkäelöögi puhul ei laskunud ta enam põlvist nii madalale kui varem. See-eest põlvitas ta nüüd sageli ja meelsasti altari ees. Täna õhtuks oli tema spordihuvi rahuldatud.

„Isa John Paul, ehk jooksime koos veidi veini? Vajan veel paari mõtet pühapäevase jutluse jaoks. On teil tahtmist kaasa lüüa?“

Isa John Paul oli küll igaks juhuks juba haigutanud, sest sport ei huvitanud teda kuigivõrd. Poisipõlves oli temagi meelsasti tänaval jalgpalli tagunud. Kuid seminaris otsustas ta kõigest sellest loobuda. Talle tundus, et sportides oleks ta kaotanud enesekontrolli, ta oli ohjeldamatult innukas. Nüüd aga lõi ta ometi kõhklema. Kuid mitte nii väga jutluse kui just veini pärast. Columbol oli kodus alati head napsi. Seda mõeldes sai John Paul enda peale pahaseks: tema, katoliku kiriku vaga preester, on nõus paigale jääma pigemini veini kui jutluse tõttu. Ja ta tundis end süüdlasena – ükskõik, kas minnes või jäädes.

„Ma toon kohe pudeli, olen seda päris kaua varuks hoidnud, viimane aeg ära proovida.“

Monsignore Columbo hiilgas erakordse teravmeelsusega, kuigi paljud ei tunnistanud tema vaimuteravust. Ta oli lihtsalt liiga rõõmsameelne ning võis häbenemata lapse kombel südamest naerda. See talle nii omane lõbusus jättis paljudele mulje, et ta ei suudagi midagi tõsiselt võtta. Columbole see eksiarvamus isegi meeldis. Oma sõbra John Pauli kõhklemisest luges ta tolle mure juba välja. Oma asi, mõtles ta ja jätkas valjusti: „Palun tooge sealt kirjutuslaualt Piibel, vasakul pool. Ei, mitte breviaar, Piibel. Ma arvan, et see kirjakoht oli Luuka 15, kadunud pojast. Hakake fantaseerima, ma tulen kohe tagasi.“

Fantaseerida, mõtles John Paul. Kuidas Columbo küll püha ilmutusega käitub! Eksegees või veel parem – dogmaatika, need viivad meid tõe juurde. Teoloogia ei ole ju ometi fantaasia! Kuid päris sügaval oma sisimas, nii sügaval, et ta isegi seda vaevalt teadis, oli tal siiski huvitav kuulata, kuidas monsignore pühakirja tõlgendas. Kuigi mõned tõlgitsused

tundusid talle ka liiga julged, need ei olnud päris vastavuses kiriku traditsiooniga. Ta peaks Columbo tähelepanu rohkem sellele juhtima. Aga kuhu ta ometi jääb?

Isa John Paul tegi tekstiga algust. Kadunud poeg, temast on ta küll sageli jutlustanud, ta teadis teksti peast. Jaa, selle kohta võis nii mõndagi jutlustada. Laste ja vanemate suhetest, et midagi meie elus ei jää karistamata, et Jumal on küll alati andestav, kuid me ei tohiks selle peale välja minna. Lõppeks pole Jumal mitte ainult armastav, vaid ka õiglane. Selle teise puntki on Columbo vahetevahel unustanud. Sellest teeme täna õhtul veel juttu. Kuid mida ta nii kaua keldris teeb?

Muidugi võiks teksti käsitleda ka ajaloolis-teoloogiliselt: kadunud poeg märgitseks paganrahvaid ja see teine, kes koju jäi, võiks olla Iisrael. Paulus ju võttis selle küsimuse üles kirjas roomlastele. Aga selle võrdlusega võib kergesti libedale teele sattuda: kui Iisraeli lõpuks ikkagi ei heidetud kõrvale, kuidas jääb siis kirikuga jne.? Parem oleks jutluses seda siiski mitte kasutada. John Paulile olid rohkem meeltmööda selged seosed. Eks tulnud ka Paulus ise sünagoogist kirikusse üle. Columbo väljendas kord küll kohutavat mõtet, et vana lugu tõrjutud Iisraelist võiks ka kirikus korduda... Siin see nüüd on – fantaseerimise tulemus! Kuid kõigest hoolimata meeldis talle Columbo, sest sel preestril on julgust. Või ehk on see kergemeelsus?

Peaksin siiski vaatama minema, kuhu ta on jäänud, mõtles isa John Paul ja läks esikusse. „Columbo!“ hüüdis ta keldritrepilt alla, kuid mitte väga valjult, et Carolina ei ärkaks. „Columbo!“ Ei mingit vastust. John Paul muutus juba rahutuks, meenusid jutud südamerabandustest. Ja just tema vanuses! Veinikelder asus ühe parempoolse ukse taga. Ei kippu ega kõppu. „Columbo!“ hüüdis ta kahtlevalt. „Hmm“ kostis ebamääraselt. John Paul oli hetkega ukse juures – monsignore lamas põrandal ja õngitses hädise näoga midagi tugisamba tagant.

„Pagana silt on ära tulnud ja posti taha lennanud. Ja... Ah, ma ei ulata! Nüüd sain lõpuks kätte.“

„Ja mina juba kartsin, et olen su kaotanud. Ma ei tea, mida teeksin, kui sinuga midagi juhtunud oleks.“

„Mis sa ütlesid?“

„Ma ei tea, mis ma peale hakkaksin, ma ei oska esmaabi anda...“

„Ei, mida sa enne seda ütlesid?“

„Enne mida?“

Columbo seisis tema ees ja seiras teda üle prillide, nagu tahaks teda mingi avastuse puhul õnnitleda.

„Tead sa, mu armas John Paul, me esitasime äsja ühe piiblidraama."

„Kuidas palun? Mida me tegime?"

Kuid monsignore ronis juba trepist üles. Ta ümises mingit viisikest 'kuidas Vaim juhatab', nagu ta ise väljendus, ja oli ilmselt oivalises meeleolus. John Paul oli veidi ärritatud, kuna ta asjast aru ei saanud, kuid loomulikult tärkas temas ka uudishimu. Columbo tuli jälle sisse – ta oli end väljas tolmust puhtaks kloppinud –, avas piiblidraama eest tasuks saadud pudeli ning muheles üha enam.

„Mu armas, sa oled suurepärane eksegeet."

„Kuule, ära kruvi pinget. Äsja nägin sind vaimusilmas juba surmaga võitlemas ja nüüd oli see kõik eksegees..."

„Terviseks! See on hüva rüübe. Ja meil on, mida tähistada. Mulle tuli üks uus, imetore mõte. Nimelt, me pöörasime Piibli ümber – ja sealt kukkus välja midagi eriti sügavmõttelist."

John Paul andis alla. Ta leppis oma teadmatusega ja rüüpas lonk-shaaval veini. See oli tõesti hea. Kuid korraga ta märkas, et veinist enam huvitab teda „ümberpööratud Piibli" mõistatuse lahendus. Tänan, Issand, Su juhatuse eest, pomises ta endamisi.

Columbo nõjatus tugitoolis tahapoole. „Mis sa arvad, millise küsimuse võiks esitada kadunud poja loo lõpuks? Jättes hetkel kõrvale küsimuse sellest teisest, kojujäänust. Kui nüüd tuulepea jälle kodus on, millise vastuväite võiks siin kriitik esitada?"

„Mis vastuväite?"

„Vaata, Jeesus jutustab selles tähendamissõnas, kui hea, halastav ja helde on Jumal, kuidas ta kõik unustab, ei vigurda ega saada mingit arvet kulutuste kohta, nii nagu üks isa kõike unustades lihtsalt tähistab poja tag-asitulekut, tema pöördumist. Ja milline vastuväide tuleks nüüd tegelikult esitada?"

„Ma ei mõista..."

„Aga sa ju ise alles mängisid seda!"

„Kuule, palun jäta..."

„Vaata, John Paul – kuid enne veel mõni sõõm. Näed sa, meiegi peame pidu nagu kadunud poeg. Kuid meie juures saad sa sõrmuse alles piiskopiks saades. Ei, ma ei taha sellega midagi öelda! Terviseks!“

Kui John Paul alles mõtiskles, mida Columbo sellega öelda tahtis, jätkas too: „Niisiis poeg jookseb minema. Ja mida teeb isa?“

„Tema jääb koju?“

„Õige! Ja mida teeb poeg oma viimases hädas?“

„Ta pöördub tagasi.“

„Jälle õige! Aga mis juhtuks, kui ta ei oleks tagasi pöördunud? Mida oleks isa siis teinud?“

„No ma ei tea – see on kord juba patuse saatus. Sa tead ju, et ükskord võib juba olla liiga hilja.“

„John Paul, ma arvan, et Jeesus kirjeldab selles tähendamissõnas kui hea, halastav jne. Jumal on. Selge see. Aga ometi võiks vastu väita, et poeg on talle selles omalt poolt kaasa aidanud. Oma viimase arunatukesega pöördub ta ümber, saab jagu kõrkusest. Aga... Ja nüüd vastuväide...“

„Sa pead silmas: mida teeks Jumal, ehk siis isa, kui poeg ei oleks tagasi pöördunud.“

„Jah! Ütleme nii: juhtub ju sageli, et inimene ei ole enam suuteline tagasi pöörduma. Mida teeb Jumal siis? Kas ta ka sel juhul jääb koju? Ei läind õnneks, omaenda süü!“

„Nojaa, mõtle ka rumalatele neitsitele!“

„Jäägem siiski Luuka 15 juurde. Mida sa ennist tegid, kui ma ära olin?“

„Noh, hakkasin juba veidi muretsema...“

„Ja siis?“

„Ja läksin trepist alla...“

„Näed sa, just see seisabki pühakirjas!“

„Kuidas, palun?“

„Niisiis, võiks esitada vastuväite, et see inimene pöördus ise ümber. Siis ta ei olnudki ju nii halvas seisus. Aga kui ta oleks sees uimastiäris või mõnes kambas või midagi sellist – mida teeb siis Jumal, kui inimene ise, omast jõust ei tule või ei saa enam tagasi tulla? Kas Jumal istub siis käed rüpes? Paistab, et tekst ei anna sellele vastust. Siiski on vastus seal täiesti

olemas. Tuleb vaid tähendamissõnade paigutus ümber pöörata. See mõte tuli mulle äkki, kui ma ennist tolmus lamasin ja sind tulemas kuulsin.“

„Ja kus Luuka sellest räägib, mida sa seal ümber paigutad?“

„Vaata nüüd. Millise tähendamissõnaga algab 15. peatükk?“

„Tähendamissõnaga kadunud lambast.“

„Õige! Kui ma vaimulike harjutuste ajal seda tähendamissõna seletan, teen ma sellest osavõtjate rõõmuks ühe väikese loo: Oli kord 100 tubli lammast, kes astusid kuulekalt ühte sammu ja ükski ei trüginud rivist välja. Ainult üks neist tahtis midagi muud: rohulibleke siit, teine sealt, siit põõsake, sealt lilleõis. Nõnda hüples ta siia-sinna, ikka rivist välja. Teistes tekitas see pikapeale pahameelt: ikka peab ta teistest erinema! Kas ta ei võiks rahul olla sellega, mis meilgi on? Milleks need kõrvalehüpped? See on korravastane! Ja need 99 said järjest pahasemaks selle ühe peale. See ei lõpe hästi, pomisesid nad, see ei saa hästi lõppeda. Muidu ei oleks maailmas õiglust! Ja ühel päeval see juhtuski: eemalt kostis hale määgimine... Ohh, lõpuks ometi! See pidigi nii minema. Ja need 99 ohkasid kergendatult. Rahurikkuja oli kõrvaldatud, nende maailmas valitses jälle kord. Eriti rahul pidanuks olema karjane, kes pidi ju selle kõige eest vastutama. Nüüd võis ta end jälle rahulikult tublidele lammastele pühendada. Kuid siis sündis miski, mis lamba pähe ei mahu. Karjane viipas koerale, andis talle märgi, milles ei olnud võimalik valesti aru saada – ja läks ise määgimise suunas. Ei, see ei saa ometi tõsi olla! Nemad, tublid lambukesed on usaldatud selle kärnase koera hoolde. Ja juht läheb marakratile järele! Ei ja veelkord ei, see pole õiglane! Karjane samal ajal läks appihüüde suunas ja leidiski lõpuks lamba üles. Tavaliselt on karjasel üsna raske noort tallekest kinni püüda. Sest see kardab oma päästjat ja püüab põgeneda. Kuid meie oma rippus järsakul, kohe koos põõsaga alla libisemas. Karjane roomas talle neljakäpukil lähemale, seades oma elu ohtu. Ja hops! – rabas teda villakust. Ta tõstis talle üles, sopsutas veidi ning kandis tagasi...“

Toas valitses vaikus. Kui minagi niimoodi jutustada oskaksin, mõtles John Paul. Lugu oli tõesti ilus. Ja selline on Jumal?

„Tead mis,“ jätkas Columbo „kui inimene ei suuda enam tagasi tulla, siis asub Jumal teele. Ta ei jää pöidlaid keerutades istuma. Või kas peaks Jumal inimese pärast vähem muretsema kui sina seda minu pärast tegid? Ei, John Paul, kui keegi meist ei suuda enam tagasi pöörduda, siis tuleb Tema ise. Siis pole enam tähtis, ütleb Jeesus selles tähendamissõnas, miks

ta ei saa tagasi tulla. See võib olla ka tema enda süü või rumalus. Jumala jaoks ei oma see tähtsust, Tema tuleb.“

„Aga nüüd on minul üks küsimus.“

„Tore, lase tulla. Kuid enne seda – terviseks! Meil on ju jälle põhjust tähistada, selle lamba pärast.“

Milline õhtu, mõtles John Paul. Vein maitseb ka paremini, kui Jumal selle juurde hingekosutust jagab.

„Niisiis?“

„Sinu loos suutis see kadunud lammas veel appi hüüda. Seega tahtis ta veel tagasi tulla, kuid ei suutnud seda enam omast jõust. Siis tuli karjane appi. Aga kui inimene enam appi ei hüüa, ei tahagi seda enam? Kui ta on niiöelda lõplikult kadunud?“

„Hea, et sa selle küsimuse julged esitada. Kuid Jeesus on sellele vastuse andnud. Tõepoolest tuleks tähendamissõnad ümber paigutada. See kõige pikem, kadunud pojast peaks seisma alguses, – kusagil peaks kindlasti mõni käsikiri leiduma, kus see nõnda seisab – selle järel kadunud lambast ja lõpuks kadunud drahmist. Sel juhul on kulminatsioon lõpus.“

„On sul veel midagi varuks?“

„Vaata, see tähendamissõna kadunud drahmist on imeilus. Kõigepealt, otsijaks on siin naine. Nagu ei suudaks meie, mehed hädaolukorras enam piisavalt otsida, armastada. Jumal võtab siin ühe naise kuju. Mõtle korraks Iisraeli nomaadide telkidele, kuidas nende põrandad võisid välja näha. Kõvaks tambitud muld ja varasemate telgiasemete riismed, mitte selline ilus parkettpõrand nagu meil. Kui Peetrusel üks drahm minema veeres, – ära unusta, sellel hütil polnud õieti aknaid ega valgust, oli ainult ukseauk – siis oli see tõesti kadunud. Selle kõrval oli minu pudelisilt riiuli all justkui kandiku peal!“

„Ah!“

„Just nimelt! Näed nüüd! Ja siin, loe! Siin seisab: ta otsib väsimatult, kuni leiab. Kuni leiab!“

„Mõne kuu eest oli kusagil Lõuna-Aafrika rannikul üks laevaõnnetus ja siis kirjutasid ajalehed: Viie päeva pärast lõpetati ellujäänute otsimine.“ Isa John Paul oli rõõmus. Ta oli midagi avastanud ja rõõmustas nagu laps.

„Jumal otsib, kuni ta leiab! Tingimusteta. Ja see münt olgu kujund inimese kohta, kes omaenda jõust enam midagi ei suuda ega tahagi. Ta on

surnud, liikumatu nagu münt. Kuid seda elavam on Jumal, ta roomab põlvili ja otsib, tuhnib mullas, käed veritsemas – ja otsib, kuni ta leiab.“

„Siis võiks öelda, et meie passiivsus on pöördvõrdeline Jumala aktiivsusele!“

„Täpselt! Üks sõber Iisraelist, ta elab Beit Džalas, ütles mulle kord veel midagi selle tähendamissõna kohta. Araablastel vastutavad telgi sisemuse eest naised. Kui naine raha kaotab, muutub ta ebausaldusväärseks. Ka mehe au on läinud. Niisiis ta otsib ka seetõttu, et näidata end usaldusväärsena. Seepärast peetaksegi pidu, kui raha on leitud, ehkki see läheb rohkem maksma kui leitud raha väärt on. Naine on tõestanud enda usaldusväärsust ning ka mehe au on päästetud – seda tuleb tähistada.“

„Ma püüan seda Kristusele üle kanda. Kas tohib?“ Joh Paul hoidis klaasi käes ja nägi Kristust pidutsemas. „Siis tahtis Jeesus tõendada Isale oma usaldusväärsust? Mitte kedagi kaotada, kõik tagasi tuua, Isa jumaliku armu kiituseks...?“

Monsignore Columbo oli sulgenud silmad ja mingi kauge sära paistis tema näost, kui ta vastas:

„Ja röövel ristil, kes palus päästmist, on kadunud lammas. Ja see, kes jätkas pilkamist, on kadunud drahm...“

Seejärel valitses toas täielik vaikus.

1.10. Inimene ja Maa kuuluvad kokku – inimene ja Jumal kuuluvad kokku

*„Sel ajal, kui Issand Jumal tegi maa ja taeva, kui ainustki väljapõõsast ei olnud veel maa peal ja ainustki väljarohtu ei olnud veel tärganud, sest Issand Jumal ei olnud lasknud vihma sadada maa peale, ja inimest ei olnud põldu harimas, tõusis udu maast ja kastis kogu mullapinda. Ja Issand Jumal valmistas inimese, kes põrm on, mullast, ja puhus tema ninasse eluhinguse: nõnda sai inimene elavaks hingeks.“ (1Ms 2,4b - 7)**

Mitte ainult Psreestriraamat (1Ms 1,1) ei alusta loomislugu kogu loodu olemusega, rääkides algusest. Ka vanem, jahvistlik loomislugu juhatatakse sisse algusvormeliga: “Sel ajal, kui Issand Jumal tegi maa ja taeva...” Veel tänagi võiksime öelda: kaua aega tagasi – ning peame sedasama silmas: ajast välja võetud, seega kõigi aegade jaoks kehtiv. Niisiis on tegu asja olemuse sõnastamisega semiidi keelepruugi kohaselt.

Seitsmendas salmis järgneb ütlus inimese kohta, mis on kujundlik-religioosse väljendusviisi ületamatu meistriteos: “Ja Issand Jumal valmistas inimese, kes põrm on, mullast...”

Aga mis muld see on, mida Jahvist silmas peab? Heebrea keeles tähistab see sõna ühtlasi midagi “märja savi” taolist. Jeruusalemmas elanud Jahvisti jaoks oli see tähenduslik sõna. Sest Jeruusalemma ei ümbritse viljakas pinnas, vaid kivine kõrbeliiv. Kes selles kõrbes rändab, tunnetab kogu romantika taga siiski surmatoovat hingust.

Ometi langeb sellele vihm, lastes tärgata kõigel elaval. Ega asjata peeta pilvi ja vihma Jumala anniks. Seega lisandub ka sellele kujundile “mullast”, “märjast savist” kaksiktähendus, mida üldjoontes kuulsime juba inimese kohta öelduna: muld kannab endas elu ja surma vahelist, kasvamise ja hääbumise vahelist lahkheli – ning sellest mullast on inimene võetud! Ta kannab endas sedasama vastandlikkust, sedasama kalduvust tühisusele ja täiusele.

Ent mitte ainult inimene ja maa ei kuulu kokku, vaid ka inimene ja Jumal on omavahel seotud: “... ja puhus tema ninasse eluhinguse.” Muld ning Jumala eluhingus, mõlemad kokku moodustavad inimese. Jumala hingeõhu sissepuhumine meenutab meile teatavat elustamisvõtet. Aga ka

---

* Sõnad „See on lugu taeva ja maa sündimisest, kui need loodi.“ moodustavad 1Ms 1-2,4a lõpu, mitte Aadama ja Eeva loo alguse. *T.m.*

armastuse eneseväljendust, mis paneb oma suu selle suule, keda ta armastab. “Jooda mind oma suu suudlustega...” igatseb pruut Ülemlaulus (1,2). Jumal jagab oma armastust mullale, puhudes selle sisse oma Vaimu, iseenda – ning nõnda saab mullast inimene.

Psalm 104 kirjeldab inimese ja kõigi asjade loomist:

“Sa peidad oma palge
ja nad ehmuvad;
sa võtad ära nende hingeõhu,
nad heidavad hinge
ning pöörduvad tagasi põrmu.
Sa läkitad välja oma vaimu,
ja nad luuakse,
ja sina uuendad maa näo.”
(Ps 104,29-30)

Jällegi ning veelgi teravamalt ilmneb inimloomuse vastuolulisus. See sisaldab juba mullast pärinevat lahkheli surma ja elu, tühisuse ja täiuse vahel. Nüüd aga lisandub Jumala Vaimu läbi veelgi sügavam kuristik piiratu ja piiramatuse, osa ja terviku vahel; tänapäevast väljendust kasutades: alateadvuse ja teadvuse vahel. Kõik inimese soovid, püüded, tahtmised leiavad siin seletuse. Samuti tema vabadus, mis on mõeldav vaid piiratuse ja piiramatuse teadvustamise pinges. Kusagil mujal pole inimloomust paremini kujutatud kui selles vanas mõistupildis. Edaspidi näeme, mis on selle “definitsiooni” järelm.

1.11. Mitte Aadam, vaid Muldne

Kes on see inimene, Aadam, kes luuakse? Esimene inimene? Teatud mõttes “härra Aadam”? Me teame juba, et sellist tõlgendust ei tasu alguse teistsuguse tähenduse tõttu otsida. Pigem on oodata veel üht inimese loomust puudutavat mõtteavaldust. Just selle võib leida heebreakeelsest algtekstist. “Maa” kohta seisab seal sõna , mis kõlaks umbes *“adama”*. Ja inimese koha peal seisab “adam”. Niisiis võib sealt lugeda: Jumal lõi *adama*’st *adam* ‘i – kohe hakkab kõlama sõnamäng, mis viitab inimese ja maa sugulusele. Võiksime tõlkida: „Jumal vormis mullast muldse.“

Kui tõlgetes järgitaks heebrea keele sõnamängu, jäänuks olemata mõnedki probleemid “vale Aadamaga”. Nüüd sai aga loomuse määratlus-

est – “muldne” või “maine” – hoopiski indiviid, konkreetne mees, esimene inimene.

Järgnevais peatükkides kasutab Jahvist seda sõna mõlemas tähenduses – kord loomuse kohta, kord pigem üksikisiku kohta käivana (seejuures pidades ühtlasi silmas kõiki inimesi). Kui siiski piirduda sellega, et siin on juttu esimesest inimesest nimega Aadam, siis ühelt poolt jääb tabamata kirjakoha sisu, Jahvisti kõne vormi peetakse teksti sisuks. Teisalt tulenevad sellest suured probleemid, näiteks: mille kõige eest see “härra Aadam” vastutama peab. Seevastu järgides kõnevormi, milles kujundi “muldne” all on mõeldud “iga inimese olemust”, võiks palju enam taibata Jumala ilmutuse sügavust ja tõde.

Samas on siin esialgu juttu ainult “muldsest” ja mitte veel mehest või naisest. Jällegi tuleb alljärgnevas tähele panna, kas mingi lause käib inimese kohta sõltumata tema soost, või siis pigem mehe kohta, nagu näiteks salmis 4,25: “Aadam sai taas ühte oma naisega”. Aga isegi peale inimese kahenemist Aadamaks ja Eevaks tähistavad ka nemad mõlemad koos inimest, inimeseksolemise täiust. Kõigis järgnevais mõistukujundeis on ikka tegu tema, see tähendab inimese, kõigi inimeste olemusega.

1.12. Võib aimata, milline tragöödia seda olendit ootab

Pühakirja ilmutuses avaldub inimloomuse vastuolulisus. Tänapäeva keeles võiks öelda: mateeria ja vaim, valgus ja pimedus, piiratus ja piiramatus, aeg ja igavik, surm ja elu – kõik ühessamas olendis. Kuidas need vastuolud küll inimloomusse mahuvad?[6]

Sellegipoolest ei võinud Jumal seda “maalast” teisiti luua. Me ütleme, et inimene on loodu. Ent mida tähendab olla loodud? Teoloogia seisukohalt kõlab see ehk veidi uljalt, kuid võib olla et inimsaladusele ei saagi teisiti ligi, sest see on suurem kui suudame väljendada. Loodu – see pole mitte Jumal, vaid ‘osa Jumalast’; piiratud piiramatus. Psalm 8 väljendab seda nõnda: “Sa tegid ta pisut alamaks Jumalast” (Ps 8,6). Loodu-olemine tähendab: Jumal ja mittejumal üheskoos! See ongi inimene.

See viib järgmise mõtte juurde. Looduna, “muldsena” on inimene piiratud. Kuid juba Jumala hingeõhu läbi kannab ta endas igaviku mõõtmatust. Tema loomise erilisuse läbi (muld ning Jumala hingeõhk ühes) on inimesele juba paratamatuna kaasa antud „kiusatus“ kui igatsus enama, igatsus kõige järele. Loomade kohta ei öelda, et nad oleksid vastu võtnud

Jumala hingeõhu (1Ms 2,19). Kui Jumal ise on piiratud inimolendile kaasa andnud oma “lõputu avaruse”, siis tahab Ta, et oleksime sellised nagu oleme, et me piiratuina kannaksime endis mõõtmatuse aimdust ja igatsust.[7] Siit saavad alguse inimese uudishimu ja uurimiskirg, kõik tema ihad ning veelgi enam tema tahtmised. Seega võime ka öelda, et Jumal võttis teadlikult inimese loomise riski kanda. Ta teadis, mille peale ta välja läks.

Kui aga Jumal teadlikult riski enda peale võttis, pidi ta tehtavas üsna kindel olema. Siis pidi ta iseendas väga kindel olema! See on ka meie kindel lootus.

1.13. Kust tuleb kurjus?

Selle küsimusega tegelevad inimesed ikka ja jälle, eelkõige need, kes usuvad Jumalasse. Jumal ei võinud ju ometi kurjust luua! Piibel ütleb, et Ta tegi kõik hästi. Kui aga kurjus sellegipoolest olemas on, peab see pärinema kusagilt mujalt. Selleks lisavad mõned Jumala kõrvale veel teise algprintsiibi: Jumal lõi kõik hea ja see “teine jumal” kurja. Nõnda aga poleks Jumal enam Üksainus, kes on loonud kõik, maa ja taeva. Viimaks peaks siis mõtlema ka Jumalast kui loodust. Selles suunas arutledes ei leia me küsimusele lahendust. Peame lähtuma sellest, mida teame kindlalt: Jumal on kõik loonud ja Ta on loonud kõik heaks.

Mida õieti tähendab “loonud”? Äsja vastandasime loodut ja Loojat: loodu – see on “piiratud piiramatus”. Jumal on see, kes on piirideta. Väljaspool Jumalat ei ole midagi. Kui Jumal loob, seab Ta teatud mõttes piirid omaenda loomusele – meie keele väljendusvõimalused on alati ebapiisavad, kui tuleb kirjeldada “täiesti teistsugust”. Kujutlegem nüüd, kuidas Jumal loodut esile toob. Seejuures on igale olendile loomupärased just temale omased piirid. Mitte keegi ei suuda kõike, ei oma kõike, ega ole kõik. Olla loodu ning olla piiratud – see on üks ja sama. Piiratus iseenesest ei ole veel “kuri” või “moraalselt halb”.

Piiratud loodu hulka kuuluvad ka haigused, õnnetused, katastroofid jne.[8] Kõige sellise näol – kui midagi lakkab olemast hea – tuleb meile vastu piir, puudulikkus. Sellised piirikogemused teevad meid tavaliselt õnnetuks, nad on vastuolus meie loomuse tahtega. Ometi võime selle mudeli järgi nüüd väita, et haigused, õnnetused ja katastroofid on loomuliku loomisprotsessi üks osa ja sellisena pole nad halvad, ka mitte Jumala karistus. Piiratuse väljendusena kuuluvad nad loomise juurde. Alles

seeläbi, et meie, inimesed, tunnetame Jumala Vaimu kaudu piiramatuse, selle “päritolumaa” olemasolu, kus pole puudust ega pisaraid, muutuvad meie piirikogemused kannatuseks. Seepärast pole sugugi üllatav, kui inimolend viletsust ja piire kogedes Jumala järgi küsib.

Sest inimolendi puhul on midagi lisandunud. Kiri ütleb selgelt, et Jumal on oma hingeõhu sisse puhunud ainult maalasele ja mitte loomadele (1Ms 2,19). Hingeõhk on kujund piiramatuse aimamise kohta. Või lihtsamalt öeldes, nagu ka Piiblis seisab: meie tahame olla nagu Jumal! Ja me peamegi seda loomu poolest tahtma, sest Jumal ise on meid nõnda loonud.

Meie püüd olla üha Jumala sarnasemad pole iseenesest halb ega kõlvatu. See tähendab vaid, et tahame ületada loodu piire selle piiritu Vaimu abil, mille Jumal ise meisse puhus. Selle igatsuse tõttu meis, mis teab, mis on võimalik ja hea, tahame me enam saada, enam suuta, enam olla. See on igatsus, mille Jumal meile kingitusena kaasa on andnud, nii et meie süda jääks rahutuks ja täitmatuks, kuni see rahu leiab Temas – piiritus täiuses.

Niisiis Jumal ise tahab, et sooviksime ületada kõik piirid. Ent just siinkohal sünnib see, mida meie nimetame kurjuseks. Ilmselt tuleneb kurjus *viisist*, kuidas inimesed piiridest – nii enda kui teiste omadest – üle astuvad.

Ja just siinkohal sünnib ka see, mida nimetame lunastuseks. Uus Testament räägib palju meie piiridest, ehk meie looduks-olemisest ning samuti ka piiride ületamisest, ehk jumalalapseks olemisest.[9]

Mida siis üldiselt peetakse kurjaks või kurjuseks? Näiteks kui mõni diktaator rüüstab maad, kui liikluses keegi hooletuse tõttu hukkub, kui ühed teiste kulul rikastuvad jne. Kas pole kõige “kurjuse” puhul tegu piiridest üle astumisega? Täpsemalt oma piiride avardamisega seeläbi, et ahendatakse teise piire, ehk teise looduks-olemist. Keegi tahab midagi endale ja seetõttu peab teine vähemaga leppima. Seevastu poleks aga sugugi halb, kui minu tahtmise tõttu “rohkem omada” ka teised enam saaksid, et nendegi piirid muutuksid avaramaks.

1.14. Mõistulugu paberinimesest

Et eelöeldut paremini mõista, kuulake järgnevat mõistujuttu.

Kujutlege suurt valget paberpinda, nii laia, et paremalt ega vasakult äärt ei paista. See on lõpmata avar ja valge. Suure valge pinna keskele on

joonistatud väike inimene, nagu lapsed lasteaias joonistavad. Kuigi see kujutis ei ole veel tema ise, vaid ainult joonistatud valgele pinnale, võib teda juba näha. Siis lõigatakse joonistatud inimene paberist välja ja sünnib midagi kummalist: ta on korraga saanud piirid. Nüüd on olemas joon, kus ta lõpeb. Ent kõige tähelepanuväärsem on, et just nende piirjoonte tõttu on ta tema ise. Siiski on tema servad veel üsna tihedalt valge pinna küljes – inimene peaks jõudu koguma ja end sealt lahti rebima, siis alles oleks ta „iseseisev". Küll piiratud, aga sõltumatu.

Kui paberinimene vabaneb suurest laiast pinnast, hakkab ta end sirutama: paremat ja vasakut kätt ning jalgu. Ta pigistab silmad kinni, hõõrub neid ja korraga märkab: ma olen! Ja ta hüüab: juhhei, ma olen olemas! Ja suures olemasolemise rõõmus silub ta oma keha siit ja sealt ning korraga märkab: mind ei ole! Mul on piirid ja servad! Kuskil on midagi, kus ma lõpen, kus mind enam ei ole! Tema rõõm asendub pahameelega ja ta küsib tigedalt: miks pole mind ka seal? Miks ei ole ma nii määratu kui suur valge pind? Miks ma ära lõpen?

Paberinimene hakkab mõtlema, kuidas oma piirjoontest lahti saada ja avaramaks muutuda, nii suureks kui valge paberipind. Esimesena tuleb talle meelde taignarulli meetod: ma pean end lihtsalt laiali rullima nagu koogitaigna, ikka laiemaks ja laiemaks. Nõnda nihutan ma ka oma servi aina eemale ja ehk saan neist lahti ja muutun sama avaraks kui valge pind. Nii võtab ta taignarulli ja rullib. Tõepoolest liiguvad servad üha edasi, inimkuju läheb järjest suuremaks. Kuid see muutub ka õhemaks... Ja korraga tekivad praod tema enese sisse – kõigepealt üks auk, siis teine ja kolmas! Piirjooned, mida ta tahtis eemale nihutada on nüüd tema keskel. Selle asemel, et neid mitte enam näha, on nad nüüd veelgi selgemalt silme ees.

Lisaks juhtub veel midagi. Algul olid tema servad ilusad ja sirged, ainult neist võiski ära tunda, mis olend see on. Nüüd aga on ääred räbaldunud ja lõhkised, inimkuju on muutunud vormituks, ei saa enam aru, mis see tegelikult oli või on. Ta on kaotanud oma algse vormi, oma olemuse, püüdes seda avardada.

Taignarulli meetod on rikaste pärusmaa. Kes iganes tahab rikkaks saada, püüab oma piire eemale nihutada. Sest nendest saaks ta teada mida tal ei ole, mida ta ei suuda, mida ta ei ole. Et haigus teda ei kammitseks, peab parim arstimeeskond alati käepärast olema. Et ta võiks kõiki oma tujusid järgida, peab alati piisavalt raha käepärast olema. Ka võimu peab olema, et oma soove läbi suruda. Ta ei taha iial mõista, et miski oleks talle

võimatu, seepärast laiendab ta oma piire ning ahendab teiste omi. Ent säärane elu muutub õhukeseks ja auklikuks. See on ebainimlik, sest on kaotanud kuju, mis teeb inimesest inimese. Ja lõpuks saab selline elu veelgi piiratumaks, kui algselt määratud oli. Sest rikastele tundub pea võimatu leppida oma piiridega.

Teine vahend, mida meie inimkuju proovib, et mitte tunnetada oma piirjooni, on kägardumise meetod. Ta paneb silmad kinni ja surub end kägarasse. Siis ei näe ega tunne paberinimene enam midagi peale selle et ta on olemas. Kuid niipea kui ta on end kokku surunud, läheb algne kuju jällegi kaduma. Ta on äratundmatuseni inetuks muutunud. Kas see peaks siis olema algupärane inimene? Kuna ta on endasse sulgunud ja ei näe enam midagi, ei märka ta ka iseend, ega laia valget pinda, milleks ta ometi saada tahtis. Ja kui ta seal nõnda kägaras kükitab, langeb ta läbi omaenda tühjuse põhjatusse...

Kägardumismeetod on alistumise ja hirmu, nüriduse ja käegalöömise kõikvõimalikud vormid. Sellise inimese puhul on iseloomulik, et ta salgab püüdu lõpmatuse järele, mille Jumal on talle kaasa andnud. Puhtast hirmust, et ta niikuinii midagi ei saavuta, lakkab ta üldse midagi soovimast. Tulemuseks võib olla, et tal on küll vähem probleeme kui teistel, kuna ta lepib üha vähemaga. Ent see ei ole enam seesama inimene, kellele Jumal on oma hingeõhu sisse puhunud, et tal oleks igatsus kõige järele.

Mis on tõesti tähtis? Et inimene tunneks rõõmu oma olemasolu üle ja kannataks välja piirjooned, mis moodustavad tema looduks-olemise. Just nende piirjoonte järgi on üksikolend äratuntav. Ainult see, kes talub ja hoiab alal oma piirid ehk puudused, võib saada uuesti üheks laia valge pinnaga. Ja kõik see, mida inimene enne oma puuduseks pidas, tema mitteolemine, mittesuutmine ja mitteomamine, saab nüüd kokkupuutepunktiks laia valge pinnaga, kuhu ta peale tema loodu-elu tagasi paigutatakse.[10]

1.15. Jumal ise istutab Eedeni aia

Ja Issand Jumal istutas Eedeni rohuaia päevatõusu poole ja pani sinna inimese, kelle ta oli valmistanud. Ja Issand Jumal laskis maast tõusta kõiksugu puid... (1Ms 2,8j)

Inimese eest hoolitsemiseks ja tema ülalpidamiseks istutab Jumal Eedeni aia. Jumal ise teeb seda inimese jaoks. Ta rajab aia, korraldab kõik hästi ja kenasti ning paneb sinna elama inimese. Selgemalt ei saagi enam

kirjeldada, mida Jumal inimese heaks teeb. Seda väidet korratakse Vanas Testamendis veelgi, näiteks Hoosea raamatu kuulsas 11. peatükis – seal küll juba ajaloolis-teoloogilise kujundina. Või Jesaja 5. peatükis laulus viinamäest Iisraelist. Jeesus kasutab seda kujundit (Mt 21) ning arendab põnevalt edasi. Siin, 1Ms 2,8 on pandud alus kõigele järgnevale. Jumalat kujutatakse lausa inimese teenijana.

See aed ei ole püha maa-ala ses mõttes, et tema asukohta maamunal võiks kindlaks määrata. Küll võis aga kirjutaja – meie härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad on võibolla võtnud selle loo oma esiisade traditsioonist – silmas pidada mõnd kindlat paika tollest ajast, mida inimesed eriti ilusaks pidasid, nagu tänapäeval unistatakse Itaaliast või Kaliforniast. Ent mitte koht ei olnud kirjutajale oluline. „Aed" märgib siin inimese õnnelikkust. Aed tähendab: siin on mul igati hea olla.Veel tänapäevalgi lähevad inimesed aedadesse, iluaedadesse, parkidesse, et end seal hästi tunda. Terase, klaasi ja paberite keskel veedetud nädala järel sunnib miski meid minema välja, loodusesse, nagu me ütleme. Seejuures tuleb silmas pidada, et tolleaegsete inimeste jaoks, kes elasid viljatus kõrbes, oli aed, kus kasvas kõik inimesele vajalik, tõeline paradiis, enamgi veel kui oskame kujutleda.

Kuna Piibli alglugu tahab rääkida inimese loomusest, tähistatakse „aiaga" – välisega – inimese sisemist olukorda. Aed tähendab, et inimloomusse on rajatud jumalaläheduse paik, täiuse ja külluse ase. Algselt ja tegelikult, sisima loomuse kohaselt peaks inimene oma Looja läheduses olema kaitstud ja hoitud.

Seda kinnitab ju ka psühholoogia, leides, et inimene kogeb ema üsas täiust, küllust, hoolitsust ja kaitstust[11] Ent kui suur oht lasub selle paradiisi üle! Kui vaid mõelda, et sündimata inimene tajub maailma väljaspool oma paradiisi pigem häälte kaudu, kõla ja muusikana. Väljaspool olev maailm jõuab temani selle häälte, kõlade ja ebakõlade kaudu. Helid vahendavad väikesele inimesele, milline maailm teda ees ootab. Ja sündinuna on ta edaspidigi sõltuv paradiisist, kus kõike tema heaks tehakse. See paradiis pole enam emaüsk, vaid perering. Kuuenda-seitsmenda eluaastani vajab iga inimene perekonda paradiisina. Nii see peakski olema. See kuulub iga inimese olemuse juurde. Selliseks olen ma sinu loonud, ütleb Jumal siin tekstis.

Ja kui Kirikut vahel Kristuse ihuks nimetatakse, kas ei peaks siis seegi olema turvalisuse süli, külluse paradiis?

See piiblitekst äratab veelgi enam tähelepanu, kui võrrelda teda muude jutustustega teisest ja esimesest aastatuhandest enne Jeesuse aega, milles teiste kultuuride inimesed püüdsid seletada maailma ja inimese tekkimist. Seal lõid jumalad inimese, et ta nende eest tööd teeks ning nemad võiksid oma jumalikel diivaneil rahus puhata. Sellised müüdid näivad õigupoolest olevat maise olukorra projektsioon jumalate maailma. Piiblis on teisiti! Piibel sõnab (ja Jumal ilmutab end temas): mitte inimene ei pea Jumala eest töötama, vaid Jumal töötab inimese heaks, et tal läheks hästi ja et ta tunneks end õnnelikuna ja et tal poleks millestki puudu. Algusest peale kujutatakse Jumalat inimese teenijana – ennekuulmatu teoloogiline revolutsioon, mida härra Chalil Sbeih ja tema sõpruskond söandavad ette võtta ja mida Jeesus, meie Issand jätkab ja kinnitab: Inimesepoeg ei ole maailma tulnud, et end teenida lasta, vaid selleks et teenida...

Niisiis kuulub inimloomuse juurde paradiisi kogeda, seda iseendas kanda. Kui inimesed seda kindlustunnet oma elu algul sisimas sügavuses ei koge, on nad eluaeg rahutud. Nad otsivad oma elu mõtet ja lätet, justkui aimates ja tundes: minu sisimas puudub rahu, ei ole puhkamist kaitstuses.

Nõnda peitub iga inimese sisimas igatsus Jumala läheduse ja tema teeniva külluse järele. Sellele esimesele kaitstusele alguses, lähtekohas, vastab teine kindlustunne lõpus, inimelu lõpulejõudmises.

1.16. Aia kohal lasub vaikne rahutus

Ja Issand Jumal laskis maast tõusta kõiksugu puid, mis olid armsad pealtnäha ja millest oli hea süüa, ja elupuu keset aeda, ning hea ja kurja tundmise puu. (1Ms 2,9)

Siiski lasub Eedeni aia kohal (heebrea keeles on sõnal ‘Eeden’ ka ‘naudingu’ kõrvaltähendus) algusest peale, see tähendab olemuslikult, vaikne rahutus. Suurepärase inimliku ja kirjandusliku tunnetusvõimega on Jahvist suutnud seda väljendada üheainsa sõnaga: meeldivad, ahvatlevad oma välimuse poolest on viljad selles õndsuseaias.

Sõna ‘ahvatlus’ väljendab inimese loodupärasust täpsemini kui ükski teine. Sest inimloomuse juurde kuulub omamine ja mitteomamine, suutmine ja suutmatus, olemine ja mitteolemine. Ja ta on teadlik sellest pingest iseendas. Ta tunnetab seda eelkõige olukordades, kui ta tahab saada, kui teda ümbritsevad ilusad ja hinnalised asjad, mis ahvatlevad end võtma. Ilus ja hinnaline pole midagi kurja, samuti ka selle meeldivus ei ole halb

ega taunitav. Kuid me ei saa nautida kõike, mis on hea. Meie kõht talub vaid ühe söömakorra ja kui teine meid ka ahvatleb – rohkem lihtsalt ei mahu. Meie jõud käib üle vaid ühest põhiülesandest ja kui meie uhkus ahvatlebki veel teist lisaks võtma – läheksime katki. Meie hinge saab täita üksainus sügav suhe ja kuigi veel paljud teisedki näod ahvatlevad – me kaotaksime nad kõik ja iseend pealekauba.

Olgu viljad pealtnäha kuitahes meeldivad, just seetõttu et nad nii hinnalised ja oivalised välja näevad, tekitavad nad inimeses ihaldust, mis võib talle ohtlikuks osutuda. Nad paljastavad inimese nõrgad kohad, mis kuuluvad aga lahutamatult inimese juurde. Nimelt on tal lõpliku olendina kalduvus ja vajadus üha enam omada.

Ka teisele nõrkusele viidatakse selles mõistupildis viljadest: just see, mis on iseenesest hea ning peabki inimest ahvatlema, võib teda kurjale teele viia. Kurjus märgib siinkohal tahtmatust tunnistada oma loodudolemist, mässamist oma piiride vastu.

Siis tuleb tekst tagasi puude juurde, mida Issand Jumal selles aias kasvada laskis. Aia keskel seisab kaks erilist puud, elupuu ning hea ja kurja tundmise puu.

Võib mõistatada, mida need puud tähendada võiksid. Valida on tõlgitsusi kultuuridest ja psühholoogiast, unenägudest ja müütidest. Ent selle teksti mõistmiseks piisab küll päris lihtsast tõlgendusest.

Kui härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad Jerušalaimi vanalinnas istusid ja mõtisklesid inimeste üle, kes neist päevast päeva möödusid, leidsid nad, et kahte asja soovisid kõik need inimesed ühtviisi. Mida jõukamad, seda enam tahtsid nad saada, alati elada, mitte iialgi surra. Ja nad tahtsid kõike teada ja suuta, sest see tähendab võimu.

Ja kui härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad järele mõtlesid, kuidas seda iga inimese ürgsoovi luuleliselt väljendada, meenus neile üks vana lugu puudest... Ja nõnda lisasid nad oma jutustusele loo puust – hea ja kurja tundmise puust – ning sellele loole lisasid (nagu arvavad asjatundjad) veel ka tolle elupuu. Kohe näeme, miks. Puud seisavad aia keskel, see tähendab: siin on tegu millegi väga tähtsaga, kesksega. Elupuu märgib kujundlikult: inimloomuse juurde kuulub soov elada. Kuna ta kannab endas Jumala hingeõhku, tahab ta elada ja mitte surra. Ja ta tahab elada igavesti, sest temal lasub Igavese suudlus.

Hea ja kurja tundmise puu tähistab inimese soovi kõike teada. Küsimuse all ei ole moraal, ‘hea ja kuri’ on pigem vastandite paar nagu

‘üleval ja all’, ‘vasakul ja paremal’, ‘idas läänes’, ‘päev ja öö’ – sellised mõistete paarid tähendavad ‘alati’, ‘kõik’, ‘kõikjal’, ‘igaüks’. Kirjutaja on siin väga arukalt kasutanud ‘kõiketeadmise’ kohta kujukat võrdlust ‘hea ja kurja tundmisest’. Nii ilmneb ka siin jällegi see vastandite pinge, mis saadab inimest algusest peale, peitub tema loomuses. Ja ta peab püüdlema selle poole, et teada kõike, kuna kannab endas kõikteadva Jumala Vaimu. Jumal ise on ta nõnda loonud. Kõik inimese küsimused ja otsingud on esile kutsutud Jumala poolt, kuuluvad inimloomusse.

1.17. Jõgede hulk sümboliseerib kogu maailma

Ja Eedenist sai alguse jõgi, mis kastis rohuaeda, jagunedes sealtpeale neljaks haruks: esimese nimi on Piison, see voolab ümber kogu Havilamaa, kus on kulda; selle maa kuld on hea, seal on bedolavaiku ja karneoolikive. Ja teise jõe nimi on Giihon, see voolab ümber kogu Kuusimaa. Ja kolmanda jõe nimi on Hiddekel, see voolab hommiku pool Assurit; ja neljas jõgi on Frat. (1Ms 2,10-14)

Kas see tekst pärineb Jahvistilt, pole siinkohal tähtis. Pangem tähele vaid keele iseäranis ilusat kujundlikkust ja seda, mida ta väljendab: õnne- ja küllusemaal, Jumala ligiolekust saab alguse jõgi – vesi. See tähendab elu. Jumal annab oma aiale ja inimesele selle sees elu, voogavat elu. Või teisipidi: kogu elu lähteallikas on Jumalas, tema ligioleku õndsuses. Jumal ise tahab endast teada anda kui jõest, mis kõike niisutab. Milline kujund kõrbeinimese jaoks!

Paradiisi terviklusest kandub elujõgi üle kogu maailma. Kogu maailm elab sellest õndsusaia veest. Kõik elu, mis on maailmas, alates madalaimatest ainuraksetest kuni kõrgeimate peaingliteni, kõik lähtub sestsamast allikast, millele Jumal on pannud alguse. Sellega väljendab tekst, et tegelikult on inimene määratud elama veekülluses, seega ka elu ja vaimu külluses. See kuulub tema loomusse.

Siinkohal peaksime peatuma ja kuulatama, mida hüüab Jeesus lehtmajade pühal[12] templi õuel: „Kellel on janu, see tulgu minu juurde...selle ihust voolavad elava vee jõed“ (Jh 7,37j). Jeesus viitab siin ilmselt algusloo tekstile ja sõnab sellega: kui tuled minu juurde, elad sa jälle külluses ning saad ise paradiisiks. Sinust endast lähtuvad siis elu jõed kogu maail-

male. Peamine on, et tuleksite minu juurde, et kaoks vahe Jumala ja loodu vahel. Kui te olete Kristuses, siis olete paradiisis, siis olete paradiis.

1.18. Aeda harida ja hoida

Ja Issand Jumal võttis inimese ja pani ta Eedeni aeda harima ja hoidma. (1Mo 2,15)

Sõnadel „harima ja hoidma“ on ka „kaitsmise“ tähendusvarjund. Kaitsta mille eest? Mis ohustab õndsusaeda? See oht võib tuleneda vaid inimesest endast, tema loomuse juurde kuuluvast pingest, mis levib kõikjale. Uues Testamendis juhib Jeesus jüngrite tähelepanu sellele, et neist endist, nende liigsest usinusest (mitte aga kurjast vaenlasest) võib tekkida oht nende hoolealustele.(Mt 13,29)

Üks osa inimese õnnest on vastutus mullapinna eest, savimulla eest, millest ta on võetud. Üksnes siis, kui inimene võtab kanda talle määratud vastutuse, saab ta olla täiesti õnnelik. Oleme õnnelikud vaid olles kooskõlas meie elu mõttega: maad harida ja hoida ning igavese Jumala poole püüelda.

Näib, nagu tahaks Jahvist öelda: inimene pidi töötama juba enne pattulangust, Jumala ligiolekus, paradiisis. Siiski ei muutunud see orjatööks jumalate heaks, nagu on teiste rahvaste mütoloogiates. Ei, kõigepealt töötas Jumal meie heaks! Nüüd peab inimene seda järgima, ent ta ei pea tööd tegema Jumala jaoks, vaid maa ning iseenese kasuks. Harides maad/pinnast kujundab ta iseenda loomust.

Jumalast võõrandumine töö kaudu ei tulene pühakirja järgi tööst enesest. Inimese võõrandumine töös on Jumalast, oma elu mõttest võõrandumise tagajärjeks. Olles eemal Jumalast, saab iga töö inimesele raskeks ja ehk ka mõttetuks (või ainsaks elu mõtteks). Sel juhul võib isegi puhkus „stressiks“ muutuda. Ühenduses Jumalaga, minu olemasolu mõtte ja tähendusega, võib ka kurnav töö mõttekas näida.

1.19 Jumal annab kõik inimese käsutusse

Ja Issand Jumal keelas inimest ja ütles: „Kõigist aia puudest sa võid küll süüa, aga hea ja kurja tundmise puust sa ei tohi süüa, sest päeval, mil sa sellest sööd, pead sa surema!“ (1Ms 2,16j)

Terve aed on inimese käsutuses – välja arvatud see puu![13] Eeskätt tähendab see: inimesel on kõike küllaga. Mida ta ka ei sooviks, puid jätkub. Kuid tal ei ole õigust kõigile puudele.

Mida see kujund tähendab? Taas öeldakse väga lihtsalt ja lühidalt, et sugugi mitte kõik pole inimese kui loodud olendi käsutuses. See üks puu, mis temale ei kuulu, väljendab tema piiratust, loodupärasust. Ainuüksi piiramatule Jumalale kuulub kõik. Kui inimene sellest sööks ja nõnda „kõike tunnetaks", muutuks ta millekski, mis on tema loomusevastane. Teada ja suuta kõike – see on inimolendile kui loodule võimatu. Just selle vastu ta põrkabki. Kas pole see nõnda, et kui meil ka kõike küllaga jagub, põrkume alati just selle vastu, mida me ei saa omada.

Ent miks peab ta surema, kui ta püüab kõike teada saada ja kõike suuta? Põhjus võiks peituda järgnevas: tunnetada kõike, head ja kurja piiramatult tunda ning suuta (olemata samas Jumal, kes on selle kõik oma armastuse läbi seadnud), teeks inimese kõikvõimsaks. Me kogeme seda ikka jälle: mida inimene on tunnetanud, seda ta tahab ka teha. Kui ta nüüd kõike teha suudaks, olles samas kaugel Jumalast, seega eemal sellest armastusest, mis lähtub Jumalast ja korrastab kõiki jõude, viiks see inimese enda hävinguni.

Ta oleks nagu tuumareaktor, mis töötab oma võimsuse piiril. Võimsuse kõrgpunktis algab tema häving. Inimene, kes ei tunnista enam Jumalat, sarnaneb sellise kontrolli alt väljunud tuumareaktoriga. Ta ei tunnista mingeid piiranguid ja hävitab iseenda.

Ainult armastus võiks teda päästa. Armastada tähendab aga teistega arvestada! Ilma armastuseta kõike suuta ja tahta viib kaose ja surmani. Surm, füüsiline surm ei tunduks siis enam karistusena, vaid vastupidi – see võiks osutuda Jumala päästeaktsiooniks.

Inimene, kes ei armasta, kuid tahab kõike suuta, oleks türann, kes toob hävingut. Meenutagem 1 Kr 13: kui ma ka seda ja teist ja veelgi enamat suudaksin, ent mul ei oleks armastust, oleks see kõik kasutu!

1.20. Meil peab kõike olema, kuid kingitusena

Inimese väärikus seisneb tema võimes olla rahul oma loodupärasusega, loobumata samas igatsusest kõige järele. Ühtaegu vähenõudlik olla ja suurt tahta. Tunnistada meie elu puudusi, kaotusi ja piiranguid, aga mitte

meelehärmis ega mässumeeles, vaid tunnetades meie loodupärasust. Piiride kaudu, mida puudused meile seavad, tunneme ära algse terviklikkuse.

Me peame ju saama selliseks kui Jumal, kes on meid loonud oma kuju ja näo järele. Ometi ei saavuta me seda eesmärki oma tahtmisest ja jõust. Nõnda purustaksime iseenda. Terviklikkuse võime saada vaid kingina.

„Mina olen tulnud, et teil oleks elu ja oleks seda ülirohkesti." (Jh 10,10) Kas Jeesus, kes teeb ainult seda, mida ta näeb Isa tegevat (Jh 5,19), võiks öelda midagi muud, kui seda, mis on alati olnud Jumala tahtmine?

Kuulakem Paulust kirjas Efeslastele: „et te oleksite täidetud Jumala kogu täiusega." (Ef 3,19) Või mõelgem teistele tema sõnadele, et me oleme „Jumala lapsed", „Jumala pärijad", „Kristuse kaaspärijad". Kõik need sõnad tähendavad tõepoolest, et me peame olema „Jumal". Ent mitte omast jõust, vaid kingina. Lapsendus saab olla vaid kingitus. Omast jõust oleme ja jääme vaid looduks. Kuna Jumal meid aga armastab ja selleks loonud on, kingib ta meile ka võimaluse saada tema sarnaseks.

Kannatuse, kaotuse, piiride ja mitte-olemise kogemise läbi võttis Jeesus enda peale meie looduks-olemise selle täielikkuses. Tema, Looja, sai looduks. Piiramatu võttis enda peale piirid. Ja hädas ei kasutanud ta oma väge, et end aidata. Ta jäi looduks ja näitas meile, kuidas inimeseksolemine vaatamata kõigile selle piiridele võib saada täiuslikuks usalduses Jumala vastu. „Seepärast on Jumal...annetanud talle selle nime, mis on üle iga nime..." (Fl 2,9)

2

JUMAL TAHAB END AVALDADA, KUNI INIMENE ON HEA

2.1. Jumal tahab end avaldada, nagu Ta tegelikult on

Esimeses Moosese raamatus, alates teise peatüki salmist 4b kuni 11. peatüki 9. salmini ilmutab Jumal Jahvisti abiga inimese sügavaimat loomust ja samas, ainulaadsel viisil ka omaenda loomust. Semiitliku traditsiooni kujundlikus jutustamislaadis elustab kirjutaja kujukaid sündmusi, mida ta esitab teatud määral ajalises järjestuses. Nende jutustuste aine on ta ammutanud mitmest allikast, ümber töötanud ja kujundanud oma eesmärgi kohaselt. Nimelt selleks, et kirjeldada inimese ja Jumala ajatut loomust.

Kui nüüd järgnevas püüame Piibli esimesi peatükke edasi lugeda ja mõista, mida Jumal meile teada anda tahab, peame mitut asjaolu silmas pidama:

1. Konkreetselt, ajalooliselt nähtuna, istuvad seal kuskil Jeruusalemmas, umbes 950 aastat enne Jeesuse sündi, inimesed (kasutame nende kohta oskussõna Jahvist, või välja mõeldud „härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad“), kes mõtiskledes kõige selle üle, mis nende „äravalitud“ rahvast saanud on, tegelevad küsimustega: mis on tegelikult inimese sügavaim olemus? Mis on patt? Kuidas ta tekib? Kuhu ta viib? Eelkõige aga: mida teeb Jumal inimesega, rahvaga, kui see talle pidevalt selja pöörab?

2. Vastused, mis need mehed ja naised enda mõtlemises leidsid oma vagadusest, ärksast poliitilisest ning tänapäevaselt väljendudes „sotsiaalsest ja ühiskonnakriitilisest ettenägelikkusest“, panid nad vanade juttude vormi. Nad kujundasid need jutud siiski vastavalt oma kavatsustele ümber, et need vastaksid paremini sellele, mida nad tahtsid väljendada. Selle tulemusena peame alati eristama ühelt poolt jutustusvormi, ehk kujundikeelt, ja teisalt selles peituvat mõtet. Jutustuse vormi sisuks pidades satume eksiteele.

3. Ilmutus on vähemalt neljaosaline protsess. Kõigepealt vaatlevad hr. Chalil Sbeih ja tema sõbrad oma aja inimesi. Siis mõtisklevad ajalookäigu üle, kuidas on selline olukord kujunenud. Kolmandaks kirjutavad nad oma mõtted üles religioosses ja poliitilises ärksuses, vanade jutuainete ja omaenda „lähivaatluste“ abiga. Ja neljandaks vahendavad neid jutustusi järeltulevad põlvkonnad, kes tunnistasid neid tekste kui ajatuid. See on üks viis, kuidas võib toimuda ilmutus.

Jumal tahab end inimesele avaldada. Armastus tahab end avaldada ja peab seda tegema! Ent seejuures peab Jumal arvestama (nagu armastus alati arvestab sellega, keda ta armastab) inimese vastuvõtuvõimet, mille Ta ise on loonud. Enamjaolt saab millegi uue adumine toimuda ainult protsessilaadselt, vaid vältimatuid eksiteid ja omaenda ettekujutusi läbides mõistab inimene tasapisi, kuidas Jumal on tegelikult. Esimestest lehekülgedest peale seisavad Piiblis need Jumala eneseavaldamise tõed kui vääriskivid. Ent nad on enamasti segatud inimlike kujutluste kiviklibusse ja pimedusse ning peavad veel selituma. Millised neist kividest on vääriskivid, ehk tõelise Jumala ilmutus, seda võib ära tunda Jumala suure armastuse läbi Jeesuses Kristuses.

2.2. Inimese soolisus Piibli järgi

Ja Issand Jumal ütles: „Inimesel ei ole hea üksi olla; ma tahan teha temale abi, kes tema kohane on.“ Ja Issand Jumal valmistas mullast kõik loomad väljal ja kõik linnud taeva all ning tõi inimese juurde, et näha, kuidas tema neid nimetab. Ja kuidas inimene iga elavat olendit nimetas, nõnda pidi selle nimi olema. Ja inimene pani nimed kõigile kariloomadele ja lindudele taeva all ja kõigile metsloomadele, aga inimesele ei leidunud abilist, kes tema kohane oleks. Siis Issand Jumal laskis tulla raske une inimese peale ja see jäi magama; siis ta võttis ühe tema küljeluudest ning sulges selle aseme taas lihaga. Ja Issand Jumal ehitas küljeluu, mille ta inimesest oli võtnud, naiseks ja tõi tema Aadama juurde. Ja Aadam ütles: „See on nüüd luu minu luust ja liha minu lihast. Teda peab hüütama mehe naiseks, sest ta on mehest võetud!“ Seepärast jätab mees maha oma isa ja ema ning hoiab oma naise poole, ja nemad on üks liha! Ja nad olid mõlemad alasti, Aadam ja tema naine, ega häbenenud. (1Ms 2,18-25)

Alguses luuakse inimene, Aadam, „muldne“. Tema nimi tähendab heebrea keeles veel ka „ma sarnanen“. Ma olen mulla sarnane, millest

pärinen ning Jumala sarnane, kes on iseend minus kujutanud. Sel muldsel on siin veel sooülene ehk sooeelne tähendus. Jahvist räägib siin inimesest kui niisugusest, igast „muldsest“ ja ütleb: Ta on vormitud mullast ning oma Jumala hingeõhust. Kui loomad on loodud ainuüksi mullapinnast, on naine loodud „muldse“ mateeriast, tema küljest: ta on tema mina![14]

Siin hakkab mõiste adam/muldne/inimene tähendus liikuma selle ja ühe teise mõiste ‘mees’ vahel. Oma kirjanduslikus meisterlikkuses ütleb Jahvist: inimene on olemas vaid mehe ja naise ühtsuses. Naine on mehe külg ja mees on naise külg. Nad on teineteise tugi ja teineteise „mina“. Ilma selleta oleks inimene, oleksime meie, inimesed poolikud, me lonkaksime. Veel tänagi ütleme: minu ‘teinepool’, ‘küljeluu’. Alles ‘iš’ ja ‘iša’ , mehe ja mehenaise ühtsuses on inimene tervik ja täielik.

Juba siin pannakse „meie ja meie õndsuse pärast“ alus sellele, mille Jeesus hiljem oma kuulutuse keskpunkti asetab, et seeläbi oma Isa tõelist olemist väljendada, nimelt: Jumal ise tahab olla inimese „külg“!

Soolisus on algselt, tegelikult, hoopis midagi enamat kui seksuaalsus, see on kui inimese „teine mina“, tema teinepool. Mehe ja naise vastandatus ühtsuses on loomise antus, mida ükski inimene ei saa tühistada. Niikaua, kui inimene püsib „vastandatud ühtsuses“ oma Jumalaga, kuulub rõõm vastassugupoolest inimese heaks-olemise juurde, mis on Jumala tahe. (Inimese hüüd 1.peatüki 23.salmis „See on nüüd luu minu luust...“ on heebrea keeles pandud luulevormi ja seega kõlab kui rõõmuhõise: Jah, lõpuks ometi, suurepärane, imeline! Just seda olen ma otsinud..!)

Üks ajatuid, „ilmutatud“ näiteid rõõmust vastassugupoole üle on Ülemlaul Vanas Testamendis. Paljud müstikud on ikka-jälle kasutanud seda armastuse keelt, tundmata piinlikkust millegi lihaliku ees. Näiteks Magdeburgi Mechthild või Avila Teresa , kes on kirjutanud kommentaari Ülemlaulule. Tänapäeva teoloogid ei söanda sageli seda teksti käsitleda, või siis tõlgendavad seda ettevaatuse mõttes „vaimselt“ või kirikule ja Kristusele suunatuna. Ometi saab soolisus olla vahel ainuvõimalik vahend Jumala ja tema loodu vahelise armastuse väljendamiseks.

Nagu kõik loodu, nõnda ka see rõõm vastassugupoolest on eelkõige põhjus tänumeeleks, rõõmuks ja hõiskamiseks Jumalas. Pidagem meeles, et seda soolisust kirjeldatakse Piiblis, niisiis Jumala ilmutuses kui paradiisi eripära, inimeses peituva hea tunnusjoonena. Kui meie kiriku traditsioonis on terved teoloogilised koolkonnad asetanud seksuaalsusega seonduva ennatlikult raskete pattude ritta, siis ei vasta see üleüldine hukkamõist sugugi Jumala ilmutusele pühakirjas. Oma „mina“ täiendub

alati teise läbi. Ma leian iseenda vaid läbikäimises teise sugupoolega, tema teise poolena või vastanduses temaga.

Alles siis, kui seksuaalsust vaadeldakse eraldi loodu terviklikust seosest ning peetakse asjaks iseeneses, seksiks, võib ta muutuda patuks. See tähendab: siis ta võib tuua õnnetust. Õnnetust ses mõttes, et inimene ei leia enam seda, mida ta tegelikult otsib, nimelt täitumist „oma teise minaga", seega jääb ta tühjaks, täitmata, õnnetuks. Sedalaadi kogemust, et „seks ei pakkunud mulle sugugi seda, mida ma lootsin", võib pidevalt leida ajakirjadest ja noorte inimeste kirjadest. Need mehed ja naised, kes otsivad seksi arvestamata teise inimesega, mitte ainult ei leia üha vähem rahuldust, vaid saavad ka teisele pettumuseks, põhjustavad igavust ja tühjustunnet seal, kus peaksid tooma naudingut ja rõõmu, aitama kaasa inimeseksolemise täiustumisele.

Selle kõige taga võime ära tunda ühe põhialuse, „hinge loodusseaduse": mil iganes inimene oma inimeseksolemise üksikosa tervikust lahutab ja seda ülemäärasel moel ning ainult enesele otsib, leiab ta selle vaid lühikeseks ajaks, pikemas perspektiivis aga kaotab selle täielikult ning lisaks ka iseenda. Jeesus viitab sellele hinge loodusseadusele sagedasti.

Patt on sel juhul igatsuse muutumine kireks, vabaduse muutumine sõltuvuseks, teenimise muutumine valitsemiseks. Jäädakse alla igatsusele kaaslase, toe järele ja kompenseeritakse see pealiskaudselt välisega. Sisu asemel kest. Vabadus aga, millel peaks põhinema suhtlus teisega, muutub nõnda sõltuvuseks sellest inimesest ja seeasemel, et teist armastuses teenida, kasutan ma teda ära – kuid nõnda ei paku mu kaaslane mulle enam mingit tuge. Minu teine pool on nüüd vaid minu enda projektsioon. Kes kesta armastab, muutub ise kestaks.

Patt on loomuliku pahupidipööramine. Sellelt seisukohalt saab uut moodi mõista ka Jeesuse üleskutset pöördumiseks. See pole mingi korrale kutsuv kõrvakiil – võta end kokku! Suru endas pesitsev kaabakas maha! Tõeline pöördumine pakub hoopis enam rahuldust. Nimelt taastub sel puhul algne paradiisikord, jumalalähedus. Nõnda ei paista pöördumine enam raske, ebameeldiv ega elueitav. Lühiajaliselt nõuab pöördumine inimeselt küll jõudu, et lahti saada iseendast ja oma mugavusest – nagu purjepaatki nõuab kogu jõu koondamist pöörde sooritamiseks, seejärel on aga kõik lihtsam, ka siis kui tee läheb vastuvoolu.

Iga lõbu, mida inimene ei taltsuta, haarab tema vältimatult oma haardesse ning röövib temalt vabaduse. Mis esialgu tundus kosutav ja eda-

siviiv, saab nüüd paljude hädade allikaks. Pöördumine piibellikus mõttes annab inimesele vabaduse kasutada kõike, aga ka kõigest loobuda – olenevalt sellest, mis teda paremini sihile viib. Pahupidisusest tahab Jeesus meid ümber pöörata meie algsesse täielikkusse, Jumala ja maailmaga üks-olemise pingesse.

1Ms 2,23 ilmutab Jumal meile, et inimene saab ennast leida ja teostada vaid kohtumises „teise endaga". Mitte aga kohtumises ainult „teisega", näiteks loomaga (1Ms 2,20), samuti mitte kohtumises ainult „ise-endaga".

2.3. Inimene kui samasuguse ja teistsuguse ühtsus

Pühakiri ütleb meile, et naine ja mees, kui inimeseksolemise samasuguse ja teistsuguse tervik, on oma loomujoontelt ja võimetelt üldiselt üsna sarnased, on nad ju tehtud ühest ainest. Ometi on neil ka erinevusi: mees toetub eelkõige teovõimele, ta soovib enam kui naine näha oma püüdluste tulemusi, soovib ise oma keskkonda luua ja seal läbi lüüa; ta eelistab tegevuslikku. ('eelkõige', 'eelistab' tähendab, et sedasama võib loomulikult leida ka naise puhul, aga eelkõige just mehe juures.)

Naine seevastu toetub eelkõige stabiilsusele, ta kohaneb kergemini ning saab nõnda jagu olukordadest, milles mees peaga vastu seina jookseb ja kaotajaks jääb. Naine on enam pöördunud seesmusse (ta mõistab paremini hingesse puutuvat) ja eelistab isiklikkust. Ka siin ei saa öelda „iga naine", vaid „eelkõige naine".

Kõik need erisused on leidnud kinnitust eri valdkondades tehtud uuringute läbi. Nad ei sõltu kasvatusest ja esinevad osaliselt isegi loomariigis. Ent kuigi need erisused kujundavad isikut vastvalt soole, ei õigusta nad mehe ja naise erinevat väärtustamist. Jumala ees on mõlemad samaväärsed, kuna nad on loodud teineteise pooltena ja on just seetõttu erinevad.[15]

Inimese soolisus suunab mehe ja naise üksteise poole. Alles külg külje kõrval, teineteist täiendades on inimene täielikult inimene ja leiab oma „mina", oma tervikliku loomuse. Jumal on naise ja mehe loonud teineteisele rõõmuks ja toeks. Ühiskonna eesmärgiks ei saa olla see, et mees ja naine mõlemad ühtsama suutma ja tegema peaksid. Nende erinevused on mõlema jaoks tähtsad ja vajalikud. Paljusid asju suudavad nad mõlemad teha, ent mõnda teeb naine paremini, mõnda mees. Elades ühtsuses ja täiendades teineteist suudavad nad palju paremini ka piirsituat-

sioonides toime tulla ja oma elu teostada, kui et nad mingil põhjusel oma eripärased võimed maha suruks. Veelgi halvem, kui mingi valearusaam võrdsusest on kasvatusega nende kalduvuste ja võimete erisusi nullida püüdnud. Oma väärtuselt on mees ja naine loomupäraselt, seega Jumalast võrdsed, kuid erinevate võimetega varustatud, et kumbki saaks end otsustaval silmapilgul sellest juhtida lasta, kellel on suuremad eeldused olukorraga toime tulla.

Jumal nägi igatahes vaeva, et luua inimene „kaksikolendina", mehe ja naisena, kes alles teineteist täiendades moodustavad tervikliku inimese. Ainus kord, kui Jumal oma loominguga päriselt rahul polnud, puudutas inimest: *Inimesel ei ole hea üksi olla; ma tahan teha temale abi, kes tema kohane on.*

Inimese puhul alustas Jumal veelkord loomist, teatud mõttes parandamist. Et loomine oleks tõepoolest hea ja lõpetatud, oli vaja inimest mehe ja naisena. Maalase jaoks oli ja on vajalik kohtumine teisega, inimesega, kes oleks talle sarnane ja ometi erinev. Ainult koos naisega on mees tervik ja ainult koos mehega on naine tervik.

2.4. Kaaslase jaoks loodud

Nii abieluinimese kui ka tsölibaadis elava inimese peamine ja viimne kaaslane on kahtlemata Jumal ise. Inimene on tekkinud kohtumises oma Loojaga. Kui inimesele kingitakse külluslikult lähedust oma Looja ja Issandaga, on ta sellest niivõrd täitunud, et partnerlus teise inimesega võib mõneks ajaks kõrvale jääda, ilma et inimeseksolemine seeläbi kahjustuks. Nii nagu Jumala auhiilguses, ühtsuses Temaga ei ole enam soolisust (Mk 12,25), nõnda võib Jumal üksikuile juba praegu kinkida oma palge hiilguse paiste. Osa oma jumalikust täiusest, mis meid täidab ja täiustab jumaliku kaasluse läbi, tahab Ta juba siin maa peal meie seas paista lasta. Tema ise tahab olla juba siin teinepool ja tugi, et ma saaksin Tema, Looja läbi terviklikuks inimeseks.

Ent selleks vajab inimene jumalikku andi – kutsumust – nagu me tavatseme öelda. Ükski kiriklik seadus ei saa seda asendada, sest see on arm, manipuleerimatu armastuse and. Seetõttu ei saa tegelikult rääkida ka tsölibaadi seadusest. Kusagil pole kirjas, et Jumal näiteks preestriametisse kutsudes alati ja tingimata ka oma armu kingiks ning oleks ise eluaeg selle inimese ainuvajalik kaaslane. Kui me selle kõigega vaikides nõustume,

ähvardab meid seesama, mida Jeesus kord variseridele ütles: „Te jätate kõrvale Jumala käsu ja peate inimeste pärimust.“ (Mk 7,8)

Inimene moondub, kui ei hoolita loomise korrast. Jumal on inimese loonud kooselu jaoks. Ilma selleta ei leia ta oma „mina“, vaid hakkab otsima aseainet. See käib pea kõigi elukutsete ja seisuste kohta. Aseaineks võib olla mõni hobi, mis hõivab inimese täielikult, või mõni töö, uurimus, mis teda nädalavahetusel perekonnast eemal hoiab. Selleks võib olla ka sport, lilled või loomad, kompuuter või pealiskaudsed armusuhted.

Ja vastupidi: inimene, kes võib elada täisväärtuslikus partnerluses ja seeläbi tervikuks saada, oskab sugulisust selle täies ilus hinnata Jumala armu kiituseks. Ta armastab kõike oma Loojas ja Issandas. Ei ole olemas midagi, mis oleks iseenesest halb või ebapuhas, on olemas vaid ilus ja imeline, mille Jumal on loonud, et meie inimesed Temas seeläbi täiustuksime. Pigem tuleb eeldada vastupidist: see, kes ei ela ühtsuses oma Loojaga, ei käitu oma kaaslase suhtes ja ka oma Jumala suhtes õigesti. Ta mõistab seksuaalsust hukka ja siiski ihaldab seda – ja mõlemas ületab ta oma piirid. Ometi jääb ta otsima kaaslast, kes teda täiendaks.

3

INIMESE JA TEMA PATU OLEMUSEST

3.1. Pattulanguse loo võimalik mütoloogiline tagapõhi

Ilmselt on paljudel rahvastel, eelkõige niinimetatud primitiivsetel kultuuridel ürgseid kujutlusi maailma ja elu, jumalate ja inimeste päritolust, inimloomuse kujunemisest, mis on omased kogu rahvale, tervele kultuurile. Osalt peegeldavad seda ka praeguse elektroonikaajastu ulmefilmid, mis samuti puudutavad mütoloogilisi teemasid, ent need on pigem tulevikku suunatud.

„Üldiselt võiks öelda, et müüt on jutustus, sümboolne muinaslugu, mis võtab lihtsalt ja tabavalt kokku piiramatu hulga enam või vähem analoogseid olukordi... Kitsamas mõttes edastavad müüdid mingi sotsiaalse või religioosse rühma elukorraldust. Nad lähtuvad niisiis pühast algest, mille ümber see rühm on koondunud... Müüdil puudub autor. Müüdi päritolu peab olema selgusetu. Osalt jääb isegi selle sisu segaseks. Müüt kujutab endast ühiste tõekspidamiste täiesti anonüümset väljendust... Kui need asjaolud ei oleks hämarad, või kui kriitika vältimiseks loobutaks püüdlusest ähmastada müüdi lähteallikat ja tähendust, poleks müüti tarviski. Niisiis kunstiteos – luuletus, jutustus või romaan - erineb põhimõtteliselt müüdist...“[16]

1Ms 3,1-7 kirjeldab niinimetatud pattulanguse lugu. „Niinimetatud“ seetõttu, et tekst ise ei räägi patust. Traditsiooniline kristlik tõlgendus puudutab oma ülimoraalse vaateviisiga parimal juhul vaid üht osa vanast tekstist. Jutustusel on talupoeglik tagapõhi, seega pärineb ta ilmselt põllumajanduslikust keskkonnast. Edasi võib loos leida viiteid matriarhaadile, kütikultuurile ja loomulikult ka viljakusriitustele.

On märkimisväärne, et paljude, osaliselt veel tänapäeval elavate primitiivrahvaste juures, nagu Togo ja Kameruni suguharud, samuti indiaanlaste ja inkade müütides leidub sümboleid, mis on hämmastavalt sarnased Aadama ja Eeva loo omadega. Sellest ei tule tingimata järeldada, et Iisrael on oma mütoloogia kunagi välja kujundanud toetudes ümbritsevatele või ajaliselt eelnevatele kõrgkultuuridele. Sama hästi võis Iisraelis toimida mingi samalaadne seaduspära, mis ka ülalnimetatud rahvaste puhul hoolitses üsna sarnaste müütide tekke eest, ilma et tuleks eeldada nende vas-

tastikust mõju või sõltuvust. Teisalt pole sellinegi mõttekäik kuigi veenev, et peenelt väljatöötatud müütide aluseks ei saa olla mingi rohmakas muistend. Igale „barokile“ eelneb oma mõistuspärane ja ratsionaalne vastand.

Tõenäoliselt peame Aadama ja Eeva loo puhul arvestama paljude kaasmõjudega. Meie „Chalil Sbeih ja tema sõbrad“ võisid kokku kirjutada mõndagi, mis pärines nende ühiskonnakogemusest, rahvuslikust ja religiooniloolisest traditsioonist ning omaenda hingest, nende mõttelaadist ja südamest.

Ometi leidub huvitaval kombel primitiivrahvaste vastavais müütides järgmisi ühiseid elemente: madu, puu, Jumal, mees ja naine, viljad ning keelust üleastumine. Kas need ürgsed pildid pärinevad inimese sügavaimast loomusest? See klapiks igatahes meie teesiga: jahvistlik alglugu kirjeldab inimese ja tema kiusatuse olemust... Kui nüüd on juttu millestki inimesele üldomasest, võib arvata, et seda ka teistes kultuurides sarnasel moel väljendatakse.

Kahtlemata, ja seegi vastab meie oletusele, leidub Piibli sümbolitekeeles ka suuri erinevusi teistest müütidest, nii ürgsete piltide kui ka nende tähenduse osas. Nõnda siis on küll igal pool väljendatud tõde inimese ja Jumala kohta, ent see kõik on suuresti segunenud inimkujutlustega. Jumal tahtis aga tagada, et teda mõistetaks nõnda, nagu ta tõeliselt on – ja see sai teoks pühakirjas, mis kuulutab ette Poja sündi.

Paljude rahvaste müütides on madu seotud vihma ja pilvedega, kusjuures vihma mõistetakse kui jumalate spermat, millega nad viljastavad maa. Lisaks seostub madu ööga ning samuti vana ja noore kuuga. See on omakorda naise kuupuhastuse võrdpilt. Peale selle on maol midagi tegu taevajumalannaga ning loomulikult ka viljakuse ja elupuuga.[17]

Mao vastaspooleks on päikesekangelane. Sageli esineb neis müütides võitlus kuumao ja päikesekotka vahel – sümbol, mida Mehhikos hästi tuntakse. Kotkas ja madu püüavad seejuures üksteist alla kugistada. (Valguse ja pimeduse võitlus!) Madu tunneb tervistavate taimede saladust. Tal on vahendeid surma vastu. Kuidas tuleks seda seletada? Madu sümboliseerib ka looduse ringkäiku, milles esinevad surm ja ülestõusmine. Kevad toob jää ja lume järel jälle kaasa roheluse. Surmast tärkab elu.

Umbes nõnda võiks kirjeldada Aadama ja Eeva loo müütilist tagapõhja. Mida enam võtab päikesekangelane võimust ja temaga koos saab valitsevaks vaimne, mehelik element, püüd kõrgemale, – vastandina mao poolt esindatud looduse ringkäigule, naiselikule elemendile – seda enam

saab maost kiusaja, vastaspool mehelikule püüdlusele kõrgema ja igavese järgi.

3.2. Pattulangusloo piltide psühhoanalüütiline sisu

Inimese mõttemaailm, mis väljendab end keele sõnades ja mõistetes, moodustab vaid väikese osa tema olemusest. Palju suurema osa hõlmavad meis tunded ja meeleliigutused, millele viitab näiteks ka Loyola Ignatius oma „Vaimulikes harjutustes", kui ta õpetab eristama vaime. Need tunded ja meeleliigutused on teadliku mõtlemise eest suures osas varjul ning ainult kauaaegne, aus, sihikindel püüdlus toob nad sügavusest meie teadvusse. Sama sügaval meis asuvad pildid ja isegi helid. Inimese algus ja lõpp on hääled ja pildid.

Pildid, mida on kasutatud Aadama ja Eeva loos, esinevad sageli ka psühhoanalüüsis. Nii et on õigustatud selle loo käsitlemine ka psühhoanalüütilisest vaatepunktist. Igal juhul peaksime seejuures juhinduma teaduslikust ettevaatusest. Oma ajastu ja kultuuri märke saab vaid vähesel määral üle kanda hoopis teise ajastusse ja kultuuri, millest see tekst pärineb. Kui juttu on inimloomusest, võib ilmneda ja peabki ilmnema seos toonase ja tänase, sealse ja siinse vahel. Ent me teame siiski liiga vähe sellest, kui kaugele need sarnasused ulatuvad, või kas me mõistame neid pilte õigesti ja piisavalt tõlgendada – niivõrd kui üldse on mõeldav mingi ühene ja kindel tõlgitsus.

Psühhoanalüüsis tähistab madu pimedust, kaost, teadmatust. Madu võitleb valguse ja teadmisega. Puu on psühhoanalüütiliselt paljutähenduslik. See võib märgitseda *ema* või ka *naist,* samas ka toiduallikat või ka mehe suguelundit. „Puust söömine" sümboliseerib oraalset viljastumist, see võiks tähendada meheliku seksuaalsuse regressiooni.[18]

Psühhoanalüütiliselt on naise mao poolt kiusamise taga väikese tüdruku soov oma isalt last saada.[19] See on aga keelatud ja karmilt karistatav. Niisiis on tugevalt põimunud soov ja hirm.

Aadama ja Eeva loo puhul tuleb silmas pidada veel kahte asjaolu. Esiteks ei seosta Jahvist seksuaalsust patuga, nagu teeb enamik müüte. Juba enne, mehe ja naise tutvustamisel on ta seksuaalsuse määratlenud kui paradiislikult hea, segamata sellega pattu. Jumal ise on inimese nõnda seadnud, et viimane sel moel *heaks* saaks. Teiseks ei võta Jahvist lihtsalt

teisi müüte üle, vaid seab müütilised motiivid kokku täiesti uueks mosaiigiks.

Kui tahaksime iga müütilist pilti lahti mõtestada, laseksime silmist kõige olulisema. Pigem peaksime uurima, mida tahtis Jahvist öelda oma uue „mosaiigiga“.

Meie aja psühhoanalüütiliste koolkondade ja kultuuri seisukohalt võiks loo tähendus olla järgmine. Algusest peale on inimesed otsinud mingit absoluutset tuge ning absoluutset ühtsust kooselus. Mõlemas igatsuses ühildub nende püüdlus millegi külge klammerduda (oraalsus) igatsusega armastuse järele (seksuaalsus). Siis, kui nad ei usalda enam Jumalat, pole aga võimalik leida seda tuge ja mõistmist isa ja ema juures. Viimaks tekib sellest taas vajadus usu järele, vajadus otsida viimset tuge Jumalas ning suunata kogu armastus Jumalale. Ükski maine asi ei saa seda asendada.[20]

Kas mitte juba siin ei hakka kostma Jeesuse sõnad: „Kes isa või ema armastab enam kui mind...“(Mt 10,37)? Või see teine ütlus, mis ühendab Vana ja Uue Testamendi: „Armasta Issandat, oma Jumalat, kogu oma südamega...“(Mt 22,37 ja 5Ms 6,4). Siiski tuleks küsida, kas Jeesuse sõnad, nii sobivad kui nad ka tunduvad, midagi hoopis muud silmas ei pea kui psühhoanalüütiline interpretatsioon.[21]

Kuidas Carolina monsignore Columbo ja isa John Pauli jaoks Piibli kokku õmbles

„Tere päevast, isa John Paul. Astuge edasi.“

Carolina oli suurepärane naine. Olemuselt võluv ja välimuselt peen, käitumiselt tagasihoidlik aga ometi otsusekindel ja ettenägelik, kui oli vaja midagi ära korraldada. Samuti suutis ta väsimatult tööd teha ning kainelt ja kriitiliselt mõelda. John Paul ei varjanud, et Carolina talle meeldis. Kust küll monsignore Columbo sellise haruldase naisterahva leidis?

„Mul sai ämber just täis valatud, kuid see on ilmselt teie jaoks liiga raske...“

„Palun jätke, Carolina! See pole mingi probleem! Seal on ju veel üks ämber!“

„See on minu jaoks“ kostis esikust. Columbo tuli, ta sättis parasjagu tööpükstele rihma ümber oma üsna imposantse keskkoha. „See on muidugi ka minu jaoks liiga raske, John Paul. Seda olen ma täna juba kuulnud. Teate, nii kavaldab see naine mind iga kord üle.“

Carolina pühkis korraks nina ning kadus kergelt punastades ja muiates keldrisse. „Eelmisel nädalal ütles ta mulle: Ah, meil läheks jälle kartuleid vaja, nii umbes 20 kilo. Kuid neid ei saa teie kohale toimetada monsignore, need on liiga rasked. Te teate, John Paul, et meie, mehed ei suuda sellistele võrgutustele vastu panna. Ja nii olengi ma tal täiesti peos.“

„Ma võtan veel need küürimislapid ja harja kaasa. Siis on meil vist kõik olemas.“ Carolina tegi näo, et lugu on hoopis vastupidine ja muutus asjalikuks. Täna oli päevakorras midagi erilist. Üleval pööningul oli üks vana kast, igivana. Üks kirst, mis pärines vaarisa aegadest. Monsignore oli selle saanud oma vanematelt ja unustanud, mis seal sees on. Ta isegi ei mäletanud enam, kas ta seda üldse kunagi avanud oli. Täna tahtsid nad siis kolmekesi kirstu saladuse päevavalgele tuua.

„Mul seisab täna pärastlõunal ees üks kõnelus Piibli ilmutuse teemal,“ ütles John Paul. Columbo aga mõtles, et ta peaks selle ilmutuse peast välja viskama, meil on siin oma ilmutamine käsil.

„Minge teie palun ees, monsignore. Te tunnete seal asja paremini,“ ütles Carolina. Rongkäik läks liikvele. Monsignore avas ukse trepikäiku, mis viis pööningule.

„Millal me viimati siin üleval käisime, Carolina?“

„Kevadel. Te tahtsite näha, kas katus on talve jooksul kahjustunud. Ettevaatust, monsignore, ärge kukkuge, trepp on üsna järsk!“

„Aga kui seal on rotte ja hiiri?“ küsis John Paul. „Või öökull, kes meile kallale tungib?“

„Siis ma rahustan teda...“

„Teda!? Aga meid...?

„John Paul, see naine teeb kõike armastusega. Ja tavaliselt hoopis teisitmoodi kui meie, mehed arvame.“

„Mu härrad, ma palun teid, mul on veel muudki tegemist. Kas me ei läheks nüüd selle kirstu juurde monsignore?“

Üleval oli lämbe ja sumbunud õhk. Üks päikesekiir tantsis võidu musttuhande tolmukübemega. Vanad kapid, kastid, voodid seisid omapärases korras otsaseina ääres. Üks pesunöör kaardus nende peade kohal. Carolina kasutas seda, kui õhk väljas oli veelgi räpasem kui tolmusel pööningul. Monsignore ja John Paul panid ämbrid maha.

„Kus on siis aaretekast?“

„Seal taga.“

„Kus?“

„Pappkastide all on kardinapuud, selle all üks pilt, ehk maal, ja selle all ongi meie saladus.“

Ettevaatlikult tõstsid nad kõik kõrvale. Carolina pühkis küll niiske lapiga suurema tolmu ära, kuid tolmupilved hõljusid ikkagi nende ümber. Hea seegi, et mul täna vanad riided seljas on, mõtles John Paul. Carolina näeb oma pearätiga jällegi võluv välja. John Paul tõstis maali üles:

„Mis vanaisa see siin on?“

„Ärge öelge midagi halba selle mehe kohta! See on minu vanaonu, kes oli misjonär Aafrikas. Olen talle palju tänu. Ma isegi palvetan tema poole.“

John Paul püüdis vabandada: „Hea küll, Carolina, siis ma lasen teie portree siia tagaküljele maalida.“

„Enne tahaksin selle kirstuga ühele poole saada.“

Nad tõmbasid vana kirstu välja. Oli see vast hiiglaslik, raudvitste ja võimsa lukuauguga.

„Kas teil võti on, monsignore?“

„Üks nendest peaks vist sobima.“

Luku avamisega läks aega. Nad olid põnevil nagu väikesed lapsed. Carolina naeris: „Äkki seal polegi midagi!“

„Selleks on ta liiga raske,“ raputas monsignore pead. „Äkki on seal hõbedakangid! Aidake veidi tõsta, John Paul!“

Ettevaatlikult pistsid mehed sõrmed serva alla ja tõstsid kumera kaane üles. Algul polnud võimalik midagi näha. Kõik oli must ja tolmune. Öökulli seal ka pole, mõtles John Paul, aga mis asi see siis on?

Carolina sai esimesena jaole. „Paistab, et need on vanad rätikud. See võis kunagi olla saterkuub. Isa, võtke sealt palun paar kartongitükki ja laotage maha, siis saame kõike veidi lähemalt silmitseda. Monsignore, võtke teie see seelik. Ettevaatust, sellest võib mõni koi või surnud hiir välja kukkkuda.“

See oli tõepoolest saterkuub. Selle juurde kuuluvad mustad püksid olid juba läbi näritud. Allpool oli midagi seelikutaolist, tikandite ja kantidega. „Ja see valge seal, oli see vaarema pluus?“ küsis John Paul. „Võibolla küll,“ kaalutles Carolina. „Kuid sellel oleks pidanud olema pikad käised, neid ma küll ei näe.“

Nad tõstsid kõik ükshaaval välja. Enamjaolt ei olnud enam võimalik kindlaks teha, mis asjad need kunagi on olnud. Üks pihik oli päris hästi säilinud, kuid enamiku puhul pidid nad mõistatama. Laudlinad? Salvrätid? Aluspesu? Sukad? Igatahes paistis, et see kirst oli kunagi pesukapiks.

„Ja mida te selle kõigega peale hakkate, Carolina?“ küsis John Paul. „Seda ei saa ju enam kasutada.“

„Ma just mõtlesin selle peale. Mõne asja võiks ära parandada või parajaks teha, muidugi peaks enne kõik puhtaks pesema. Ülejäänust – mis teie arvate, monsignore – meil võiks all esikus või koosolekuruumis mõnd seinavaipa tarvis minna. Ehk saan vanad tükid kuidagi kokku lappida ja neist ühe ilusa seinakatte teha.“

All helises telefon.

„Oh, see on mulle!“ ehmus John Paul. „Mul läks ilmutus meelest! Tont võtku! Ja ma pole valmistunud. Nendes riietes ei saa ma ka minna...“

Monsignore irvitas laia suuga: „Pange siis pihik ja saterkuub selga.“

„Tulge!“ sekkus Carolina asjalikult. „Teie riided näevad korralikud välja. Ma puhastan neid veidi ja te võite minna. Need riided sobivad teile ju päris hästi, John Paul. Te ei pea ju alati mustas käima.“

Kui nad all esikus ootasid, kuni John Paul vannitoast välja tuleb, ütles Carolina: „Monsignore, niimoodi ei tohiks te isaga rääkida. Minuga on teine lugu, küllap ma teile vastata oskan.“

„Veidi värvi lisada ei tee paha, Carolina. Aga mul tuli hoopis midagi muud pähe.“ Monsignore'i silmad käisid üle elutoa, justkui liigutaks tema aju terveid raamatukogusid.

Kui isa John Paul mõni minut hiljem välja ruttamas oli, tuli Columbo talle järele: „Kuulge, kas vestlus tuleb ilmutusest?“

„Jah, ilmutusest Piiblis. Eri allikatest ja redaktsioonidest, pärimustest, mida seal on ümber töödeldud ning sellest, kuidas lõpuks enam ei teatagi, kes, mida, millal ja mispärast on kirjutanud ja miks seda kõike üldse ilmutuseks nimetatakse.“

„Siis te olete ju parimal moel valmistunud!“

„Ei, ma ei ole mitte midagi ette valmistanud.“

„Olete küll. Teil tarvitseb vaid jutustada seda, mida me äsja pööningul tegime...“

„Columbo, te olete parandamatu!“ John Paul kiirustas minema. „Ma tulen seinavaipa vaatama!“

„Olete teretulnud!“

Osavõtjaid oli küllalt vähe – vaid kümmekond naist ja paar meest. John Paul ei lootnudki sellelt koguduse nõukogu poolt algatatud piibliringi ürituselt midagi erilist. Meie aja kohta on kümme osavõtjat juba palju. Nüüd tuleks vaid ära hoida see loobumismeeleolu, kui igaüks kahetseb, et kohale tuli. John Paul pani mängu kogu oma esinemisoskuse.

On olemas palju autoreid, kelle tekstidest on Piibel kokku pandud. Vanim neist on niinimetatud Jahvist. Teda nimetatakse nõnda, kuna teatud allikas kasutab Jumala nimena alati 'Jahve'. Seepärast nimetatakse selle autorit parema puudumisel Jahvistiks. Teine allikas nimetab Jumalat 'El' ning selle kirjutajat nimetatakse seetõttu Elohistiks. Jahvist elas arvatavasti Taaveti või kuningas Saalomoni ajal, Deuteronoomium on aga tekkinud palju hiljem, kuigi seda loetakse '5. Moosese raamatuks'. Preestriraamat on tekkinud veelgi hiljem, arvatavast Babüloonia

vangipõlve ajal. Kuid preestriraamatu tekstiga, esimese loomislooga algab Piibel...

„Kas siis Mooses ei kirjutanudki seda viiendat raamatut?" tahtis üks naine teada. „Päris kindlasti mitte. Tõenäoliselt ei kirjutanud ta ühtki niinimetatud viiest Moosese raamatust, mitte ainsat tähtegi."

„Miks neid siis Moosese raamatuteks nimetatakse?"

„Mooses etendab neis peaosa, välja arvatud 1. Moosese raamatus. See tähendab, et tema on kõik seadmused 'üles kirjutanud'. Seepärast saidki need raamatud nime tema järgi."

„Kui Jahvist oma raamatut kirjutas..."

„Tohin ma korraks katkestada: Jahvist ei kirjutanud tänapäeva mõiste järgi raamatut, vaid..."

„See on hetkel ükskõik. Ma tahtsin küsida, kas ta niiöelda teadis, et ta paneb kirja ilmutust? Oli ta selleks endale mingi inspiratsiooni välja mõelnud või tuli talle valgustus? Mispärast nimetatakse tema kirjutisi ilmutuseks? Ka Muhamed väitis ju, et Koraan ilmutati talle. Kuidas saab midagi sellist kindlaks teha?"

„Kui keegi mulle ütleks, et tal on jumalik ilmutus, arvaksin ma kõigepealt, et see inimene on sügavalt veendunud oma kutsumuses. Selle põhjuseks võiks olla lapsepõlvest pärinev alaväärsuskompleks, mida ta tahab nüüd kompenseerida kuulutades end Jumala sõnumi kandjaks. Võimalik muidugi, et ta tahab ainult raha teenida. Minu arvates peaks isik, kes kes väidab endal olevat ilmutuse, ennekõike psüühiliselt terve olema. Näiteks apostel Paulus oli oma vaimult väga tasakaalukas inimene. Ta suutis enesekindlalt esineda, samuti võis ta ka tagasi astuda, ta oskas võidelda ja ka kaotada, tegemata järeleandmisi oluliste asjade puhul."

„Mida te sellega silmas peate?"

„Ta võis näiteks anda nasiiritõotuse, asetades end sellega seaduse alla, kuid ometi ootas õnnistust ja oli seda tegelikult juba Kristuse käest saanud. Kui Paulus dikteeris oma kirju, ei mõelnud ta sellele, et kirjutab ilmutust. Ei, talle esitati konkreetseid küsimusi, näiteks Korintosest. Mõned olid talle küsimused saatnud kirja teel, teised tulid ise kohale.*

---

* Sõna tuleneb heebrea keele verbijuurest *nzr* – pühendama, eraldama. Nasiiritõotuse kohta lähemalt vt. 4Ms 6. *T.m.*

Nendele küsimustele vastas Paulus oma Kristuse-tundmisest ja kogu oma kogemusest lähtudes. Kui ta oli Korintoses, umbes aastal 75, dikteeris ta pika kirja kristlastele Roomas. Tema pea ja süda oli seejuures veel ametis Korintose koguduse probleemidega. Seda on osaliselt võimalik välja lugeda sellest, mida ta roomlastele kirjutab. Näiteks: 'Ärge tahtke enamat kui teile on antud...,' ma tean nimelt omast käest, mida see endaga kaasa toob. Paulus kirjutas seda, mida talle sisendas 'mõistev armastus', sügav seesmine Kristuse-tunnetus ja selle lõpmatu kannatlikkus."

„Aga kuidas sai sellest tavalisest kirjast ilmutus?"

„Kristlased, eelkõige vastutavad isikud, kes kirja lugesid, leidsid selle nii hea olevat, et nad seda ikka jälle kasutasid. Nad leidsid selles oma usu tuuma nii hästi väljendatud olevat, et kirjast sai varakristlike dokumentide koostisosa. Sellele viidati ikka jälle. Siis sai ta kiriku poolt 'vastu võetud'. Selle protsessi põhjal ütlesid hiljem kirikukogud, et Pauluse kirjades olevat Jumal end ilmutanud kehtivalt kogu kiriku jaoks."

„Kas Jahvistiga Taaveti, Saalomoni ajal oli sama lugu?"

„Ma arvan, – keegi ei tea seda täpselt – et see toimus samamoodi. See Jahvist ja tema sõbrad nägid oma aja inimesi, probleeme, püüdlusi ja tahtsid sellele vastust leida. Seejuures pidid nad ise väga usklikud olema, tugevalt kinni oma rahva traditsioonis, samas poliitiliselt ja ühiskondlikult ärksad. Kuid eelkõige pidid nad olema tohutult head inimesetundjad."

„Kust seda teatakse?"

„Seda võib järeldada nende tekstidest, kui osata neid õigesti lugeda."

„Ja kuidas nad need tekstid koostasid? Need ei olnud ju mingid kirjad."

„Ei, need olid teatud laadi – tjaa, seda on raske seletada, sest midagi samalaadset pole tänapäeval olemas. Religioosne, ajalooline, inimlik temaatika koondatud jutustuse vormi. Jahvist võis mõelda umbes sellise küsimuse üle: kuidas saab Jumal meie rahvast, inimest üldse aidata? Sest inimene on pattu teinud ja seda rohkem, mida paremini tal läheb. Leidmaks vastust, mängis ta läbi mitmeid võimalusi. Kuid seejuures kasutas ta vanade juttude materjali, mida ta ehk teadis oma lapsepõlvest. Ja tema sõbrad lisasid omalt poolt vana jutumaterjali..."

Materjali! John Paulist käis läbi sähvatus. Vana materjal kirstus! Ja Carolina tahtis need uuesti kokku panna, neist uue maali kujundada. See sobis täpselt sellega, mida ta siin selgitada püüdis! Ilmselt seda pidaski

Columbo silmas, kui ta ütles, et ma olen hästi ette valmistunud. Isa John Paul proovis kohe vanade materjalide kujundit oma teemale rakendada.

„Kujutlege, et te leiate pööningult ühe vana kirstu. Selle sees on vanad riided, tolmunud, määrdunud, koidest ja hiirtest puretud, vaevalt on aru saada, milleks neid kunagi kasutati. Nad pole enam kasutamiskõlblikud. Ja siis ütleb üks arukas, tore naisterahvas: ma teen sellest seinavaiba! Ma pesen kõik puhtaks, lõikan ära lagunenud osad, teised parandan või täiendan vastavalt oma nägemusele. Ma tahan teha pildi 'tänapäeva kirikust' ja kasutan selleks neid vanu riidetükke."

„See oleks siis midagi kollaaži taolist!"

„Jah. Kuid Jahvisti puhul oli asi veidi keerulisem. Tema ees olid niisiis vanad jutuained. Mõne puhul neist võime veel välja uurida, millises seoses neid kunagi jutustati, teiste puhul pole seda enam võimalik kindlaks teha. Mõned on mitu korda ümber töödeldud, täiendatud või muul viisil muudetud. Enamik näib olevat suuline pärimus, mõned võisid olemas olla ka kirjalikul kujul. Kuid vanade jutustuste sisu ei huvitanud Jahvisti kuigivõrd. Ta tegi need ümber nii, et sai need oma uude jutustusse sobitada. Täna oleks ta ehk andnud neile pealkirja: 'Inimese ja tema patu olemusest ning Jumala ja tema armu olemusest.' Lugu, mis sellest välja tuli, kiideti heaks tema kaasaegsete poolt, või siis ka alles hiljem. Igatahes pidasid inimesed seal öeldut nii ilusaks, õigeks ja tähtsaks, et nad hoidsid jutustuse alal, lugesid seda pidulikel puhkudel jne. Seegi jutustus sai 'ilmutuseks', kuna ta oli tunnistatud Iisraeli usu kindlaks koostisosaks. Ka meie kirik on seda juutide Piiblit tunnistanud."

„Aga te ütlesite alguses, et Jahvisti on väga raske näiteks 1. Moosese raamatust välja selitada. Mis seal siis juhtus?"

„Täpselt nii. Iisraeli ja hiljem juutide puhul oli tavaline, et vanad tekstid hoiti küll alal, kuid neid sageli täiendati ja'värskendati', andes sellega tekstile hoopis teise mõtte."

„Kuidas see 'värskendamine' toimus?"

„Hilisematel kirjutajatel olid teistsugused kogemused, nad tegid läbi oma aja pöördepunktid. Näiteks kui Iisraelist oli säilinud vaid pisike Lõunariik, ei olnud see enam kooskõlas Jumala tõotusega, millega Ta selle maa oli Aabrahamile andnud. Niisiis tuli tõotust lisanduste abil teistmoodi interpreteerida. Selleks 'lõigati' vana tekst lahti ja lisati sinna omapoolsed lõigud. Juba Jahvistki oli oma teksti kokku kirjutanud mitmesugustest vanade pärimuste 'materjalidest'. Hilisemad kirjutajad –

ehk redaktorid, nagu neid nimetatakse – lisasid sinna veel omalt poolt uusi tekste...“

„See oleks justkui mitmest kollaažist ühe uue kollaaži tegemine...“

„Jah, võiks ka nii öelda.“

Isa John Paul oli sel õhtul õnnelik. Esimakordselt oli tal õnnestunud see, mida ta muidu monsignore Columbos nii väga imetles: osata muuta ideesid piltideks ja neid omakorda sõnadeks, mis paeluvad kuulajaid. Nüüd nautis ta juba ette seda õhtut, mil Carolina demonstreerib oma seinavaipa. Selle kollaaži lahtiseletamiseks on ta küll hästi valmistunud.

Möödus rohkem kui aasta, enne kui Carolina oma suurteosega valmis sai. Mõned vanemad daamid aitasid teda seejuures meeleldi.

Ühel õhtul seisid nad kolmekesi suurteose ees. Polnud kahtlust, see oli võimas. Nalja ja naeru saatel avastasid nad vanu „allikaid“, kas siis vaarema pükse või vaarisa säärekatteid. Isa John Paul säras vaimustusest, liigitades vanu kokkuõmmeldud tükke Jahvisti või preestriraamatu alla kuuluvaks ning andes neile samas ka uue tähenduse, mille see vana tükk oli nüüd Carolina kavandis saanud.

Korraga jäi John Paul toppama. Keset „maali“ avastas ta kaks väikest... mh, need nägid välja nagu poolikud pallikesed, kaks lauget kõrgendikku. Olid need ehk vaarema tanu tükid?

„Mis asjad need siin on?“ küsis ta pahaaimamatult.

Monsignore Columbo kibrutas huuli ja vahtis lakke: „Seda ei tohi ma teile öelda. Te ei taluks seda!“

John Paul vaatas uurivalt Carolina poole, kes algul veidi kohmetus, siis aga lausus kindlalt: „See on jäänus vanaema aluspihikust. Ta polnud just eriti rinnakas...“

„Ahaa, saan aru.“ John Paul oli end kähku kogunud. „Ja siin me näeme vana jutuainest, mis pärineb Kaanani viljakuskultusest, kuid Jahvisti käe all sai sellest süda täis armastust.“

3.3. Pattulanguse antropoloogiline interpretatsioon

1Ms raamatu kolmanda peatüki esimest seitset salmi, mis kirjeldavad niinimetatud pattulangust, täpsemalt „patu olemust“, saaks lugeda ka antropoloogiliselt. Antropoloogiliselt tähendab siin, et me kohaldame selle vana tekstiga üldinimlikud kogemused ja käitumisviisid, mida tunneme omaenda igapäevaelust. – Ehkki teame, et Jahvist ehk „härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad“ mõtlesid võibolla hoopis teisiti, vastavalt nende kultuurile ja ajastule. Samuti jätame teadlikult avatuks selle, et Jumal ise on ilmutanud selle teksti läbi midagi hoopis enamat[22], kui me järgnevas esile tuua suudame.[23] Niivõrd kui meie arusaam tõele vastab, peaks see „patu olemus“ mitte ainult iga inimese puhul üldiselt esinema, vaid saama oma loogilise järje ka jahvistlikus loomisloos, isegi Uues Testamendis.

„Aga madu oli kavalam kõigist loomadest väljal, kelle Issand Jumal (Jahve Elohim) oli teinud...“ (1Ms 3,1a)

Need üldtuntud sõnad 1Ms kolmanda peatüki alguses ütlevad selgelt: „Ettevaatust! Nüüd tuleb kaval lõks. Hoidke sellest eemale!“

Paljud (ka vaimulikud) inimesed on ikka-jälle üllatunud, kui neile öelda, et kiusatus seisnebki selles, et ta algul sugugi kiusatusena ei näi, vaid vastupidi, täiesti loogiline tundub. Kui see nõnda poleks ja kiusatus oma salajase eesmärgi juba alguses avaldaks, ei oleks ju miski meile kiusatuseks – me näeksime manöövri läbi. Kiusatus püüab esialgu oma hukutavat eesmärki varjata – ja võimaluse korral looritab ta end millegagi, mis petetava ideaalide ja soovidega karvapealt kokku langeb, nii et see lõksu jääks.

Just sellise kavala pettemanöövriga on tegu meie tekstis. Jutustuse lugemisel torkab esmalt silma, et kurja mao päritolu (ehk kurja päritolu üldse) jääb selgusetuks. Tekst ei mõtle selle üle pikemalt järele, otsekui oleks tähtsusetu, kust tuleb kurjus. Juttu on lihtsalt maost, kes kuulub Jahve-Jumala loodu hulka.

Sellega on jõutud veel ühe põhiteesini, nimelt: ei ole mingit omaette kurja printsiipi Jumala kõrval. On ainult Jumal ning kõik olemasolev, kaasaarvatud madu, on Jumalast ja Jumala läbi; on kreatuur ehk loodu. Ja kuna kõik loodu on hea, võib järeldada, et polegi olemas kurjust, mis oleks iseenesest ja läbinisti halb. Samuti ei ole siin üldse juttu langenud inglitest, vaid ainult loomadest ning madu on üks neist. Ent ta on kavalam kui kõik teised.

Põgus pilguheit Uuele Testamendile näitab meile midagi, mis võib mõnegi segadusse ajada. Jeesus söandab mao meile eeskujuks seada! „Olge siis arukad nagu maod ja tasased nagu tuvid!"(Mt 10,16) Mitte ainult madu üksi, samuti mitte ainult tuvi (Vaimu sümbol), vaid mõlemad tüübid, vaimuhoiakud koos moodustavad eeskuju, mida järgida.

Me saaksime tekstist hoopis valesti aru, kui näeksime maos kuradit. Sellest pole siinkohal mingit juttu. Varsti saab selgeks ka see, miks siin just madu esile tuleb (mitte aga näiteks ninasarvik või sääsk). Sellega, et madu seatakse Issanda Jumala loodu hulka, paneb Jumal oma kaitsva käe kõige selle üle, mis nüüd järgneb. Ta võtab vastutuse enda peale. Nõnda lasub lohutus kogu selle hukatusttõotava loo kohal. Jumal kuulutab end vastutavaks.

„...ja ta ütles naisele: „Kas Jumal on tõesti öelnud, et te ei tohi süüa mitte ühestki rohuaia puust?"" (1Ms 3,1b)

See küsimus kõlab süütu järelepärimisena, justkui tahetaks möödaminnes teavet koguda. Kus on siin kavalus? Ent küsimuse näiline süütus just ongi kavalus. Seda lauset võiks ka järgnevalt lugeda: „Tead, ma kuulsin midagi, mis mulle üldse pähe ei mahu. Kindlasti sain ma valesti aru, sest oleks ju kohutav, kui see tõele vastaks. Kui üksainuski sõna sellest peaks tõsi olema... Nii ei saa ju ometi inimesega käituda! Kas tõesti te ei tohi ühestki aia puust süüa?"

Selliselt loetuna ei kõla see lause enam mitte lihtsalt süütuna, vaid osavõtlikuna, täis õiglustunnet ning abistavat, tormilist poolehoidu. Umbes sedalaadi: „Seda me veel vaatame! Selles asjas peaks meilgi sõnaõigus olema! Need saksad röövivad kõik endale kokku, nii et lihtsad inimesed jälle tühjade kätega jäävad! Ei, seekord küll mitte!..." Alguses aga seisis silt: „Ettevaatust, lõks."

Kui piiblitunnis pärida, milles seisneb selle küsimuse kavalus ja lõks, ei saa me tükil ajal vastust. Alles peale süvenenud lugemist saavad osavõtjad aru, et mao küsimus pöörab kõik pahupidi. Jumal ei öelnud sugugi, et te ei tohi ühestki aia puust süüa, vaid just vastupidi: sa võid süüa kõigist aia puudest, ainult sellest ühest aia keskel mitte... Ümbersõnastatult võiks öelda: Jumal on andnud kõik inimese käsutusse – kõik puud, kõik see on sinu jaoks. See üks eraldatud puu ei ole selle kõrval oluline. Kõiki teisi puid on rohkem kui sa eales vajaksid. (Juba enne, peatükis 1.19, sai toodud ammendav selgitus selle ühe puu keelamise kohta. Nimelt meenutatakse selle pildiga inimese loodupärasust. Viimselt on kõik ikkagi ainult Jumala meelevallas, inimese käsutuses on aga peaaegu kõik)

Lisaks ei käitu Jumal sugugi saksana, kes oleks end inimese eest sulgenud oma mõisaaladele. Me kuuleme/näeme hiljem salmis 3,8, kuidas inimene kuuleb oma Loojat jalutamas mööda paradiisi radu. See tähendab, et inimene ja Jumal käivad koos neidsamu radu. Jumal lubab inimesel olla sealsamas, kus Ta isegi asub, loodu pole millestki ilma jäetud. Jeesus juhib meid selle lätte, selle „Jumala tahte saladuse" juurde tagasi: „Isa, ma tahan, et ka need, keda sa mulle oled andnud, oleksid minuga seal, kus mina olen..."(Jh 17,24). Jumal ei tee iseendale erandeid, millest inimesed oleksid ilma jäetud: „Ja mina olen andnud neile selle kirkuse, mille sina oled andnud mulle..."(Jh 17,22). Jumala ja inimese vahele jääb ainult üks asjaolu, mis kuulub inimloomuse juurde: inimene on loodu, kes omaenda jõust ei suuda kõike omada ega kõik olla.

Mao kavalus seisneb selles, et oma küsimuse vormiga, mis kõlab kui osavõtlik toetus ja õigluseihalus, pöörab ta kõik Jumala tehtu pahupidi. Lausest „Te tohite süüa kõigist puudest peale ühe," teeb ta „Te ei tohi süüa ühestki puust!" See, mida Jumal on lubanud, paistab nüüd justkui keelatud. Sellega muutub Jumal kellekski, kes ainult keelab. Just selline ettekujutus on tänapäeval paljudel inimestel kirikust. „Kirikus on kõik keelatud. Sa ei tohi seal midagi! Kõik on patt!" Kiriku järel aga seatakse ka Jumal kahtluse alla. „Kas Jumal on siis inimese poolt või vastu?" Ainuüksi selline küsimuse asetus tekitab umbusaldust.

Midagi sarnast võime kohata tänapäevalgi erinevates ühiskonnavaldkondades: „Härra peaminister, on see tõsi, et peate siseministri musta äri tõttu vallandama?" On küll teada, et siseminister on igati aus ja korralik inimene ning seisab väljaspool igasugu kahtlust. Aga kõik võib ju olla, mine tea... Ja juba jääbki salakavalast küsimusest, mis tõde väänab, midagi õhku rippuma. Umbusaldus on saavutatud. Piisab vaid kahtluse väljendamisest, et süütut inimest hakataks kahtlustama.

Kujutlegem, et sisevaatluspäevadel küsib üks noor daam: „Kas ma olen veel kristlane, kui olen Jumala käsust üle astunud?" Jumal tundub talle olevat eelkõige käskude ja keeldude Jumal ja kirik Jumala täidesaatev tööriist. See, et Jumal on kõik inimese käsutusse andnud, ei ole talle ilmselt kunagi päris selgeks saanud.

Mao küsimus on ka tänapäeval aktuaalne ning teeb Jumalast lausa despoodi. Madu näib vaeste, kurnatud inimeste kaitsjana. Ta avaldab hämmeldust Jumala karmuse üle ja püüab sel moel meeldida. Nõnda külvab ta kahtlust ja umbusaldust. Selle tulemusena saab Jumal ise küsitavaks, väljakannatamatuks. Kas pole ta mõttetult piinav, kõike keelav Jumal?

Mida peaks sel juhul tegema? Mida saaks naine siin teha? Ta peaks asuma Jumala poolele, lihtsalt kordama seda, mida Jumal ise on öelnud: kõik puud, välja arvatud üks, mis peab meenutama sulle su loodupärasust, on sinu päralt. Tõepoolest, naine teebki seda – kuid viisil, mis näitab, et ta on juba seesmiselt lõhestunud. Külvatud kahtluse mürk juba toimib ja pärsib tema usaldust. Oma südames ei ole ta enam siiras. Tema teadvus, mõistus tõrjub küll mao süüdistuse, kuid sisimas tekib juba soov: „Jah, tõepoolest, miks mitte? Miks mitte kõik puud?“

Millest võime seda ära tunda? Vaadelgem lähemalt naise vastust:

Ja naine vastas maole: „Me sööme küll rohuaia puude vilja, aga selle puu viljast, mis on keset aeda, on Jumal öelnud: Te ei tohi sellest süüa ega selle külge puutuda, et te ei sureks!“ (1Ms 3,2j)

Jällegi läheb tarvis suurt tähelepanu, et märgata peent, aga olulist muudatust, mille naine on Jumala sõnadele lisanud. Jumal ütles selle puu kohta vaid, et sellest ei tohi süüa; naine aga lisab: „...ega selle külge puutuda!“ Sellega ta võimendab Jumala keeldu. Mao tõeväänamisele vastab ta omapoolse liialdusega. Kuid kaitstes end sellisel viisil näitab naine pigem oma nõrkust. See on üldtuntud tõrjemehhanism, et teravdame mingit Jumala käsku siis, kui kaldume sellest üle astuma. Siis tõstame lati veelgi kõrgemale. Siis pole enam mitte ainult kapp suletud, vaid terve tuba. Siis ei võta me ettevaatuse mõttes rahagi kaasa, et mitte sattuda kiusatusse mantel ära osta. Jumal ei keelanud puud puutumast. Ent nüüd on inimesele tõepoolest ohtlik seda puud isegi puudutada, sest ta on kaotanud usalduse Jumala vastu ning soovib maitsta puu vilja.

Nõnda on maol õnnestunud Jumala keeld tähelepanu keskmesse seada. Keeld on niivõrd üle rõhutatud, et unustatakse täielikult, et kõik muu on antud inimese käsutusse. Terve maailm tundub olevat keelatud! Mitte midagi ei tohi enam! See meenutab sagedasi vahejuhtumeid peredes, kui vanemad ütlevad lastele: „Lülitage täna õhtul teler välja. Teil on homme koolis kontrolltöö ja te peate hommikuks välja puhkama, et pea selge oleks. Nii et ei mingit telerit täna õhtul. Mõnel muul päeval võite jälle vaadata...“ Ja mida kostavad seepeale lapsed? „Te ei luba kunagi midagi! Keelate alati kõik ära!“

Sellega, et madu asetab keelu keskmeks, ja et seeläbi unustatakse täielikult kõik lubatud asjad, saab võimalikuks veel miski, nimelt keelust üle astumine. Ja ühtlasi esimest korda: inimese surelikkuse võimalus. Selle ees on inimesel hirm, sest ta on loodud eluks, igaveseks eluks

Jumalas ja Jumalaga. Nüüd aga kerkib silmapiirile surm – ja koos sellega sünnib hirm. Kuid ka hirm on energia.

Paradiisi külluses ei olnud surm probleemiks. Nüüd aga, kuna inimene näeb usaldamatuse tõttu ainult seda, mida ta ei oma, ei oska ega suuda; nüüd, kus ta kõikjal põrkub vaid omenda kaduvusele ja kõige keelatusele, tunnetab ta eriti selgesti lõppu. Sest surm on absoluutne „ei“, mille läbi hävitatakse kõik ning puude rikkalikust viljaannist ja selle nautimisest ei jää enam midagi järele.

3.4. Patt tähendab eelkõige usaldamatust

Kui härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad Jerušalaimi tänavakohvikus mõtisklesid, kuidas see juhtus, et inimesed, nende kaaskodanikud, Jahve-Jumalast ära pöördusid, võisid nad mõelda ka oma rahva teekonnale. Jumal on meid välja toonud Egiptusest, ta on meid juhtinud läbi kõrbe, hävitanud vaenlased meie teelt, toonud meid siia maale, mis voolab piima ja mett, Sauli, Taaveti ja nüüd Saalomoni ajal läheb meil sada korda paremini kui kunagi enne. Täna on meie päralt enam ‘puid ja vilju’ kui iial varem. Miks siis nüüd see patt, see aina-rohkem-tahtmine.

„Need nelikümmend aastat on Issand, su Jumal, olnud sinuga, sul ei ole midagi puudunud.“(5Ms 2,7) „Sest Issand, su Jumal, viib sind heale maale, veeojade, allikate ja sügavate vete maale, mis voolavad orgudes ja mägedes, nisu, odra, viinapuude, viigipuude, granaatõunapuude, õlipuude ja mee maale, maale, kus sa ei söö leiba kehvuses, kus sul midagi ei puudu, maale, mille kivid on raud ja mille mägedest sa saad raiuda vaske. Kui sa sööd ja su kõht saab täis, siis kiida Issandat, oma Jumalat hea maa pärast, mille ta sulle andis! Hoia, et sa ei unusta Issandat, oma Jumalat...“(5Ms 8,7-11)

Ja siin peitubki põhjus! Mida rohkem on inimesele antud, seda enam ta aimab, mida kõike tal veel võiks olla. Kui tema piirid on avardunud, tahab ta veelgi enamat. Kui nad vaestena kõrbes rändasid ja kui neil oli olemas vaid hädavajalik, kui iga veetilka pidi hoidma, ei tulnud raiskamine kõne alla. Ent nüüd on nad rikkust maitsnud ja neil tekivad päev-päevalt uued ideed, mida veel võiks omada ja teha ja olla. Kõrbe veepuudus ei tekitanud neis himu, kuid linna veeküllus vallandas ahnuse. Nad nägid nüüd, mida neil ei olnud ja unustasid selle, mis neil on ning tahtsid saada seda, mida neil veel polnud.

Külluses saab loodud olend teadlikuks oma piiridest – ja teeb Jumalale etteheiteid, et talle pole kõike kätte antud, mis võimaldaks elu nautida ja õnnelik olla.

Kuidas aga seda teadmist nüüd sõnadesse panna? Chalil Sbeih ja tema sõbrad otsisid välja kõik lood ja pärimused, vahetasid mälestusi ja punusid mõtisklusi. Alguses oli usaldamatus... Ei, alguses oli usaldus, Jumala ja inimese ühtsus, peaaegu-samasus ning siiras sõprus. Aga et inimene oli loodu ja samas Jumala hinguse tõttu teadlik piiramatutest võimalustest, pidi ta ühel päeval oma piire tunnetama, pidi ta ühel päeval umbusklikuks muutuma. Miks on mu Looja mind nii paljust ilma jätnud? Kas pole mitte terve maailm üks suur keeld, kui võtta arvesse kõik mõeldavad võimalused? Miks?

Kuidas aga seda usaldamatust piltlikult esitada? Ja siin tuli Chalil Sbeihil ja tema sõpradel mõttesse madu. Madu, kes vingerdes kohale roomab, märkamatult salvab – ja äkki on surm kohal. See, et maod mängivad rolli ka kaananlaste viljakusriitustes, võis loole veelgi nüansse lisada. Ent, mis kõige tähtsam: maos leidsid nad kujundi, usaldamatuse võrdkuju. Veel tänagi kohtame meie lääne kultuuris väljendeid, nagu: umbusk on sisse hiilinud. Usaldamatus hiilib mao kombel vaikselt, märkamatult ja salvab surmavalt.

Nüüd saab selgeks, et 'pattulangusloos' ei ole juttu kuradist, isegi mitte maost. Madu on lihtsalt väga sobiv usaldamatuse võrdpilt. Chali Sbeih ja tema sõbrad tahtsid kirjeldada patu olemust ja kui nad selle üle mõtisklesid, avastasid nad kõigepealt usaldamatuse ning selle kujundina mao. Kui inimene jääb alla oma piiridele, lakkab ta Jumalat usaldamast. See usaldamatus on patu algus, selle *peapõhjus.*

Usaldamatusest kasvab välja hirm, või täpsemalt: vaenulikkus Jumala suhtes. See on nagu mõnes kriminullis: see, kelle poolt ma olin, ongi mõrvar. Ja kui naine nüüd Jumala poolele asub, on temas juba see õudne ja samas vabastav aimdus: ma pean temast lahti ütlema, sest Jumal ei ole sugugi 'mu ülima rõõmu' (Ps 43,4) allikas, vaid minu hirmu, nurjatuse allikas. Eluandjast on saanud elu ohustaja.

Siin saab ilmseks, kui oluline on meie usule jumalapilt. Paljud usklikud on sisimas ikkagi suuremal või vähemal määral umbusklikud. Jumal on neile pigem keelaja kui päästja, pigem kardetav kohtunik kui rõõmu põhjus. Ja siis käituvad nad umbes nõnda kui härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad on seda kujutanud:

Kuna Jumal ilmselt on inimese õnnest ilma jätnud, kuna Ta teda ju tegelikult ähvardab, piirab, ta elu süngeks ja rõhuvaks muudab, saab nüüd usaldamatus inimest kergesti Jumalast lahutada. Vaid mõne käiguga on umbusk saavutanud oma eesmärgi. Ainult hirm surma ees tuleb veel ära kaotada...

„Ja madu ütles naisele: „Te ei sure, kindlasti mitte, aga Jumal teab, et päeval, mil te sellest sööte, lähevad teie silmad lahti ja te saate Jumala sarnaseks, tundes head ja kurja.“ (1Ms 3,4-5)

Jällegi võib sõnadele lisada ka nende kõla. Siis saaks mõtte „hiilivast umbusust“ umbes niimoodi sõnastada: „Mis?! Surra?! Teie!? Sina peaksid surema? Kust sa seda võtad? Aa, nüüd ma mõistan! Jumal on teile öelnud, et te peaksite... Siis on ta teid küll peenelt sisse vedanud. Toredasti on ta seda teinud! Ei, loomulikult te ei sure. Vastupidi! Jumal teab hoopiski, et te saate tema sarnaseks, kui sööte sellest puust, ja tal on selle ees hirm. Seepärast on ta ka teid hirmutanud...“

Kui inimene kord juba on usaldamatusest mürgitatud, on ta võimeline kõike pahupidi pöörama. Siis näeb ta kõikjal ainult vaenlasi ja KGB nuhke ning elab pidevas jälitushirmus. Samas tundub talle, et ta on lõpuks kõiges selgusele jõudnud – ega märka enam, et just nüüd on ta oma seesmiste hirmude ja kujutluste vang. Viimaste sajandite suur religioonikriitika pole samuti vaba sellest struktuurist, mille Piibel meile manitsuseks seab: „Ettevaatust, lõks!“

Inimesel läheb nagu linnukesel puuris, mille ees istus kass (mitte madu): „Ah, armas linnuke,“ nurrus kass meelitavalt, „kuidas sind küll kinni on püütud! Kes on sinu eest taeva sulgenud? Kes on sulle puud ära keelanud? Kes on sinu elu nii ahtaks teinud, et saad nüüd vaid õrrelt õrrele hüpelda, justkui oleksid mingi vana konn! Armas linnuke, ma annan sulle vabaduse tagasi. Ma avan sinu vangla. Tule, lenda välja ning naudi tuult, tunneta maailma, juubelda kõrgel üleval...“ Ja linnukesele avaldas tema „päästja“ jutt mõju: „Tõepoolest, see kõik on ju tõsi,“ mõtles ta, „Kellelgi pole voli mind siin kinni pidada. Minu olemus nõuab taeva avarust! Välja siit!“ Ja ta lendas otsejoones... kassi küünte vahele.

„Surra? Ei, te ei sure mitte!“ Seda sooviski inimene kuulda, et ainus piir, mida ta kunagi lõhkuda polnud lootnud, on tehtud vaid paberist. Nüüd võis ta kergendatult hingata...

Kui väga see inimese ja tema patu iseloomulik joon vastab meie tänapäeva kogemusele! Inimesele on ju omane, et ta elab lubadustest.

Olgu need siis armukese või kindlustusagendi sõnad, poliitikute valimiseelsed lubadused või elamus, mida piletiostjale tõotatakse suurest spordisündmusest. Lubadusteta ei saaks inimene ilmselt elada. Nad on vilets aseaine algsele Jumala tõotusele, loodud selle näidise järgi. Igavese elu ja jumalikkuse tõotust inimene ei usu. Seda asendavad nüüd pseudoõndsuse kuulutajad, igal aastal uued, olgugi et nad püsivad vaid ühe päeva ning vaid suurendavad pettumust ja masendust. Ja veel üks õnnemäng! Ja veel üks loterii...

Umbes 350 aastat pärast Jahvisti, vaid mõned aastad enne Jeruusalemma langust 29.juulil aastal 587. e.Kr. pidi prohvet Jeremia kuulama selliseid sõnu: „Aga kõik mehed, kes teadsid, et nende naised olid suitsutanud teistele jumalatele, ja kõik naised, kes seal seisid suure koguna, ja kõik rahvas, kes elas Egiptusemaal Patroses, kostsid Jeremiale öeldes: „Sõna, mis sa meile oled rääkinud Issanda nimel, ei võta me sinult kuulda, vaid me teeme teoks iga sõna, mis on tulnud meie eneste suust, suitsutame Taevakuningannale ja valame temale joogiohvreid, nõnda nagu me oleme teinud, meie ja meie vanemad, meie kuningad ja meie vürstid Juuda linnades ja Jeruusalemma tänavail; siis oli meil leiba külluses ja hea põli, ja me ei näinud õnnetust. Aga sellest peale, kui me lakkasime suitsutamast Taevakuningannale ja valamast temale joogiohvreid, on meil olnud puudus kõigest..." (Jr 44, 15-18)

Pärast seda, kui inimene on kõrvale heitnud jumaliku tõotuse ja lahku löönud Jumalast, oma Loojast, on ta justkui paratamatult sunnitud ise endale tõotusi andma.

Madu ei ohusta enam inimest, ta ilmub kassina, kaitseb tema vabadust Jumala eest, kes inimest vaid ähvardustega vaos hoiab, et saaks segamatult üksinda oma troonil kõike nautida. „Ei, vastupidi," ütleb usaldamatus, „inimene on kõrgeim olend ja miski ei ole tema üle. Mitte madu ei ohusta, vaid Jumal! Ja mina, usaldamatus, teen teid vabaks piiramatuks eluks." Ent inimene ei ole loodud selle piiramatu vabaduse jaoks. Lõpliku olendina ta hukkub selle kätte, kui mitte...

Just siinkohal avaldab Jeesus tõe: kuidas on Jumal tegelikult. Ja mitte, kuidas inimese usaldamatus on teda kujutanud. Me peame ju „saama tema Poja näo sarnaseks"(Rm 8,29), olema Jumala sarnased. Kuid see ei sünni omaenese jõust, vaid on armastuse and. Ja et Jumal seda kõike meile kinkida tahab ja kingib, kuna ta on meid selleks loonud ja kogu vastutuse enda peale võtnud, seda kinnitab meile Jeesus oma eluga. Ta ei tühista ühtki tähemärki Jumala tõotusest, Jumala armust, mis ületab kogu usal-

damatuse kõigi selle tagajärgedega. Inimene ei pea surema, ta peab elama. Pigem sureb Jumal... See on Jeesuse surma mõte.

3.5. Usaldamatuse hukutavad tagajärjed

Paari kavala lausega on madu pööranud pahupidi inimese algse usaldava jumalapildi. Edaspidi saab inimese suhetes Jumalaga määravaks kahtlus. „Ma pean Jumalast lahti saama," mõtleb inimene, „et saada iseendaks." Sellest umbusust Jumala vastu ei saa inimene üle ega ümber. Ta on küll loodu, ent erinev loomadest, olles teadlik nii oma piiridest, kui ka – Jumala hea tahte tõttu – oma lõpututest võimalustest. Kuidas ta saaks leida lahenduse sellele olemuslikule pingele iseendas?

See, mida Piibel semiidipäraselt esitab, ei ole mingi väljamõeldis, vaid patu olemuse kirjeldus, patu kulgemise käik. Kuidas algne usaldus ja külluse nautimine muutuvad iseenda vastanditeks, kui inimene saab teadlikuks oma piiridest – kõigest sellest, mida ta ei saa, ei oma, ei ole. Kuidas seeläbi tekib usaldamatus Looja vastu: „Miks ei ole minul kõike seda, mis temal?" Ja kuidas see usaldamatus inimest järjest mürgitab, nii et ta keskendub ainult keelatule, kättesaamatule, justkui polekski tal kõike lubatut külluses.

See on ju „suurtele" omane, lubada endale keelatut! Kas pole see meie aja märk, eksitada tabudest üle astuma? Nägin kord üht reklaami mehest, kes meelitas sõnadega: „Ta ei tunnista mingeid tabusid!" Siin apelleeriti iga inimese põhilistele ihadele. „Kui tahad jõuda tõelise eneseteostuseni vabas enesemääratluses, pead ületama naeruväärsed keelud ja tabud." Luba endale, mida ihaldad! Sa oled vaba! „Meie vägi olgu õigluse käsk!" (Trk 2,11)* Tabudest üleastumist peetakse edumeelseks ja pattu õigluseks.

Siin tuleks aga tingimata lisada ka asja teine külg. On olemas keelde ja tabusid, mis piiravad inimese vabadust ebaseaduslikult. Nendest valedest keeldudest ja tabudest peab inimene üle astuma – omaenda au nimel, mis on talle Jumalast antud. Ent millised neist on õiged ja millised valed? Selle väljaselgitamine nõuab paljude inimeste ausat mõttetööd. Siinkohal aga piisab järgnevast vihjest: need keelud ja käsud, mis on inimkonnale kasulikud ja vältimatud, milleta inimeste kooselu muutub võimatuks, on vaja-

---

* Tsiteeritud Suure Piibli järgi (1938, kordustrükk 1989). *T.m.*

likud. Seega pean ma neist siin ja praegu kinni pidama, sõltumata teiste teguviisist.

Tuleme tagasi 1.Moosese raamatu teksti juurde Piiblis.

Madu (usaldamatus) on lõpuks naise (inimese) surmakartuse vaigistanud sellega, et ta on kujutanud Jumalat valeliku ja ohutuna. Ei ole mitte kedagi, kes saaks sulle midagi keelata. Jumalavastane tegevus ei põhjusta sinu surma, vaid hoopiski elu. Sest Jumal on tegelikult võimetu. Ta tahab vaid seda ühte, viimast puud endale hoida... Kas tõesti? Teisal ilmutab Jumal selle kohta tõe: „Sa tegid ta pisut alamaks Jumalast ja ehtisid teda au ja austusega."(Ps 8,6). Jumal tahab olla kõrgel, sosistab kahtlus (madu) meelitavalt... Kas tõesti? Viimsel õhtusöömaajal on ta madalal, oma jüngrite jalge ees. Vaid ristil olles on ta kõrgemal...

Kui jälgida kiusatuse kulgu, jääb silma, et selle sisuks ei ole enam sugugi mitte „puust söömine", vaid inimese lõputu elujanu. Jumal on kuulutatud inimese vaenlaseks. Inimesel tarvitseb veel vaid Jumal endalt maha raputada kui ebavajalik, siis on ta vaba. Inimene ei pea kartma mitte midagi endast kõrgemat ega madalamat. Ta ei vaja enam Jumalat enesele toeks, tema ise on jumal. Meil on võimalik saada Jumala sarnasteks, sest oleme temaga võrdväärsed.[24]

Inimest võlub kõige enam see, mida ta ei oma. Ja see on Jumala piiritu täius. Kuid Jumal tahab, et me üha enam „saaksime täidetud Jumala kogu täiusega" (Ef 3,19), siiski mitte iseteeninduse vormis, vaid isaliku armastuse kingina.

„Ja naine nägi, et puust oli hea süüa, ja see tegi ta silmadele himu, ja et puu oli ihaldusväärne, sest see pidi targaks tegema. Siis ta võttis selle viljast ja sõi ning andis ka oma mehele, ja tema sõi. Siis nende mõlema silmad läksid lahti ja nad tundsid endid alasti olevat, ja nad õmblesid viigilehti kokku ning tegid enestele põlled." (1Ms 3,6-7)

1Ms raamatu teises peatükis tegutses Jumal, nüüd aga inimene. Ent see tegutsemine ei too talle loodetud tulemust; ta ei saa sugugi Jumala sarnaseks. Vastupidi, nüüd avanevad inimese silmad ja ta märkab kui hale (alasti) ta välja näeb. Enamgi veel, Jahvisti tekst näitab selgelt, et inimene lisaks oma läbikukkumisele on kaotanud ka selle, mis tal enne oli, nimelt sundimatu, usaldava läbikäimise endasarnasega – viigilehtedega peab ta end kaitsma selle eest, kes varem oli tema teinepool, tema tugi. Tema piirid on ilmsed, ta on muutunud haavatavaks.

Inimesele õnnistuseks antud Jumalale meelepärane rõõm teise sugupoole üle muutub nüüd sündsuseta viletsuseks, mida tuleb peita, ihaks, mis hakkab inimese üle valitsema. See Muldne – loodud märjast savist, Jumala hinguse, suudluse läbi ülendatud sellest armetusest eneseteadvuseni, sarnaselt oma Loojale – tema ei hinga enam endasse Jumalat, kellest ta on enda lahutanud, vaid üksnes veel iseend. Ta irdub osadusest, ühtsusest oma Jumalaga, et olla 'tema ise' – ja seeläbi saab vaid üha teadlikumaks oma piiratusest. Inimene on määratud kaitsma ja teenima paradiisi – paika, kus ta võib alati kohata oma Loojat ja Issandat ning leida Jumalat kõikjalt. Seeasemel aga kasutab ta vilju, mis enam temale ei kuulu ning eelistab loodut Loojale, asjade omamist isikliku kohtumise usaldavusele.

Siis läheb *'adama'*/maa kalgiks, muutub kurvastusest viljatuks ja katab oma palge vaeva rätiga. Sest 'adama' ning 'adam' kuuluvad kokku: inimese tõttu on ka maa Jumalast lahus. Ja sellest peale ootab loodu pikisilmi Jumala laste ilmsikssaamist (Rm 8,19); ootab, et taastuks usaldus ja avameelsus, et ka temal oleks jälle osadus oma Loojaga.

Ent inimene, kes on loodud olema Jumala kaitse all, elama külluses tema eest hoolt kandva Looja palge ees, peidab end nüüd oma Jumala eest ning põikleb kõrvale Tema küsimuste eest. Ta pole loodud olema üksi, vaid elama sundimatult ühtsuses ja rõõmus oma „küljeluuga", oma teisepoolega. Nüüd aga häbeneb inimene iseend, oma puudulikkust, nurgelisust ja piiratust. Kuigi loodud teineteise heameeleks, puruneb see rõõm, inimese ühtsus oma teisepoolega, sest purunenud on kõike rajav ja kandev ühtsus tema Jumalaga.

Kui inimene loobub osadusest Jumalaga, kaotab ta selle teo tagajärjel ka ühtsuse iseendaga. Seda mõtet järgib nüüdsest ka härra Chalil Sbeih ehk Jahvist: mida enam püüab inimene omal jõul ja omaenda vahenditega taastada ühtsust Jumalaga, seda enam kaotab ta omaenda loomusest. Kui Jumal on talle võõras, saab ta ka iseendale võõraks.[25]

Lõpuks kaotab inimene ka läheduse teiste inimeste ja maaga. Temast saab inimene, kellel puudub kese, päritolu ja eesmärk. Ta on kui rattakodar, mis ütleb teljele: ma ei vaja sind! Sa oled liigne, miks peaksin sind kaasas kandma ja keskmeks pidama? Meie, kodarad saame ka üksi hakkama... Nüüd peab ta ise kandma kogu vastutust, kõigele ise vastuse leidma – olles samas ka ise küsimuseks muutunud. Ta ei saa enam vastutust hajutada, kuna on üksi ning iga kordaminek või äpardus pöördub tagasi tema enda juurde.

4

JUMALA JA TEMA ARMU OLEMUSEST

4.1. Kuidas võib patune jälle päästetud saada?

Inimene on Jumala kui sõbra tagasi lükanud ja ähvardab nüüd iseend. See, kes peidab end Jumala eest, peab end varjama ka inimeste eest. Armastuseta, suhtluseta tekib hirm, sest ainult armastus võib end ohverdada, võib end ära anda ja ära kasutada lasta. Peale usalduse kadumist (sest see on ju „pattulanguse“ sisu) on inimeksistents rõhutud ja rõhuv, lõpmatult lõhestatud ja süüdlaslik– kui just mitte Jumal uuesti otsast peale ei hakka.

Ent kust võtame lootuse, pealegi põhjendatud lootuse, et Jumal veelkord otsast peale hakkab?

Sellele võib leida kaks põhjendust. Esiteks pole ju mitte patt see, mis inimest kõigepealt või eelkõige kujundas. Alguses, niisiis algselt, oli arm – inimese ja Jumala vastastikune suhe, Jumala pöördumine inimese poole – olulisem kui patt ja ärapöördumine Jumalast. See arm kuulub Tema loomuse juurde. Selline on Jumal! „Jumala arm on ilmunud päästvana kõigile inimestele“(Tt 2,11). Jumal oli see, kes – Piibli piltkeeles öelduna – esimesena „kündis“. Ja kuna meie aeg Jumalas on igavik, siis Tema on ka see, kes viimasena künnab...

Teiseks võime ammutada lootust sõnadest, millega Jumal arvustas omaenda tööd: inimesel ei ole hea üksi olla (1Ms 2,18). Jumal alustas taas loomist, kuni see oli hea. Kas seesama Jumal ei peaks siis mõistma, et veelgi halvem oleks inimesel elada lahus Jumalast? Selline täielik üksindus oleks ju Muldsele veelgi halvem kui üksindus ilma inimliku läbikäimiseta. Kas siis Jumal, kelle armastusest inimene tekkis, kes jätkas loomist, kuni kõik oli hea, kas peaks Tema, kelle jaoks pole olemas aega, kelle loomuses on luua kõike heana, nüüd alla andma?

Enam kui kunagi varem on nüüd Jumal Muldse ainus lootus. Et Tema oma jumalikus rumaluses ületaks veelkord süüdlaseks saanud inimese juhmi tarkuse (1Kr 1,21.25), kinkides tagasi kaotatud ühtsuse seal, kus inimene seda kõige vähem ootab: patus. „Sest Inimesepoeg on tulnud otsima ja päästma kadunut.“(Lk 19,10) Ja Jumal otsib, kuni leiab...

4.2. Kiusatuse ja päästmise sügavamad põhjused

Kuidas saab inimene üleüldse kiusatusse langeda? Kas pole see märk sellest, et Jumal on loomise halvasti teinud? Meenutagem, mida oleme loomise kohta teada saanud: „loodud-olemine“ tähendab Jumala lõputust täiusest „eraldatud“ olemist, tähendab mitte enam olla kõik, omada kõike, suuta kõike. Säärased piirid on omased igale loodud olendile. Kiusatuses aga ei taha inimene end enam omaks võtta sellisena, nagu ta on, vaid tahab saada midagi enamat, just seda, mida tal pole, või siis tahab lahti saada millestki olemasolevast. Kiusatus on niisiis tihedalt seotud iseenda lood-uks-tunnistamisega, ühes kõigega, mis minus on ja samuti ühes kõigega, mida mul pole. Iga inimene tajub ju oma võimaluste piire. Ma olen selline, nagu olen – ja siiski tahaksin (ehk) mõnevõrra või siis ka hoopis teistsugune olla.

Nõnda nähtuna on iga inimese kiusatus viimselt suunatud tema lood-ud-olemise vastu, selle vastu, et ta on see, kes ta on. Miks olen ma selline nagu olen? Miks ei suuda ma enamat? Miks pole mul veel ka seda? Miks...? Me teame neid lõputuid küsimustejadasid, millega püütakse ületada olemasolevaid piire – ja teatud dünaamika ning isiku võimete avardumine on ju kavandatud ka nende piiride sees.

Lõvil, kes on kõhu täis söönud, ei teki küsimust, miks ei järgne nüüd hõrgutav magustoit. Ning varblasel ei teki kiusatust tungida kotka avarustesse... See peaks tähendama, et inimene on samuti oma piiridest teadlik. Tal on ka aimdus sellest, mis asub teispool piire, mis üleüldse on võimalik. Ja seetõttu saab ta teispoololevat taga nõuda ning ka selle ahvatlusse langeda.

Viimselt on iga kiusatus suunatud Tema vastu, kes on mu selliseks loonud. Miks ei andnud ta mulle rohkemat? Rohkem tervist? Rohkem raha? Rohkem sõpru? Rohkem ilu, rahu...? Oma loodupärasuses põrkan ma paratamatult piiride, oma servade ja lõikekohtade vastu... Kuid ainult mina põrkan nende vastu, mitte Jumal. Jumal armastab mind sellisena, nagu olen. Tema ümbritseb mind just mu servadel ja lõikekohtadel. Kaudselt on ta ju need „kiusatused“ loomises ette kavandanud. Sest Muldset luues ja talle omaenda piiramatut vaimu sisse puhudes teadis ta, et see inimene oma piirides peab igatsema piiritut. Me kanname endis midagi Jumala lõpmatusest, osakest Jumalast, kes on alati suurem. Me teame seda, mis oleks võimalik – ja seda „õnne“ otsimegi taga igas ahvatluses.

„Ära saada meid kiusatusse..." palume Jeesust meieisapalves. See peaks tähendama: hoia meid sellest, et me omaenda jõust enamat omada, suuta ja olla tahame, kui meie piirid (ja arenguruum nende sees) võimaldavad.

„Pidage lausa rõõmuks, mu vennad, kui te satute mitmesugustesse kiusatustesse.." seisab Jaakobuse kirja esimese peatüki algul. See peaks tähendama: olge rõõmsad kiusatuse üle (vastav kreekakeelne sõna tähendab ka proovilepanekut), sest nõnda saate näidata oma ustavust Jumalale, kui tunnistate oma puudusi ja viletsust, nimelt oma piire.

Niisiis kiusatus / proovilepanek pole kaugeltki patt. Inimene ei saagi teisiti kui ihaldada üha enamat – enam rikkust, au, tunnustust, kiitust ja võimu. See tung meie sees ei ole sugugi halb, teatud mõttes on see meisse Jumala enda poolt „sisse puhutud". Vaid siis, kui laseme neil tungidel endas ohjeldamata vohada, nii et nad lõpuks meie tegutsemist täielikult määravad, hakkavad nad takistama viljakandmist. Siis pöörduvad nad inimese enda vastu, nagu „pattulanguse" lugu veenvalt ja üheselt näitab.

Seega ei tule kiusatustest / proovilepanekutest põhimõtteliselt hoiduda – see poleks niikuinii võimalik, kuna nad on meile loodupärasusega kaasa antud, kaasa sündinud –, vaid tuleb vastu astuda. Soovile omada enamat tuleb vastu astuda valmidusega tasaduseks. Olla rahul sellega, mis mis mul on, mida ma suudan ja olen, ning sellega, mida oskan olemasolevaga peale hakata, riivamata teiste piire. Siis olen ma rahus iseenda ja Jumala, oma Loojaga.

Auahnusele tuleb vastu astuda valmidusega vastu võtta teotust – seda, et mind taga räägitakse, et minu kohta liiguvad kuulujutud ja eelarvamused. Võtta see teadlikult vastu, tunnistades enda (ja teiste) loodupärasust.

Võimuihale tuleb vastu astuda valmidusega teenida – teha vähest, mida keegi ei näe, mis ei anna kasumit, kuid siiski on hea. „How may I help you?" küsib USA telefonineiu, „Kuidas saan teid aidata?". See on ka Jumala küsimus siin maa peal.

Niisiis tuleb kiusatustele vastu panna (ometi tuleb seda teha rõõmsal meelel, sest kõik pealesurutu püüdleb ju vargsi oma vastandi poole) ja seeläbi omaenda loodupärasust tunnistada. See on aga lihtsam siis, kui inimene, olles teadlik ühtsusest oma Loojaga, kes tema jaoks esimesena ja viimasena künnab, usaldab Jumalat, kes teab ka minu piire ja patte, kes

armastab mind sellisena, nagu olen, ka (ja eriti just) minu patus – siis kui ma Teda kõige enam vajan.

Inimesel on võimalus pääseda, kuna just tema – ja mitte Jumal – on saanud süüdlaseks. Ja kuna ta silmad on selle süü tõttu avanenud ning ta on mõistnud midagi, mida ta muidu vist iialgi poleks nii suurel määral kogenud: kuivõrd mõõtmatu on Isa armastus. Siin näeme juba ette ülestõusmisöö liturgia „õnnelikku pattu“ (felix culpa)* ning Emmause jüngreid, kelle kohta Luukas kasutab peaaegu samu sõnu, mida kuulsime Aadama ja Eeva puhul: „Siis avanesid neil silmad...“ (Lk 24,31), aga mitte selleks, et näha oma alastiolekut, haletsusväärsust ja lahusolekut Jumalast, ei: „...ja nad tundsid ta ära.“ Jumal jätkab loomist, kuni inimene Tema uuesti ära tunneb ning on jälle ühtsuses Temaga, nõnda kui Paradiisi teedel, nii ka teel Jeruusalemmast Emmausse.

* Ülestõusmisöö liturgias lauldav hümn ‘Exsultet’ sisaldab ridu: „Oo, Aadama õnnistusttoov patt... Oo, õnnelik süü...“ *Tlk.*

Kuidas Carolina ja monsignore Columbo leidsid Aadama Sakkeuses päästetud olevat

Kas saite kõik, mis tarvis, monsignore? Ka ingverit?“

„Loomulikult, armuline proua. Te ju teate, et võite minule alati loota. Eriti kui tegu on tubli söömaajaga.“

Columbo maigutas suud, nagu tunneks ta juba seaprae hõrgutavat lõhna. See oli määratud tänaseks õhtusöögiks seoses sisevaatluspäevade lõpetamisega, kus osalesid preestrid ja ülikooli hingehoidjad. Korralik eine 20 inimesele eeldab head organiseerimisvõimet. Kuid Carolina oli oma ala meister, tema käes klapib kõik.

„Müüja lõikas mulle kaks ja pool kilo ribiliha parajateks viiludeks. See peaks vist meie tööd kergendama?“

„Oo, see oli teil suurepärane mõte, Columbo. Te jälgite mängu! Nüüd võiksite paprikakaunu ja ingverit lõikuda. Ingverijuured tuleb esmalt koorida ja siis hästi peeneks hakkida. Teate isegi, kuidas see käib...“

Columbo võttis jaki seljast, kääris käised üles, pani põlle ette ja asus tööle. Talle meeldis koos Carolinaga köögis toimetada.

„Teate, monsignore, vahel tunnen end süüdlasena, kui meie siin rikkalikku toitu valmistame ja mujal kannatavad inimesed puudust. Kas Jeesus oleks end meie lauas hästi tundnud? Või oleks ta meelsamini kuhugi mujale läinud?“

„Teil on õigus, Carolina. Me ei saa enam arugi, kui hästi me elame. Ainuüksi mõte puudusele vallandab meis ‘valmisoleku sõjaks’. Vahel ma küsin endalt, kas meie ühiskond pole mitte allakäigu teel.“

Nad vaikisid mõne viivu.

„Me pole ilmselt kogenud, mida häda õieti tähendab,“ jätkas Columbo. „Jeesuselgi oli vahel, nagu evangeeliumist selgub, vähe süüa, kuigi hulk varakaid naisi tema ja ta jüngrite eest hoolt kandsid. Aga ta ei häbenenud võimaluse korral ka hästi süüa, isegi väga hästi süüa.“

„Või nii? Kus siis?“ küsis Carolina tema poole vaadates.

„Noh, näiteks variser Siimoni majas, kuhu tuli patune naine, kui Jeesus laua ääres lesis. Kuid eriti suurejooneline söömaaeg pidi toimuma Sakkeuse juures.“

„Õigus jah, Sakkeus oli väga rikas, nagu väidab evangeelium...“

„...ja ta elas Jeerikos, palmide linnas, ühes tolle aja ilusaimas linnas. Seal asusid ka kuulsad palsamiaiad, mida ilus Kleopatra Egiptusest nii väga ihaldas – ja vahepeal kuulusidki need talle. Aga Heroodes, see rebane, oli temast kavalam ning sai nad hiljem jälle tagasi. Pajatatakse, et vesi oli seal olnud jahutav ja maitsev. Viis veejuhet tõid selle Wadi allikast ning see täitis mitmed veehoidlad ja ühe topelttiigi. Ühes neist tiikidest lasi Heroodes Jeesuse sünniaastal oma poja Aristobulose supluse ajal uputada... Kas ingver on nüüd piisavalt peeneks hakitud?“

„Kole lugu! Veel veidi peenemaks, aga nii käib kah. Kas teate monsignore, mind huvitab see Sakkeus. Tema kohta on väga vähe teda. Ainult niipalju, et ta istus puu otsas, oli väike ja et Jeesus läks tema majja. Kuid lähemalt ei teata temast midagi, kahju küll.“ Carolina tõi kappidest potte ja kausse, mida tal kohe tarvis läks.

„Ma arvan, et me võime tema kohta päris palju teada saada.“ Monsignore võttis käsile viimase juurika. „Tuleb endale lihtsalt see lugu kujustada. Muuseas oletatakse, et see Sakkeus sai hiljem mereäärse Kaisarea piiskopiks – võibolla seepärast mainib Luukas oma evangeeliumis seda sündmust. Kui Paulus arvatavasti koos Luukasega umbes aastal 58 teeb oma viimase reisi Jeruusalemma ning tahab sinna jõuda nelipühiks, – nelipühi oli ilmselt tolle aja kristlaste peamine püha – ööbib ta Kaisareas diakon Filippuse majas. Võimalik, et Sakkeus oli tol ajal juba seal. Mõni nädal hiljem pandi Paulus Kaisareas kaheks aastaks vangi. Luukas võis seega Jeeriko ja Sakkeuse lugu ka Pauluselt endalt kuulda... Mõned juurikad on ikka väga puised.“

„Siis pange need kõrvale. Te ostsite neid ju piisaval hulgal. Ja mida on veel Sakkeuse kohta teada?“

„See, kes tol ajal Jeerikos elas, pidi ka väga rikas olema. Jõukatel olid seal oma villad, näiteks on välja kaevatud uhkeid mosaiikpõrandaid. Suveks kolisid nad tavaliselt jahedamasse Jeruusalemma, mis asub umbes 1000 m kõrgemal, talvel aga tagasi soojemasse Jeerikosse. Heroodes ehitas sinna oma paleesid. Niisiis, me teame Sakkeuse kohta, et ta oli väga rikas. Tal võis olla suur villa basseini, teenijate ja töölistega...“

„Mis see õieti tähendab, et ta oli ‘ülemtölner’?“

Monsingore laskis kukkuda juurikal, mida ta parasjagu koorida kavatses.

„Rooma riigis pidid provintsid maksma keisrile vahetuid või kaudseid makse. Kaudsed maksud olid näiteks teede, sildade, sadamate, väravate,

sisseveo jne. pealt. Juuda oli maksukogumise lihtsustamiseks jagatud üheteistkümneks maksupiirkonnaks. Vahetuid makse kogusid kohalikud ametkonnad, kaudsete maksude kogumine jäeti enam pakkuvate maksurentnike hooleks. Need maksid nõutud summa ette. Nõnda sai Rooma oma raha kätte ja maksukoguja püüdis nüüd elanikelt oma 'panust' mitmekordselt välja pressida. Seepärast rahvas vihkas neid. Kui umbes aastal 66 puhkes esimene juudi ülestõus, tapeti esimestena tölnerid, kuna nad olid teinud koostööd roomlastega ning kurnasid rahvast."

„Kole lugu!" Carolina raputas pead. „Ei tea, kas Sakkeus oli õnnelik?"

„Ma olen ise ka selle peale mõelnud. Seal öeldakse, et ta oli väike. Mõelge, Carolina, mida see tähendab?"

„Oleneb, kui väike ta oli, ilmselt torkas ta sellega silma..."

„Õige! Ja kuidas ta silma torkas?"

„Võib arvata, et mõned muigasid ta üle... Võibolla tekkis tal oma väikese kasvu tõttu ka probleeme..."

„Sama arvan minagi. Ilmselt juba lapsena – võibolla oli ta nimi siis Sahharias – pidi tema kasv kinni jääma. Lapsed ei tee sellest esialgu välja, see on neile isegi eeliseks, kuna nad saavad igalt poolt läbi pugeda. Kuid päris kindlasti tõrjuti Saki ühel päeval eakaaslaste seast oma kasvu pärast välja. Arvatavasti muutus ta sellest peale aina üksikumaks. Kujutlege, teistel olid siis juba sõbrannad, aga temaga ei tahtnud keegi käia, see olnuks ju piinlik."

„Meil oli ka külas üks selline pisike mees. Teda kutsuti ainult tema hüüdnime pidi. Ma usun, et see tegi talle väga haiget." Carolina võttis paprika ja hakkas seda väikesteks tükkideks lõikuma.

„Mul oli endises koguduses üks juut, kes käis alati meelsasti meie üritustel. Tema nimi oli Heinrich. Ühel päeval ta rääkis, et inglise okupatsioonisõdurid Iisraelis olid talle nimeks pannud Shorty, Pisike."

Monsignore peatus viivuks ja jätkas siis:

„Ma olen kindel, et ka Sakkeusel oli selline hüüdnimi. Ja et see tegi talle haiget. Teda tõrjuti üha enam välja, tema kulul tehti nalja, tal polnud sõpru, keegi ei tahtnud end tema seltsis näidata. Küllap valas ta kord öösel oma matil lebades kibedaid pisaraid: Jahve, miks sa oled mu nii väikeseks loonud? Miks ma ei või olla selline nagu teised? Ning ühel päeval hakkas ta Jumalat vihkama: Sina oled süüdi, et ma olen nii üksik! Sinu

pärast ei ole mul edu, ei leia ma endale naist. Sa oled mulle liiga vähe andnud...“

„Ei saa pahaks panna, kui ta nii mõtles,“ leidis Carolina. Monsignore noogutas.

„Ja ühel päeval, ta oli juba noor mees, võis ta öelda: Olgu, kui Jumal mind ei aita, siis aitan end ise. Ma tean, kuidas võita sõpru: selleks peab rikas olema! Jõukatel on alati sõpru. Siis ei naera minu üle enam keegi.“

„Psühholoogias nimetatakse seda vist kompensatsiooniks? Igatahes sunnivad tema puudused teda teistest rohkem pingutama. Kas ma sain õigesti aru, monsignore?“

„Jah, pole paha. Te juhite mind ühele mõttele... Kord oli juba keegi, kes tahtis ise oma elu juhtida...“

Carolina naeris: „Keda te silmas peate?“

„Oodake, kõigepealt Sakkeus ehk Shorty. Niisiis ta uurib, kuidas saaks raha teha. Ja ta leiab, et tölneri amet sobib selleks kõige paremini. Algul abistab ta üht alamtölnerit, õpib tema juures ametit, selle nippe ja ohte, siis saab ta ise alamtölneriks, rabab ööd ja päevad, et saavutada tunnustust, millest teised on ta ilma jätnud. Ja ühel päeval ta ongi rikas. Ta on väga rikas! Nii rikas, et ta ei tarvitsegi enam ise tööd teha. Tema ise palkab nüüd endale alamtölnereid. Ta muretseb endale Jeerikos villa Heroodese palee lähedale. Villa basseini, sulaste ja ümmardajatega. Tema äri õitseb. Ta on rikas, tunnustatud mees, ainult et...“

„...tal ei ole sõpru!“

„Täpipealt, Carolina! Tema rikkus ei toonud talle sõpru, parimal juhul vaid kavalad äripartnerid. Ta ei saanud seda, mida lootis...“

„Ma arvan isegi...“ Carolina näis olevat unustanud eelseisva söömaaja ning tegeles nüüd pigem Sakkeuse majapidamisega. „Võib arvata, et inimesed hakkasid teda veelgi enam vihkama. Enne nad vaid naersid tema üle, nüüd aga põlgavad tõeliselt.“

„Muidugi! Et rikkaks saada, pidi Sakkeus neid petma. Kuid lisaks oli ta nüüd kaotanud ka Jumala. Temast oli ju nüüd saanud patune. Esiteks, kuna ta ei uurinud enam Toorat ega täitnud käske. Teiseks, kuna ta tegi koostööd rahva vaenlasega. Sakkeus oli tahtnud välja rabelda talle määratud kitsastest piiridest, kuid lõpuks oli ta enam kaotanud kui võitnud: ta oli kaotanud inimesed ja ka Jumala.“

„Kuskil psalmis seisab ju: kes elab õiglaselt, seda ma õnnistan. Sakkeus pidi siis mõtlema, et Jumal enam kunagi ei kingi talle oma õnnistust?“

„Jah, just. Võiks ka öelda, et ta sai ‘punase kaardi’, mängukeelu. Ta võis koju minna. Tema jaoks oli elu lõppenud, ta võis seda veel ainult nautida.“

„Ja kes see siis oli, keda Sakkeus teile enne meenutas? Kes olevat tahtnud oma elu ise juhtida...“

„Carolina, Sakkeus peidab end puu otsa – ja see teine püüdis end samuti peita...“

„Ma olen vist liiga rumal, monsignore, mul ei tule pähe... Aadam ja Eeva, kas te mõtlete neid?“

„Täpselt! Pange tähele: Aadam ja Eeva, ehk siis inimene üldse, püüdleb ikka selle poole, mida tal pole, olgu need siis asjad või suhted inimeste või Jumalaga. Aadam / inimene leidis, et Jumal on talle ülekohut teinud, tema millestki olulisest ilma jätnud – teate küll, see puu vili – ja ta võtab selle endale ise. Õieti võtab küll Eeva selle puult, kuid märkab siis, et ta on lõksu langenud. Eeva ja Aadam tahtsid saada võrdseks Jumalaga, nüüd on nad aga armetumad kui kunagi varem. Inimene tahtis saavutada sõltumatust, ent niipea, kui see tal käes oli, kaotas ta kõik. Mulle paistab, et ka Sakkeusega on sama lugu. Ta arvas, et Jumal on tema millestki ilma jätnud, nimelt normaalsest kasvust ja seetõttu ka normaalsetest inimsuhetest. Seepärast tahtis ta ise endale sõpru ja tunnustust otsida. Nõnda võtab ta oma saatuse enda kätesse, hakkab võitlema oma loodupärasuse, oma väikese kasvu vastu – ning kaotab kõik... Olgu Paradiis või Jeeriko, mõlema puhul on olukord lootusetu.“

„Tegelikult Sakkeus ju ei peitnud end puu otsas, ta tahtis ainult Jeesust näha. Kas pole see hoopiski peitmise vastand?“

„Carolina, te olete imetore. Kõik, mis te ütlete, on täiesti õige. Kohe seletan, mida ma silmas pidasin. Sakkeus kuulub nüüd Jeeriko rikaste hulka. Ta käib vastuvõttudel, pidudel, kutsub külalisi ja käib ise külas. Kuid Jumalast ja oma rahvast on ta lahus. Ta teab küll, mis seal kõik toimub, kuid see ei puutu enam temasse. Teda ei taha keegi endale sõbraks ning Jumalgi on tema, patuse eemale tõuganud. Siis ta kuuleb, et see suur prohvet Jeesus olevat tulemas Jeerikosse. Ta kutsuks meeleldi Jeesuse endale külla, kuid vaevalt tuleb üks prohvet ülemtölneri juurde. Kuna Jeesuse nägemiseks ei ole üles seatud mingeid aukohti, tekib Sakkeusel

naljakas mõte: Ma ronin õige selle mooruspuu otsa Posterius Primuse maja ees, Palmitee 14-19, kuhu ma möödunud nädalal olin kutsutud lõbusale luuleõhtule...„

„Tohin ma korraks katkestada, monsignore? Kui ta ingveriga ühel pool olete, võite selle panna siia paprikakaussi. Ja kui teil siis veel tahtmist jätkub, võiksite kartulid ära koorida ja tükkideks lõigata... Nii, vabandage mind ja jätkake, palun. Teid on huvitav kuulata!“

„Noniii, ta tõmbab siis teksad jalga ja läheb Palmitee 14-19, kus aednik parasjagu uusi puid istutab ja küsib temalt, kas ta tohiks mooruspuu otsa ronida...“

„Vabandust, mul on veel üks küsimus. Mis asi on mooruspuu? Kas see oli päriselt olemas?“

„Oojaa! Ja Luukas teab seda eriti hästi. Kui ta räägib usust, mis suudab puud merre heita, peab ta silmas just mooruspuud, sykįminos't. Aga see puu, mille otsa Sakkeus ronib, on sykomoréa. Mõlema puu lehed ja viljad on sarnased. Viimase tüve ümbermõõt võis olla kuni 3 m ja puu kõrgus kuni 15 m. Teda kasutati peamiselt ehituspuiduna ja kõige levinum oli ta Sefila tasandikul ja Jordani jõe piirkonnas.“

„See paistab küll kinnitavat, et kõik just nõnda toimus, nagu Luukas jutustab.“

„Aga muidugi! Nüüd tuleb Jeesus mööda tänavat. Tema ümber tunglevad inimesed, justkui väike rongkäik. Kuid need inimesed Jeesuse ümber on pigem kaasajooksikud, mitte tõelised õpilased. Populaarsete inimeste ümber koguneb alati hulk kiibitsejaid, kes igatsevad sattuda prožektorivalgusse. See kehtib niihästi kuulsa näitleja, piiskopi, poliitiku kui ka sportlase puhul. Ja siis on raske õiget ülevaadet saada. Vahel ei ulatugi vaateväli enam kaasajoksikute pealagedest kaugemale. Need inimesed ütlevad alati ainult seda, mida just kuulda soovitakse, sellest nad elavadki.“

„Mina ütlen teile küll seda, mida te ei soovi kuulda. Edasi!“

„Seda ma paluksin teilt tõesti, Carolina! Shorty ronib niisiis mooruspuu otsa, inimesed naeravad muidugi tema üle, aasivad ta kallal, kuid teda see ei häiri. Talle ei lähe korda inimeste arvamus, ta ei vaja enam nende tunnustust. Ta ei pea enam neile pugema. Ta võib teha, mida tahab. Ta on vaba. Kummaline...“

Monsignore muheles ja vaikis viivu.

„Kummaline, tundub, et on olemas vaid kaks liiki inimesi, kes on inimeste arvamusest tõeliselt sõltumatud– suured pühakud ja suured patused. Pühakud, kuna nad sõltuvad ainult Jumalast ja suured patused, kuna nad ei ripu enam inimeste küljes ja vilistavad nende arvamusele. Mõlemal on vabadus olla aus, kuigi erineval viisil.“

„Nojah, aga ma arvan, et see on oluline erinevus. Mulle meenub jälle patune naine selle variseri juures. Tema on täiesti vaba ega ei häbene teisi, tal ei ole enam midagi varjata. Seevastu Siimon, kui ma õigesti mäletan, varjab oma tegelikku eesmärki, paistab, et ta ei ole nii vaba kui see naine...“

„Suurepärane, Carolina! Sakkeusega on täpselt sama lugu: tema patt saab talle õnnistuseks. Tema ei ole kaasajooksik ega kiibitseja, tema ei usalda enam kedagi – ometi otsib ta kedagi, keda võiks täielikult usaldada. Tema patt annab talle võimaluse tõeks – ja Jumal tuleb tema juurde just tema patu tõttu.“

„Aga mis on sellel kõigel ikkagi tegu Aadama ja Eevaga?“

„Pange tähele! Sakkeus istub seal üleval puu otsas, lehtedest varjatud, kuid siiski hea väljavaatega nägemaks Jeesust. Ta oli endale ise võtnud, mida soovis ning oli kaotanud inimesed ja Jumala. Aadam ja Eeva, kes Paradiisis samuti olid ise võtnud, mida soovisid, pugesid oma teo sõgedust nähes peitu. Kuid nad ei tahtnud Jumalat näha või end temale näidata. Näete siis, Jeeriko patune on juba edusamme teinud, ta on muutunud Sakkeuseks, kes tahab Jumalat näha. Aadam kattis oma kõrvad, et mitte Jumalat kuulda – Sakkeus aga kikitab kõrvu, et kutset jälle kuulda...“

Ta vaikis viivu.

„Kuid ka Jumal on muutunud! Jeesus ei käitu enam nii, nagu Jahvisti kirjeldatud Jumal Paradiisi loos. Paradiisis lähenes Jumal inimese peidupaigale viha ja ehmatusega, kurbuse ja tõsidusega ning alustas kohe küsitlemist, seades keskmeks inimese patu. Algas kohus, nagu tavatseme öelda. Kuid Jeerikos toimub midagi muud... Kuna Ta armastas omasid kuni lõpuni – ma arvan, et see ilmnebki Jeeriko puhul: Jeeriko on Paradiisi pattulangusloo lõpp, selle täitumine, hüvitamine...“

„Tore, monsignore. Jeesus jäi seisma ja hüüdis Sakkeust. Nii hüüdis Jumal ka Aadamat Paradiisis, eks ole?“

„Ei, Carolina, siin sündis midagi veel enamat. Juba see, et Jeesus sai selle rahvamurru sees seisma jääda, tundub olevat midagi erilist. Teda ei saa tõugata, ta teeb mis tahab. Ja siis ta näeb üleval puu otsas silmapaari,

ainsat, kes teda tõeliselt silmitseb. Ja siis ta hüüab: Sakkeus! Vaadake, Jumal ei küsi enam nagu Paradiisis: Kus sa oled, Aadam? Nüüd Jumal teab, kuhu satub inimene, kes Teda ei usalda. Võibolla Sakkeus ei taibanudki kohe, et teda hüütakse. Siis hüüab Jeesus veel teist korda ja valjemini: Sakkeus! Viimane ei usu oma kõrvu. Juba 20 aastat on ta kuulnud vaid oma pilkenime, kõik see aeg on talle vaid haiget tehtud – ja nüüd kuuleb ta oma päris nime. On olemas keegi, kes murrab tema üksildusest läbi, kes ulatab talle tema südame ning puudutab selle haavatud kohti... Sakkeus! Jeesus hüüab naerdes veel kord, ta tajub, mis mehe hinges toimub. Ja nüüd – kui te seda näeksite, Carolina – ronib meie Sakki kiiresti mooruspuult alla, rõõm tema südames on palju suurem kui kriimustused nahal, ja otse Jeesuse ette. Ja see – kas ta alustab nüüd ülekuulamist nagu tegi Jahve Aadama ja Eevaga? Oo ei! Jumal ei sea enam pattu keskpunkti; ei mingit küsitlust, mitte ühtki sõna ülemtölneri arvukate pattude kohta. Selle asemel: tule välja peidust! Milleks? Et karistada? Ei... Täna pean ma sinu juurde jääma!"

„Jeesus justkui surub end Sakkeusele peale, või mis? Umbes nagu Aabrahami loos, kui need kolm võõrast tema juurde tulid. Või siiski mitte, seal palub vist Aabraham ise, et nad sisse astuksid."

„Suurepärane võrdlus, Carolina! Ma ise ei näinudki seda seost. Kuid tagasi Sakkeuse juurde: Jumalale pole tähtis mitte inimese patt, vaid see, et Ta saaks ennast ja oma poolehoidu inimesele avaldada. Kui sina, inimene ei tule oma vanglast välja, tulen mina sinu juurde sisse. Ma pean jääma sinu juurde! See on armastuse keel, Carolina! Karistav kohus on muutunud õigeksmõistvaks kohtuks... Noh, kuidas peaks nüüd kõlama psalmirida, mida te enne tsiteerisite?"

„Kes elab õiglaselt, seda ma õnnistan? No, ma ei tea.."

„See peaks kõlama: kõigepealt ma õnnistan sind, siis saad sa õiglaselt elada."

Carolina muigas: „Inimesed pidid küll pahased olema, kui Jeesus vana korra pea peale pööras."

„Nad on seda veel tänagi. Enne kaup, siis money! Kuid Jeesus ei ütle: Sakkeus, mida ma pean kuulma? Mu armas, nii see küll ei lähe! Kahetse pattu! Aasta pärast tulen tagasi ja vaatan, kas oled end parandanud; kui jah, siis tulen ma sinu poole teed jooma. Ei, Jumal pöörab kõik ümber. Jeesus ei võta kõigepealt Sakkeuselt ära tema patte – patud, elu, mida too ise kujundas, on tema jaoks justkui kark, mida ta vajab elamiseks. Mitte

tema patte ei võta Ta kõigepealt ära, vaid kõigepealt kingib Ta temale iseenda uue toena, uue aardena...“

„Sellepärast te palvetategi mõningaid palveid teisiti kui missaraamatus seisab. Enne öeldi, et me peame oma elu Jumala tahte järgi seadma, et saaksime igavese elu. Sakkeuse puhul oli teistpidi: enne sai ta tasu – Jumal tuli tema juurde – ja siis võis ta uutmoodi elada.“

„Täpselt nii, Carolina. Sakkeus saab ju oma vanad kargud minema heita alles nüüd, kus ta Kristuses uuesti rikkaks on saanud, leidnud uue toe uuest suhtest, mille Jumal on talle kinkinud selle suure prohveti läbi. ‘Pool oma varast annan ma vaestele...’ nüüd suudab ta seda teha.“

„Rikas noormees ei suutnud seda!“ mõtiskles Carolina. Siis ta jätkas: „Kas siis Piiblit seletades tohib Aadamat ja Eevat, ehk seda Paradiisi lugu nii lihtsalt Jeeriko ja Sakkeusega seostada?“ Carolina mõtles alati kaasa, ega häbenenud küsida.

„Hm, kas tohib...? Teatud eksegeesi meetodeid arvesse võttes ilmselt mitte. Kuid võibolla polegi mingi meetodi järjekindel rakendamine mitte kõige tähtsam. Meie seaprae puhul pole ka meetod oluline – peaasi, et see maitseks ja oleks tervislik, kas pole? Võibolla on ka ilmutuse puhul olulisem näha, kuidas meie, inimesed adume Jumala armastust, mis on alati olemas olnud, vaid järkjärgult ja mõistame üha enam, kuidas see meid toidab ning on suupärane ja maitsev. Näiteks ütleb prohvet Jeremia... Kus teie Piibel on?“

„Seal taga, aknalaual.“

Monsignor pani kõrvale viimase porgandi, pühkis käed ja lõi lahti Jeremia 7,3:

„Seal seisab: ‘Parandage oma eluviise ja oma tegusid, siis ma jätan teid elama siia paika!’ Siin me näeme seda arusaama: kõigepealt peab inimene end parandama, siis tasub Jumal talle. Ma leian, et Jumala tõeline ilmutus on veel peidus inimlike kujutelmade ja arusaamade taga. Jeesus näitab, milline on Isa tegelikult: kõigepealt Ta andestab, siis muutub inimene iseenesest, peaaegu...“

„Pihil peame ka kõigepealt tunnistama, siis saame patukaristuse ja pattude andeksandmine tuleb alles lõpus. Kas Jeesus ei teinud siin midagi valesti?“

„Carolina, ma arvan, et meie Issand oleks pihieksamil oma Jeeriko-stiiliga läbi kukkunud. Kuid tema teguviis oli õigustatud, Sakkeus muutis end – meie pihilkäimisega juhtub seda harva. Oluline on kinkida õigel ajal

õige asi. Nagu Jeesus seda teeb: 'Täna on sellele kojale tulnud pääste...' Jumal tahab kinkida, aga inimene arvab, et ta peab taeva ära teenima. Kas pole naljakas? Jumal tahab kinkida seda, mida me endale igatseme. Mitte enam Toora, Seadus pole esikohal, vaid – haa, sellepärast Jeesus ütlebki siin: '...sest ka tema on Aabrahami poeg.' Ta viib kõik tagasi Aabrahamile, mitte Moosesele Siinail, ega lepingule ja Seadusele. Aabrahami nimes peavad kõik rahvad õnnistatud saama, ka Sakkeus. Lihtsalt kingina! Mul on tunne, et Efeslaste 2 on suurepärane teoloogiline seletus Jeeriko sündmusele... Mida kadunum on inimene, seda kindlamalt kuulub ta Jumalale..."

„Monsignore, me peame nüüd küll tööle asuma. Kas te teeksite lahti tomati- ja ananassipurgid? Meie külalised peavad ju hästi süüa saama, nagu..."

„...nagu Jeesus Sakkeuse juures. Kas pole, nüüd te mõtlete ise ka nii? Jaa, ta tundis end seal hästi! Kindlasti käis ta basseinis, teda salviti ja masseeriti ning siis järgnes suurepärane õhtusöök."

„Kuid ilma sealihata! Ja järgmisel päeval? Kas ta ei läinud siis mitte üles Jeeruusalemma, oma viimasel nädalal?"

„Jah, Sakkeuse juurest läks ta veel viimast korda Jeruusalemma, oma linna, et lasta enda seal risti lüüa. Meie pattude eest, nagu me ütleme. Kuid võibolla veel enam selleks, et näidata, milline on Jumal tegelikult. Et ta ei tule karistama, vaid selleks, et veelgi enam armastada."

4.3. „Pärispatu kahjude eest hoitud“

Päris Piibli alguses seisab rõõmusõnum. Selle võiks kokku võtta ühe lausega: kõik olemasolev peale Jumala on Jumalast. Samas kirjeldatakse ka patu olemust, kuidas see avaldub siin ja praegu, varem ning kõikjal, igas inimkonna patus.[26] Patu teise olemusliku joonena vaatlesime käitumist, kus inimene läheb Jumalast mööda, justkui Teda polekski.

Lunastuse arm Messias Jeesuses seisneb eelkõige selles, et Jumal meile veelkord midagi kingib (Ta on teinud seda tegelikult kogu aeg) ja meie laseme endile kinkida. „And“ on üks Uue Testamendi olulisemaid sõnu. Nii seisab näiteks Sakkeuse loos: „Täna (kaalukas sõna Vanas Testamendis) on sellele kojale tulnud pääste...“ (Lk 19,9). Või siis kirjutab Paulus roomlastele: „Tema, kes oma Poegagi ei säästnud, vaid loovutas tema meie kõikide eest, kuidas ta ei peaks siis koos Pojaga meile kõike muud kinkima?“(Rm 8,32) Või siis tähendamissõnas südametust sulasest, kes võlgnes oma isandale 10 000 talenti, ega suutnud seda maksta: „Ja isandal hakkas sulasest hale, ta laskis tal minna ning kustutas laenu.“ (Mt 18,27). Ka sõna harisma* on kõige parem tõlkida anniks (Norbert Baumert SJ).

Võime öelda, et Uus Testament vastab sageli sellele, mida leidsime „pattulanguse“ puhul. Nimelt: inimene peab saama jumalasarnaseks, see on Jumala soov. Ent ta ei suuda seda omast jõust, vaid peab laskma seda endale kinkida.

Taaveti kohta öeldakse tema imelises kohtumises Abigailiga, et teda takistati veresüüsse sattumast ja „iseend oma käega aitamast“ (1Sm 25,26.31.33). Loo lõpul avaldab Taavet soovi Abigaili endale naiseks võtta. Too vastab: „Vaata, su teenija on valmis saama orjaks, kes peseb oma isanda sulaste jalgu.“(1Sm 25,41)

Pöörakem nüüd pilk korraks Naatsaretti, Mirjamile.** Tema kohta õpetab kirik, et ta olevat „saadud pärispatuta“. See peaks antud mõtteseoses tähendama, et Maarja on vaba neist patu olemuslikest joontest, mida muidu kohtame kõikjal. Patu iseloomulike joontena määratlesime eelpool usaldamatuse ja tahtmise ennast ise aidata. Tõepoolest pole

---

* krk. k. χαρισμα – armuand, vaimuand. Soterioloogilises tähenduses näit. Rm 5,15; 6,23. Vaimu and, mis väljendub konkreetsetes võimetes: Rm 12,6; 1Ko 12; 7,7 jm.

** Mirjam on Maarja heebreapärane nimevorm. *T.m.*

Maarja ning kuulutamise puhul kummastki jälge, esile tuleb hoopis vastupidine.

Ingli tervitusele ja ettekuulutusele „Sina saad käima peale...“ vastab noor naine: „Kuidas see sünnib, kui ma mehest ei tea?“ Mirjam ei luba enesele mõtet ise veidike Jumala tõotusele kaasa aidata, nagu nägime näiteks Aabrahami ja Saara puhul, kui tõotatud järeltulija sünd viibis.

Kui Maarja pärineb vanast Taaveti kojast, millele viitab tema linna nimi Naatsaret (nezer = võsu; Naatsaret on seega ilmselt rajatud Babülonist tagasi pöördunute poolt, kes teadsid end olevat Taaveti järeltulijad)[27], ja kuna Joosep on samuti pärit Taaveti linnast – Petlemmast, omandab Maarja vastuväide, et tal polevat kavatsust abielluda, kahekordse tähenduse. Meie mõtteseoses võiks see tähendada, et Maarja ei taha ära kasutada kahe daviidliku traditsiooni kokkulangemise eelist aitamaks kaasa Jumala tõotuse täitumisele saata oma Poeg.

Sama vähe kui Maarja püüab saada midagi endale, et tasakaalustada puuduvat, niisama vähe on tema hoiak tingitud usaldamatusest. Usaldamatus võibolla küll selle suhtes, mida ta ise antud olukorras ette võtaks, kuid usaldus Jumala ja Tema saadiku vastu: „Vaata, siin on Issanda teenija, sündigu mulle sinu sõna järgi!“(Lk 1,26-38) See on tingimusteta usaldus.

Selline usaldus, mille puhul ta ise (erinevalt Eevast) loobus millestki, nimelt tavapärasest abielust Joosepiga. Nüüd aga kingitakse talle tõotuse täius. Maarja laseb kõike Jumalal teha, tema on ainult teenija. Sellega asetab ta end jälle paradiisi pinnale, algsesse õndsuskorda, milles Jumal kõike kingib.[28]

4.4. Algpatu muud iseloomulikud jooned

Algpatu teise olemusliku joonega – ma võtan enesele ise selle, millest loodan oma unelmate täitumist – on seotud veel üks aspekt, mille Jeesus sõnastab nii: „kui te ei pöördu, ega saa kui lapsed (Mt 18,3)..., sest selliste päralt on taevariik“ (Mt 19,14). Lapseksolemist võib mõista mitmeti; põhimõtteliselt kuulub „laps-olemise“ juurde, et lapsed oma täielikus sõltuvuses saavad üles kasvada vaid usalduses ja endale kinkida-laskmises. Seepärast mõistavad just lapsed kõige enam kingitusi hinnata. Kui lapsed katsuksid käituda täiskasvanute põhimõtte järgi („Sest kui te armastate neid, kes teid armastavad...“ Mt 5,46), ei suudaks nad sellist ärimehelikku

hoiakut taluda. Nii oskus lasta endale kinkida kui ka kinkimine ise on seega armastuse ja elu märk. Jumala riiki kuulumiseks on vajalik sedalaadi kinkimine, mis ei arvesta, armastus, mis ei jahi oma unelmaid. Mõte peitub kinkimises ja kinkida laskmises endas. Omaenda soove ise täita (mida lapsed ei suuda), on märk võimust, mis lõpeb surma üksinduses, kus pole enam midagi teha. Inimene, Muldne, varustatud oma Looja lõputu vaimuga, tahab aga ise teha – kuid tal tuleb tagasi pöörduda kingituse saaja võimetuse juurde.

See ühiskond, kus on kadunud tõeline kinkimine ja usaldus, on enesehävitamise ohus. Pole mingit kasu kõikvõimalikust tehnikast, struktuuri mehhanismidest, majanduslikust tõusust, kui puudub armastus, mis suudab kinkida ja usaldada.

Kui 1Ms raamatu kolmandas peatükis kirjeldatakse mao kavalust, ei ole siin tegu kuradiga, vaid usaldamatusega, mis hiilib inimese ja Jumala vahelistesse suhetesse. Usaldamatuse põhjuseks on ühelt poolt inimese teadmine, et ta ei oma kõike, teisalt aimab ta Jumala lõputu vaimu läbi, mis tema sees on, et ta võib saada ja suuta kõike. Nõnda tekib kahtlus, et Jumal on inimeselt midagi ära võtnud, ega luba talle kõike.

Jumalapilt on seega asendatud oma vastandiga. Sellest, kes on kõik loonud ja inimese käsutusse andnud, tehakse kõige keelaja. See tingib ka inimesepildi moondumise: talle oleks justkui ülekohut tehtud. Nüüdsest peale näägutavad kõik religioonikriitikud inimese kallal, et ta on iseenda isand ja peab kõik oma kätesse võtma. Neile assisteerivad, tahtmatult ning vaga kavatsusega, mõned paindumatud, konservatiivsed, inimest pisendavad liikumised: Jumal üksi on Issand, inimene peab kuuletuma, ohverdama, teenima, käske järgima, muidu Jumal karistab ja neab ta ära...

See võiks olla neljas algpatule iseloomulik joon: jumala- ja inimesepildi vastupidiseks muutmine. Ehk peitubki selles tegelik patt: mõelda Jumalast nõnda kui inimesest ning inimesest, justkui ta oleks Jumal. Sellest lähtuvalt tähendab patustamine kristlastele, Jeesuse õpilastele, jumalapildi moonutamist – justkui oleks Ta minu ähvardaja ja mitte see, kes mind lõputult armastab. Miski ei solva Jumalat rohkem, ega tee teda kurvemaks, kui et Teda mõistetakse inimesena. Ent seegi kuulub patu loomuse juurde, kui inimest kujutletakse pisemana kui Jumal ta loonud on, kui riivatakse tema vabadust ja väärikust, mida Jumal ealeski ei teeks.

Kui jumalapilt on moonutatud, ei ole Jumal enam see, kes ei suuda lahti ütelda Iisraelist, nagu ütleb Hoosea. Ja kui arvatakse, et Jumal ei tea, mida meie, inimesed vajame (Mt 6,32), muudetakse jumalapilt oma vas-

tandiks. Sest Jumal on Isa (Js 63,16), ta on meid teinud oma pärijaiks ning kinkinud meile kõik oma Pojas. Kui see on Jeesuse sõnum, mida Paulus on mõistnud ja edasi andnud nagu ei keegi teine, siis peaks see sõnum olema kuuldav juba algusest peale. Sest Jumal on sama eile ja täna, algus ja lõpp on temale üks.

Jeesus ütleb juutidele, kes tahavad teda tappa, et nende isaks on kurat: „Tema on mõrtsukas algusest peale... temas ei ole tõde... ta on valetaja ja vale isa."(Jh 8,14) Pilaatuse ees nimetab ta aga iseend „tõe kuningaks", kes on tulnud tõe kohta tunnistust andma (Jh 18,37). Tõde ja vale ei tähenda siin mitte väikseid moraalseid libastumisi, vaid selle tõe põhimõttelist salgamist, mille pärast Jeesus saadeti: vabastada inimene valest ettekujutusest Jumala ja iseenda kohta, öelda meile, milline on tõeline Jumal ja tõeline inimene. Kes iganes otsib viimset tõde, jõuab varem või hiljem Jeesuse sõnumini ning võtab seda kuulda.

Viies patule iseloomulik joon seisneb 1Ms 3 kirjeldatud „pattulanguse" kohaselt selles, et et inimene oma isikliku suhte Jumalaga vahetab mingi asja omamise vastu. Armastuse, võrdsuse suhte reedab ta ühe vilja pärast.

Algselt pidi ta käima koos Jumalaga Paradiisi teedel, Jumalaga kohtumine oleks teatud mõttes igapäevane. Jumal ei reserveerinud endale erilist kohta (nagu VIPid). Ent isikliku suhte läbi ei ole Jumal inimesel peos. Vaid sellist asja, mida ei pea armastama, võib peos hoida, ainult seda võib omada ja valitseda. Isiklikku suhet ei saa käsutada, sest see on kingitus. Kuid see, kes soovib kindlustunnet, ihkab võtta oma valdusesse seda, mille järele tunneb igatsust. Armastuse 'ebakindel kindlus' ei ole talle piisav, nõnda asjastab ta ikka jälle inimestevahelisi isiklikke suhteid ning ka suhet Jumala ja inimese vahel. Isikliku suhte asjastamine tähendab teise isiku alandamist asjaks. Ka Jumalat saab taandada asjadeks, olgu siis liturgia ja riituste, kohustuslike palvete või mingite nõuete täitmise läbi. Ent armastus ei ole kohustatud midagi tegema, ta on vaba selle suhtes, keda armastab – ent ta on vaba ka tema eest hoolitsema ja ennast ohverdama.

Kas mitte ka meie ei muuda sakramente, mis on sügavalt isiklik kohtumine, pühitsemise läbi asjade kättesaamise vahendiks? Jumal tahab meid nähtaval ja tajutaval moel kohata sakramendis, mis on Tema tahte saladus ehk Tema lõputu meie poole pöördumine. Ta tahab meid kohata kui keegi, kes armastab ja kingib kõik, meie aga muudame selle viljaks, millele on teatud määral igaühel õigus. Preestritest said õndsusvahendite haldajad, mida inimesed said endale võtta nagu Eeva puu viljast. Jeesus

reedeti suudlusega. See sügavalt isikliku suhte märk muudeti purunenud suhte märgiks. Ka sakramente saab alandada asjaks. 1Ms 3 liigitab selle kõik patu olemuse juurde kuuluvaks.

Vastupidist kuuleme Pauluselt, kui ta kirjutab filiplastele: „Ma püüan ära tunda teda /Kristust/...saades tema surma sarnaseks..., /sest/ Kristus Jeesus on mind kätte saanud.“ (Fl 3,7-12)

4.5. Esimene kohus

Põhimõtteline usaldamatus Jumala ja kõige suhtes üldse, rahulolematus omaenda olukorraga, vaid iseendasse uskumine ja omaenda jõule lootmine, võttes endale ise kõike vajaminevat, seeasemel et oodata kinkimist, kuradi seadmine inimese- ja jumalapilti... – Seda kõike kirjeldab Jahvist oma järeleaimamatus keelekasutuses üheainsa kujundiga: naine võttis puu viljast ning sõi ja andis ka oma mehele. Siis avanesid mõlema silmad...

Kui nüüd inimene on söönud puu viljast, mis oli ihaldusväärne, kuna tegevat targaks, ning tunneb head ja kurja, on ta põhimõtteliselt suuteline tegema kõike. Ometi on esimene asi, mida ta ära tunneb, tema enda puudulikkus: ja nad said aru, et on alasti. Ning esimene asi, mida ta ette võtab, on enda kaitsmine teise eest.

See on patu nukker iroonia: mida kõike inimene sellest ei lootnud, kuid soovitud kasu asemel on ta lisaks kaotanud ka oma algse panuse ning on nüüd armetult abitu. Mitte ainult, et ta pole saanud selliseks, nagu Jumal, vaid ta on ka oma loodupärasusest, oma mitmesugustest puudustest sel määral teadlikuks saanud, nagu see varem, ühtsuses Jumalaga võimalik polnud.

Tema alastus, mis on igasuguste puuduste ja nõrkuste väljendus, oli ühtsuses Jumalaga hea. Selge sõnaga öeldult: nad ei häbenenud üksteist. Sest kui inimene elab ühtsuses Jumalaga (ja ligimesega), on tema piirid kaetud ja varjul, neid jätkatakse selle poolt, kes mind ümbritseb.

Ent lahus Jumalast on inimese piirid kaitseta. Nagu mägionn, mis on kõigi tuulte meelevallas, nagu laps, keda hädas ja hirmus ei emmata, selline on Jumalast lahus olev inimene. Tema piirid muutuvad talle ohtlikuks, saavad koormaks ja häbiks, mida tuleb teiste eest peita. Lahus Jumalast muutub inimese nõrkus nähtavaks, see ähvardab teda ära kasutada ja valitseda, samas kui mees ja naine peaksid üksteist armastuses täiendama.

See, kas miski saab inimesele ohtlikuks, sõltub tema lähedusest Jumalaga. Olles eemal Jumalast muutub pea kõik talle kurjaks, tõrksaks, ohtlikuks, ebameeldivaks, pingsaks. Ent Jumala läheduses olles on ta Kristuses. Siis võib ta elada või surra, olla rikas või vaene, vaenatud või austatud, ebaõiglaselt süüdi mõistetud või ülistatud – see kõik saab Issanda kiituseks, kuna Jumal ümbritseb teda kõiges ja avardab tema piire oma täiuses. Siis võib leida Jumalat kõiges, nagu ütleb Ignatius.

Loodetud teadmise ja võimu saamise asemel leiab inimene end olevat ohustatud. Seda peegeldab hästi rikaste maade julgeolekumaania. Kodanike alarmseadmed, riikide ennetussüsteemid peaksid meie kitsaskohti kaitsma, ometi näivad nad hoopiski murdvargaid ja vägivallatsejaid ligi meelitavat, sest sissemurdmiste ja sõdade arv muudkui kasvab. Paistab, et usaldust ei saa võita ainult julgeolekumeetmete abil.

Inimene, kes teab ja suudab kõike, ent on Jumalast, seega armastusest irdunud ning elab nüüd usaldamatuse seisundis, omades samas ka kogu võimu – selline inimene on halastamatu valitseja. Alglugudes kohtame teda veel edaspidigi.

Jeesus ütleb üheselt: kes teist tahab olla ülem, olgu kõigi teenija. See tähendab, et meie oma võimetega peaksime teistele abiks olema. Võim iseenesest pole taunitav, küll aga teise inimese nõrkuste ärakasutamine, seeasemel et oma jõukusest anda teisele seda, mis tal puudub.

Inimene, kes nüüd kõike teab Jumala, inimese ja maailma kohta, teab kindlasti kõike ka sügavast kuristikust tema ja Jumala vahel. Sealjuures on ta kaotanud oma Jumalaga usaldusliku läbikäimise süütuse. Kui ta enne oli Jumalale kade, siis nüüd on lisandunud veel hirm Jumala ees. Sest teadmine, mis ei armasta, loob endale ka armastuseta jumalapildi või siis visandab lootusetu tulevikunägemuse. Inimene ei saa enam tulla Jumala juurde kui laps, sest puudub usaldus. Samas on inimene kaotanud ka usaldusliku vahekorra omataolistega. Ta peab end kaitsma ning varjama oma nõrkusi mitte ainult Jumala eest, vaid ka kaasinimeste eest.

Jeesust nimetatakse „Isa tõeliseks pildiks ajas“. Sest tema armastas omasid kuni lõpuni, see tähendab, et ta mitte ainult ei anna ära „terveid maid“ ja „terveid rahvaid“ (Js 43,4) meie eest, vaid ka omaenda elu. Kui patune ilmutab vähimatki kahetsuse märki, isegi kui ta ainult oletab, et ta kahetseks, kui sellest peaks abi olema, siis ei tarvitse ta enam hirmu tunda, vaid talle kingitakse lähedust, embust, andestust ja armastust, mis külvab uuesti usaldust.

Kadunud poeg, kes loodab oma äramineku läbi enam teadmisi ja võimu saavutada, kogeb aga hoopis vastupidist, saab lõpuks kingitusena tagasi paradiisi, isakodu. Evangelist Johannes kirjutab, et armastuses ei ole hirmu (1Jh 4,18) ja et armastus ei karista. Armastuseta pole võimalik Jumalat ära tunda. Teadmine, ka teoloogiline teadmine, mis ei väärtusta tegelikku armastust, võib kergesti luua väära pildi Jumalast – pildi, mis sisendab õudu, sest seal puudub armastus.

Pöördugem tagasi 1Ms raamatu kolmanda peatüki juurde, kus nüüd algab *esimene kohus.*

Olgu siin veelkord mainitud, et tuleb eristada jutustuse vormi ühes kõigi kaunistavate detailidega loo tegelikust sisust. Jutt käib inimese olemusest, siin kujutatud tervikliku loona, koos tegelaskujudega, justkui näitelaval. Lisaks tuleb veel eristada jumalikku ilmutust ning selle ilmutuse inimesepoolset järk-järgulist mõistmist, siinkohal oletatavasti Jahvisti arusaama ilmutusest. Meie oletuse kohaselt juhindub ta küsimusest: mida teeb Jumal selle inimesega, kes esimese rikkuse kuma peale pöörab Jumalale selja ning arvab, et ei vaja Teda enam ja suudab ise oma tulevikku palju paremini korraldada? Umbes taolistest mõtisklustest koostas ta ehk selle loo, mis aga ainult tervikuna – siia kuulub ka jutustus Paabeli torni ehitamisest (või Aabrahami loo lõpp? Või...?) – esitab kogu Jumala ilmutuse.

„Ja nad kuulsid Issanda Jumala häält, kes rohuaias sinna ja tänna käis, kui päev viluks läks, ja Aadam ja tema naine peitsid endid Issanda Jumala palge eest rohuaia puude keskele. Ja Issand Jumal hüüdis Aadamat ning ütles temale: „Kus sa oled?" (1Ms 3,8j)

Viimast korda kohtuvad inimene ja Jumal samadel aiateedel värskendava õhtutuule jaheduses. Kuid esmakordselt ei rõõmusta inimene selle kohtumise üle oma Looja ja Issandaga, esmakordselt sunnib hirm teda peitu pugema – justkui suudaks keegi Jumala eest põgeneda, nii et see teda ei leiaks. Ei ole isegi öeldud, et Jumal inimest otsib – ainult üks küsimus ja ei ole enam pelgupaika, kõik on tulnud avalikuks. See on Jahvisti kirjanduslik sisutihedus. Tegelikult on see suur õnn, et Jumala eest ei saa peitu pugeda, et on vähemalt keegi, kelle ees me oleme ausad ega tarvitse end enam petta...

„Ja tema vastas: „Ma kuulsin su häält rohuaias ja kartsin, sest ma olen alasti. Sellepärast ma peitsin enese ära." Siis ta küsis: „Kes on sulle teada andnud, et sa alasti oled? Või oled sa söönud puust, millest ma sind keelasin söömast?" (1Ms 3,10j)

Jumal küsib selt peitu pugenud hooplejalt, kust tema teadmine pärineb, et aidata tal teha seda, mis inimese päästaks, nimelt tunnistada oma süüd. Ent inimene ei julge kogu tõde öelda ega julge ka kõike salata. Usaldamatus on moonutanud tema jumalapilti ning lõhestab teda nüüd. Inimesel puudub kogemus, kuidas Jumal usaldamatuse suhtes käitub. Seni tundis ta Jumalat ainult „paradiislikust ajast“ – Jumala veelgi suuremat halastust eksinud inimese suhtes peab ta alles tundma õppima. Hirm võib takistada pöördumist, samuti nagu vale, puudulik jumalapilt takistab Jumala usaldamist kõiges. Sakkeusele läheneb Jumal nõnda, et see ei saagi hirmu tunda ning patusele naisele nii, et too enesele meelsasti uue, tõelise jumalapildi kinkida laseb...

Patu olemuse juurde näib kuuluvat, et see lõhestab inimese sisemuse ning vajab peidupaiku. Tõde ei karda valgust, seesmine ja väline on tema jaoks üks. Kuid patu juurde kuulub veel midagi:

„Ja Aadam vastas: „Naine, kelle sa mulle kaasaks andsid, tema andis mulle puust ja ma sõin.“ Ja Issand Jumal küsis naiselt: „Miks sa seda tegid?“ Ja naine vastas: „Madu pettis mind, ja ma sõin.“ (1Ms 3,12j)

Täiesti ilmselt kuulub patu juurde enda osav väljakeerutamine. Umbes nõnda: Mina!!?? Mina pole midagi teinud! Tema, see naine, kes tema mulle andis? Sina olid ju see! Kui sa ei oleks seda teinud, poleks seda kõike juhtunud. Seega oled sina süüdi...! Ja täpselt sama kaval on naine: Mina!!?? Ah, palun jäta! Madu oli see! Ja kes tema lõi? Teine kord mõtle enne järele, mida toodad! Minul pole küll mingit süüd...

Lühidalt: Jumal on kõiges süüdi. Ta peab inimesele vastust andma ja tema ees vabandama... Kas pole see tänapäevani inimese viis end peenelt välja keerutada? Miks on siis Jumal kõik just nõnda loonud, kui ta on ometi kõikvõimas...

Rumal inimene ei näe aga, et ainult see, kes on süüdi, saab end ka muuta. Kes end süüdi ei tunnista, ei näe mingit põhjust teisiti toimida ning teeb hoopiski seda, mis viib hukatusse. Ta ütleb ju, et ainult teised on valesti talitanud ning järelikult peavad nemad ka muutuma... Nii seob ta end oma saatusega, oma seisundiga. Ainult see, kes tunnistab oma süüd, saab end ka muuta.

Kas mitte ka meie ühiskonda ei iseloomusta see saatuslik: sina oled süüdi? Terved advokaatide väed peavad selleks kaasa aitama, et nende kaitsealune ei tarvitseks end muuta. Sealjuures oleks ehk just süü tunnist-

amine ja kahetsemine tema pääsetee. Anonüümsed Alkohoolikud on selle põhimõtte juba ammu avastanud: senikaua, kui keegi ei tunnista, et ta on ise süüdi oma hädas, ükskõik siis kui palju teised ka vastutavad on, seni ei tule ta välja oma sügavikust.

Seitsmes patule omane tunnus, mille oleme avastanud, on niisiis süü veeretamine teistele, misläbi tehakse võimatuks enda pääsemine. Jällegi läheb tarvis seda ühte inimest, meie Issandat Jeesust Kristust, kes küsimusele: „Mida sa oled teinud?“ vastaks: ma olen süüdi. Tema, kes on patuta, võtab meie süü enda kanda. Siitpeale on Jeesuse jüngritele omane võtta enda peale süü, mida teised veel kanda ei suuda.

Lõpuks jääb küsimus pidama mao juures. Temal ei ole võimalust süüd ära veeretada. See tähendab aga, et tal pole usaldamatuseks põhjust. Ta ei saa osutada mitte millelegi, mis teda õigustaks.

Usaldamatuse külvamise ja vassimise eest peab madu nüüd kuulma järgnevat:

„Siis Issand Jumal ütles maole: „Et sa seda tegid, siis ole sa neetud kõigi koduloomade ja kõigi metsloomade seas! Sa pead roomama oma kõhu peal ja põrmu sööma eluaja! Ja ma tõstan vihavaenu sinu ja naise vahele, kes purustab su pea, aga kelle kanda sa salvad.“ (1Ms 3,14j)

Väga tõenäoliselt on Jahvist (ehk härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad) siin töödelnud vanu jutustusi, niinimetatud aitioloogiaid, mis lapse kombel seletavad, miks miski on nii, nagu on. Siin näiteks võis lapse küsimus kõlada: issi, miks pole madudel jalgu?[29] Ja siis alustas issi kaugelt ning jutustas pika, põneva loo, mille lõpus kõlas lause: ja karistuseks selle eest peavad nad oma kõhul roomama, seepärast pole madudel ka jalgu. Ent Jahvisti ei huvitanud see vana lugu (juhul, kui tekst, mis on vastupidiselt Jahvisti laadile on ebaharilikult pikk, oma praegusel kujul üldse Jahvistilt pärineb), vaid ta ainult kasutas seda ainult, et välja tuua inimese patu tagajärgi.

Et Jumal ise siin inimest neab, on tingitud tolleaegsest teotsentrilisest maailmapildist. Kõik, mis sündis, oli seotud Jumalaga ning tuli temalt. Oli see siis haigus või sõda, rajuilm või hea viljasaak. Teisalt – kui üht sündmust põhjendatakse Jumala sõnaga –tahetakse sellega väljendada ka juhtunu lõplikkust.

Siis järgneb see paljulubav ning segane jutt vaenust naise ja mao järeltulijate vahel. Kiriku traditsioonis, kuni liturgiliste tekstideni välja, seostatakse see Maarja ja tema Pojaga, keda Ilmutusraamatu järgi näib

ohustavat saatan. See tõlgendus ei saa tugineda 1Ms kolmandale peatükile. Selle sisuks on hoopis midagi muud.[30]

Eelkõige peaks olema selge, et madu ei sümboliseeri kuradit. Ta on lihtsalt üks loomadest, kelle Jumal on loonud. Ent selle loomana on ta ka usaldamatuse võrdkuju. Just sellest usaldamatusest võttis asi halva pöörde. Seepärast neetaksegi madu esimesena.

Veidi vabamas tõlkes ja lahtiseletatuna kõlab salm 15c umbes järgnevalt: Tema (naise järeltulija, niisiis inimene, kõik inimesed) lajatab sulle (maole/kurjale) vastu pead ja sina (mao järeltulija, kõik kuri) salvad tema (inimese) kanda.

Mida tähendab see mõistupilt? Et oleks kergem vastata, kujutlegem, mida teevad inimesed, kes elavad kõrbepiirkonnas, kus maod on tõeliseks nuhtluseks. Nad püüavad madudest vabaneda, neid hävitada. Mida tahetakse selle kujundiga edasi anda? Inimene püüab edaspidi kurjust hävitada, ent seejuures peab ta tähele panema, et kuri teda ennast ei salvaks, ei nakataks. Sest kui maole peale astuda, salvab ta kanda. Või teisiti öelduna: tahtes kurja välja juurida, võetakse kasutusele sellised vahendid ja meetodid, mille läbi nüüd ise kurjasti tegutsetakse, kurjust edasi kantakse. Kurja vastu võideldakse kurjaga – ja seega kantakse ka endas kurja mürki.

Just sellega pandi Jeesus mitu korda proovile, viimati veel Ketsemani aias – et ta seaks vastaste väe vastu enda veelgi suurema väe: kaksteistkümmend leegioni ingleid. Kuid seegi oleks jälle ainult jõud ning toimimisviis oleks ikka seesama. Tähendamissõnas umbrohust nisu seas lükkab ta samuti tagasi ettepaneku kurja selle enda vahenditega välja juurida (Mt 13,24-30). Mitte umbrohi ei ohusta nisu, isegi mitte kuri vaenlane, kes külvas umbrohtu nisu sekka. Vaid ainult isanda sulased, kes vastutulelikult tahavad umbrohu välja kiskuda, kuid sellega hävitaksid ka nisu.

Vahest võib öelda, et kirikut ei ohusta mitte niivõrd Jumala vaenlased, kuivõrd just oma inimesed? Need, kes tahavad kõik patud Jumala nimel välja juurida ning kasutavad selleks kurjuse vahendeid, mitte Jumala piiramatut armastust ja kannatlikkust...

Siis järgneb inimese karistamine. Ja tundub, et nüüd läheb küll kibedaks ja süngeks. See, mis oli inimesele antud õnnistuseks, muutub nüüd hoopis vaevaks.

„Naisele ta ütles: „Sinule ma saadan väga palju valu, kui sa lapseootel oled: sa pead valuga lapsi ilmale tooma! Sa himustad küll oma meest, aga tema valitseb su üle.“ Aga Aadamale ta ütles: „Et sa kuulasid oma naise sõna ja sõid puust, millest mina olin sind keelanud, öeldes, et sa ei tohi sellest süüa, siis olgu maapind neetud sinu üleastumise pärast! Vaevaga pead sa sellest sööma kogu eluaja! Ta peab sulle kasvatama kibuvitsu ja ohakaid, ja põllutaimed olgu sulle toiduks! Oma palge higis pead sa leiba sööma, kuni sa jälle mullaks saad, sest sellest oled sa võetud! Tõesti, sa oled põrm ja pead jälle põrmuks saama!“ (1Ms 3,16-19)

Tulevikul on inimese jaoks varuks kolm asja: valu ning vaev, ja seda just mehe ja naise kooselus, kus peaks valitsema armastus; ning kogu töö ja vaev suubub põrmu, mitte Jumalasse. Inimene on kui abitu hüpik, kes ei taba oma sihti.

Selle sünge tuleviku algpõhjuseks on inimese suutmatus eristada Jumala ja loodud olevuste sõna. Jumal oli öelnud: ära söö sellest puust. Ometi kuulas naine madu, seda seesmist vajadust rohkema järele, mees aga kuulas naist ning nõnda kuuletusid nad Looja asemel loodule.

Jeesus seevastu eristab Isa tahet inimeste tahtmisest. Kõige selgemini tuleb see esile loos, kus hea Peetrus tahab oma õpetajat kaitsta ja peab seda ka Jumala tahtmiseks: Jumal hoidku, Issand, et nad su tapavad! (Mt 16,22j) Kuid Jeesus saab aru, et need sõbra sõnad on tegelikult inimese sõnad: Tagane minust, vastupanija! Sul on mõttes inimeste tahtmine.

Võime öelda, et 1Ms 3 tahtis inimene mängida Jumalat. Ja Jumal täitiski tema soovi: palun, eks mängi! Ole nüüd sina see, kes rassib ja näeb vaeva, nagu mina seda enne sinu heaks tegin. Kuid saa ei saa lahti maa põrmust, mateeriast. Sa ei saa ealeski „ainult vaimuks“, vastupidi – lahus minust pole sa midagi enamat kui põrm.

Maapinna, inimese needmist Jumala poolt ei tarvitse me tingimata ‘needusena’ käsitleda. Nii nagu inimene ei pidanud enne neetud saama, et mõista oma alastiolekut, vaid see mõistmine oli patu tagajärg. Jumal ainult kinnitas selle uue seisundi. Lubatagu säärane võrdlus: nii nagu autoremontija avarii teinud auto puhul tuvastab toimunu ja teeb kindlaks, mil määral on auto kahjustunud...

Härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad nägid inimese valu ja vaeva, nägid surijaid ja kogu töö tühisust – ning nende teotsentrilise maailmapildi kohaselt pidi see olema ammuste eksimuste tagajärg. Oma teoloogilises

arusaamas inimese patust ja Jumala armust arvestavadki nad neid kogetud tõsiasju. Kuid see, mida meie, ratsionalistid mõistame seisundina, koosneb semiidi maailmavaate järgi paljude sündmuste jadast.

Patus saab inimene oma tahtmise, ent kui mage see nüüd on! Mitte pooltki see, millest ta oli unistanud. Patt kannab endas alati karistust. Mitte Jumal ei karista. Tema teeb vaid kindlaks, mis on katki läinud. Ja kui esimene tamm on purunenud, näeb ta vaeva selle taha teise tammi ehitamisega, et veidigi tõkestada patu ja selle tagajärgede tulva, et õnnetus ei läheks üle kallaste.

Sest Jumal on armastus, südamlik toetus, lõpmatu kannatlikkus, mis hoolitseb. Päris alguses oli Ta aednik, kes rajas inimese jaoks Eedeni aia; uue ajastu algul, nädala esimese päeva hommikul on ta jällegi aednik – ning taas on see üks naine, kes teda esimesena kohtab, Maarja Magdalast. Ning taas tahab ta käe sirutada ja puudutada, endale võtta...

Ent kuivõrd teistsugune on see teise Eeva liigutus! Sedakorda ei väljenda see tahtmist ise Jumal olla, kui inimene ise rahuldab oma omamiskirge, lõhkudes isiklikku suhet. Seekord on Jumal armastuse nii sügavale naise südamesse istutanud, et too loobus kõigist asjadest (Betaania nardisalvist, sellest „maapõrmust“), mis võiksid ta rikkaks teha; nüüd soovib ta vaid isiklikku suhet. Maarja on täis igatsust kadunud armastuse järele. Inimene on kasvanud oma igatsuses armastatu järele, keda miski, isegi mitte inglid, ei suuda asendada. „Kuhu sa ta panid?“ – „Maarja!“

Jeesus oli juba korra aednik tähendamissõnas viljatust viigipuust (Lk 13,6-9), kus ta tahab kobestada ja väetada mulda, et puu siiski veel vilja kandma hakkaks. Ja Paulusest saab Jumala väsimatu abiline, kuid ta ei tööta oma palehigis, mõttetult, kuna lõpuks muutub kõik ikkagi põrmuks. Ei, ta töötab ööd ja päevad inimeste heaks, kuna Jumal on talle oma palet näidanud ja kuna teda innustab Kristuse armastus. Tänulikkusest pean ma end andma, sest kogu vaev jääb ikkagi väheseks võrreldes sellega, mida olen oma Issandalt saanud muidu.

Nii polegi üllatav, et juba ammu enne Jeesust ka „ohakatele ja kibuvitstele“, mis mitmel pool (näit. Js 5,6) tähistavad patu tagajärgi, pakutakse Js 27,4 kaitset. Kui Jumal juba neile, kes teda armastavad, laseb kõik pöörduda heaks (Rm 8,28), kuipalju enam siis Tema, kes ju ise on armastus, pöörab kõik heaks.

Ent tekstis, esimese kohtu lõpul ei paista sellest jälgegi olevat. Seal me kuuleme inimese välja ajamisest Paradiisist. Ometi Jumal, kes on armastus ning on ükssama eile, täna ja homme, pidi seda armastust näitama ka juba alguses, selles jahvistlikus jutustuses inimese ja tema patu olemusest ning Jumala ja tema armu olemusest. Peagi näeme, kuidas Jumalal siiski õnnestus end juba härra Chalil Sbeih ja tema sõprade tekstis nõnda avaldada.

4.6. Aadama pääsemine paradiisist

„Ja Aadam pani oma naisele nimeks Eeva, sest ta sai kõigi elavate emaks. Ja Issand Jumal tegi Aadamale ja ta naisele nahkriided ning pani neile selga." (1Ms 3,20j)

Seda teksti loo tervikseoses vaadeldes torkab silma kaks asja. Saame kuulda, et Jumal riietab inimese. See vaid kinnitab meie eelnevat oletust, et inimene on oma kaitsetus haavatavuses iseenese hoolde jäetud. Jumal näeb, et inimest tuleb inimese eest kaitsta, et vastastikune valitsemine oleks võimalikult piiritletud. Nõnda võtab Jahvist oma teoloogilisse jutustusse vanad lood, mis algselt on olnud teises seoses, ning annab neile uue sisu. Jumal tahab inimese saatust kergendada, tahab inimestevahelist lävimist ikkagi võimalikuks teha, tahab kinni katta inimese nõrkused, tema piirid – kui mitte enam iseenda, Jumalaga, siis vähemalt nahkadega.

Jumal on siin endale võtnud teise ameti: temast on peale aedniku saanud ka rätsep.

Lisaks tuleb tähelepanu pöörata veel ühele asjale. Kas Jumal mitte ennist ei ähvardanud: sa sured niipea, kui sa sellest sööd.(1Ms 2,17) Kus on nüüd see surm? Jumal ei täida oma ähvardust. Inimene on küll kaotanud usaldusliku vahekorra oma Jumalaga, kaotanud võimaluse näha Tema palet iga päev, ometi ta ei sure. Võiks vastu väita, et ta muutub nüüd põrmuks selle asemel, et igavesti elada. Kindlasti võiks seda lauset ka nii mõista. Kuid puudub selge, ähvarduselaadne väljend, nagu: ...ja seepärast pead sa nüüd surema. Me ei kuule ka edaspidi, et inimene surema peaks. Vastupidi, Jumal püüab üha enam tagada oma Muldse edasielamist. Jahvist ei kirjeldagi Aadama surma. See, mida hiljem saame teada Aadama surma kohta (1Ms 5,5), kuulub juba teise kirjutise juurde.

Niisiis, ei sõnagi karistusest. Vastupidi, Jumal aitab nüüd inimest, et see küll piiratult, kuid siiski edasi elada saaks. Nahad on justkui sidumis-

materjal, mis katavad haavu, mida inimene ise on endale tekitanud, ja tagavad püsimajäämise. Ükskord hiljem ütleb Paulus: Riietage end Kristusega! Rõivastuge tõelise halastusega... (Kl 3,12) Jumal mitte enam ainult ei anna ühtteist, et korvata inimese puudusi, vaid annab iseenda, isikliku suhte, kogu oma täiuse.

Ent seepeale, järgmises lauses pagendatakse inimene ikkagi Paradiisist. Niisiis ikkagi karistus! Kuulakem, kuidas see lause, mis on meeles juba lapseeast, tegelikult kõlab:

„Ja Issand Jumal ütles: „Vaata, inimene on saanud nagu üheks meie hulgast, tundes head ja kurja. Aga nüüd, et ta oma kätt ei sirutaks ega võtaks ka elupuust ega sööks ega elaks igavesti!“ Siis saatis Issand Jumal tema Eedeni rohuaiast välja, et ta hariks maad, millest ta oli võetud.“ (1Ms 3,22j)

Püüdkem jällegi vaadata ja seesmiselt läbi elada, mida Jumal võis siinkohal endamisi mõelda. Kujutagem endale näitlikult Jumalat ette, nii nagu Jahvist seda endale lubab. Kujutleme, et Jumal istus taeva aknal ning vaatas maad, mille ta oli nii hästi loonud, kus kõik oli nii hästi alanud – ent juba esimestes raskustes jäi tema Muldne jänni. Ta sõi hea ja kurja tundmise puust. Nüüd mõistab ta põhimõtteliselt kõike ja on vaid aja küsimus, kunas ta tegudeni jõuab. Mõtlikult vaatab Jahve Elohim inimest tema nahkades, kui too jalutab puude vahel...

...ja siis tuleb hirmus mõte: see inimene, kes oli sõnakuulmatu eile, kui ta elas veel ühtsuses minuga, saab nüüd alles tõeliselt sõnakuulmatuks, kuna ta on minust lahus. Nüüd läheb ta ka teiste puude kallale, elupuu, igavese elu puu kallale – ja siis... Kohutav! Siis pole päästmine enam võimalik. Siis on tema lahusolek Jumalast kindel igavesest igavesti. Siis on ta alatiseks patune.

Vaevalt jõuab Jumal seda mõelda, kui ta hüppab püsti, tormab taevatrepist alla, ruttab aeda ning ajab inimese sealt minema: „Välja! Kähku! Kaduge siit!“

Nii nagu hobused aetakse põlevast tallist... Kui tall on juba kaotatud, tuleb vähemalt hobused päästa. See väljaajamine on päästmine. Jumal tahab inimest veel päästa, Ta ei taha patuse surma, vaid et ta ellu jääks, nii nagu ütleb Hesekiel (Hs 33,11).

Ma arvan, et 1Ms 3 viimaste salmide selline tõlgendus on õigustatud, sest ühelt poolt sobib ta tekstiga ja teisalt leiame tekkeloo järgnevais

peatükkides ikka jälle selle Jumala ja tema armu olemuse. – Ta püüab alati oma Muldse kitsamaks muutunud piire veelkord kindlustada, et inimest oleks veel võimalik päästa.

Siin, Paradiisis on aga selle teise puu, elupuu (mis vahepeal on pea unustatud) näol oht, et inimene ei võta endale mitte ainult kõike teadmist ja suutmist, vaid lisaks ka elu, igavese elu – ning sellega kinnistaks ta oma Jumalast lahusoleku seisundi. Jumal tahab seda takistada, seepärast saadab ta inimese minema ja paneb keerubid valvama, et inimesel ei oleks mingit võimalust jääda igavesti patuseks.

Uue loomisnädala esimesel päeval ilmuvad keerubid uuesti välja, tühja haua juures, otse uue elupuu vastas – ning eluvärav on jälle avatud. Ta on üles tõusnud, teda pole siin! Tulge ja vaadake paika, kus ta lamas... (Mt 28,6j) Sissepääsu ei valvata enam. Sest Issand on öelnud: tulge kõik minu juurde, kes te vaevatud ja koormatud olete. Võtke minu ike..., võtke minu ihu ja sööge sellest kõik... Igavest elu Jumala enda käest.

5
KAIN JA AABEL –
MIKS POLE MA SELLINE NAGU SINA?

5.1. Patt laieneb inimsuhetele

Pärast Muldse pääsemist Paradiisist kerkib küsimus, mis nüüd inimesest edasi saab. Kas Jumala abi astub vahele või hakkab patt levima?

Jällegi võib meile abiks olla härra Chalil Sbeihi kuju, kes rahva moraalse laostumise taustal mõtiskleb koos oma sõpradega Jerušalaimi tänavakohvikus inimese ja tema patu, aga ka Jumala ja Tema armu olemuse üle. Senini on nad leidnud, et inimene, kelle Jumal on loonud piiratult piirituks olendiks, püüab paratamatult ületada oma piire. Ja viimaks tahab ta ühel hetkel saada selliseks, nagu Jumal, kellest ta sisimas teadmist omab. Jumal võttis sellise olendi loomise riski teadlikult enda peale. Samuti riskis Jumal sellega, et inimene hakkab teda umbusaldama ning tema vastu mässama. Pärast seda, kui inimene on kaotanud usaldusliku vahekorra oma Looja ja Issandaga, mille tõttu on ahenenud ka tema piirid, jätab Jumal talle ikkagi võimaluse püsimajäämiseks ning oma seisundi muutmiseks.

„Ja mis nüüd?“ küsivad härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad. „Milline teema on järgmine?“

Nad arutavad nii ja teistpidi, otsivad vanu müüte ja saagasid, jälgivad oma aja ühiskondlikku arengut, loevad ajalehtedest sügavmõttelisi kommentaare ajavaimust, kuulavad õueprohvetite jutlusi, heidavad pilgu rahva ja omaenda südame ajalukku – ning pikkamööda saab selgeks, kuidas patt peaks edasi arenema.

„Kui kord suhe Jumalaga on purunenud, purunevad ka inimsuhted,“ ütlevad nad.

„Ja kuidas me seda kujutada võiksime?“

Paljude võimalike seast valib Chalil Sbeih välja ühe jutustuse põlluharijast.

„Kuid see ei paku ju mingit pinget!“ vaidlevad tema sõbrad vastu.

„Oodake nüüd,“ vastab Chalil, „ma lisan siia veel ühe tegelase. Loo aluseks võtaksin verise konflikti põlluharijate ja karjakasvatajate vahel, millest me eelmisel nädalal „Petlemma Postimehest“ lugesime. Nende kahe rahvagrupi vahel valitseb lepitamatu vastuolu. Ühe omand on teisele eluohtlik. See võiks olla heaks näiteks, mida tähendab patu „teine aste“. Selle abil saab väljendada paljutki sellest, mida näeme iga päev oma silmadega. Ainult et ma ei tea veel, kuidas peaksin Jahvel lõpus tegutseda laskma. Kas ta püüab jälle päästa, mis päästa annab?“

„Jah,“ ütleb üks naine vestlusringist, „seda ta teeb! Sest mõtle ometi: kui inimese mõistus üksi, ilma armastuseta, loob endale pildi Jumalast, siis ta võtku ka arvesse, et ei ole olemas armastuseta Jumalat. Seda ei saa olla, muidu poleks meil ju üldse mõtet seda kõike kirjutada...“

Tõenäoliselt on selline arusaam abist veel üsna erinev sellest, mis lasi Jahvistil tol ajal (umbes 1000 aastat enne Jeesust) Kaini ja Aabeli loo just sel kujul kirja panna, nagu meie seda täna tunneme. Sellegipoolest annab see meile võimaluse mõista seda Piibli esimest mõrva ning selle tähendust.

Kaini ja Aabeli vahelise konflikti – nüüdsest tähistavad mõlemad inimest üleüldse – keskmesse asetab Piibel ühelt poolt inimese ja Jumala vahelise suhte ning teisalt inimeste omavahelised suhted. Jahvist oleks võinud seda ka teisiti kujutada. Tänapäeval suudame eristada mitmesuguseid motiive ja teemasid, vana jutuainest, mida siin loos on töödeldud.

Siin on näiteks motiiv karjakasvatajate väljatõrjumisest põlluharijate poolt. Taavet ise küll juhatas veel oma valitsusaja algul 600 mehelist väge kaitsmaks suuri loomakarju (1Sm 25) ning teenis seeläbi raha, lugupidamist ja kogemusi. Kuid üleminek hilispronksiajast I rauaajale (nagu meie neid nimetame), umbes aastatel 1200-900, tõi kaasa atrade uued konstruktsioonid, mistõttu põlluharimine hoogustus ning tõrjus karjakasvatuse tahaplaanile.

Uurides teiste rahvaste mütoloogiat avastame, et nemadki tunnevad seda alg-lugu vennatapust. Lugu ise on sealjuures peaaegu sama, kuid loo temaatika, rõhuasetused hoopis teised. Jahvisti puhul tuleneb teema tervikjutustuse struktuurist – alates Aadama ja Eevaga ning lõpetades Paabeli torni ehitamisega. Sellele vastavalt peame ka uurima, mida tahetakse siin selle loo abil väljendada.

Piibel, ehk siis Jumal tahab meile öelda, et inimajalugu muutub hetkest, mil inimene on kaotanud ühtsuse oma Jumalaga (Paradiisi kujund) tapmiste ajalooks. Kui patt saab takistamatult tegutseda...

Teatud tunnusmärkidest võime järeldada, et lugu, mida Jahvist siin esitab, rääkis algselt ainult Kainist. Jahvist on lisanud ka Aabeli tegelaskuju, et lugu vastaks paremini tervikjutustuse suunitlusele. Nõnda sai ta paremini kujutada partnerite konflikti, Jumala ja inimese vahelise vastuolu jätku inimeste vahel. Samuti seda, kuidas Jumalal tuli jälle vahele astuda, et levivale õnnetusele veel siiski piir panna.

5.2. Inimene, kes peab ohvreid tooma

„Ja Aadam sai ühte oma naise Eevaga, kes jäi lapseootele ja tõi Kaini ilmale ning ütles: „Ma olen Issanda abiga mehe ilmale toonud." Ja tema sünnitas taas: ta venna Aabeli. Ja Aabel oli lambakarjane, Kain aga oli põllumees. Ja mõne aja pärast juhtus, et Kain tõi Issandale roaohvri maaviljast, ja ka Aabel tõi oma lammaste esimesest soost ning nende rasvast..."[32] (1Ms 4,1-4)

Eeva – tema nimi on heebrea keeles *Hawwa*[33] – võtab oma esimese lapse vastu kui Jahve kingituse. Seega on Kain tema jaoks lootuse laps: elu läheb siiski edasi. Vaevaliseks muutunud inimese lugu võib veel heaks pöörduda. Nõnda võiks tõlgendada Eeva sõnu tema poja sünni puhul.

Kuid Kain – tema nimel on seos heebrea verbiga 'omandama' – ei täida seda lootust. Vastupidi, tema tõttu väheneb see veelgi. Jumal ei viinud täide oma ähvardust „Kui sa sellest puust sööd, pead sa surema!", kuigi tal oli selleks küllalt põhjust. Inimene aga tapab oma venna ilma igasuguse põhjuseta.

Jumal ei tapa, sest tema loomus on päästmine. Ainult inimene tapab.

Aabel – tema nimi on lähedane heebrea sõnale 'õhk, tühisus' – on lambakarjus, Kain põllumees. Iisraeli viletsa pinnase tõttu peavad nad üksteisele lausa kõrri kargama. Sest ühe loomad söövad ära teise taimed. Ja teisalt võtavad põllud loomadelt karjamaad vähemaks. See on pea möödapääsmatu, et Kainist ja Aabelist saavad vaenlased. Aabrami ja Loti loos näeme midagi sarnast, ent nende puhul ei saa määravaks mitte patt, vaid arm.

Esimene, mida kuuleme Kaini ja Aabeli kohta, on see, et nad toovad ohvreid. Ehk tahab Jahvist sellega öelda: kuni inimene elas Paradiisis, usalduslikus vahekorras oma Jumalaga, polnud ohvrid vajalikud. Milleks ohverdada sellele, kes on end alandanud minuni ning minu ülendanud endani? Jumal ja inimene käisid neidsamu radu. Kuid nüüd, olles eemal Jumalast ja väljaspool Eedenit, peab inimene uuesti tunnistama Jumala kõigi andide andjaks. Seepärast toob ta ohvreid.[34]

Pole sugugi juhus, – vastupidi, see on sügavmõtteline teoloogia – et uues, „paremas" lepingus, kus räägitakse Jeesuse läkitamisest, esineb ohvri mõiste silmatorkavalt vähe. (Jättes kõrvale kirja heebrealastele ja selle eriomased adressaadid.) Selles uues lepingus pole ohver enam vajalik, kuna Jumal astub jälle inimese teedele ja on tema ülendanud oma lapseks, mis eeldab usalduslikku vahekorda. Jumal on jälle lähedal, ta on teinud enesele eluaseme meie sees...

Juba enne asetasid prohvetid ikka jälle sõrme sellele kohale, öeldes: Jumal ei soovi ohvreid, millega püütakse vaid varjata, et süda ei ole tegelikult pöördunud. „Härjavärsside, tallede ja sikkude veri ei meeldi mulle... Ärge tooge enam tühiseid ande, ohvrisuits on mulle vastumeelt."(Js 1,11-13) Samuti ütleb psalm 51: „Jumalale meelepärane ohver on murtud vaim..." (s. 19) Tõeline pöördumine on hea tegemine, nagu ütleb Jeesus suurte prohvetite vaimus. Või nagu ta ütleb Hooseat tsiteerides: „Ma ei taha ohvrit, vaid halastust!"(Mt 9,13; Ho 6,6) Mitte „agar ohverdamisel", vaid „agar kõiges heas", selleks manitseb meid ka kiri heebrealastele (13,21).

Ohvrid rõhutavad, et ma olen veel kaugel Jumalast või arvan, et Jumal on minust kaugel. Seevastu armastuse annid, tänu ja kiituse ohvrid aga näitavad, et ma olen teadlikult Kristuses.

5.3. Kõik inimesed on ebavõrdsed

„...Issand vaatas Aabeli ja tema roaohvri peale, aga Kaini ja tema roaohvri peale ta ei vaadanud." (1Ms 4,4j)

Kainile tundub, et Jumal ei hooli temast ja tema ohvrist. Aabel paistab olevat põhjendamatult eelistatud. Just see on selle konflikti puhul oluline: ei paista olevat mingit põhjust Aabelit Kainile eelistada.

Jahvist toob selle esile rääkides mõlemast paralleelselt: nagu Aabel, täpselt samuti ohverdab ka Kain.[35] Kirjanduslikul moel väljendab ta mõtet:

inimene tegutseb võrdväärselt, Jumal aga ebavõrdselt. Seega tundub Jumal olevat ebaõiglane.

Ka meie aja teoloogid on siinkohal Jumala õiglusega jänni jäänud. Üks lahendustest oli, et Kaini puhul eeldati patust kavatsust, kurja motiivi, mille pärast Jumal tema ohvrile ei vaadanud... Kuid sääraste oletuste puhul jäetakse tähelepanuta sõnastuse täielik kokkulangevus (jättes hetkel kõrvale„rasva“), millega osutatakse tegevuse võrdväärsusele.

Jumal tegutseb meelevaldselt, kord teeb ta nii, siis jälle teisiti. Ja inimene ei tea, miks. Nõnda seisab ka 2. Moosese raamatus: „Ja ma olen armuline, kellele olen armuline“ (2Ms 33,19). Kuidas sellise Jumalaga käituda? Ta tundub olevat ettearvamatu. Inimeste suhtes, kelle teod on võrdväärsed, talitab ta ebavõrdselt.

Mida pidas Jahvist selle salmiga silmas?

Siin peame jälle arvestama kahe erineva ilmavaatega: meie, loodusteaduslik ning semiidi teotsentriline maailmapilt. Meie maailmavaade tunnistab asjade, inimeste, seaduste jne. sõltumatust. Teotsentrilises maailmapildis pole see võimalik. Seal on kõik olemasolev seotud Jumalaga. Ilma temata ei sünni miski, ei püsi miski, ei liigu lehtki puul. (Islamis on selline arusaam siiani valitsev.) Kui tahta teotsentrilises maailmapildis näidata, et on olemas „põhimõttelised erinevused“, tuleb need seostada Jumalaga: Jumal vaatab ühe peale, teise peale aga mitte... Erapooletu, objektiivne erinevus muudetakse seega isiklikuks. Kui jätta see teotsentriline käsitus meie tänapäevasesse maailmapilti tõlkimata, tekib objektiivse erinevuse asemel isiklik – ja siis on väärtõlgendused vältimatud.

Jahvist on väheste, klassikaliste sõnade abil väljendanud üldinimlikku kogemust: kõik inimesed on erinevad, sageli põhimõtteliselt erinevad. Mõnedel läheb alati hästi, teistel halvasti. Ühtedel on õnne, teisi tabab ebaõnn. Mõned peavad vaeva nägema, teised saavad kõik poolmuidu kätte. Mõni on ikka peal, teine all...

Sel puhul ütleme tavaliselt: tegelikult pole see õiglane. Vahel oleme koguni pahased: see ülekohus kisendab taevani! Ka meie tänapäevasest formuleeringust on näha, et inimene süüdistab Jumalat õiglusetuses. Tugevad emotsioonid muudavad meie maailmavaate jälle isiklikuks, mis kisendab SINA järele – justkui oleks see inimese määrav omadus.

Kain satub seega vastamisi üldinimliku probleemiga – ja nii see peabki olema, kui tekkelugu räägib „iga inimese ja tema patu olemusest... Kain

nõuab võrdset tunnustamist, kuna nad on võrdselt tööd teinud. Viha Jumala vastu muutub kadeduseks oma venna Aabeli vastu. Kainist saab tapja, kuna ta ei taha leppida erinevustega, mis seavad ta Aabeli varju.

Nagu juba 1Ms 3, tekib ka siin kahtlus, et Jumal ise on süüdi. Miks ta üldse lõi mao? Ja naise? Temal lasub ka nüüd vastutus: miks ta ei hoolinud Kainist? Miks ei kohelnud Jumal teda võrdselt? See on ometi Jumala süü, et Kainist saab tapja.

Seni oleme vaadelnud konflikti vaid Kaini poole pealt ja püüdnud seejuures arvestada, et peame isiklikult kirjeldatu üle kandma objektiivsetesse kategooriatesse. Vaadakem nüüd aga ka Jumala poolelt.

Oma suureks jahmatuseks me näeme, et Jumala seisukohalt pole see mingi probleem, et Kaini ohver jääb tähelepanuta. Tekst ei viita sõnagagi sellele, et Jumal oleks oma ülekohtust teadlik või et ta peaks oma loodut veelkord korrigeerima, nagu ta kord juba tegi. Aadama ja Eeva süüd tõrjuv vastuväide ei pannud Jumalat nende etteheidetaga nõustuma. Sama vähe võib Kain arvestada võimalusega süüdistada Jumalat tapmises: ta ei hakka isegi proovima. Jumal omalt poolt ei pea ebavõrdset kohtlemist kuidagi kohatuks.

Kuulakem teksti:

„Siis Kain vihastus väga ja lõi pilgu maha. Ja Issand küsis Kainilt: „Mispärast sa vihastud? Ja mispärast sa pilgu maha lööd? Eks ole: kui sa head teed, siis on su pilk tõstetud üles? Aga kui sa head ei tee, siis luurab patt ukse ees ja himustab sind. Kuid sina pead tema üle valitsema!“ (1Ms 4,5-7)

Tõepoolest, Jumal ei ole Kaini ära põlanud. Ta kõneleb Kainiga – muuseas, Aabeliga ei vaheta kogu loos ta sõnagi. Jumal hoolib Kainist, annab talle manitseva viite, tahab teda õnnetusest säästa. Kuid tegu ennast ei saa ta enam takistada. Tahtmatult mõtled Jeesusele, kes ütles Juudale: mida sa teed, tee kiiresti! Siingi polnud võimalik tegu enam takistada.

Ka pärast veretööd ei katke Jumala ja Kaini ühendus: Jumal kõneleb Kainiga ka pärast tapmist. Kuid viimane ilmselt ei soovi enam vestlust, ta tahab saada sedasama, mis Aabelil on – et tema ohver vastu võetaks. Ent seda Jumal ei teinud.

5.4. Ettearvamatu armastus

Niisiis tundub Kainile, et Jumal on ettearvamatu. Tema aga tahaks arvestavat Jumalat, kes tasuks võrdselt.

Kuid Kainile saaks esitada vastuküsimuse: kas Jumala meelevaldsus pole mitte Tema suurim õiglus? Kas oleks õiglane, kui inimene oma ohvrite abil Jumala „kätte saaks“? Siis oleks Jumal ettearvestatav, õiglane – kuid kelle kasuks?

Kas ei peitu Jumala suva järgi osutatavas armastuses inimese jaoks enam kindlust kui viimane oma küllusliku ohvriga võiks Jumalalt välja meelitada? Kas pole see meile õnnistuseks, kui Jeesus vaatab lesknaise kahe leptoni peale ning peab seda enamaks kui rikka 100 dollarit? Kas pole see Jumala ettearvamatu armastus, mis peab vaese perekonna kaht turteltuvi samaväärseks rikka härgade ja nuumvasikatega? Ehk on just Jumala armastuse ettearvamatus meie ainus lootus?

Taamal kerkib silme ette üks teine aed, milles kõlavad sõnad: mitte minu, vaid Sinu tahtmine sündigu. Kui tegu oleks ettearvestatava õiglusega, oleks Isa pidanud Keetsemani aias oma Poja ebaõiglaste kohtunike käest päästma, sest nad ei saa teda milleski süüdistada. Ükski isa, ükski sõber ei jätaks siin oma sõpra. Kuid Jumala ettearvamatu armastus palub Pojal Jumala tee inimesena lõpuni käia.

Taamalt kuuleme juba ka Jeesuse sõnu viinamäe töötegijale, kes oli endamisi välja arvutanud, kui palju tema saama peaks, kui juba ühe tunni töötanu teenis ühe teenari – kuid temagi saab vaid ühe. Kas Jeesus on ülekohtune? „Sõber, ma ei tee sulle ülekohut! Kas sa ei leppinud minuga kokku ühele teenarile? Võta oma palk ja mine oma teed, aga sellele viimasele tahan ma anda nagu sullegi!... Või on sinu silm kade?“ (Mt 20,13-15)

Hüva, me võime vastu väita, et ta oli ju Jeesusega tasu suhtes enne kokku leppinud. Kuid mida siis lepiti kokku Kaini ja Aabeliga?

Kaini juures kordub esimese inimpõlve rahulolematus (eristagem alati jutustuse vormi selle sisust: sisuliselt on alati silmas peetud üksikisikut, iga inimest), kes ei talunud, et tema ja Jumala vahel peaks olema mingi vahe. Ta ei suutnud taluda, et ühest puust ei tohtinud süüa, ta tahtis kõiges Jumalaga võrdne olla. Ei mingit vahet!

Kainil oli sama probleem, ainult et mitte Jumala suhtes, sest läbikäimine Jumalaga oli juba kaotatud. Sellel inimesel puudub miski, mis on olemas tema vennal, ligimesel. Ja nagu Aadam, tahab nüüd Kain täpselt sama palju suuta, omada ja olla kui Aabel. Ei mingit vahet!

5.5. Inimene peab õppima tunnistama erinevusi

Nii nagu üks peamisi tõsiasju oli see, et inimese ja Jumala vahel on „taevasuurune“ erinevus, mille tunnusmärgiks olid mõlemad puud, on tõsiasi seegi, et inimeste vahel on olemas suuremad või väiksemad erisused. Inimesed võrdlevad üksteist sageli ja küsivad siis: miks on temal rohkem kui minul? Miks suudab tema minust rohkem? Miks on nemad paremad kui meie? Sellised erinevused ei anna inimestele rahu ja äratavad kurje mõtteid. Piibel iseloomustab neid erisusi kui Jumala soosingut või ebasoosingut, kuna ta tahab välja tuua põhimõttelisi, olemuslikke erinevusi.

Jesaja ütleb, et Jumal loob nii valguse kui ka pimeduse. Ning psalm 139 teab öelda, et Jumalale on pimedus valge nagu päev. Eristused, mida meie, inimesed teeme või tajume, ei kehti Jumala jaoks. Sest temalt tuleb kõik, nii õnn kui õnnetus, niihästi elu kui surm. Seega mitte Jumal ei peaks end muutma, vaid inimene peaks hakkama teisiti mõtlema. Inimesele tundub olulisem, mis tuleb Jumala käest; tegelikult on aga tähtsam see, et kõik tuleb tema käest. Kes on suunatud Jumala poole, ületab erinevused. „Olen kõigega ja kõigi oludega tuttav: nii kõhtu täis sööma kui nälgima, elama nii jõukuses kui puuduses. Ma suudan kõik tema läbi, kes teeb mind vägevaks.“ (Fl 4,12j)

Kuni inimene elas ühtsuses Jumalaga ja Jumal oma piiramatusega inimese piiratusele appi tõttas, teda kõigist külgedest ümbritses, ei tarvitsenud inimene end omataolisega võrrelda. Nüüd aga, lahus Jumalast, saab ta teadlikuks oma piiridest – ja vaatab täis vimma paremale ja vasakule, ega teine ometi temast parem pole, kas ta pole mitte auväärsem... Algul mängivad olulist rolli inimese loomulikud eripärad (need aga muutuvad seda ebaolulisemaks, mida enam inimene pöördub tagasi oma Looja poole, püsib temas), nüüd aga langetab inimene pilgu, nagu Jahvist tabavalt märgib, kuna ta parasjagu mõtleb, kuidas neid erisusi maailmast jälle kaotada saaks.

Ja kuna ta Jumalat tappa ei saa, tapab ta teisi ja mõtleb nõnda erinevusi kõrvaldada.

Kas siis Aadam ja Eeva ei jutustanud oma pojale, kuidas Jumal oma õiglase karistuse nende suhtes rakendamata jättis? Kuidas Jumal toona esimest korda ettearvamatult käitus? Kas Kaini viha muudab pildi heast Jumalast jälle vastupidiseks, nagu seda enne tegid usaldamatus ja kahtlus?

Miks pole inimene rahul sellega, mis ta on, mida ta omab ja suudab? Miks peab ta end teistega võrdlema ja üle trumpama seda, kel on rohkem?

5.6. Õigest soosingust

Väljaspool Eedenit on ebasoosing ja erisused tavapärased. Kuid nad maitsevad mõrud, nagu midagi kaotatut. Kui Kain oleks leppinud oma erinevusega, osutunuks tema venna eelistamine hoopiski ettearvestamatu armastuse üllatuseks. Miks ta ei saa koos vennaga rõõmu tunda? Samuti ei rõõmusta kadunud poja vanem vend oma vennale osutatud armu üle. Kuigi ta oleks võinud sest armust osa saada, rõõmustada koos temaga.

Uuele Testamendile mõeldes meenub siinkohal ka tähendamissõna kümnest talendist. Jeesus puudutab täpselt sama probleemi, mida juba Jahvist esitas ühe patu iseloomuliku joonena. Nimelt, et inimesed on ebavõrdsed, ometi võrdlevad üksteist ega suuda taluda erinevustest tulenevat pinget, vaid lahendavad selle tapmise või ka hirmu ja apaatia abil. Jeesus seevastu nendib kainelt, et erisused on olemas, nad kuuluvad looduksolemise juurde. Probleem tekib alles siis, kui inimene hakkab end võrdlema. Nähes kedagi, kel on rohkem, tekib temas alaväärsustunne, viha või kättemaksuhimu. Nähes aga kedagi, kel on temast vähem, võib inimene muutuda ülbeks, isekaks ja võimukaks. Mõlemal juhul jääb ta aga oma tunnete vangiks.

Jeesus pakub järgmise lahenduse: kui inimene vaatleks iseend, näeks, mida Jumal talle on andnud ning laseks ümbritsevail olla nagu nad on, oleks ta rahus iseenda, maailma ja Jumalaga. Siis oleks ta suuteline arendama omaenda ande, tegema tööd ning aitama sellega neid, kellele on vähem antud. Ja nendest, kel on rohkem, võib ta koguni rõõmu tunda, tegemata neile või Jumalale etteheiteid. Nõnda lahendab Jeesus Kaini ja Aabeli küsimuse.

Aabel oli see, keda Jumal soosis. Kain tahtis samuti soosingut saavutada. Mõeldes sellise soosingu isiklikule tähendusele (mis siin avaldub eeskätt keelelises vormis), tuleb möönda, et iga inimene elab soosingust. Olgu väike laps, kes sündides peagi oma vanemate silmi otsima hakkab, või vanemad, kes tunnevad heameelt, kui laps neile otsa vaatab. Olgu noored, kes teineteisele esmakordselt armunult silma vaatavad, või teismeline, kes meeletult juubeldab, et tema iidol tema poole vaatas. Või Roomat külastav palverändur, kes on vaikselt veendunud, et paavst on

teda audientsil tähele pannud. – Ikka otsib inimene tähelepanu. Surreski püüab inimene veel tabada oma truu saatja silmade pilku – ja seejärel otsib ta silmi, mis on teda hellalt oodanud.

Maarja rõõmustab: sa oled vaadanud oma ümmardaja madaluse peale... Ning psalmikirjutaja palvetab: mu silmad on Issanda poole, kuni ta trööstib mind. Jeesuse pilk tervendab inimesi. Ta vaatab otsa ka oma kohtunikele ja hukkajatele, ent see pilk ei kohta veel mingit vastuvõttu.

Inimene igatseb näha enda peegeldust teise silmis, vaadata palgest palgesse... Ta ei saa eales unustada Jumala pilku, sest viimane puhus ju temasse oma hingeõhu. Vaatamine on sarnane armastusele, mis tunneb läbi ja lõhki. Kas saab olla midagi ilusamat, kui et see, kes mind armastab, tunneb mind läbi ja lõhki minule otsa vaadates?

Kaini püüd tunnustust võita on õigustatud; täpsemalt, see on kooskõlas tema Jumalast antud loomusega. – Nõnda on Jumal määranud.

Ent vahetu tähelepanu ei ole enam iseenesestmõistetav. Kain peab leppima sõnadega. Ta lööb silmad maha ning Jumala sõnad ei jõua enam temani. Ta ei saa enam isegi oma vennale otsa vaadata. Tema pahameel ebavõrdse kohtlemise üle on tihenenud trotsiks. Jumal ütleb: „Vaata ette! Pane tähele!“ Kui 1Ms 3 oli madu, usaldamatus see, mis viis inimese langusele, siis nüüd on selleks viha, trots, patu deemon, kes ootab südame lävel sisselaskmist. „Vaata ette!“ ütleb Jumal, „Valitse teda või muidu hakkab tema sinu üle valitsema.“

Heites jällegi pilgu Uude Testamenti, näeme Jeesust, kes võtab endale kummalise vabaduse tuua Kaini ja Aabeli vennatüli sisse oma 12 apostli ringi. Sest nende seas on üks soosik, kes tohib panna pea Jeesuse rinnale – isegi Siimon Peetrus ei maldaks seda. Jeesus annab talle erilise positsiooni, eelistades teda avalikult teistele. Teised peavad sellega lihtsalt leppima. Ja kui lõpus tuleb Peetrus küsima, mis „sellest seal“ saab, kõlab lühike vastus: mis on sinul sellega asja? Saagu temaga, mis saab, sina aga järgne mulle. Ära võrdle end, Peetrus. Sinule piisab sinu oma suhtest minuga.

Ühe võimaliku Kaini-Aabeli konflikti lahenduse leiame apostel Pauluse juures. Lähemalt vaadates võib teda pidada Kaini kaugeks järeltulijaks. Ta tapab oma vendi, pöördunud juute. Põhjuseks pole miski muu, kui et nad ütlevad: Jumal ei vaata sinu peale, sinu ohvrite ja Toora õiguse peale, vaid ta vaatab meie peale, kes me teda lihtsalt usaldame ning meie näeme taevast avanevat. See paneb innuka variseri Kain-Pauluse viha nii

keema, et ta peab tapma vennad, kes väidavad endil Jumala toetuse olevat.

Siis aga muutub ta Aabeliks, kuna Jumal kingib talle oma valguse paiste. Jumal vaatab tema peale nii, et Saulus jääb sellest pimedaks. Ja nüüd on ta Aabel, kes annab oma elu vabatahtlikult vendade eest, kes teeb tööd ja näeb vaeva, kuna Kristuse armastus innustab teda. Kas ta elab või sureb, kas teda rünnatakse või ülistatakse – kõigel sellel pole enam vahet. Ainus, mis loeb, on Kristus, tema Issand.

5.7. Kaini tegelik probleem

Siin, 1Ms 4 Jahvisti esituses, püüab Jumal vältida konflikti verist lahendust. Seepärast selgitab ta Kainile, mis on tema tegelik probleem. – Sinu põhiprobleem pole mitte selles, et teie, inimesed erinevad olete, kuna pärast Jumalast ärapöördumist käib see teie loodupärasuse juurde. Sinu probleemiks on, et sa ägestud erisuste üle. Vihastad, kui kellelgi on sinust rohkem. Sa ei suuda sellega leppida.

Probleem peitub sinus eneses, sinu südame lävel, aga mitte teistes. Las tal ometi olla rohkem või vähem – aga et sa sellest ärritud, tuleneb sinust endast.

Tänapäeva psühholoogia kinnitab, et viha annab inimese selle võimusse, kelle peale ta viha kannab. Seejuures ei oma tähtsust, kas tegu on kakskümmend aastat vana solvanguga või tahtmatu haavamisega – solvatu läheb ikka seesmiselt keema kasvõi ainult oma solvaja nime kuuldes. Solvangust tekib viha, mis kujutab endast energiat ning teeb inimesele praegugi haiget. Kui „hinges keeb“, võib tõusta vererõhk, süda lööb kiiremini, reaktsioonid ei allu kontrollile või juhtub midagi veel hullemat. Viha tekitab tahtmist oletatav süüdlane oma tunnete abil teatud mõttes tappa ning pühitseda seega tagantjärele võitu. Tegelikult aga annab inimese viha ta täielikult teise inimese võimusse – nii tema keha, tunded kui teod.

Ainult sel juhul pääseb inimene viha võimu alt, kui ta suudab oma kiusajat armastada või vähemalt ta rahule jätta. Ainult tõeline armastus (mis jätab küll mulje, justkui oleksin alandatum, nõrgem, järeleandlikum) võib mõlemad terveks teha, nii Kaini kui Aabeli.

Kaini probleem ei ole mitte teise erisus, vaid tema viha selle üle, et tema ise ei oma, ei suuda ega ole samapalju kui teine.

5.8. Tegelik erinevus

Tapmise abil loodab Kain kõrvaldada teise inimese erinemise. Kuid sünnib hoopiski vastupidine. Tapmise läbi ei saa kõik võrdseks, vaid nüüd tuleb inimeste erinevus alles tõeliselt esile. Tema ise on nüüd „see teistsugune", esimene tapja.

Jumal, kes ühe peale vaatas ja teise peale mitte, ei olnud ülekohtune. Ehk meie asjalikus keeles öelduna: inimestevahelised erinevused on loodupärasuse tõttu loomulikud (senikaua, kui inimest ei saa veel konveiertoodanguna valmistada nagu mõnd autot). Need erisused on paratamatud ja neid tuleb sallida, ehk siis armastuse läbi lepitada. Tegelik erinevus tekib inimese patus, siis kui temast saab tapja ja ta põhimõtteliselt purustab suhted, koristab teise oma teelt, et ise segamatult elada. Just see ohustab inimese elu, mitte aga erinevused.

Siiski püüab Kain viimsel hetkel vältida saatuslikku sammu (kui viia tõlkesse sisse Drewermanni parandus[36]):

„Ja Kain ütles oma vennale Aabelile: „Lähme väljale!" Ja kui nad väljal olid, tungis Kain oma venna Aabeli kallale ja tappis tema." (1Ms 4,8)

Parandusele toetudes võime öelda, et Kain püüab küll veelkord kõnelust alustada, ent samas kerkib temas jälle külm raev ning sõnade asemel järgneb hoopis löök. Tunded olid liig võimsad – me tunneme selliseid olukordi oma kogemusestki.

Tegelikult pole Aabeli tapmine sugugi seotud sellega, mida ta tegi. Täpsemalt, Aabel ise ei teinud midagi ega olnud 'süüdi' ka selles, et Jumal vaatas tema ja ta ohvri peale. Nii nagu hiljem Joosep, see unenägude nägija, ei saa ka midagi oma unenägude vastu, kuigi vennad ta nende unenägude pärast surma mõistsid. Kuid seda otsust leevendatakse ning ta müüakse maha – ja nõnda saab Joosepist oma vendade päästja. Kaini reaktsioon on liiast, see on pigem tingitud määratust vihast kui asjast enesest.

Klassikalist liialdatud reaktsiooni juhtu kirjeldab meile Johannese evangeeliumi üheksas peatükk. Pimedalt sündinud harimatu mees tõestab variseridele, et Jeesus peab olema vähemalt prohvet. Ja sealsamas lisab ta, et nad ise peaksid seda ometi paremini teadma. Seepeale, rohkem küll omaenda vastuseisu ja suutmatuse tõttu satuvad need nõnda raevu, et nad endise pimeda kogudusest välja heidavad. Veidi teisendatud kujul on siingi tegu Kaini-Aabeli konfliktiga.

Uues Testamendis kuuleme ka Jumala liialdatud armastusest. Näiteks tähendamissõnas kurjadest viinamäe rentnikest saadab isa oma ainsa, armastatud poja tema tapjate, Kainide juurde. Selle taga on Jumala ettearvestamatu armastus, mis ei suuda Kaini unustada.

„Aga Issand küsis Kainilt: „Kus on su vend Aabel?" Ja tema vastas: „Ei mina tea. Kas ma olen oma venna hoidja?" Ja tema ütles: „Mis sa oled teinud? Sinu venna vere hääl kisendab maa pealt minu poole!" (1Ms 4,9j)

„Kus sa oled?" küsis Jumal Aadamalt.

„Kus on su vend Aabel?" kõlab nüüd küsimus Kainile. Kaingi saab, nagu Aadam ja Eeva, ülestunnistamise võimaluse, mille abil saaks nüüdki veel kõike parandada. Ent patt ei salli ülestunnistust. Patustaja pole vahepeal midagi õppinud. Kui tema vanemad püüdsid veel süüd Jumala kaela veeretada, – „Miks sa ometi lõid mao?" „Miks sa andsid mulle selle naise?" – siis teise põlve inimene on veelgi jultunum, ta valetab: „Aabel? Et kus ta on? Kust mina tean?" Seejuures ta koguni pilkab Jumalat: mida sa õige mõtled, et minu käest küsid? Kas olen mina oma venna hoidja?[37] Jumala küsimus, mis on mõeldud võimaluse andmisena, kalgistab inimest veelgi.

Kunagi hiljem leidub veel üks inimene, kelle süda kalgistub ja kes ütleb: ma ei tunne seda inimest. Kuid siis vaatab Jeesus talle otsa ning see Kain haarab võimalusest ja nutab kibedalt. Samuti äraandja Juudas nutab ja kahetseb, kui ta näeb, mis tema õpetajaga juhtub. Lõpus Kain härdub ja kahetseb, sest Jumal on nii ettearvamatult kaua armastanud.

Kuid algloos inimese patu olemusest ei ole inimene veel nii kaugele jõudnud. Kain on ligimese oma teelt koristanud, nüüd astub ta Jumala silme ette ega julge tema otsa vaadata. See, mida ta enne otsis kui õnnistust, on nüüd tema jaoks muutunud kohtuks. Ja see, mis juhtus juba esimese põlve inimestega, sünnib nüüd ka Kainiga. Ta saab oma tahtmise. Kui ta nüüd oma arglikus trotsis ei taha Jumala poole vaadatagi, siis peab ta ka edaspidi Jumala palgest eemal olema.

Kain on tapnud oma venna. Selle kujundiga tahetakse öelda, et edaspidi tapab inimene ikka jälle oma ligimest, kaasinimest. Ja alati kuuleb ta selle peale Jumala tulist etteheidet: Mida sa oled teinud?! Nagu ema, kelle laps on tapetud tema silme all, nõnda kaebleb siin Jumal: sinu venna veri kisendab minu poole...

Veri on tolleaegsete arusaamade kohaselt elu asupaik. Tänapäeva meditsiingi võib sellega nõustuda. Lisaks peeti verd Jumalale kuuluvaks. Niisiis läks Kain selle kallale, mis on Jumala oma. Iga kurjus, mis valab verd, on viimselt suunatud Jumala vastu, kellelt lähtub kõik elu. Samuti puudutab see Jumalat, kuna tema abinõud, mis pidid tagama inimelu püsimajäämise, on liiva jooksnud. Nõnda on Kaini patt kahekordselt Jumala vastu suunatud. Isegi kolmekordselt, kui soovite: Kain oli ju see, kes oli „Issanda abiga saadud“ – nüüd aga on ta tapja.

Aabel oli lambakarjus. Tema näol esineb Piiblis esmakordselt karjase kuju. Aabeli juurest lähtub suur lai kaar kuni temani, kes ütleb: mina olen hea karjane. Karjase temaatika algab patu loos, muutudes hiljem armu looks. Kas pole sel sügav tähendus, et Jumal ise saab hiljem lambakarjuseks? Kuigi ta tapetakse seaduse kaitsjate poolt. Ent see karjane loovutab oma elu vabatahtlikult Kainidele, huntidele.

Oma ristisurmaga asetab Jeesus end Kaini järeltulijate ritta. Võiks öelda, et tema on tõepoolest viimane Kain. Nimelt siis, kui ta ristilööduna saab nüüd ise selleks, kelle peale Jumal ei vaata. „Mu Jumal, miks sa oled mind maha jätnud?“ Tundub, et Jumal ei hooli temast ja tema elu ohverdamisest. Kuid see Kain ei pilka Jumalat ega tapa neid, kes paistavad temast üle olevat. Jeesus püsib armastuses. See Kain annab oma elu hea Isa kätesse ka sünges mahajäetuse öös. Sellega jõuab Kaini lugu lõpule.

Kuid Jeesus on ka viimane Aabel. See, kes loovutab oma elu vabatahtlikult, kes ei taha saada teistest rohkem: ma tahan, et te oleksite seal, kus mina olen. See Aabel annab ära oma elu, et päästa Kaini.

Just see ettearvamatu armastus lepitab Kaini ja Aabeli.

5.9. Suletus, rahutus, pagemine – patu tagajärjed

„Aga nüüd ole sa neetud siit maa pealt, mis oma suu on avanud, su venna verd sinu käest vastu võttes! Kui sa harid maad, siis see ei anna sulle enam oma rammu. Sa pead maa peal olema hulkur ja põgenik!“ (1Ms 4,11j)

See, mida siin kirjanduslikus vormis kujutatakse ühe loo sündmuste jadana, kõlab kui muinasjutt, – alates „isa Aadamast“ ja „ema Eevast“, kuni vend Aabelini ja Kaini teo tagajärgedeni, mis saavad saatuslikuks järgmistele põlvedele. See kõik on aga vaid jutustuse vorm. Nõnda kujutatakse semiitidele omasel viisil iga inimese jäävat loomust. Kujundliku

keele vormi, mis kajastab tolle aja mõtlemise ja religiooni elemente, tuleb eristada loo sisust: kes on inimene, miks on ta just selline (selliseks saanud), mis on patu olemus ja kuhu ta viia võiks, kui Jumal ei oleks armuline, kelle loomuses on tõtata alati appi. Seda patu olemust koos tema tagajärgedega kohtame maa peal kõikjal, kus on inimesi – ja samuti kohtame Jumala armu kõikjal, kus on patt.

Mullapind, mille Kain oma patuga rüvetas, ei toida teda enam. Siit algab kurnatud ja viljakandmatu mulla motiiv, inimkonna näljahädade teema saab siin alguse. Alles äsja elas inimene Paradiisiaia külluses, nüüd aga ähvardavad nälg ja janu. Alles äsja oli ta kaitstud oma Looja ligiolekus, nüüd aga sunnivad rahutus ja kärsitus teda ohtlikele teedele.

Täiesti võimalik, et Jahvist toob kõrvalteemana sisse küsimuse, kuidas on võimalikud kõik need näljahädad, mille põhjuseks on kehv viljasaak, põud ja põldude laastamine. Ja vastavalt oma teotsentrilisele maailmapildile, kus kõik on seotud Jumalaga, jõuab ta süü ning karistuse teemani. Surmale kalduva inimese olemusliku süüga võrdsustatakse niisiis maa samuti iseloomulik kehvus, mis on Jumala karistus. Veel tänagi mõtlevad paljud inimesed iseenesest selle skeemi järgi: suurtele õnnetustele, nagu näiteks keskkonnakatastroofid, peab olema eelnenud inimese süü, vastutustundetus. Kuid tänapäevase mõtteviisi järgi ei karista mitte enam Jumal, vaid inimene iseend.

Ka Jahvisti puhul võime siiski oletada, ennekõike arvesse võttes tema maailmakäsitust, et Jumal ei nea maad, kuigi 1Ms 5,29 seisab: „...maa pärast, mille Issand on neednud!“ – Ta ju ei saanudki teisiti kirjutada, sest teotsentrilises maailmapildis on Jumal kõige viimne põhjus.

Nõnda võime täies tões ja oma maailmapildiga vastavuses väita, et inimene oma vastutustundetusega oleviku ees programmeerib ise ette need tagajärjed, mis tuleviku põuaseks ja elutuks muudavad. Siitpeale on inimene pidetu olend, ilma kandva põhjata, ilma kodu ja päritoluta, mis talle tuge pakuksid, ilma eesmärgi ja igatsuseta, mis laseksid tal tunda armastuse maiku.

Kas pole see pilt tänapäeva inimesest? Sellest mänedžeride põlvkonnast, kes ööbivad lennujaamades ja hotellides? Neist puhkuse-otsijaist, kes võtavad oma „elukoha“ haagissuvilates kaasa ja samal ajal otsivad endale kohta. Neist noortest, kel on kodu kõikjal ja eikusagil, otsides Paradiisi, millele nad ei oska isegi nime anda.

Psühhoterapeudid, kelle juurde need noored tulevad, võiksid meile veelgi enam rääkida juurteta inimesest, kes justkui kogu aeg põgeneb, teadmata mille eest või kuhu ta peaks pagema. Kas abiellu? Kloostrisse? Tegijate maailma? Lavale, uimastite juurde, sporti, kaugetele maadele, ideoloogiatesse? Inimene otsib oma rahu, unistuste, ideaalide paika. See näib olevat kirjeldatud ja ette ennustatud juba siin, 1Ms raamatus: inimene on sündinud suhtest Jumalaga ning asetatud suhtesse loodu ja teiste inimestega. Kui need suhted puuduvad, kaotab tema elu tähenduse ning ta peab asuma seda uuesti otsima.[38]

Üks luuletus, kusagilt leitud:

Vahel tahan ma olla üksi
Vahel tahan ma sulgeda kõrvad
Ent häda teile, kui te ei lausu mulle sõnagi
Vahel ei taha ma kedagi näha
Ent häda teile, kui pöörate mult pilgu
Vahel tahan ma olla üksi
Ent häda teile, kui jätate mind üksi

Või siis üks neljateistaastase avalik kiri täiskasvanutele:[39]

„Te pole näidanud meile ühtki teed, mil oleks mõte, kuna teie ise teed ei tunne ning olete loobunud seda otsimast, sest olete nõrgad...

Meie oleme poole nõrgemad ja meie hinged on meist poole nooremad...

Me räuskame, sest me ei taha nutta – kõigi nende asjade pärast, mida te pole meile õpetanud. Me oskame arvutada ja lugeda. Ja meile näidati kätte, kuidas loendada võsaülase tolmukaniite. Me teame, kuidas elavad rebased ja tunneme põldosja ehitust. Me oleme õppinud vaikselt istuma ja kätt tõstma ning jutustama rebasest ja põldosjast. Kuid linnas ei ole rebaseid ega põldosja. Ja kuidas elule vastu minna, seda ei ole te meile õpetanud.“

5.10. Üksik ja tagaaetav – ainult Jumal tahab teda päästa

Niihästi tänapäeva tekstides kui ka muistseis Jahvisti tekstides kerkib esile teema, mis läbib ühtviisi Piiblit ja inimkonda: suhete teema. Paljutki, kui mitte kõike olulist inimese kohta võib väljendada sellega, et ta elab suhtest ja januneb suhte järele. Kui mitte miski ei oma enam inimese jaoks

väärtust, kui ei ole midagi, mille nimel elada, töötada, mille järele püüda, siis on see märk suhete vaesumisest. Suhe tähendab elu. See on inimelu olulisim tunnusmärk. Maailm, milles puudub aukartus, mis tunneb veel vaid asiseid suhteid, mitte aga isiklikke ja ammugi mitte suhteid teispoolsusega – elu sellises maailmas on põuane ja suletud.

Inimene, kes elab vaid asistes suhetes, kes suhtub kõigisse justkui asjadesse, hakkab peagi ka iseend asjaks pidama. Kuid sellega kaotab ta oma inimeseks-olemise tuuma. Sest inimene elab sõnast, pilkudest, suhetest. Niikaua, kuni ta veel rahutult eksleb, elab temas ikka algne teadmine sellest, kes ta tegelikult oma olemuselt on ja kuidas paradiis kunagi välja nägi...

1Ms 4, kust algab maa suletuse teema, jõuame suure kaarega Jesajani, kes kord hüüab:

> „Mina valmistan valguse ja loon pimeduse,
> mina annan õnne ja toon õnnetuse,
> mina, Issand teen seda kõike.
> Kastke taevad ülalt
> ja pilved, pange voolama õiglus!
> Avanegu maa, et idaneks õnnistus
> ja ühtlasi võrsuks õiglus!
> Mina, Issand, olen selle loonud.“
>
> (Js 45,7j)

Patus on maapind suletud nagu inimese paadunud süda. Kuid ühel päeval see avaneb ja võtab vastu Kolgata vere, mis voolab maapinnale. See on maailma Looja armastuse veri, siitpeale jääb maapind avatuks, isegi kaljud lõhenevad, hoidmaks hauda avatuna igavikuni.

Kui Aadam ja Eeva peidavad end Jumala eest, siis Kain peab end peitma ka inimsilmade eest. Jälle kord on inimene kaotanud kõik ega ole sellest midagi õppinud. Kain on nüüd lindprii. Saatus, mille ta oli määranud oma vennale, langeb nüüd tema enda peale.

„Ja Kain ütles Issandale: „Mu karistus on suurem, kui suudan kanda! Vaata, sa oled mind täna ära ajanud siit maalt ja ma pean varjule minema su palge eest ning maa peal olema hulkur ja põgenik. Ja igaüks, kes mind leiab, tapab mu.“ (1Ms 4,13j)

Kain mõistab oma süüd – inimene ei saagi Jumala ees teisiti, kui peab oma süüd tunnistama. See viib teda sammukese kaugemale Aadamast ja Eevast, kelle kahetsust pole kuskil mainitud. Kuid ühtlasi näeb Kain, et ta

ei suuda oma süü tagajärgi üksi kanda. „Kui sina, Issand, peaksid meeles kõik pahateod, kes siis, Issand, püsiks?“ Rohkem kui kunagi enne sõltub inimese tulevik Jumala halastusest ja andestusest. Kain näeb oma saatust väga selgesti: temast saab tagaaetu, ta ei saa püsida Jumala ees, inimeste ees ei tohi ta end näidata. Mis jääb temale veel alles?

Kuid Jumal, kes võimaldas juba Muldsele püsimajäämise, ei muutu oma olemuselt ka siin, halastus jääb peale.

„Ja Issand ütles temale: „Ei sugugi mitte, vaid igaühele, kes Kaini tapab, peab seitsmekordselt kätte makstama!“ Ja Issand pani Kainile märgi, et leidja teda maha ei lööks. Ja Kain läks ära Issanda palge eest ning elas Noodimaal, hommiku pool Eedenit“ (1Ms 4,15j)

Algusosa Jumala vastusest Kaini hädahüüdele tuleks küll teisiti tõlkida kui *Einheitsübersetzung* seda teeb (pigem nii, nagu on varasemates tõlgetes): „Ei sugugi mitte, vaid igaüks, kes...“ Justkui oleks Jumal Kaini saatusest veelgi enam ehmunud kui ta ise ning tõstaks tõrjuvalt käed: Ei, mitte nii! Seda ei tohi sulle kunagi juhtuda. Jällegi tahab Jumal ära hoida või vähemalt ohjata õnnetust, mis inimest ähvardab. Seepärast paneb ta tapjale kaitsva märgi, et ei tekiks ahelreaktsiooni ning et mitte keegi, tahtes tapjast lahti saada, ise tapmist ei jätkaks.

„Et keegi mul Kaini ei puutuks! Muidu tuleb tal minuga tegemist teha! Seitsmekordselt maksan ma talle kätte.“ Umbes nõnda võiks Jumala ähvardust kirjeldada. Jumal hirmutab inimesi, et nad jätaksid Kaini rahule ega saaks kurjast nakatatud.

Tapja kuulub isiklikult Jumalale. „Ta on minu oma! Ärge teda puutuge!“ Kui enne kuulus ainult veri Jumalale, siis nüüd ka patune. Patused, tapjad on teatud mõttes esimene ordu, esimene Jumalale kuuluv kogukond. Ja Jumal julgustab inimesi koos nende patustega elama. Neid ei pisteta vangi ega saadeta üksikule saarele, vaid inimene peab elama tapjate seas, muutumata ise üheks nende seast.

4. Moosese raamatu 35. peatüki teksti on huvitav uurida mitte ainult Iisraeli ajaloo seisukohalt, vaid eelkõige jumalapildi muutumise tõttu. Seal me kuuleme ähvardustest, mida Mooses saab Jahve käest ja mis tal tuleb edastada iisraellastele enne Jordani ületamist. Edasi räägib tekst pelgulinnadest (s. 16-19): „Aga kui ta lööb teda raudriistaga, nõnda et ta sureb, siis ta on meelega tapja: seda tapjat karistatagu surmaga! Või kui ta lööb teda käes oleva kiviga, millega saab surmata, nõnda et ta sureb, siis ta on meelega tapja: seda tapjat karistatagu surmaga! Või kui ta lööb teda

käes oleva puuriistaga, millega saab surmata, nõnda et ta sureb, siis ta on meelega tapja: seda tapjat karistatagu surmaga! Veritasunõudja surmaku see tapja; kui ta teda kohtab, siis ta surmaku ta!“ Kui väga on Jahve püüdnud seda tapmist takistada. Kuid paistab, et ühiskonnaelu asjaolud sunnivad inimest omaenda arusaamu Jumala pildile ja sõnale eelistama.

Uues lepingus kuuleme Jeesust palumas: „Ma ei palu, et sa võtaksid nad ära maailmast, vaid et sa hoiaksid neid kurja eest.“(Jh 17,15) Lambatall huntide keskel ei tohi ise hundiks muutuda, kuid ta peab huntide juurde jääma. Samas kirjeldab Jeesus sellega ka inimajaloo vahepealset kulgu. Kui tookord, „alguses“ oli vaid üks tapja paljude heade inimeste hulgas, siis varsti hakati jälitama ja tapma ka prohveteid ning lõpuks saabus päev, mil tapjate seas oli vaid üks õige ning temagi tapeti ära.

5.11. Kaini uus vend

Ühest tapjast heade keskel sai üks hea tapjate keskel. Sel päeval andis patune inimene oma Jumalale märgi, millest me Teda igavesti ära tunneme: pista oma sõrm minu külje sisse... See olen mina! Need on Kaini järeltulijad, kes Jumala ära märgistavad ja kuulutavad ta seega enda omaks: Minu Issand! Minu Jumal! Kuid haavamärgid saavad Jumala armastuse ja toetuse märgiks kõigile tõrjutuile. Nüüdsest kuulub Jumal tölneritele ja libudele, orbudele ja mõrvaritele, kõigile neile, kes Temaga enam ei arvesta...

Seni aga triivivad Kain ja tema järeltulijad Jumalast eemale, „hommiku poole“, Noodimaale. Maa nimi vastab sinna põgenejate hingeseisundile: rahutu, püsimatu. „Hommiku poole“ näib Jahvisti puhul tähendavat ‘eemale Jumalast’; seda sõnastust kohtame hiljem veelgi. Jeesus aga hüüab neile vaevatuile: tulge minu juurde kõik, kes te vaevatud olete... ma kingin teile rahutuile rahu! Jeesus on see, kelles Kain lõpuks rahu leiab, kelle juures ta võib maha panna oma patu ikke ning võtta enda peale vabaduse ikke. Kuid selleks peab ta õppima tegema seda, mida Issand teeb – vastupidist Kaini ja tema järeltulijate tegudele.

Idapoolt, Betaaniast saabub Jeesus oma linna. Seal tehakse temast nurjatu, Kaini vend, kes peab end inimeste eest varjama – kuid mitte Jumala eest. Seal süüdistatakse teda milleski, mida ta kunagi teinud pole – kuid tema kannab ära kõigi süü. Seal peab igaüks, kes tema leiab, sellest teata-

ma, et teda ära tappa – kuid Jeesus ei mõtle kättemaksule, vaid andestusele.

Nagu Jeesus, kannab nüüd iga tema järgija neid märke (vrdl. 2Kr 4,10) ja kuulub patustele, neile, kes õiget kõige enam vajavad.
Tagasivaates ilmneb, et Kaini tegelik probleem ei seisne Jumala suva järgi jagatavas armastuses, millest jääb mulje, otsekui oleks Aabel Jumala ees eelistatud seisundis. Sest esiteks on inimeste erinevused juba loomise (looduse) poolt paratamatult kaasa antud, teiseks ei saa Jumalaga ohvri abil manipuleerida. Mitte Jumala arm ei tekita inimestevahelisi erisusi, vaid inimese viha selle üle, et tema teistega võrreldes ei oma, suuda ega ole sama palju kui nemad. Tekib kiusatus kõrvaldada need erinevused inimeste kõrvaldamise teel. Sellest teab rääkida inimkonna ajalugu, nagu ka iga ajaleht.

Kõiges selles väljendub inimese ja tema patu olemus. Chalil Sbeih ja tema sõbrad mõtisklesid selle üle, kui kaugele patt võiks inimese viia, kui talle vaba voli antaks. Ja nemad nägid seda oma silme ees, tookord Jerušalaimis, nagu meiegi seda täna näeme oma linnades ja maades. Inimene purustab suhte oma vennaga, ainult et ei peaks taluma, et tal on midagi vähem kui teisel. Samas pole konkurents iseenesest halb, samuti nagu progress ja võim pole iseenesest halvad. Kuid seal, kus inimene tahab läbi suruda omaenda soove ja arusaamu ning selle nimel purustab ühtsuse oma venna ja õega, tapab nad, seal sünnib patt, mis viimaks teeb sellest inimesest endast rahutu ja tagaaetava hinge, Kaini järeltulija.

Kuid Chalil Sbeih ja tema sõbrad mõtisklesid ka Jumala ja tema armu olemuse üle. Jumal on algusest peale, niisiis 'põhimõtteliselt', oma olemuselt teenija. Ent järelikult on Jumal seda ka „pärast“ (ajalik esitusvorm) pattu. Patu läbi muutub ju ainult inimene, mitte aga Jumal. Tema jääb teenijaks, kes ei saa ühelegi patusele oma halastust keelata. Kui Jumal näeb, et inimene takerdub üha enam iseendasse, ruttab ta appi. Nii on ka Kainiga, keda ta kaitseb tehes tema enda omaks, võiks öelda oma vennaks, kelle eest ta igaühele kätte maksab. Nõnda jätkub „Aadama pääsemine Paradiisist“ Kaini looga. Sest Jumala loomuses on päästa kadunut.

Tekib küsimus, kas Jumal ka edaspidi (Jahvisti esitusvormi kohaselt „pärast“ inimese iga pattu) samamoodi toimib. Kas armastuse soov kõike heaks pöörata, kustub juba siin alglugudes, või kas Chalil Sbeih ja tema sõbrad (ehk teaduslikult: Jahvist) loobuvad kunagi sellest motiivist, kuna nad näevad, et kurja, mida inimene teeb, ei saa enam tõkestada.

6

OMATEHTUD PARADIISIST TAPMISENI KÕRKUSEST

Kaini järeltulijad püüavad algul needuse tagajärgi endale talutavaks muuta – nii võiks mõista järgnevat teksti — kas hakkavad nomaadideks või siirduvad linna.

„Ja Kain sai ühte oma naisega, kes jäi lapseootele ja tõi ilmale Hanoki; ja ta ehitas ühe linna ning nimetas selle linna oma poja Hanoki nime järgi. Ja Hanokile sündis Iirad, Iiradile sündis Mehuujael, Mehuujaelile sündis Metuusael, Metuusaelile sündis Lemek.“ (1Ms 4,17j)

Esmakordselt kerkib siin esile 'linna' teema. See võib näida täiesti tähtsusetu, sest inimesed, kes ei rända kõrbes ega tegele küttimisega, koonduvad paratamatult küladesse või linnadesse. Ometi võetakse see teema uuesti üles ka jahvistliku loomisloo viimases osas, Paabeli torni loos. „Ehitagem endale linn!“ öeldakse seal. Sellele linnale lisandub muidugi veel eriline tähendus – ta märgitseb lahusolekut Jumalast. Seepärast ei tohiks tähelepanuta jätta alatooni, mis kõlab kaasa 'linna' esmakordses mainimises. Pealegi näib lause „Kain rajas linna“ kuidagi eriliselt rõhutatud olevat.

6.1. Linn – kujund omatehtud Paradiisi kohta

Linna ei kujutata Vanas Testamendis just heas valguses. Muidugi esineb ka ütlusi, et Jahve armastab oma pühale mäele rajatud Jeruusalemma: „Auväärseid asju räägitakse sinu sees, sa Jumala linn.“(Ps 87) Oma Siioni tahab Issand jälle üles ehitada (Ps 102,24-27).

Kuid samuti on kirjutatud: „Pühitsegem sõda tema (Jeruusalemma) vastu!... See on linn, mida tuleb karistada, sest tema sees valitseb vägivald.“(Jr 6,4-6) Või teisal: „Kogunege Samaaria mägedele ja vaadake suurt segadust tema keskel ning ülekohut tema sees!“(Am 3,9) Linnal on valdavalt ülekohtu ja Jumalast eemaloleku tähendus.

Kui eeldada, et härra Chalil Sbeih ja tema sõbrad (ehk Jahvist) on pärit maalt (nagu oletavad uurijad) ning elavad Jeruusalemma kiire kuid lühiajalise tõusu ajal kuningas Saalomoni all, mil kõrvuti valitsevad luksus ja

kasimatus, ühele suurlinnale nii iseloomulikud nähtused, siis on nende religioosse ja poliitilise ärksuse puhul tõenäoline, et nad peavad linna Jumalast eemaldumise ja inimlikkuse kaotsimineku sümboliks.

Selline lähenemine on lausa vapustav: kas pole linnas ju kõik igal ajal kättesaadav, kõiksugu vilju ja kaupu külluses, pakitud paremini kui Paradiisis, aastaringselt värske. Linnas võib osta kõike, võib kohata inimesi ja maailma tundma õppida. Võib nautida teatrit ja muusikat, imetleda ehitisi ja kunstiteoseid. Linnas võib endale kõike lubada, seal on inimene vaba ja miski ei takista teda elu nautimast. See on unistuse täitumine Paradiisist, mis on inimese ees suletud. Milleks veel see vana Eeden? Me teeme ise parema! Linnas teeme öö sama valgeks kui päev, ega vaja selleks Jumalat. Linnas saan ma teha kõike, mida tahan (kui saan)...

Kuid linnal on ka oma pahupool. Seal varitseb oht, et inimene kaotab oma kultuuri, aukartuse, iseenda. Ta võib seal muutuda hullemaks metsloomast, kalgiks egoistiks. Ta ei ela enam loodusliku rütmi järgi, vaid tempos, mille sunnivad talle peale lugematud ülemused. Linn soodustab agressiivsust, tekitab anonüümsust ja üksildust. Kuritegevus ja võim tunnevad end seal hästi. Linna võimalused meelitavad välja kõik inimese tungid ja kes ei suuda end talitseda, kaotab seal oma elu lätte ning eesmärgi.

Jahvisti teoloogilises suunitluses püüab Kain linna asutamisega väliste meetmete abil lahendada oma seesmist probleemi, nimelt taastada purunenud vahekorda oma venna ja Jumalaga. Ent ta rakendab ebaõigeid vahendeid, sellepärast süveneb lõhe veelgi. Inimese leiutised osutuvad alati puudulikuks, kui nende abil püütakse 'tehniliselt' lahendada oma tegelikku probleemi – vahekorda Jumala ja kaasinimesega – ning seeläbi pääseda isikliku pöördumise vajadusest. Siis võib juhtuda, et see halb, mida progress peaks kõrvaldama, muutub üha püsivamaks.[40]

Oleks vale linna lausa põlata. See polegi Jahvisti ega ka siinkirjutaja eesmärk. Otsekui maal polekski pattu või poleks linnas inimese eneseteostus võimalik. Kuid linnale on omane miski, milles Jahvist nägi patu järgmist astet. Mitte meie (linna)kultuur ei too inimesele päästet, olgu siis Jerušalaim või Los Angeles, Nairobi või Tokyo, vaid ainult see, mis sünnib 'Kristuse läbi'. Temata muutub inimese elu eimiskiks.

Meie mõttekäik leiab kinnitust järgnevas tekstis. Oma endistviisi lühida ja sisutiheda väljenduslaadi abil jõuab Jahvist pärast Kaini linnarajamise mainimist mõningate vahepealsete nimede kaudu kohe Lemeki juurde. Viimase lugu on ilmekas näide linnainimesest.

6.2. Uhke tapja kiitlemine

Inimese tahe luua endale nüüd ise, ilma Jumalata, Paradiisi, mis avaldus juba Aadama/Eeva puhul ning võttis Kaini linna näol esmakordselt ajaloolise vormi, ilmneb nüüd Lemeki juures veelgi selgemalt. Tema kujutamise haripunktiks on jõhkra despoodi laul. Kui Kain suutis lõpus siiski kahetseda, siis Lemek irvitab sellise nõrkuse üle.

„Ja Lemek võttis enesele kaks naist: ühe nimi oli Aada ja teise nimi oli Silla. Ja Aada tõi ilmale Jaabali, kes sai nende isaks, kes elasid telkides ja kasvatasid karja. Ja tema venna nimi oli Juubal, kes sai kõigi kandlelööjate ja vilepuhujate isaks. Ja Silla tõi ilmale Tuubal-Kaini, kes õpetas sepist taguma kõiki, kes tegid vask- ja raudsepa tööd; ja Tuubal-Kaini õde oli Naama. Ja Lemek ütles oma naistele: „Aada ja Silla, kuulge mu häält, te Lemeki naised, pange tähele mu kõnet! Jah, haava pärast ma tapan mehe ja verme pärast nooruki! Kui Kaini pärast makstakse kätte seitse korda, siis Lemeki pärast seitsekümmend seitse korda!“ (1Ms 4,19-24)[41]

Lemekiga on linnainimese saatus võtnud halvima pöörde. Kaasaegses kõnepruugis öelduna: tehnikasaavutuste kõvera tõusule vastab üha suurenev võõrdumine Jumalast. Lemeki vaimset hoiakut võiks kokku võtta järgnevalt: üks õige mees ei tunne piire – ei naiste ega tapmise puhul.

Lemek võtab endale korraga kaks naist – seegi tõik iseloomustab teda üsna hästi. Ta ‘võtab’ nad endale, nagu võetakse asju. See tähendab, et inimene on muutunud veelgi võimetumaks isiklikuks vahekorraks. Nägemaks Lemeki inimpõlgust ei pea me ära ootama tapmist. Juba see, kuidas ta endale inimesi võtab, ütleb tema kohta kõik.

Mõlemad naised sümboliseerivad vagurat publikut, kes peab ümbritsema oma kangelast. Staar ja publik vajavad teineteist. Ükski staar ei saa läbi oma fännideta, kuigi ta neid sisimas põlgab. Inimesed jälle vajavad kedagi, keda jumaldada.

Lemeki põlgus ja ülbus on suunatud nii inimese kui Jumala vastu. Ta ei tunnista enam ühtki normi. Kui Jumal oli meelevaldne andmises ja armastuses, aidates Aadamal/Eeval ning Kainil püsima jääda, siis Lemek on meelevaldne võtmises ja tapmises. Tema laul lõpeb tuntud lausega: Kui Kaini eest makstakse kätte seitse korda, siis Lemeki eest seitsekümmend seitse korda!

Siin viitab ta sellele, mida Jumal ütles Kainile: kes julgeb Kaini puutuda, seda ootab seitsmekordne kättemaks. Jumal tahtis nõnda Kaini kaitsta. Lemek aga tõlgendab Jumala sellist käitumist nõrkusena. Mina,

Lemek maksan kätte kümme korda enam! Veritasu seadus pidi ohjeldama inimese omavoli – ühe silma vastu ainult üks silm, ühe hamba eest tohib ainult ühe hamba välja lüüa. Lemek sellest ei hooli. Ta trumpab Jumala üle.

Ta usaldab iseend rohkem kui Jumalat, keda ta tunneb veel vaid ajaloo tegelaskujuna. Pigem loodab ta oma „kindlustatud linnadele" (Jr 5,17). Ta väidab, et Jumalal ei olegi väge teda üldse takistada. Tema kättemaksul pole piire. Jumal paistab selle kõrval kohtlane ja lihtsameelne. Hellalt püüab ta igaüht päästa. Lemek aga jagab hoolimatult hoope.

Lemekist alates hakkab toimima uus seadus: nüüdsest on inimese elus määravaks kartus ja kättemaks, hirm surma ees. Ähvardus peab olema nii jõhker, et kõik kuuletuksid. Selle sõnastus sarnaneb Jumala ähvarduse omaga 1Ms 2,17: Niipea, kui sa sellest sööd, pead sa surema! Siingi peab surmaähvardus midagi kindlustama ja reguleerima. Ometi, milline erinevus võrreldes Lemeki sõnadega!

Eeskätt tuleb täheldada, et inimene võtab siin endale õiguse rääkida nagu Jumal: võttes suhu Jumala sõnad, on ta võtnud ka Tema koha. Peale selle tuleb meeles pidada, et Jumala ähvardav keeld oli mõeldud inimese kaitsmiseks, et ta võiks oma inimeseks-olemist täiel määral teostada. Kuid Lemek ähvardab selleks, et kaitsta iseend. Ja lõpuks meenutagem, et Jumal ei viinud oma ähvardust täide, sest ta ju armastab inimest. Isegi mitte Kain ei „pea surema"! Lemek seevastu teeb oma ähvarduse kindlapeale teoks.

Lemekite inimühiskond on muutunud hirmu ühiskonnaks, kus teisele tehakse nii palju valu kui läheb vaja iseenda kaitsmiseks. Sellist hoiakut kohtab ka Jeesus, kas tema ajal juutide võitluses Heroodese ja roomlaste vastu, või meie ajal, mil meie kui tugevamad võtame endale õiguse otsustada, milline elu on väärt hoidmist.(Trk 2,11) Ühiskond, kus valitseb selline suhtumine, on langusteel ja on iseenda surmale määranud. Lemeki näol astub meie ette südametunnistuseta inimene, kes ei pea Jumalat miskiks ja seetõttu põlgab ka inimesi. Tema ainsaks eesmärgiks on enda heaolu ja ainsaks mõõdupuuks on võim.[42]

Tegelikult peaks inimene olema kurb, kui ta peab oma ligimese vastu võimu rakendama. Nii sõnab hiina mõttetera Daodejingist, mis pärineb viiendast sajandist enne Kristust.

Jumala Vaim pöörab Lemekite mõtlemis- ja tegutsemisviisi jälle ümber, kui Paulus kirjutab roomlastele: Ärge kohanege selle maailmaga,

selle Lemekite meelsusega, uuendage oma mõtlemist. Jeesus ei kaitsnud iseend, ei kasutanud oma jõudu enese huvides, vaid ainult teiste hüvanguks. Hea karjasena astus ta teiste eest välja, andes ära oma elu, et teised võiksid elada. Ühiskond võib vaid sel juhul püsima jääda, kui piisav hulk inimesi jagab sellist meelsust. Jeesus ei ähvardanud kunagi (küll aga on ta tõsiselt rõhutanud hea tegemise vajalikkust), vaid kinkis rahu; ta ei levitanud kartust, vaid rõõmu: Et teie rõõm oleks täielik! Tema ei kavatse tappa, vaid päästa: Veel täna oled sa koos minuga Paradiisis!

Jeesus pöörab Lemekile ka teise põse ette. Ja kui see teda sunnib üht miili temaga kaasas käima, küsib Issand temalt: Milleks sundida? Ma tahan koos sinuga käia! Mitte ainult ühe miili, vaid kaks, kolm, kolmkümmend, kuni maailma lõpuni. Sest ma tahan sind päästa, minu armastus ületab sinu agressiivsuse. Sa ei pea sugugi jõudu rakendama, Lemek. Jäta oma ähvardused, ma tulen heameelega kaasa.

Nõnda võidab Jumal oma võimetusega Lemeki võimu.

Kui inimeste süsteemid, olgu kommunistlik või konsumistlik materjalism, on kokku varisenud, kas ei otsi siis inimkond ikka-jälle seda, kes on rahu ja andeksandmine? Teda, kes ei väsi ega heida meelt, kes annab „jõuetuile jõudu“? „Kes ootavad Issandat, saavad uut rammu!“(Js 40,28-31)

Jeesus näitab oma jüngritele väga asjalikult, mida on vaja inimühiskonna püsimajäämiseks. Siimon Peetrus küsib temalt ühel päeval, kuimitu korda tuleb oma vennale andeks anda: kas seitse, nii nagu Kaini puhul? Ja näib, et Peetrus on uhke selle üle, et pakub nii palju (vrdl. Mt 18,22). Kuid Jeesus vastab: Oh ei, Peetrus, täna ei piisa enam seitsmest korrast. Aeg on läinud edasi. Nii palju, kui on Lemeki kättemakse, nii mitu korda pead sa andeks andma.

Kuni maailma lõpuni on Jumal halastaja ja päästja. Lõpus võidavad õndsakskiidetud, kes on pesnud oma riided Talle verega. Selle verega, mis avab maa – ja taeva.

7

TEMA SÜDA VALUTAS

7.1. Jumala vaikimine ja varjatud uusalgus

Lemeki väljamõeldud tegelaskuju abil, kelle nimi on küll võetud vanadest jutuainetest, on Chalil Sbeih ja tema sõbrad maalinud värvika pildi oma aja inimesest.Võibolla nägid nad juba ette, kuhu inimene välja jõuab, kui ta iseenda hooleks jätta. Kuid see jutustus on ühtlasi Jumala ilmutus. Järjestades isikud ja sündmused jutustuseks, avaldab Jumal järk-järgult oma tegelikku olemust, jäädes iseendale truuks. Algusest peale on Jumal tahtnud näidata, milline ta tegelikult on. Samuti tahtis Ta näidata, milline on inimene tegelikult, ehk milliseks ta muutub, kui lasta patul takistamatult toimida.

Patu olemuse juurde kuulub, et ta levib edasi. Nagu rebenenud koht, mis õmmeldakse lohakalt kinni, paratamatult suureneb ja laieneb, nõnda ka patt. Ta levib nagu vähkkasvaja. Tagantjärele me näeme, et Aadam/Eeva alguses õieti ei taibanudki, millised tagajärjed nende teoga kaasnevad. Kain tappis juba teadlikult, kuid tema trotsile järgnes siiski ülestunnistamine ja kahetsus. Sellegipoolest jäi tapja märk (või Jumala erilise kaitse märk?) talle alatiseks külge.

Lemek seevastu muutis oma patu juba teadlikuks tegevuskavaks, olles ise selle üle isegi uhke. Ta võttis Jumalalt võimaluse inimest oma käskude ja korraldustega kaitsta. Lemek tunnistas vaid hirmutamist ja piiramatut kättemaksu. Ja koguni ametliku tegevuskavana!

Chalil Sbeihi ja tema sõprade ees seisis nüüd järgmine küsimus: kuidas käitub nüüd Jumal? Seni on nad Jumalat alati kujutanud sellena, kes püüab ära hoida õnnetust, mida inimene ise on enda peale kutsunud. Jumala halastuse jätkuv toimimine peaks võimaldama inimesele edasise püsimajäämise, olgugi piiratud tingimustega. Kuid milline tegutsemisruum jääb Jumalale selles Lemekite ühiskonnas, mida enda ees näeme?

Ilmselt mõtlesid Chalil Sbeih ja tema sõbrad kaua selle üle järele. Lõpuks jõudsid nad järeldusele, et Lemekiga ei olegi enam võimalik dialoogi astuda. Seepärast ei kuule me siin midagi Jumala leevendavast

tegevusest, esmakordselt jahvistliku algloo jooksul! Tundub, nagu oleks Lemeki rumal jultumus ja inimpõlglik enesejumalikustamine Jumala vaikima sundinud. Ta ei oska midagi kosta. Jumal ei tea enam, mida öelda inimese sellise käitumise peale.

Algab Jumala vaikimine.

Alates patu teatud staadiumist, kus eemalolek Jumalast on sihilik, tunneb inimene Jumalat veel ainult vaikivana. Oma rumalusest ja upsakusest võiks inimene nüüd isegi hõisata: Kus on siis Jumal? Kus räägib ta nüüd? Teda ei ole ju olemaski...!

Ent küsimuseks on, mis tuleb pärast Jumala vaikimist? Ikka-jälle puutub inimkond kokku Lemeki taoliste türannidega ning küsib: Kas selliste diktaatoritega üldse saabki rääkida või kokkuleppele jõuda? Kui võimulolija rakendab tahtlikult piinamist, hakkimist ja tapmist, – nii et seda lausa nähakse ette seadustega ja kinnitatakse programmina – siis pole sõnadega enam midagi peale hakata. Sõnade üle ta vaid irvitab.

Mis jääb siis veel üle?

„Ja Aadam sai taas ühte oma naisega, kes tõi ilmale poja ja pani temale nimeks Sett, öeldes: „Jumal andis mulle teise järeltulija Aabeli asemele, kuna Kain ta tappis.“ Ja Setile sündis ka poeg, ja ta pani temale nimeks Enos. Sel ajal hakati Issanda nime appi hüüdma.“ (1Ms 4,25j)

Eeva (Hawwa, elu; nimi Enosh tähendab ‘inimene’) tõlgendab uut järglaskonda nii, et Jumal ise on sellesse uue seemne istutanud. Teiste sõnadega: ta märkab, et Jumal on teinud uue alguse. Uus algus, mis viib Seti ja tema järeltulijate kaudu välja Noani.[43]

Selles uues alguses avaldub jällegi Jumala olemus, kuid teisiti, mõjusamalt kui seni. Jumala vastus Lemekile ei väljendu enam sõnades, sest sõnadest poleks enam kasu, vaid tegudes – Jumal alustab uuesti. Ja ta tegutseb varjatult, salaja ning vaikimisi, et Lemekid midagi ei märkaks ega saaks Jumala plaane nurja ajada.

Tahes-tahtmata mõtled Heroodesele ja Petlemma lapsukesele – kesk tapmisi on Jumal uue alguse läbi viinud. Uus algus Seti näol viib Enosi kaudu välja Noani. Noa läbi tegutseb Jumal edasi, alustab uut loomist.

Enosi kohta öeldakse: „Sel ajal hakati Issanda nime appi hüüdma.“ See võiks tähendada, et inimene saab vähehaaval patust teadlikuks. Tema, kes püüdis teha kõike üksi, ilma Jumalata, seisab nüüd oma rusuhunniku ees, näeb olukorra väljapääsmatust ning hakkab appi hüüdma. Üksinda ei saa ta enam hakkama. Religioon oleks siis justkui inimest päästev tunnista-

mine, et ta ei suuda oma elu enam üksi korraldada ja ühtlasi Tema otsimine ja meenutamine, kes on kõik hästi korraldanud.

Tänagi ütleme, et häda õpetab palvetama. Kuid sageli lõpeb häda möödudes ka Jumala poole hüüdmine. Kui kõike on küllalt, milleks siis veel Jumalat vaja? Mitte häda pole inimese õnnetus, vaid küllastumine. Ometi võib öelda, et ka sellise küllastumise juurest, purunenud vahekorra juurest Jumalaga ning Jumalast eemaloleku juurest on olemas tee Jumala juurde. Kui aga inimene elab jälle ühtsuses oma Loojaga, pole 'religioon' enam vajalik, vaid ainult tänu ja ülistus. Jumala kiitus on ainus, mille nimel Jeesuse järgijad end Jumala kaastöölistena vaevavad.

Noa nimi tähendab heebrea keeles 'puhkama; lohutama'. Kunagi tuleb see, kellel puhkab Issanda Vaim ja keda hüütakse 'Iisraeli trööstiks'. Temagi on uus algus, Hesekieli ettekuulutuse täitumine 'uuest südamest' ja 'uuest vaimust'. Jumal ei väsi uuesti alustamast, kuni kõik on täiuslik. See on Tema olemus.

Pärast veeuputust saab Noast maailma esimene veinitegija. Aadama ja Kainiga sulgus maapind, põld andis saaki vaid vaevalise tööga. Noast alates hakkab ta jälle rikkalikult vilja kandma.

7.2. Äärmine meeletus

1. Moosese raamatu viies peatükk arvatakse pea täielikult Preestriraamatu allikasse kuuluvaks. Äsja puudutasime põgusalt selle peatüki viimaseid salme, mis tõenäoliselt kuuluvad siiski jahvistlikku allikasse. Nii et võime edasi minna kuuenda peatüki juurde.

„Ja kui inimesi hakkas maa peal palju saama ja neile sündis tütreid, siis nägid Jumala pojad, et inimeste tütred olid ilusad, ja nad võtsid enestele naisi kõigist neist, keda nad välja valisid. Aga Issand ütles: „Minu Vaim ei pea igavesti jääma inimesse, sest ta on ikkagi ainult liha. Olgu ta elupäevi sada kakskümmend aastat!“

Sel ajal, ja veel pärastpoolegi, kui Jumala pojad heitsid inimeste tütarde juurde ja need neile lapsi ilmale tõid, olid hiiglased maa peal: needsamad vägimehed, kes muistsest ajast on kuulsad mehed.“ (1Ms 6,1-4)

On vaieldav, kas seda teksti saab omistada Jahvistile. Mõningad väljendid (nagu 1.salmis „maa peal“, ehk sõnasõnalt 'maa palge peal') näi-

vad küll viitavat temale kui autorile, kuid tekstil on siiski vähe ühist tema stiiliga. Kui vähemalt teksti tuumosa pärineb Jahvistilt, peaks selles jätkuma mõtisklus inimese ja tema patu olemusest ning Jumala ja Tema armu loomusest. Ja see peaks lisama eelnevale draama käigule järgmise astme. – Milles võiks see seisneda?

Chalil Sbeih ja tema sõbrad väljendasid veendumust, et senikaua, kui inimene naudib võimu ja heaolu, ei mõtlegi ta Jumalas oma õnne otsida. Ta usaldab üha enam omaenda jõudu ja tahab kõike ise vastavalt oma tujule korraldada. Nii oli ka Lemekiga, kes kelkis tapmisega, samas kui Jumal varjatult oma uut algust ette valmistas. Aga kuna see oli alles ettevalmistus, jäi inimesele veel viimane võimalus pöördumiseks, kuigi ta oli eemaldunud oma algsest seisundist Jumala juures ning oli hukutamas iseend.

Kuid oma arutlustes jõudsid Chalil Sbeih ja tema sõbrad äratundmisele, et inimene sellisena, nagu ta nüüd nende ees seisis, ei saa omaenda jõust pöörduda. Pigem kihutab ta end veelgi enam tagant mõeldes välja uusi meeletusi ning kulutades üha enam jõudu, et siiski ilma Jumalata hakkama saada. Hullumeelse naeruga tormab ta oma hukule vastu...

Nad leidsid vanad muistendid taevastest olenditest, kes tulid maa peale ja kellest sündisid muistsete aegade hiiglased. Fantastilised jutustused kangelastest, kes võitlesid eelajaloo saurustega ja tegid muud sellesarnast, mis võib meile näida naeruväärne.* Nii näiteks pidid need muinasjutud seletama, miks inimesed enam nii vanadeks ei saanud kui vanad muistendid pajatasid. Kuid Chalil Sbeih nägi neis veidrates jutuainetes võimalust oma loo arengukäiku veel sammu võrra edasi viia.

Tõepoolest polnud inimese vanusel ja surmal mingit tähendust kuni ta elas ühtsuses oma Jumalaga. Inimese aeg oli tallel Jumala igavikus. Ta suri elu Loojas. Ent niipea, kui ta oli eemaldunud Jumalast, ei hinganud ta enam endasse Tema piiritut hingust, igavik kadus tema ümbert, elu kahanes mõnekümne aasta peale, suremine muutus hirmsaks ning surm ületamatuks piiriks. Inimene langes üha enam loomade tasandile, oli 'ainult liha', üks loodu teiste hulgas, ilma oma Jumala Vaimuta.

Selle vastu tõstis ta viimases meeleheites mässu. „Jumalalaste pulm“ pidi kindlustama tema püsimajäämise ka ilma Jumalata. Jumal tegi uue alguse Seti, niisiis viljakuse ja soojätkamise läbi – just selle mõtte võtavad

* Vrdl. J.Campbell, “The Hero With Thousand Faces”, 1949. *T.m.*

inimesed üle. Jumala poegade ja inimeste tütarde abieluga omandaksid nad igavese viljakuse ja kindlustaksid enda püsimajäämise ka ilma Jumalata. Nõnda muutub inimese viljakus – uue olendi loomine, armastus, see kõige jumalikum Jumalas – Jumalast lõpliku äralangemise vahendiks.

Et paremini mõista, mida Jahvist nende „muinasjutuliste" piltidega väljendada tahtis, võiksime kaasata näiteks meie ajastu geenitehnoloogia. Siingi püüab inimene, sekkudes oma pea jumalik-geniaalsete vahenditega looduse olemusse, ise oma püsimajäämist tagada. Ta astub välja inimese ja looduse sõltuvuse seaduspärast, et keemia ja füüsika abiga luua inimest tellimuse peale. See kõik sarnaneb vilja võtmisega puult. Pseudo-üleloomulike vahendite abil (ükskõik, milliseid meetodeid ja tehnoloogiaid ka kasutatakse) püütakse ilma Jumalata läbi saada, jättes kõrvale ka inimese ja tema olemasolu eesmärgi.

Progress iseenesest ei ole taunitav, kuid me teeme iseendale kahju, kui ignoreerime teadlikult loodu ja inimese terviklikkust. Viljakus, millele oli Jumala poolt antud isikliku ja transtsendentaalse suhte eesmärk, muutub nüüd paljalt funktsiooniks ning seega ka Jumalast ja inimese kutsumusest lõpliku eemaldumise vahendiks. Tehnika ei saa ületada olemise trööstitust, vaid ainult armastus.

Teine hea näide meie teksti kohta on kõikvõimalike kultuste ja meditatsioonide meetodid, mida kõikjal pakutakse. Selle järgi peaks inimene saavutama kõik, rakendades teatud meetodit – niisiis ikkagi omast jõust, ilma et minu tegelik olemus peaks kohtuma tõelise Jumalaga. See kohtumine toimub pea alati vaikuses ja lihtsuses ning selle juurde kuulub sageli ka raske ja vaevaline pöördumise tee. Kuid see poleks „müügi jaoks soodne", ei vastaks inimeste nõudlustele. Seeasemel tahetakse muuta end uueks imevõimetega inimeseks, kombineerides maagilisi riitusi kõrgtehnoloogia ja tablettidega, vältimaks tööd iseenese kallal.

Üksikasjaliselt võiks 1Ms 6,1-4 teksti tõlgendada järgnevalt:

Jumala pojad leidsid, et inimesetütred olid ilusad – ega see tänapäevalgi suurt muutunud ole. Ja et nad võtsid endale nende seast, kes neile meeldis, seegi on üsna tänapäevane. Inimene kui kaup, – olgu naine, laps või mees – mida ostetakse endale reklaami mõjul. Ja sama lihtne kui kellegi endalevõtmine, on ka tema mahajätmine. Kõnes ilmneb seosetus. Seose/suhte puudumine on aga võrdne kaotatud eluga. Sest elu, see on suhe.

Algselt lõi Jumal mehe ja naise sarnaste nimedega ‘iš’ ja ‘iša’. See tähendab nende olemuste ühtsust, võrdsust. Selles lõigus me kuuleme, kuidas inimene on seda moonutanud: eemaldudes Jumalast kaob ka inimese ühtsus, väärtus ja olemus. Mitte sõltumatus ei taga inimväärikust, vaid pöördumine loodu korra juurde.

Nõnda muutus naine mehe orjaks, see sai alguse juba Aadama ja Lemekiga. Mees jällegi oli omal moel naise ori, sest Lemek vajas naisi, kes teda imetleksid. Ta aheldab end nende külge.

Siis on seal juttu kangelastest, kuulsatest meestest. Nendega on silmas peetud, olgu irooniliselt või mitte, kõiki neid kuulsusi, kes ise endale nime teevad. Jagatakse ridamisi auhindu ja tunnustust (peamiselt omataolistele) ning sellega tehakse endale nime. Jumala nimest mööda minnes.

Kirjas Koloslastele seisab: mida iganes te teete sõnas või teos, seda tehke meie Issanda Jeesuse nimel. See tähendab: tehke kõike Jeesuse moel. Me palvetame ‘Isa, Poja ja Püha Vaimu nimel.’ Kristlastena ei taha me midagi teha iseenda nime pärast. Me kiitleme ainult Jeesuse nimes.

See, et Jumala pojad võtsid endale naisi inimtütarde hulgast, tähistab müütides inimese ‘õilistamist’ jumalike omadustega, nagu surematus jm. Mitte ainult ulmeromaanides, vaid pea iga inimese südames elab unistus ületada omaenda piire. Jumal ise on selle unistuse meie sisse pannud, kui Ta puhus meisse oma hingeõhu. Kuid inimene ei saa mitte omaenese jõust Jumala sarnaseks, vaid see on kingitus. Kinkimine on aga võimalik ainult isikliku suhte ja transtsendentaalse armastuse pinnal.

Jeesus jutustab kord tähendamissõna, mis sarnaneb selle „jumalalaste pulmaga“ siin, nimelt tähendamissõna kuninglikust pulmapeost (Mt 22,1-10). Siingi on juttu „pühast“ pulmast, nimelt Jumalapoja pulmast. Kutsutud on samuti ‘kuulsad mehed’, maa eestseisjad. Kuid nad ei tule. Seepeale laseb kuningas kutsuda teelahkmeilt ja tänavailt neid, kes seda iialgi oodata poleks osanud. Neid ei võetud mitte nende ilu pärast, mitte mingi tuju tõttu, vaid kuna kuningas ei tahtnud üksinda pidu pidada.

Selle teksti (1Ms 6) kontekstis võiks teha ka põgusa märkuse Jeesuse suhtumisest naistesse. Lk 7,36-50 räägitakse ühest naisest variser Siimona juures, kes oli oma sõbrad külla kutsunud. Viimased kuuluvad pigem ‘kuulsate meeste’ hulka. Kuid Jeesuse tähelepanu on suunatud sellele naisele, Ta kingib talle oma austuse ja tähelepanu ning annab talle tagasi tema väärikuse. Ta ütleb umbes nii: naine, ma kingin sulle tagasi selle, mida sa oled otsinud oma patus – kaotatud ühtsuse Jumalaga, tunnustuse

ja tähelepanu. See uus väärikus Jumala ees, mis uue loodu puhul kuulub naiseks-olemise juurde, võimaldab tal edaspidi loobuda igasugusest kuulsusest.

Jeesus ei võta endale, mis talle meeldib. Pigem annab ta meile seda, mis meile meeldib ja rõõmu toob. „Kes teie seast tahab olla suurim, olgu kõikide teenija“ – seda saavad kuulda ‘kuulsad mehed’, kiriku apostlid ja piiskopid.

Inimtütarde ja nende ‘jumalike kaasade’ abielu läbi omandab inimene jumaliku loomisjõu, ainult et ilma Jumalata – just selle näitamiseks on Jahvist kasutanud seda jutuainet. Tahetakse küll ande, aga ilma andjata. Tahetakse midagi saada, aga ilma isikliku suhteta. Inimene tahab kõike saada nii, et seejuures ei peaks millestki loobuma. Et ei peaks olema teenija, kes peab ise teistele andma.

Omaloodud side võltsjumalike energiatega muutub lõpuks omaenda vastandiks. Sest inimene on loodu ja jääb selleks. Väga palju asju jääb tema võimete piirest välja. Müstikud teavad öelda, et inimese õnn, mida ta kõikjalt otsib, peitub pigem temas endas kui asjades ja veelgi enam seiseneb õnn transtsendentaalses suhtes Jumalaga. 1Ms 6,1-4 kirjeldatakse müütilise jutustuse najal teadliku patu skeemi: võtta endale kõike ise, maksku mis maksab. See sünnib ilma armastuseta. Kuid armastus on elu tuum, inimese kooselu ja ellujäämise alus. Armastuse puududes sureb elu välja. „Jumaliku pulma“ plaan on juba iseenesest hukule määratud.

Teisalt on Jumal inimese just selleks loonud, kutsunud ja määranud, et too oleks Jumala sarnane. Imeline hümn kirjast Efeslastele laulab sellest ilmselgelt:

„Nõnda nagu tema on meid
Kristuses valinud
enne maailma rajamist
olema pühad ja laitmatud tema
palge ees armastuses,
meid ette määrates lapseõiguse
osalisteks Jeesuse Kristuse
kaudu enese juurde
oma tahtmise heameelt mööda,
tema armu kirkuse kiituseks,
mille ta meile on kinkinud selles
Armastatus.“

(Ef 1,4-6)

Kuidas isa John Paul ja Carolina stalaktiitide abil tajusid Jumala armastust kõigi inimeste vastu

„Kas teil on soe jakk kaasas, Carolina?“

„John Paul, te peaksite juba teadma, et ma pea alati külmetan. Eriti veel mingis jääaja koopas. Ma tõesti ei tea, mis sunnib mind keset suve külma otsima...“

„Carolina, te saate imelise kogemuse! Selle nimel võib ka veidi külmetada.“

„Mulle piisab juba sellest, mis ma juba kuulnud olen. Kas me tõesti peame sinna koopasse minema? Selle asemel võiksime ju teha väikese jalutuskäigu varemetes. Ja seejärel kostitan ma teid jäätisega...“

„Ei, me leppisime koopa suhtes kokku. Ja sinna me ka lähme.“

Carolina andis järele. Oh neid mehi ja nende põikpäisust! Nad ei rahuldu lihtsa ja ilusaga nende nina all. Ikka tahavad nad üha rohkemat. Ikka midagi uut avastada. Noh, pole viga, küllap ta selle üle elab. See ei oleks ju ka õiglane, kui ta oma halva tujuga kogu väljasõidu ära rikub.

John Paul seevastu mõtiskles parasjagu, kas ei peaks ehk siiski piirduma jalutuskäiguga. Kui Carolina äkki külmetab ja veel nohu saab, mõtles ta. Aga ta ei jää nii kergesti haigeks, oli John Paul kindel. Ja korraga oli tal tunne, et nad võivad rahumeeli ette võtta ekskursiooni koopasse.

Koopa sissepääsu ees oleva putka juures nad peatusid ja lugesid tahvlilt, et legendi järele elanud siin koopas ükssarv, kelle kivistunud hambaid ja luid inimesed pulbriks hõõrusid ja müüsid ravimina apteekidesse.

„Vahel on see hea, kui ei teata, millest miski on tehtud,“ ütles Carolina.

Ekskursioonil nad kuulsid, et Leibnizki olevat 1960. aasta paiku koobast külastanud ja teatanud luude leidudest. Samuti Goethe ja isegi veel Virchow aastal 1872 tahtsid ükssarve saladuse jälile saada.

„On kindlaks tehtud,“ kõlas giidi hääl, „et selles piirkonnas leidus jääaja koopakarude eellasi. Nende luid on leitud paljudel väljakaevamistel. Samuti jääaja suurloomade ning jäänuseid nooremast kiviajast...“

„Sel ajal,“ sosistas John Paul Carolinale, „umbes 7000 enne Jeesust rajati tõenäoliselt Jeeriko.“

„...pronksiajast ja La Tčne'i ajastu. Koobas ise on tegelikult väike, umbes 300 m. pikk. Me läbime praegu väljakaevekäigu, mis on tekkinud umbes 100 aasta eest."

Kõigepealt sattusid nad valgesse saali, mille kõrgus oli vähemalt 9-10 meetrit. Göttingeni Schilleri ühing tähistas siin luuletaja 100. sünni-aastapäeva. Järgnesid suur Leibnizi hall ja lõpuks sinine grott, mille kohta arvatakse, et aastasadu enne Kristust asus selle kohal asustus kul-tuspaigaga. Lõpuks kaevati lähistel, niinimetatud kivikiriku kõrval, välja jääaja küttide tulease, esimene omataoline Niedersachsenis. Sealt leiti luude jäänuseid, luudest õmblusnõelu ja üks väga ilus tulekivist nuga. Võibolla tegid kütid siin juba umbes 12 000 e.Kr. siin oma jahisaagist shnitslit...

Nad jõudsid jälle sooja õhu kätte ning nautisid ümbritsevat maastikku.

„Noh, kas polnud tore, Carolina?"

„Jah, see jättis sügava mulje. Mul on hea meel, et kaasa tulin ja et teie nii lihtsalt järele ei andnud. Seal oli küll külm, aga mitte kõige hullem. Ja see, mida me nägime... Vaadake, seal on üks kohvik. Kas ma tohin teile nüüd ühe õlle pakkuda?"

„Ja mina teile ühe jäätise? Kuna te nii tubli olite ja kaasa tulite."

„Ei, vastupidi, kuna teie minuga nii kannatlik olite. Mul võtab see liht-salt veidi aega, kuni ma mingi asjaga harjun, eriti veel kui see on külm."

Nad leidsid kena kohakese ja nautisid päikest ning oma meenutust.

„Kui vaid kujutleda, et igas mäes leidub koopaid," võttis John Paul jälle vestluse üles. „Ja leidub veel palju, palju suuremaid. Kunagi nägin teleris üht filmi, kus kirjeldati koobaste tekkimist. Uskumatu!"

„Ma arvan, et tegelikult peitub selles üks mõistupilt. Enamike koobaste tekkimine on ju seotud veega. See ükssarve koobas olevat ka tekkinud tilkuva vee tõttu, nagu see härra ütles. Kalju ja vesi! Üks on täi-esti kõva, teine täiesti pehme. Üks on kindel ja püsiv, teine voolab. Mäe sees on vesi, kummaline!"

„Kui Mooses lööb vastu kaljut ja sellest voolab välja vesi – kes teab, milline rändavate nomaadide kogemus seisab algselt selle teoloogiliselt töödeldud teksti taga."

„Ja kui mõelda, et Jeeriko rajamise ajal elasid siin juba inimesed ja küttisid loomi. Kindlasti olid neil ka oma jumalad."

„Etnoloogid on välja uurinud, et tegelikult oli kõigil niinimetatud loodusrahvastel – praegu on neid vist umbes 5000 ringis – on mingil kujul olemas religioon, usk Jumalasse. Neil seal Jeerikos tollal ja ka siin Harzi lõunaserval...“

„...ning eskimotel ja berberitel ning otomidel Mehhikos ja indiaanlastel USA-s... Isa John Paul, mul on üks küsimus.“

„Palun, Carolina.“

„Mida tähendab tegelikult meie katoliku kirik ja usk, sakramendid ja käsud, mille kohta öeldakse, et need on vajalikud taevasse pääsemiseks. Mitte et mul selle pärast hirm oleks, mina teen oma tööd, enamat ma ei saa ja mul ei ole hirmu suremise ees. Küll Jumal mu juba kuidagiviisi enda juurde võtab...“

Ta naeris, nagu rõõmustanuks ta selle üle juba ette.

„Aga kuidas on teiste religioonide ja meie usuga, John Paul? Kuidas need kokku lähevad? Kütid, kes olid siin 10 000 aastat tagasi, ei teadnud veel midagi Aabrahamist ega Jeesusest. Ometi tahab Jumal kindlasti neidki päästa... Kuidas seda mõista?“

„Monsignore, meie sõber, pidas hiljuti jutluse, mida ma hiljem salvestatuna kuulsin. Seal avaldas ta jälle ootamatuid mõtteid, just sellesama teema kohta.“

„Kas mõtlete seda jutlust entsüklika kohta?“

„Ei, mitte seda. Kuigi ta seal näitas, kuidas paavst korrigeeris meie kirikus valitsenud vana arusaama, mis on paljudele inimestele hirmu teinud. Seda õpetust „Väljaspool kirikut ei ole õndsust.“ Monsignore tsiteeris nüüd meie paavsti, kes ütleb umbes nõnda: Kuna Jumal tahab oma õnnistust kõigile jagada, peab see olema kõigile kättesaadav. Niisiis ka neile, kes vormiliselt kirikusse ei kuulu ega usu Kristusesse... Kuid monsignore ei selgitanud, mida tuleks mõista ‘kiriku’ all... Ei, ma pean silmas üht teist jutlust.“

„Võibolla seda stalaktiidikoopast?“

„Jah, just seda!“

„Ta mõtiskles sel teemal üsna palju.“

„Kuidas see nüüd oligi? Oli üks suur koobas, mille laest tilgub...“

„Ma ütlesin juba enne, et see on kummaline: kaljust tilgub vesi.“

„Jah, ta tilgub paljudest kohtadest, tegelikult kõikjal selles suures koopas. Näib, et terve mägi on täis vett. Vees on lupja ja kui ta tilgub piisavalt kaua, moodustuvad all väikesed kuhjatised, stalagmiidid, ning ülevalt kasvavad alla stalaktiidid. Pikkamisi muutuvad kuhjatised koopa põhjas suuremaks, need kasvavad ülespoole...“

„Ainult et minu jäätisekuhjatis kasvab allapoole...“ kahetses Carolina.

„Te saate veel ühe, täpselt Jumala armu pildi järele. Ja siis ütles Columbo, et selline koobas on pilt Jumala armastusest. Sest armastus tahab end kinkida. Seejuures ei taha ta kedagi kõrvale jätta. Armastus ei kingi end mingitel tingimustel, vaid ta annab end esimesena.“

„Ja pildiks selle kohta,“ lisas Carolina,“on veepiisad, mis koopas kõikjal tilguvad. Kõikjal! Nemad on esimesena kohal, neist saab kõik alguse.“

„Jah, ja see Jumala armastus teatud mõttes tilkus maa peale, kõigi inimeste ajalukku, hoolimata sellest, kas nad elasid siin Harzi mäestikus või Jordani orus, Kalahari äändes või Amazonase paksus metsas. Kõikjal tahtis Jumal inimestele anda oma armastust, oma tõde. Tema oli ju nad kõik loonud. Ja nõnda kasvasid inimeste juures religioon ja kultuur...“

„...nagu väikesed kuhjatised koopa põhjas. Kuidas neid nimetatakse, John Paul?“

„Need on stalag.. hmm, stalagmiidid, ma arvan. Nad kasvavad ainult selle tõttu, et ülevalt tilgub. Nad kasvavad väga aeglaselt. Mõned saavad väga suureks, mõned lakkavad mingil põhjusel kasvamast. See ongi pilt kõigi religioonide kohta üle maailma: üks Jumal ja Jeesuse, Messia isa, kõige ja kõigi Looja, tahtis endast inimestele teada anda, nii nagu Ta on tõeliselt. Ta tahtis näidata, kui suur on tema armastus, milleks ta on inimese loonud ja kutsunud – kuid mingil põhjusel ei läinud inimesed ühel hetkel enam temaga kaasa. Nad olid rahul selle jumalapildiga, mille olid leidnud. Sellega nad nüüd elasid.

„Kas teate, John Paul, vahel on see ka meie, tänapäeva inimestega täpselt samamoodi. Vaadake kasvõi lapsi või nende vanemaid. Nad on kuulnud koolis midagi Jumalast – aga siis tuleb vahele midagi huvitavamat või tähtsamat ja juba nad loobuvad Jumalat otsimast. Inimene elab siis edasi teatud laadi lapseusuga ja täiskasvanuna tekitab see talle probleeme..“

„Jah, Carolina, kõigis teistes valdkondades harivad inimesed end edasi, ainult usuküsimustes nende haritus teeb vähikäiku. Kuid see ei puuduta ainult vanemaid, vaid ka paljusid vaimulikke. Ja nõnda on ka stalagmiidikoobastega ning kõigi religioonide ja kultuuridega: igas religioonis, igas kultuuris on midagi – vahel rohkem, vahel vähem – Jumala tõest ja armastusest, kõikjal on kasvanud sellised kuhjatised, aga siis on nad lakanud kasvamast, olles rahul saavutatud suurusega. Ning Jumal ütleb: See ei ole tõeline pilt minust! See on vaid osa minu tarkusest. Suuremat osa te veel ei tea, ei ole veel kogenud.“

„Ja monsignore ütleb edasi,“ jätkas Carolina, “et Jumal tahtis ükski kord avaldada oma tõelist loomust, mitte seda, mida inimesed tõeseks peavad.“

„Õige! Ja Ta alustab seda Kaananis, täpsemalt Lõuna-Araabia kõrbes Hoorebi mäel, väikese rändrahvaga, kes kummardas mäejumal Jahvéd.“

„Kas te olete kuulnud Columbo arvamust, miks Jumal valis välja just Palestiina?“

„Ei.“

„Ma ei tea, kas see vastab tõele, aga see kõlab üsna tõepäraselt.“

„See on monsignore puhul sageli nii...“ pomises John Paul teaduslikus ettevaatuses.

„Niisiis, Kaanan olevat ainus paik maa peal, kus kohtuvad kolm maailmajagu – Aasia, Aafrika ja Euroopa. Teiseks: rahvas, kes seal elab, ei ole tegelikult mingi rahvus, vaid pigem paljude suguharude kooslus, kes rändasid kokku kõrbest ja mere äärest. Ja kolmandaks olevat see maa olnud ammust ajast sõdade tallermaa, mida läbisid põhjast ja lõunast tulevad väed. Seda leian ka mina, see on ju tänapäevalgi nii. Jumal olevat selle maatüki välja valinud, tõrjumaks etteheiteid, nagu teeks ta asja endale liiga lihtsaks; samuti et mitte kuuluda ainult ühele rahvale, vaid kõigile maailmajagudele ja rahvastele. Mulle meeldivad need mõtted. Mina oleks ka nõnda teinud. Mida teie arvate, John Paul?“

„Nojah, ega need mõtted halvad pole. Nad sobivad igatahes hästi kokku tema teiste mõtetega tilkekividest ning teie küsimusega kiriku ja teiste religioonide kohta.“

„Ja kuidas asi edasi arenes? Jumal hakkas niisiis ühel hetkel taevast alla kastma, nagu me laulame advendiajal, seekord Iisraelis...“

„Täpsemalt alustas ta veelkord, nagu ta juba sada korda varemgi oli teinud, ühe karjusrahvaga, Hoorebi mäel. Kuid seekord tahtis ta enese ilmutamise tingimata lõpule viia. Ometi juba israeliitide kõrberännaku ajal ähvardas jälle tavapärane läbikukkumine: rahvas tegi endale kullast puuslikke!“

„Lihtsam on ju teha endale ise üks jumal ja seda siis niiöelda käes hoida kui järgida tundmatut Jumalat, kes on lisaks nähtamatu...“

„Nii see on, Carolina. Nii on see ka veel tänapäeval paljude inimeste vaimuliku elu puhul. Nad tahaksid pigem midagi kindlat kätte saada – reegleid, kindlaid palveaegu, kindlat ettekujutust Jumalast – kui järgida nähtamatut, kujuteldamatut Jumalat ebakindlal teel. Kuid Moosesel läks korda, et Jumal jätkas. Hiljem prohvetid, näiteks Eelija, seda enam ei tahtnud. Ent Jumal julgustas teda jälle ning Eelija läks tagasi kuninganna Iisebeli, selle mao juurde. Ja siis Hoosea ja Aamos, Jesaja ja Jeremia – millistest pimedatest sügavikest pidid need prohvetid läbi minema! Mida suuremaks sai häda, seda suuremaks tegid nad jumalapildi, või õigemini: Jumal kasutas inimese, rahva häda, et teha kujutlus endast ikka suuremaks ja õigemaks, kuni see oli nii palju valmis, et Jeesus sai tulla ning esitada täielikku pilti, Jumala palet.“

„Te räägite juba nagu monsignore Columbo, John Paul.“

„Tilkekivide näidet järgides võiks öelda, et Jeesuses puutusid maa ja taevas esimest korda kokku. Stalaktiidid ja stalagmiidid kasvasid ühte, Jumal sai inimeseks ja inimene Jumalaks... Kas soovite veel jäätist, Carolina?“

„Ei, sellest piisab, tuleb ju ka oma vatsakesele mõelda. Aga ehk joote teie veel ühe õlle, John Paul?“

„Ei, ka mulle aitab. Aga monsignore viimane mõte on ju terve loo kõige huvitavam.“

„Ta räägiks nagu kõigi religioonide Vanast Testamendist, kas pole?“

„Jah, ta ütleb: Kristus on kõigi religioonide keskmeks. Jeesus on kõigi religioonide ja kultuuuride sihtpunkt. Kõik religioonid ja kultuurid on oleksid nagu ‘Vana Testament’, Jumala ilmutuse algus. Ja see vastab ka sellele, mida ütleb kirikukogu, et Jumala tarkust ja tõde võib leida kõigis religioonides. Monsignore arvab aga, et kui kõik religioonid ja kultuurid oleksid jätkanud alustatut, oleksid nad kõik jõudnud Jeesuse Kristuseni. Omal viisil... Huvitav mõte!“

„Ma arvan, et ta mõtles sellega, et see kõik kordub iga inimese elus. Iga inimene läheb oma elus mööda seda teed – läbi kõrbe, nagu Iisrael Moosese ajal – ja sealjuures sünnib 'Vana Testament', järkjärguline, aeglane ilmutamise ja ilmutuse vastuvõtmise protsess...“

„Carolina, järgmine kord peate teie jutlust!“

„Ah, mina seda ei oska. Ma ei saaks sõnagi suust.“

„Ja Columbo hiilgenumber on see, et ta oletab, et isegi meie püha rooma-katoliku Kirik võib teha vähikäigu Vana Testamendi olukorda ning kaotada ilmutuse seisuse, mille Jumal on talle kord andnud. Monsignore peaks ettevaatlikum olema!“

„Oh, tal on hea piiskop. Pealegi on monsignore vähenõudlik inimene, ta aitab mul koristada – selline ei saa olla hereetik. Pealegi ma arvan, et tal on õigus. Kas Peetrus hiljem, umbes kümme aastat pärast Jeesuse surma ja ülestõusmist, mitte ei libisenud alla Lunastuse kõrgusest, milleni Jeesus oli ta juba tõstnud? Ma ei oska seda nii hästi selgitada, aga ma sain nõnda monsignore jutust aru. Me kõik teame ju, et vaimulikus elus ei saa sellele kõrgusele püsima jääda, milleni kord on jõutud... Võibolla purunevad ka stalagmiidid, või kuidas neid nimetati, isegi siis, kui nad on juba kokku kasvanud?“

„Seda ma ei tea, kuid ilmselt mitte. Neid kokkukasvanud kivistisi nimetatakse vist oreliteks...“

„Meie orel on igatahes häälest ära, sellest saan isegi mina aru.“ Carolina tõusis püsti. „Lähme, me peame veel rongile jõudma.“

„Tänan, Carolina, et kaasa tulite. See oli võrratu pärastlõuna.“

„Ka teile tänu! Teil on sellised teadmised, et ühest koopast saab võrdpilt Jumala armu kohta kõigile inimestele, olgu kirikuga või ilma, Kristusega või ilma...“

„Kuid igal juhul Jumala armastuse läbi. Ja see on Jeesus Kristus, Carolina. Kui Jumal on juba kord ühe 'oreli' teinud, ei kao ta enam kunagi täiesti.“

„Jah, isegi mina kuulen vaimus, kuidas see tegelikult kõlama peaks, kui meie kiriku orel valesti mängib.“

Nad naersid ja sõitsid koju.

7.3. Inimese südamest ja Jumala südamest

Jutustusega „jumalapoegade pulmast“ panid Chalil Sbeih ja tema sõbrad loole teatud mõttes punkti: see inimene ülendas end taevasse, nüüd aga langeb sealt tühjusse. Langusele eelneb kõrkus. Või teisiti öelduna: kui pattu mitte ohjeldada, väljub see kontrolli alt ning hukkub omaenda suurushullustuses. Maailmas olev kurjus on viimselt iseend hävitav vähktõbi.

Vastavalt oma suunitlusele pidid nad nüüd esitama küsimuse: kuidas toimib Jumal? Kui Ta juba Lemeki tapmis-programmi peale midagi ei kostnud, vaid alustas vaikimisi jälle otsast, mis jääb tal siis nüüd veel üle?

Keegi nende seast tuli välja ideega: „Kui õnnestuks kõik kurjad, kõik kaabakad ja lurjused maa pealt viimseni ära hävitada, siis jääksid ju üle ainult head...“

„See oleks ‘tuletõrjevooliku’ meetod,“ ütles üks naine. „Kogu see sealaut puhtaks uhada, kuni iga viimne prussakaski on hävitatud ja siis uuesti otsast alata. Tegelikult on see loogiline: kõrvaldada kõik halb, jätta alles vaid üks hea seeme ning sellega uuesti alustada. Me ju lasime juba Jumalal uueks alguseks ettevalmistusi teha. Kui nüüd Noa on ainus õige, siis võiks tema läbi ju kõik jälle heaks pöörduda.“

„Miski siin ei klapi,“ väitis Chalil Sbeih vastu. „Ka Aadam/Eeva olid head, ometi läks asi viltu. Siin tuleb mängu veel midagi. Kuid mulle meeldib teie mõte. Selle abil saab ühtteist näidata, või vähemalt selgitada, et tuletõrjevooliku meetod inimese puhul ei toimi. Kas meil mitte ei leidu vanu jutustusi tohututest üleujutustest... ?“

Ja nõnda algabki 1Ms kuuenda peatüki viiendas salmis sissejuhatus veeuputusele.

„Kui Issand nägi, et inimese kurjus maa peal oli suur ja kõik ta südame mõtlemised iga päev üksnes kurjad, siis Issand kahetses, et ta inimese oli teinud maa peale, ja ta süda valutas. Ja Issand ütles: „Ma tahan inimese, kelle ma olen loonud, maa pealt kaotada, niihästi inimesed kui loomad ja roomajad ja taeva linnud, sest ma kahetsen, et ma nad olen teinud!“ Aga Noa leidis armu Issanda silmis.“ (1Ms 4,5-8)

Veeuputuse lugusid leidub pea kõigi maailma rahvaste pärimustes. Need on sageli seotud kuu kultuuriga ning seostatakse sellest lähtuvalt ka naise kuupuhastustsükli ning matriarhaadiga.

Seejuures ei nähta veeuputust kunagi ainult negatiivse nähtusena. See teeb lõpu millelegi ebatäiuslikule ning samas võimaldab uuesti alustada.

(Mõelgem kasvõi kunagistele Niiluse üleujutustele, mida kardeti ja samas ka oodati, kuna viljakas Niiluse muda andis head viljasaaki.) Veeuputusega vaid jätkub see, mis oli alanud juba Seti, Eeva kolmanda pojaga, ja viib välja Noani. Teoloogiliselt ilmutab Jumal siin midagi oma loomusest, nimelt, et Ta alustab ikka jälle otsast. Esimene uus algus on kirjeldatud juba 1Ms 2,18, kui Jumal nägi, et inimesel ei ole hea üksi olla. Ja nõnda alustas Ta uuesti.

Tuleb alati eristada jutustuse vormi selle tegelaste ja sündmustega loo sisust, mis selgub alles tervikpildi vaatlemisel. Nii kuulub ka veeuputuse lugu Jahvisti kirjandusliku vormi juurde, mille abil ta tahab midagi väljendada Jumala kohta. Jumal omakorda tahab midagi väljendada Jahvisti läbi.

Seetõttu ei peaks meid eksitama esituse keeleline vorm, millest võib jääda mulje, et Jumal ise on nüüd lõhestunud. Seal seisab: „Ta kahetses ja halas kurvastusest," - nagu tõlgib Buber - et oli inimese teinud. Kuid ärgem unustagem, et Jumal, kui Ta andis Eevale järeltulijaks Seti, oli juba mõistnud inimese päästmatust ning valmistas ette tema päästmist Noa läbi. Seega pole veeuputus mitte ainult karistus, vaid ka uus algus. See kuulub Jumala armu olemuse juurde, alustada ikka-jälle uuesti, hoolimata sellest, et inimene ise on süüdi oma languses. „Minu püha Nime pärast!"

Kuid esmalt kuuleme Jumala sügavalt pessimistlikku mõtisklust inimese üle. „Kõik ta südame mõtlemised /on/ iga päev üksnes kurjad." Jumal seisab oma kätetöö ees ning raputab pead, otsekui mõistmata, kuidas see kõik võis juhtuda. Konstruktsiooni viga, ütleks mõni abiturient tänapäeval. Kui see vaid nii lihtne oleks, vastavad filosoof ja teoloog. Pigem peaks mõtlema, kas sellist olendit nagu inimene üleüldse luua tuleks...

Kuna inimene on läbinisti kuri, uputab Jumal inimsoo. Niisiis on põhjuseks selle Jumala loodud olendi kuritahtlikkus, mida ei saa enam heaks teha. Sellepärast lõpeb kogu elu katastroofi läbi. Otsekui mõni autotootja lõpetab mudeli tootmise, kuna remondiga ei ole enam võimalik riket kõrvaldada. Kuid täpsemal vaatlusel selgub, et see meetod kuulub ikkagi Jahvisti ehk Chalil Sbeihi jutustamisvormi juurde. Nad justkui mängivad arvutil läbi mudeli, kas sel määral kõrvale kaldunud inimest on veel võimalik õigele teele tuua veeuputuse meetodi abil.

Siin kirjeldatud veeuputus ei ole ainus 'lõpplahenduse' vorm Piiblis. Kirjutajad rakendavad ikka-jälle lõpplahenduse teemat. Näiteks jahvistliku algloo lõpus 1Ms 11 – Paabeli torni ehitamise ja selle hävitamise loos

(selle juurde tuleme hiljem tagasi). Edaspidi, Iisraeli ajaloos, kuuleme sellisest täielikust hävitamisest näiteks Jesaja 5, laulus viinamäest, mille Jumal ise lõpuks maatasa teeb. Kuid 27. peatükis tahab Ta seda siiski uuesti taastada. Sest Jumala olemus ei saa rahu inimese hävitamisega.

Veeuputuse lugu on tegelikult hea näide inimese viimsest tarkusest, mida korratakse ikka uuesti. Tähendamissõnas viinamäe rentnikest (Mt 21,33-46) vastavad ka rahva religioossed juhid Jeesuse küsimusele, mida tuleks teha tapjaist rentnikega, sama skeemi abil: kurjus kurjaga hävitada. Jeesus ei kosta selle peale algul midagi, kuid see inimese viimne tarkus ei ole vastavuses tema Isa armastuse lihtsameelsusega.

Kuid siin, 1Ms 6, näib Jumal kogu oma loomistöö veeuputuse läbi mõttetuks kuulutavat. Inimene oli üks suur ebaõnnestumine. Jumal tahtis Muldset hoida, et too ei katkestaks suhet oma Loojaga, ega kaotaks seeläbi kõike. Kuid Jumal ei suutnud seda hoolimata kõigist pingutustest ära hoida. Siin kõlab juba kaasa teema, mis saab oluliseks Jeesuse elus: Jeesuse võimetus. Mida kõike ta ära ei proovi, et õpetada oma jüngrid uut moodi mõtlema, kuid need ei mõista seda enne kui Kolgatal. Ja paljud ei mõista ka pärast seda, kuni tänapäevani mitte.

Jumala armastusel on üks nõrk koht, nimelt selle nõrkus. Ta loobub võimu vahenditest. Ent vastasel juhul see polekski armastus.

Inimese patu poole pealt vaadatuna tundub kogu loomine ebaõnnestunud olevat. Seepärast kirjutab Jahvist nii tabavalt: tema süda valutas! Mida enam inimene end jumalikkuse illusiooniga ümbritseb ja lakkab oma südant kuulamast, seda inimlikumaks saab Jumal, seda enam läheb see Talle südamesse.[44] Tõepoolest seab see väike lõik vastamisi kaks südant: inimese südame, mis ainult kurje mõtteid haub, ning Jumala südame, mis selle inimese pärast valutab. Siit saab tegelikult alguse Jeesuse südame austamine.

Justkui vastu tahtmist peab Jumal „inimese, kelle ma olen loonud“ jälle hävitama. Kas polnud see Aadama/Eeva etteheide: „...naine, madu, kelle sina lõid!“ ja ka Kaini etteheide: „...Aabel, kelle peale sa vaatasid!“ Nad tahtsid süüd Jumala kaela veeretada – nüüd võtab Jumal süü tõepoolest enda peale: ma olen selle kõik loonud! See oli viga, ilmselt tegin ma midagi valesti, et nad nii kurjaks on muutunud. Äpardumine on minu süü. Ma pean veelkord otsast alustama...

Kas Chalil Sbeih ja tema sõbrad tollal ka mõistsid, millist teoloogilist küsimust nad oma napis esituses puudutasid? Tundub, et nad aimasid oma

mõtete edasist suunda, suutmata seda ratsionaalses teoloogias väljendada. Selle juurde tuleme peagi tagasi.

Vähem problemaatiline näib, et nad (ehk Jahvist) räägivad igavesest, haaramatust Jumalast, kellest Iisrael ei tohtinud teha ühtki kuju, nii 'inimlikult', justkui keskpärasest ehitajast. Kuigi oli selge, et Tema on Igavene, Kujuteldamatu ja täiesti Teine, ometi võisid nad ta teatud mõttes 'alla tuua', anda talle roll mõnes etenduses ning siduda teda konkreetse aegruumi ja sündmusega – ikkagi jäi see kõik ainult visandiks Temast, keda pole võimalik haarata.[45]

Nõnda kaovad nad nüüd vetevoogudesse, need kunagised kiidukuked, Lemeki järeltulijad ja Jumala pojad - tantsides, nagu hiiglasuurel Titanicul. Me ei kuule neilt ühtki sõna. Kui enne vaikis Jumal, siis nüüd teevad seda patused. Nad ei hüüa isegi Jumala nime appi. Kes ei ole seda elu jooksul õppinud, ei õpi seda surreski.

Kui siin öeldakse, et Jumal ujutab maa üle ning hävitab kurja inimkonna, siis tuleks seda jällegi mõista lähtuvalt teotsentrilisest maailmapildist, kus Jumal on ainus tegutseja, Tema põhjustab kõik. Selle tulemusena opereerib see maailmapilt isiklike kategooriatega, niisiis peab Jumal ise olema hävitaja. Kui tõlgime selle teksti meie filosoofia keelde, võiksime samahästi öelda: inimkond, kes tahab elada väljaspool põhinorme, ei saa püsida. On olemas inimõiguste harta (ehk kümme käsku), mis peab olema tabu, kui me ei taha hävida oma tegude tagajärjel. Ei ole võimalik ehitada maja eirates staatika reegleid, sel juhul tuleks see uuesti maha lõhkuda. Ei ole võimalik osoonikihti lõputult saastada, kutsumata sellega esile õnnetuse tulva üle kogu maa. Nõnda vaadeldes saab meile ka veeuputuse loo mõte täiesti selgeks, olgugi kirja pandud võõrapärases keelelaadis.

Siinkohal võiks tekkida vastuväide, et Jumal on ju siis kõik ebatäiuslikult loonud, nii füüsika kui sotsioloogia puhul. Kuid see vastuväide ei arvesta looduks-olemise peamise tunnusmärgiga, nimelt: omada piire, norme. Ainult Looja ise on ilma piirideta. Normid ei ole aga midagi ebatäiuslikku, piirid ei ole mingi puudus. Loodusseaduste pärast ei saa kohut käia. Kuid see on küll ebatäiuslik, kes ei arvesta nende seadustega, kes ei allu normidele, kuna ta tahab elada ja nautida piiramatult. Ta võib neid piire küll nihutada ja öelda: osoonikihi saastatus ei alga mitte sellest, vaid teisest arvväärtusest... Või: inimelu ei alga mitte sellest, vaid alles peale... Kuid loodu „staatika" jääb ikka samaks. Enne variseb taevas tema kohal ja mürgid halvavad tema keha, kuni ta mõistab ja pöördub – kui ta seda siis veel suudab.

Jumal võttis enda peale riski luua selline olend, nagu inimene. Ta ei tahtnud luua ainult õisi ja lehti, sipelgaid ja delfiine – nendest ei teki probleeme. Ta tahtis luua ka inimese, olendi täis vastuolusid, kes teab ja suudab kõike, ometi saab ellu jääda vaid targas armastuses, mis ei suru end peale.

Pöördugem tagasi Jahvisti, ehk Chalil Sbeihi juurde, pea 3000 aastat enne meie aega. Tema väljendab seda kõike teisiti, lähtuvalt oma kogemusest ja maailmavaatest. Jumal kindlustab inimkonna püsimajäämise selle ühe läbi, nimega 'rahu', Noa, kes laseb hinge tõmmata. Tema leidis armu Jumala silmis. Mitte, et ta oleks olnud nii õige, et Jumal tahtis talle tasuks anda laeva ning ellujäämise, vaid selle ühe abil päästab Jumal kogu inimkonna ning teeb uue alguse. Jumala arm on ilmunud päästvana kõigile inimestele. (Tt 2,11)

7.4. Veeuputuse meetodi kõlbmatus

Veeuputuse lugu algab Jumala korraldusega Noale laeva ehitamiseks (1Ms 6,9) ja lõpeb kirjeldusega, kuidas Noa ja ka loomad lõpuks laevast väljuvad (1Ms 8,9). Juba esmapilgul võib märgata, et see pikk ja üksikasjaline tekst oma praegusel kujul ei pärine ilmselt Jahvistilt, kelle nappi ja sisutihedat jutustamislaadi me juba veidi tunneme. Sagedased kordused ja heietused tekstis viivad mõttele, et jutustus veeuputusest oli nii armastatud ja tuntud, et hilisemad autorid on seda ikka-jälle uuesti töödelnud. Seejuures tõsteti esile asju, mis muutsid küll loo põnevamaks, kuid tegelikult olid kõrvalised. Loo peamine mõte – kas veeuputuse meetod võiks tõepoolest maa kurjadest inimestest puhastada – jäi aga huvitavate detailide varju ning taandus üha enam teoloogilisele tagapõhjale, milleni vaid vähesed suutsid tungida.

Kas veeuputus on ajaloos toimunud sündmus? Väljakaevamised Mesopotaamias viitavad tõepoolest sellele, et seal on toimunud suuri üleujutusi.[46] Kuid Jahvisti seisukohalt ei ole need faktid olulised, tema ei tahtnud ju ajalugu üles kirjutada. Piisas tema enda ajal Iisraelis toimunud üleujutuste nägemisest, et luua pilt sellest hävingust, millega teoloogilisel tasandil kujutatakse Jumala katset kõike otsast peale alata. Seejuures ei pidanud Jahvist silmas mitte 1000 või enam aastat enne teda elanud inimesi, vaid oma kaasaegseid, igaüht.

Jätame niisiis vahele 47 salmi pikkuse veeuputuse kirjelduse ning vaatame kohe, mis oli selle tulemuseks. Kas inimene muutus arukamaks, kuulekaks?

Vastust teame juba ette: maailmasõda, teine, kas ka kolmas, neljas... Loendamatud rõhumised, sõjad, ülekohtud, vigastused. Kas inimene üldse kunagi mõistusele tuleb?

Kuulakem, mida kirjutab Jahvist:

„Ja Noa ehitas Issandale altari ja võttis kõigist puhtaist loomadest ja kõigist puhtaist lindudest ning ohverdas altaril põletusohvreid. Ja Issand tundis meeldivat lõhna ja Issand mõtles oma südames : „Ma ei nea enam maad inimese pärast, sest inimese südame mõtlemised on kurjad ta lapsepõlvest peale; ma ei hävita ka enam kõike, mis elab, nõnda nagu ma olen teinud. Niikaua kui püsib maa, ei lõpe külv ega lõikus, külm ega kuum, suvi ega talv, päev ega öö." (1Ms 8,20-22)

Mitte kõik selles lõigus ei pärine sel kujul Jahvistilt, nagu siin seisab. Ilmselt on 'puhaste' loomade rõhutamine hilisem lisandus, samuti võis olla lisatud ka rütmiline lõpulause. Kuid tegelikult huvitabki meid ainult keskmine salm 21, milles on üllatav teoloogiline väide.

Vaadelgem seda lauset, milles Jumal endamisi, justkui kogu veeuputuse ürituse kriitilises tagasivaates, kõneleb. Kirjanduslikult koosneb lause kolmest osast. Sealjuures torkab silma, et esimene ja kolmas osa moodustavad ilusa terviku: Ma ei nea enam maad inimese pärast. – Ma ei hävita ka enam kõike, mis elab, nõnda nagu ma olen teinud. See vastab semiidi keelepruugile, mida me kohtame sagedasti näiteks psalmides. Üht mõtet väljendatakse kaks korda, kusjuures teine salm kasutab esimesest veidi erinevat kujundit või sõna ning sellega tõlgendab esimest. Meiegi tänapäeval räägime nii oma vestlustes.

Salmi 21 esimene ja kolmas osa väljendavad selgelt Jumala ütlust: ma ei kasuta enam veeuputuse meetodit. See ütlus on iseenesest arusaadav ega vaja selgitusi. Kui, siis võiks ehk küsida: miks?

Salmi keskmine osa vastab tõepoolest täpselt sellele küsimusele. Ent see vastus on kummaline. Küsimusele: miks ei tule enam veeuputust? Vastab Jumal: kuna see ei muuda midagi, sellest pole abi! „Inimese südame mõtlemised on kurjad ta lapsepõlvest peale." Siin ei aita ka veeuputus...

Mis jääb siis aga Jumalal veel üle?

Chalil Sbeih ja tema sõbrad ilmselt esitasid endale selle küsimusele, kui olid jõudnud arusaamisele, et õnnetused võivad küll inimesele mõneks ajaks mõistuse pähe panna, kuid nad ei muuda tema loomust. Senikaua, kui on olemas inimene, püsib ka tema loomus. Kui võtta talt vabadus olla kuri, ei oleks see enam seesama Jumala loodud vastuoludest koosnev loomus. Kuid mis jääb nüüd Jumalal veel üle teha?

7.5. „Kui sina end ei muuda, siis muudan end mina!"

Näib, et Chalil Sbeih ja tema sõbrad ei olnud veel ei osanud või siis ei julgenud teoloogiliselt formuleerida ainust väljapääsu sellest ummikust. Kuid võimalik, et nad seda siiski aimasid: kui inimene on kuri ja jääb selleks, siis peab Jumal valima täieliku halastuse tee.[47]

Kui nüüd Jumal aga kõik, mida inimesed teha võtavad oma halastuse alla seaks, siis peaks Piibel selle kaheksanda peatükiga ka lõppema. Siis oleks Jahvist võinud kirjutamise lõpetada. Siis poleks Chalil Sbeih ja tema sõbrad pidanud enam Jerušalaimi tänavakohvikus kohtuma. Ent kuna Jumal oli sellise olendi loomise riski peale välja läinud, ei andnud ta ühe meetodi läbikukkumise pärast veel alla. Ta valis teise, halastuse meetodi.[48]

Üheks pildiks selle kohta on loodus. Jumal tõotab maapinnale, et seda enam inimese pärast ei hävitata. Looduse kord on edaspidi kontrastiks inimese korratusele; looduse usaldusväärsus, mis laseb igal kevadel rohelusel tärgata, on vastandiks inimese ebausaldusväärusele, kes ikkajälle sõdu korraldab. Olgugi, et me loodust pidevalt laastame, tema jääb ikka ustavaks ning kingib meile igal kevadel uuuesti õisi ja kaunistab seda maapinda – ka pärast jääaegu.

Ses mõttes on ta pilt Jumala ustavusest, kes alustab nüüd oma armastuse teed, enesest loobumist oma Pojas.

Jumal uputas maa, kuna inimene oli kuri. Kuna inimene jääb ikkagi kurjaks, halastab Jumal inimesele. Ühe ja sama asjaoluga põhjendatakse kord hukkamist ja – kui see midagi ei muuda – siis ka päästmist: ma armastan sind, kuna sa oled kuri. Kuna sa ilma minu halastuseta ei saaks püsida. Kuna sa mind vajad...

Jeesus võtab selle mõtte, mida Jahvist veel kirja panna ei söandanud, üles ja teeb selle sõnaks, oma ihuks: „Ei vaja arsti terved, vaid haiged."(Mk 2,17) Või: „Sest Inimese Poeg on tulnud otsima ja päästma kadunut."(Lk 19,10) Või Hoosea raamatus, kus Jumal nähes küll oma

rahva truudusetust peab siiski ütlema: „Kuidas ma annaksin sinu ära,... Mu süda muutub mu sees, ühtlasi ärkab mu halastus.“(Ho 11,7j) Või siis Jeremia raamatus: „Ja ma teen nendega igavese lepingu, et ma ei loobu tegemast neile head... Ja ma tunnen neist rõõmu, tehes neile head“(Jr 32,40j). Oodates, et teie kord heaks saate ja minule head teete, läheksin enne halliks. Ei, teistpidi...

Kuna karistus ei muutnud inimest, muutis Jumal ennast.

Aga kas Jumal ei ole siis muutumatu?

Muidugi on! Vastasel juhul oleks ta allutatud ajale ja ruumile ning seega osa sellest maailmast, mitte aga Looja. Jumal on muutumatu! Kuid see ei sarnane mõne kaljurahnu muutumatusele. Sest Jumal on armastus. Ja armastus on eelkõige muutumine, sest talle on omane armastada üha enam ja enam. Jumal on aga läbinisti armastus...

Vaadakem Päikest. See on justkui sümbol muutumatusest, püsivusest ja jäävusest. Aga mida lähemalt vaadata, seda enam märkame selle kujuteldamatut muutumist. Kõigi tema hiigelplahvatuste juures pole temas ju pea midagi muutumatut. Ometi on ta samas ka lohutav pilt muutumatusest.

Jumal oma muutumatus armastuses on ülim muutumine. Selline muutumine, mis just armastuse tõttu kohandab end üha uuesti inimese, selle oma kätetööga. Sellega, kellele ta tahab appi rutata. Sest kuna inimene end ei muuda, muudab end Jumal ning loobub iseendast, võttes sulase kuju, et päästa seda, kes teeb tema südamele valu.

See on Jumala armastuse tee. Selle lõpus seisab uus Noa, õige ja kannatav jumalasulane, Hea Karjane, Iisraeli troost, kogu maailma Lunastaja.

Kui esimene Noa päästeti ainsana hukutavatest vetevoogudest, milles kõik teised hävitati, siis viimane Noa saadetakse ainsana Isa poolt surma, et päästa sellest kõiki teisi.

8

MÕÕDUTUNDETUS, VÕIM JA LÕBU

8.1. Veinitegija, kes ei osanud piiri pidada

Jahvistlikust algloost nähtub, et meie mõiste 'pärispatt' ei sobi sinna. Selle teoloogilise jutustuse esimene osa tahab kirjeldada inimese ja tema patu ning Jumala ja tema armu olemust. Ei kujutata mitte patust inimest, vaid pattu (inimeste lugude varal), seda algselt jumalikku tahet inimeses püüda üha enama järele, kuid siis võtta see endale ise. Sealjuures ei piirdu „pattulangus" Aadama ja Eevaga; pigem tuleks selles, nagu ka kõigis järgnevais lugudes otsida patu olemuslikke jooni.

Samuti kujutatakse kõigis lugudes Jumala ja tema armu olemust. Võiks loetleda umbes kaheksa tunnust, mida Jahvist on pidanud Jumala armule omaseks:

1. Jumal on see, kes esimesena inimese pärast vaeva näeb.
2. Ta ei vii täide väljakuulutatud karistust.
3. Selle asemel aitab Ta inimesel kitsaks muutunud piirides edasi elada.
4. Viimselt tahab Jumal inimest päästa; Paradiisist välja ajamisel on päästmise tähendus.
5. Jumal püüab tekkivat õnnetust leevendada.
6. Jumal püüab inimest hoida kurja ahelreaktsioonist.
7. Inimese nurjudes valmistab Jumal uue alguse.
8. Seal, kus Jumal inimest muuta ei saa, muudab Ta iseennast ning halastab kurja inimese peale.

Jeesus teeb need oma Isa olemusjooned täielikult ilmsiks. See sünnib eelkõige tema pöördumises patuste poole, kes ei arvesta enam Jumala armastusega, mis tahab neid teenida. See saab ilmsiks tema õigluses, mis on ustavus Jumalale; tema headuses, mis ei mõista kohut, vaid loob usalduse; vaeste ülistamises, kes näivad olevat Jumalast maha jäetud – neile ütleb ta: teie just olete Jumala juures. Sest mida kadunum on keegi, seda kindlam võib ta olla, et Jumal leiab tema.

Jaakobus ja Johannes, Sebedeuse pojad paluvad ühel päeval endale kohti Jeesuse paremal ja vasakul käel tema uues riigis. Võibolla meenutasid nad hiljem seda küsimust ja mõtlesid, kes need kohad tegelikult said: Kolgatal anti need Kaini järeltulijaile. Siingi saab ilmsiks Jumala ja tema armu olemus: kurjategijaile, neile, kes on kõige enam kadunud, annab ta kohad endale kõige lähemal.

Peale selle kuuleme algloos ka patu olemuse kohta. Kahtlemata võiks loetleda enamgi tunnusjooni, kuid piirdugem siinkohal kaheksaga:

1. Patu tunnus on inimese usaldamatus, mis tingib täiesti moonutatud Jumala- ja inimesepildi.
2. Patt suunab inimese tähelepanu kõigele sellele, mida tal ei ole ning sunnib unustama kõik selle, mis tal on.
3. Patt purustab ühtsuse Jumalaga, kuna inimene loodab temast oma loodupäraste võimete ja võimaluste avardumist.
4. Patune püüab veeretada süüd teisele, viimselt Jumalale.
5. Patus purustab inimene ühtsuse oma ligimesega, kuna ta loodab sellest endale paremat sotsiaalset positsiooni.
6. Patt püüab omal käel, ilma Jumalata taastada kaotatud paradiisi.
7. Patu leviku juurde kuulub, et inimene seab tapmise oma tegevus plaaniks, mille üle ta on uhke.
8. Patt võtab endale, mida ihaldab, nii asju kui inimesi, küsimata loomise ja inimese eesmärgi ning mõtte järele.

Iga lugeja võib jahvistlikust algloost välja tuua teisigi patu tunnusjooni (näiteks ei ole siin üles loetletud viha, mis oli Kaini probleemiks ja käitumise määrajaks). Säärane võrdpilt, nagu jahvistlik alglugu, on oma tähenduste poolest pea ammendamatu.

Võiks ka öelda, et patu olemust kujutatakse jahvistlikus algloos suhete katkemise protsessina. Kui kõige aluseks olev suhe Jumalaga on kord katkenud, purunevad ka teised – inimestevahelised, inimese ja loodu, looduse suhted. Suhtlemine tähendab aga alati ka austust teise poole vastu. Mida vähema austusega suhtub inimene ümbritsevasse, seda suhetevaesem ta on. Lemekil ei olnud mingit aukartust millegi ega kellegi ees ja temast sai tapja.

Nõnda kui patt tähendab suhte kaotamist, märgivad usk ja usaldus suhte uuesti kinkimist. (Seepärast nimetatakse usku õigusega „jumalikuks vooruseks“, ehk „jõuks“.) Ehk teisendades üht lauset Kirjast Roomlastele:

kus inimese suhete puudumine süvenes, seal sai kingitud suhe, nimelt Jumala külluslik armastus inimese suhtes veelgi rohkemaks. (Rm 5,20)

See saab jahvistliku algloo viimastes peatükkides veelgi selgemaks. Kõikjal, kus patu olemus laotab inimese kohale õnnetust, kasutab Jumal seda, et oma armu veelgi rohkendada.

Nüüd võiks küsida, kuidas Chalil Sbeih ja tema sõbrad oma jutustust jätkavad. Noa on ära päästetud, temast peaks kõik uuesti algama. Kuid väljavaated, et ajalugu kulgeb nüüd endisest paremini, on üsna kesised.

Järgnev tuntud tekst vikerkaarest kui lepingu märgist, mille Jumal sõlmib Noaga, ei kuulu jahvistliku algloo juurde. Siiski leidub selles mõndagi huvitavat, mis saab hiljem oluliseks Aabrahami loo puhul. Sõnaselgelt sõlmib Jumal lepingu Noa ja tema poegadega. Silmatorkavalt jääb Jumal selles lepingus ainutegutsejaks, inimeselt ei nõua ta midagi. Nõnda on see ka algse Aabrami lepingu puhul, samuti ka uue lepingu sõlmimisel Jeesuse poolt: Jumal teeb kõike üksinda meie kõigi heaks, pattude andeksandmiseks. Jumal tasub meie eest. Inimesele ei esitata ühtki nõudmist. Juba üsna varakult on pühakirjas visandatud Jumala ja tema armu olemuse piirjooned. Teisiti ei saakski olla – see on ju seesama Isa, halastuse Jumal, kes on rääkinud prohvetite kaudu ning avaldanud end aegade täitudes oma Pojas.[49]

Kuidas läheb nüüd jahvistlik alglugu Noaga edasi?

„Ja Noa pojad, kes laevast välja tulid, olid Seem, Haam ja Jaafet; ja Haam oli Kaanani isa. Need kolm olid Noa pojad ja neist rahvastus kogu maa. Noa hakkas põlllumeheks ja istutas viinamäe. Ta jõi veini, jäi joobnuks ja ajas oma telgis enese paljaks. Aga Haam, Kaanani isa, nägi oma isa paljast ihu ja rääkis sellest oma kahele vennale õues. Siis Seem ja Jaafet võtsid vaiba ja panid enestele õlgadele, läksid tagurpidi ja katsid kinni oma isa palja ihu; nende näod olid ära pööratud, nõnda et nad oma isa paljast ihu ei näinud. Kui Noa ärkas oma veiniuimast ja sai teada, mis ta noorem poeg oli teinud, siis ta ütles: „Neetud olgu Kaanan, saagu ta oma vendadele sulaste sulaseks!“ Ta ütles veel: „Kiidetud olgu Issand, Seemi Jumal, ja Kaanan olgu tema sulane! Jumal andku avarust Jaafetile, ta elagu Seemi telkides ja Kaanan olgu tema sulane!“ Ja Noa elas pärast veeuputust kolmsada viiskümmend aastat. Ja kõiki Noa elupäevi oli üheksasada viiskümmend aastat; siis ta suri.“ (1Ms 9,18-29)

Üsna lihtne on sellegi teksti puhul ära tunda, et ta on koostatud mitmetest varasematest ja hilisematest jutuainetest, justkui kirju kollaaž.

Päris alumisest kihist leiame veel jahvistliku jutustuse, kuid lõpusalm ja ilmselt ka sissejuhatav salm ei pärine kindlasti mitte Jahvistilt. Nimelt kui uurime tähelepanelikult 1Ms 5,32 „Ja kui Noa oli viissada aastat vana, siis sündisid Noale Seem, Haam ja Jaafet.“, siis võib oletada, et algses tekstis järgnes sellele salm 9,19b: „...ja neist rahvastus kogu maa.“

Kuid olulisem kui kõik hilisemad töötlused on selles tekstis esinev selge rahvaste mainimine. Seni tähistas jahvistlik alglugu nimedega üksik-isikuid; siitpeale on aga nimede taga valdavalt rahvad. Üleüldse paistab see jahvistliku algloo teine osa lähtuvat pigem rahvaste kui üksikisikute tasandilt, kui jätta rõhuasetus esimesele lausele: „Neist pärinevad kõik maailma rahvad.“

Haami, Noa teist (ühe tõlgenduse järgi noorimat) poega nimetatakse kaks korda „Kaanani isaks“. Kaanan on see maa, kuhu iisraellased tungisid kõrbest. Edaspidi on tekstis (salmid 9,25-27) juttu juba ainult Kaananist, mitte enam Haamist.

Seemi, „Jaafeti vanema venna“ (1Ms 10,21) taga seisavad ilmselt semiidid. Seemi nimetatakse „kõigi Eeberi poegade esiisaks“ (1Ms 10,21), Eeberi pojad on aga heebrealased (hbr.k.: *ibrim*). Seevastu Jaafet võiks tähistada viliste, kes asusid Juudast lääne pool Vahemere rannikul. Seega vastandab tekst täiesti ilmselt ühelt poolt heebrealasi ja viliste (Seem ja Jaafet) ja teiselt poolt kaananlasi. Võiks küsida, mida tahetakse sellega ajalooliselt selgitada. Sest päris selgelt halvustatakse kaananlasi heebrealaste ja vilistide suhtes, neid isegi neetakse.

Kui uurime neist vähestest viidetest lähtuvalt teksti koostamise tagapõhja, tabab meid üllatus. Jahvist alustab oma teist katset inimkonna-ga armetu äpardumisega: vaga Noa, kelle Jumal oli äsja määranud uue inimkonna võsuks, see ‘usaldatav’ muutub joobnud veinitegijaks ja lamab paljalt oma telgis. Ta ei suutnud loobuda viimasest pitsist. Lühidalt öeldes: purupurjus!

Ehk osalesid Chalil Sbeih ja tema sõbrad mõnel kuningas Saalomoni arvukaist vastuvõttudest, mida korraldati välismaa esindajatele, ja nägid seal, millist mõju avaldas alkohol koosviibimisele. Võim, alkohol ja seks kuuluvad pea alati kokku. See oli ju alati ja kõikjal nii olnud ning ilmselt jääb see nõnda ka maailma lõpuni. Kuid masendav oli vaadata, et ka need kõrgeaulised isikud, keda avalikkuses eeskujuks seati, samamoodi pori sees püherdavad. Nad ei tunne oma piire, mõtles Chalil Sbeih... ja kasutas selle mõtte ära oma jutustuse jätkamiseks.

Rääkimaks üldisemalt, kasutas ta jällegi üht vana jutuainest, mis oli pärit veinimüütidest, orgiastlikest riitustest jms. ja muutis selle vastavalt oma kavatsustele ümber: Noa, veinitegija jõi peol ülearu palju. Ta ei valitse enam oma meeli ning lamab purupurjus ja alasti madratsil. Sisse astub Haam, näeb juhtunud äpardust ja heidab oma isa üle nalja. Ka tema vendadele peaks see pilt nalja tegema, kuid Seemil ja Jaafetil on veel austust isa vastu. Nad võtavad vaiba ja katavad alastiolija.

Selles loos, mille Chalil Sbeih ja tema sõbrad teadlikult teiste seast välja valisid ja vastavalt oma eesmärgile ümber tegid, kuuleme kõigepealt, et kõik maailma rahvad pärinevad Noa kolmest pojast. Noast saab seega kõigi inimeste, ehk rahvaste uus esiisa. Nende tekkimine on tagasi viidav temale ja tema kolmele pojale, seega Jumala uuele algusele. Sellega asetab Jumal kõik järgneva jällegi oma võimkonda, nimelt lähtuvalt – nagu me eelnevalt nägime – oma halastusest.

Kuna me oma senises Noa-loo käsituses täiesti iseenesest jahvistliku algloo esimese osa juurde pöördusime, tasub ilmselt selle teise loomise algust esimese omaga – niisiis Aadama/Eeva ja Kaini looga – süstemaatilisemalt võrrelda. Siin torkavad silma üllatavad paralleelid!

Jällegi algab kõik ühe aiaga, seekord viinamäega. Taas saab kõik alguse aia viljast: ka uue maapinna vili toob inimesele õnnetust. Ja jälle seisneb süü selles, et inimene ei oska oma ihasid talitseda. Ta sirutab käe selle vilja järele, mida ta ei suuda kanda. Ta ei oska piiri pidada, tahab saada rohkem kui talle tema piiratuses hea oleks. Kuid, Haami/Kaanani puhul neetakse terve rahva ohjeldamatust. Patu tagajärjed on selle inimkonna teise alguse puhul palju kaugeleulatuvamad.

Nagu juba Aadama ja Eeva loos, mängib selleski loos alastiolek oma osa. Kui tookord viitas alastiolek Jumalast lahku löönud inimese armetusele, haavatavusele ja piiratusele, siis siin on alastiolek mõõdutundetuse tagajärg, ühtlasi ka ajendiks teisele patule – Haami lugupidamatusele. (Selle taustal mõistetakse ilmselt hukka kaananlaste liig vabameelne suhtumine seksuaalsusse.) Kõigele lisaks on just nimelt Noa see, kellest saab esimene patustaja. Tema, see usaldusväärne, kelle Jumal ise oli välja valinud uue inimkonna seemneks!

Ent tekst sisendab ka lootust. Ikkagi jääb veel kaks venda, kes talitavad õigesti. Ja üks neist on Seem, kellest võrsub Iisrael.

Pöörates pilgu Uuele Testamendile, leiame kiriku algusest samuti kellegi, kelle Jumal on teiste seast välja valinud – usaldusväärne Siimon,

Joona poeg nimetatakse Kaljoks, Jumala uue kogukonna aluskiviks. Temaga seoses ei räägita purjutamisest, küll aga sellest, et just nimelt tema, see väljavalitu reetis oma Õpetaja. Kuid erinevalt Peetrusest ei mainita Piiblis Noad pärast tema äpardust enam kordagi. Kui Jeesus pärast Ülestõusmist jüngrite juurde tagasi tuleb, pöördub ta eelkõige selle langenud äravalitu poole. Peetrusele ei saa osaks mitte sajatus, vaid kolm korda öeldud lause, mis uuendab tema algset armastust. Ja selle vääratanud äravalitu hoolde usaldab Issand teised, kogu karja, kõik rahvad, terve maa. Sellele armastusele jääb Peetrus eluaeg truuks.

Olgu Peetruse või Noa juhtum – Jumal ei pettu nii lihtsalt ega kaota julgust. Alates inimkonna esimesest ebaõnnestumisest kuni veeuputuseni on ta kõik mängu pannud. Ka Noa pärast ei heida ta meelt ega löö käega, ei satu paanikasse ega raevu. Ta ei tõmbu ka tagasi oma taevasesse majakesse ega ihu vihaselt hammast: sööge nüüd oma suppi ise! Jumal reageerib hoopis veelgi suurema läheduse, veelgi rohkema armastusega: mida ma saaksin veel selle inimese jaoks teha?

Siiski, algul ei kuule me Jumalast ühtki sõna (eeldades, et oleme jahvistliku pärimuse õigesti välja eraldanud). Viimane sõna, mida Jumal mõnele inimesele ütles, oli mõeldud Kainile, tapjale. Tundub, justkui ootaks Jumal kõigepealt ära, mida inimene nüüd ette võtab. Ta on saanud juba piisavalt juhatust, nagu Miika hiljem nendib: „Tema on andnud sulle teada, inimene, mis on hea. Ja mida nõuab Issand sinult muud, kui et sa teeksid, mis on õige, armastaksid headust ja käiksid alandlikult koos oma Jumalaga?“(Mi 6,8) Nõnda siis Jumal esialgu vaatab, mida inimene teha võtab.

Esimene, mida Noa teeb, on needmine! Meenutagem: kui inimene oli eksinud, lasi Jumal esmalt temal endal rääkida. Ta andis talle võimaluse enda õigustamiseks. Inimese Noa puhul ei sünni midagi sellist. Needus tabab Kaananit täielikult ja kutsub esile inimese ülemvõimu inimese üle: „Saagu ta oma vendadele sulaste sulaseks!“ Pange tähele: siin pole enam tegu üksikisikute, vaid rahvaste ülemvõimuga rahvaste üle. Mitte Jumal, vaid inimene ütleb needuse. Aga kui Jumal püüdis alati needuse tagajärgi leevendada, kuna ta inimest ikkagi armastas, siis Noa ja Kaanani puhul me midagi sellist ei kuule. Me kanname omaenda karistavad, needvad mõtted üle Jumalale.

Järgnevalt kuuleme Piibli esimest ülistuslaulu: „Kiidetud olgu Issand, Seemi Jumal,“ kuid sellele lisatakse justkui hõõguvas vihas: „...ja Kaanan olgu tema sulane!“ Sedasama needust korratakse sõnades, mis on mõeldud

Jaafetile ning sellega Noa lahkub, suutmata andestada oma poja Haami tegu. Jumal käitus hoopis teisiti!

Kuna Jahvist tegeleb patu olemusega, peaksime nüüd küsima, millist patu olemuslikku joont taheti esitada Noa ja tema poegade looga, mis iseenesest kõlab üsna talupoeglik-mahlakalt.

Leidmaks vastust, tuleb jutustuse kujundlik sisu endale silme ette manada. Siis näeme pattu kui teise inimese alastioleku, kaitsetuse ärakasutamist. Tänapäevani kajastub see kujund meie keeles, kui ütleme: teise inimese nõrkusi paljastama. Kui küsime edasi, kuidas see juhtus, et Noa end naeruvääristas, leiame järgmise patu tunnusjoone: Noa ei suutnud piiri pidada. Ta ei pööranud tähelepanu oma piiridele, pingutas üle ja liialdas – nõnda sattuski häbisse. Niisiis kuulub seegi patu olemuse juurde: mõõdutundetus, liialdamine ja lõbutsemine, 'üle oma võimete' elamine. Siis on kohe kohal ka teised, kes sellest nõrkusest oma kasu lõikavad.

Kuid peale veeuputust ei toimi see patu seaduspära mitte ainult üksikisikute puhul, vaid Jahvist peab silmas terveid rahvaid. Toome ühe näite: Üks rahvas saab naftaleiu tõttu õitsvale järjele, tekib ootamatu rikkus, elatakse otsekui uimas – oskamata ette näha, et varud võivad kunagi otsa saada ja siis ollakse kadedaile naabritele kergeks saagiks. Ühel rahval on veelgi raskem kui üksikinimesel heaolus arukust säilitada ja mitte hakata elama üle oma võimete.

Saalomoni ajal sattus rahvas just nimelt sellesse kiusatusse – ja teda karistati karmilt. Chalil Sbeih ja tema sõbrad nägid seda ette ning kirjutasid oma loo joobnud veinitegijast Noast...

Kuidas monsignore Columbo ja isa John Paul Kaana pulmas käisid

„Ja kus on siis Kaana?“

„Seal, see valge tipuga küngas on vana Kaana kõrgendik, kus Jeesus pulmas käis.“

Monsignore Columbo peatus viivuks ja nautis imelist vaadet vanale Seebuloni tasandikule.

„Jah, seal ta oli!“

„Ja Maria ka! Samuti mõned tema jüngrid,“ lisas John Paul.

„Õige,“ noogutas monsignore. „Näib, et Naatsareti perekond oli suguluses nende Kaanani inimestega. Kuid midagi täpset me ei tea. Ometi mulle tundub, et Jeesus käis seal sagedamini, kui üldiselt arvatakse.“

„Kas mitte seal ei otsinud teda üles Kapernauma ametimees, kelle poeg oli raskesti haige?“

„Täpselt nii, John Paul. See on kirjas Johannese evangeeliumi neljandas peatükis. Muide, see ametimees pidi Kaana kõrgendikku hästi tundma, sest piki selle jalamit kulges Rooma peatee, mis algas Vahemere ääres ja suundus nöörsirgelt Magdala poole. Arheoloogid oletavad, et mäenõlvakul Kaanast lääne pool asus Rooma garnison. Võibolla valitsesid roomlaste ja Kaana elanike vahel isegi sõbralikud suhted. Igatahes polnud kindlasti mitte kõik vaenulikult meelestatud.“

„Ehk jutustab isa Bargil meile selle kohta midagi rohkemat,“ lisas John Paul.

„Kaanat mainitakse isegi vaarao Thutmosis III linnade nimekirjas, umbes 1500 aastat e.Kr.“

Nad kõmpisid edasi mööda avarat maastikku. Pärast eilset vihma oli õhk muutunud värskeks ja täiesti selgeks. Nende tee suundus piki uut kanalit, kuid varasematel aegadel oli see tasandik metsik, täis madusid ja hüääne. Nemad aga sammusid praegu justkui mõnes pargis, ometi eemal turistide parvedest. Õnneks on nad laisad, mõtles John Paul. Juba aastasadu on see nii olnud – nad rahulduvad Kafr Kennaga, mida auväärsed frantsiskaanid neile Kaana pähe pakuvad. Seepärast on tegelik pulmakoht pea puutumatuna kõrvale jäänud.

„Columbo, kas te arvate, et Jeesus tõepoolest vee veiniks muutis?“

„Jah, John Paul, mina isiklikult olen selles kindel, kuid seda pole kerge tõestada. Teate, see Johannese märkus, millest te äsja rääkisite, tundub olevat pigem tegelikkus kui mingi sümbol. Veidi hiljem märgib Johannes: Jeesus tuli jälle Galilea Kaanasse, kus ta oli vee veiniks muutnud... Pealegi, kui ma ei eksi, räägib Johannes pärast seda kohe ka teisest Jeesuse tunnustähest – ametimehe poja tervendamisest – seda ei saa kindlasti mitte sümboolselt mõista. Esimene sündis siinsamas Kaanas... Uskumatu!“

Monsignore seisatas. Tema süda peksles iga kord, kui ta sellele kohale lähenes. Ükski teine Püha Maa paik ei olnud tema jaoks sedavõrd ligitõmbav.

„Kas teate, monsignore, kui siin maal ringi käia, hingata seda õhku, vaadata seda küngast seal ees, ei saa mõelda, et evangeeliumi tuleks mõista sümboolselt; siin lihtsalt ollakse keset tegelikkust. Vahel olen mõelnud, et enne kui üks jutustus, sõna muutub tähenduslikuks sümboliks, peab ta olema piisavalt täidetud tegelikkusest.“

„Jah, ka mina arvan nõnda. Rist näiteks on sümbol. Kuid oma tähenduse sai see sümbol verisest tegelikkusest... Seal peame me üle silla minema. Ja pärast läheb üks tee üle põllu otse Kaana poole. Vaadake hetkeks tagasi, John Paul!“

Nende pilk pöördus lõunasse Sippori, vana Sephorise provintsi pealinna poole, kus käisid parasjagu väljakaevamised. Tee peal olid nad kõikjal näinud kive Rooma ajast. Mõne neist võis olla välja raiunud püha Joosep. Tema oli ju ehitusmeister, nagu võis järeldada kreeka sõnast ‘tekton’, ja Naatsaretist oli tal käia vaid tunniajane teekond, et jõuda Sephorisse tööle.

„Kuhu poole jääb Naatsaret?“ tahtis John Paul teada.

„Seal, mäeharja taga, vaevalt nähtaval. Kuid Naatsaretist võiks meid siin näha ja eriti veel Kaanat. Tulge, ärme laseme Bargilil liiga kaua oodata.“

Isa Bargil oli neile au osutanud, lubades üheskoos sel pärastlõunal jalutada Kaana kõrgendikul ja seal ringi vaadata. Kuid nende tee sinna oli kestnud oodatust kauem.

„Mida see tähendab, et pulmad toimusid kolmandal päeval, nagu ütleb Johannes?“

„Mnjaa,“ ütles Columbo, „isa Bargil arvab, et sellega on mõeldud kolmandat päeva Andrease ja teiste jüngrite kohtumisest Jeesusega. Kuid

mina olen ses suhtes eriarvamusel. Kolmas päev tähendab kolmandat nädalapäeva, niisiis meie teisipäeva, ja viitab loomisele 1Ms 1.ptk. Seal öeldakse ainult kolmanda päeva kohta korraga kaks korda, et Jumal nägi, et kõik oli hea. Seepärast, mõtles pruutpaar, tahame meiegi abielluda sel päeval...“

„Tänapäeval abiellutakse enamast kuuendal päeval. Miks?“

„Kuuendal päeval lõi Jumal inimese oma kuju järele, enda sarnaseks. Ta lõi tema meheks ja naiseks...“

„See päev sobib ju ka pulmaks, kas pole? Ainult meie, preestrite jaoks pole ühtki päeva ette nähtud. Meid pühitsetakse enamasti pühapäeval...“

„Seitsmendal päeval Jumal puhkas...!“

Mõlemad naersid. „Esimesel nädala päeval, pühapäeval, olid nad kõik tegelikult jooksus: naised, Peetrus ja Johannes, Emmause jüngrid – ülestõusnu lasi neil mütata!“

„Nagu meilgi!“

Isa Bargil ootas juba esimese veehoidla juures, künka jalamil. Koos roniti ülespoole. Ikka-jälle sattusid nad tsisternidele, vanadele alus-müüridele, võis näha isegi üht kunagist tänavat. Ümberringi oli kilde kõikidest ajastustest. Ei olnudki tahtmist rääkida, vaid tajuda ja hoomata...

Kolmekesi esitasid nad hüpoteese, mis võis kunagi olla üleval künka tipus. Kas sealt leitakse basiilika vundament? Isa Bargil oli selles veendunud. Mõne aja eest oli ta koos oma sõbraga leidnud värvilisi mosaiikkivikesi.

Kuid John Pauli ei huvitanud arheoloogilised hüpoteesid. Hetkel tahtis ta kõige enam üksi olla, lihtsalt tunda, et ta on Kaanas. Kusagil siin oli elanud see pruutpaar, siin pidasid nad pulmapidu. Jeesus oli kusagil siin kõndinud, tantsinud, laulnud, samuti Maria ning jüngrid...

Ta andis Columbole märku ja läks veidi edasi nõlvakut pidi alla. See võis küll olla mingi tänav, mis lookles allapole. Siin oli koopaid ja sealt paistsid kunagiste majade asupaigad. Mis ajast need küll pärit võiks olla?

John Paul valis ühe sellise välja ning istus kivide vahele, niiöelda toa keskele.

„Siin see siis oligi,“ mõtles ta. „Siin!“

Ta jäi kauaks istuma ja püüdis endale pulma ette kujutada. Siin istudes tundusid evangeeliumi sõnad täiesti reaalsed. Pole mingi ime, et vein otsa

sai, kui mõned Rooma sõdurid näiteks läbi astusid, et õnne soovida. „Posterius Primus tahab pruudile visiiti teha!“ Kas ta ütles seda kreeka keeles või üritas rääkida paar sõna vigast aramea keelt? Selline pulm võis kesta kaheksa päeva või enamgi. Täiesti mõistetav, et kokk kaotas sellise rahvahulga puhul igasuguse ülevaate. Veest ei saanud küll puudust olla, kui 17 veehoidlat, mida ta enne loendas, ka siis juba olemas olid. Kuid mis oli selle ime tähendus? Kas seda tuleks mõista ainuüksi armulauast lähtuvalt, nagu tänapäeval üldiselt arvati? Ta tahtis Columbolt küsida, mida tema arvas.

Kuid see võttis veel aega, kuni isa Bargil koos Columboga tulid. Nad põikasid ikka vasakule ja paremale, et avastada struktuure.

„Lähme veelkord lääne küljele,“ ütles isa Bargil, „ma oletan, et seal asus piirdemüür.“

„Mina vaataksin meeleldi idaküljel ringi, et leida seda hauda, millest kirjutab Erich Wilken. Kuid mul on tunne, et jääme siia istuma...“

Monsignore aimas pisut, mis John Pauliga toimub. Temagi tahtis pigem rahus mõtiskleda kui edasi uurida.

Vaikimisi nautisid nad ümbritsevat rahu.

„Miks tegi Jeesus just selle ime? Miks just see esimesena?“ küsis John Paul.

„Ma ei tea.“ Monsignore raputas pead. „Kord ühes jutluses Kaana pulma üle hakkasin mõtlema Noale...“

„Kellele?“

„Vanale heale Noale laevaga, John Paul.“

„Mis on temal pistmist Kaanaga?“

„See mõte ei ole küll eriti teaduslik, ometi mulle meeldivad need seosed. Vaadake, Noa oli viinamarjakasvataja, nagu on kirjas 1Ms 9, uue põlvkonna esimene amet. Temast alustas Jumal niiöelda inimkonnaga teist katset. Ja siis oli Noa ühel õhtul purujommis. Üsna piinlik lugu Jumala jaoks, kes oli tema ju välja valinud...“

„Kuulge monsignore, mind on õpetatud veidi Jumalast lugupidavamalt rääkima.“

„Ah, John Paul, väljavalitute patud ei ole ka meie omadest paremad. Noa niisiis ei osanud piiri pidada, ta oli mõõdutundetu, mõõdutu oma patus, nagu pühakiri ilmselt öelda tahab. Ja tema patt selle uue inimkonna alguses oli seotud veiniga...“

„...ja siin Kaanas algas samuti üks uus inimkond. Seegi oli seotud veiniga!“ John Paul kuulatas seesmiselt.

„Veelgi enam! Vaadake, Jeesus lasi teenijail täita kuus kivist veeanumat. See oli ligi 600 liitrit. Pole paha, või mis? Tegelikult mõõdutu...“

„Oo, te mõtlete, et Jeesus seadis uue inimkonna alguseks Noa mõõdutuse patu vastu Jumala armastuse mõõtmatuse!“

„Ma ei tea muidugi, kas Jeesus ise seda mõtet endale teadvustas, kuid kuid need pildid sobivad minu arvates kokku. Võiks isegi minna sammukese kaugemale, John Paul: Noa lebas ja alasti oma telgis, see olukord oli tema patu tagajärg – Jeesuseltki röövitakse riided ja ta ripub ristil alasti. Kuid see oli tema kuulekuse tagajärg, nagu me ütleme, armastuse ja usalduse tulemus, tahaksin arvata...“

Monsignore sulges silmad. Hetke pärast ta jätkas.

„Võiks ka öelda, et noorpaar sattus siin häbisse – nagu Noa, ainult et meie armunud ei märganud, kuidas vein otsa lõppes. See oleks vast äpardus olnud, eluaeg oleks nad pidanud kuulma: ja neil sai pulmas vein otsa! Maria ja Jeesus katavad selle häbi vaikselt kinni. Pruutpaar ilmselt ei märganudki ähvardanud fiaskot.“

John Paul põrnitses enda ette maha. Kivide vahel lebas üks kild purunenud kannust. Ta tõstis selle üles.

„Johannese järgi oli kuus kannu, eks ole?“

„Jah, veeanumad, mida juudid kasutasid oma puhastusriitusteks.“

„Siis on mul veel üks mõte, Columbo. Kui Johannes viitab nii selgelt puhastusnõuetele, milleks neid anumaid tarvitati ja Jeesus kasutab just neid kanne Jumala mõõtmatu armastuse märgina, siis peitub selles veel üks märk.“

„Milline siis?“

„Kannud tähistavad seadust, Toorat. Jeesus aga muudab selle Jumala piirituks armastuseks... Sel juhul ei oleks lähtealuseks mitte armulaud, vaid Toora, käsuteod ühelt poolt ja teisalt armastuse uus aeg. Selline armastus, mis muudab kõik seadused, mida inimesed on kunagi pidanud täitma, Jumala mõõdutuks armastuseks, mida ainult tema täidab...“

„Mulle meeldib see mõte, John Paul. Jeesus on selle armastuse uimas, mida ta kingib. Ta ei kingi mitte ainult paar pudelit veini, vaid terve seaduseanuma täie. Ta tahab, et me oleksime rõõmsad, ega peaks selle eest midagi maksma...“

„Kuulge, Columbo, pulmalised ei saanud ju siis enam puhastuseeskirju täita. Kannud olid ju täis veini!“

„Teil on õigus. Need eeskirjad olid nüüd liigsed...“

8.2. Lemekist Nimrodini

Noa eluea märkimisega lõpeb 1Ms üheksas peatükk. Kuid selle viimases lauses alustatu jätkub kogu 10. peatükis. Me kuuleme Noa ehk tema kolme poja Seemi, Haami, Jaafeti järeltulijaist, kuid nüüd tähistavad nimed terveid rahvaid. Kõigi tol ajal teada olevate rahvaste päritolu viidi tagasi nende kolme pojani, millega tahetakse väljendada kõigi inimeste sugulust.

Esiisade, hõimude ja rahvaste seas nimetatakse ka Eeberit – viide heebrealastele: '*hapiru*' (või '*ibrim*'). Niisiis kuulusid iisraellasedki kõigi rahvaste suurde vennaskonda. Kuid ühe Eeberi poja nimi on Peleg, mis tähendab „jagunemist" (kui lugeda Paleg, tähendaks see „lõhkumist"). Kuigi need rahvad on algselt vennad, eralduvad nad ometi üksteisest. Nad kannavad endas „eraldumise" pisikut. Nad muutuvad üksteisele võõraks.

'*Par-oikķa*' tähendab kreeka keeles väljaspool kodu, võõrsil elama.* Jeruusalemmast vaadatuna on kõik kogudused „väljaspool kodu". Kui Jeesus saadab jüngrid välja kuni maailma ääreni, kogub ta kõik võõrsil olijad taevase Isa majja. „Teie kõik olete vennad," ütleb Issand. Kui inimesed ise ei pöördu tagasi Jumala majja, siis asutab Jumal ise end apostlite läbi teele, et tuua kõik eemalviibijad tagasi enda juurde (Ef 2,15j) ning lõpetada vaen ja lahusolek. Sissepääs peab olema kõigi jaoks.

Rahvaste paljusus tuleneb sellest, et nad löövad üksteisest lahku ja lähevad võõrsile. Iga hõim, iga rahvas läheb oma teed. Seda võib tõlgendada patu tagajärjena, kuid Jumal muudab selle õnnistuseks – kaudselt vihjatakse sellele juba esimesel nelipühal. Kristuses peab kõik, mis on taevas ja maa peal, jälle üheks saama (Ef 1,10). Jumal teatud mõttes kasutab üksteisest eralduvate ja üksteisele võõraks muutuvate rahvaste paljusust, sest Ta ei saa avaldada oma loomuse, tarkuse ja ilu täiust ainult ühe rahva (kiriku?) kaudu. Purunenud ja killustunud ühtsuses väljendab Ta paljukujuliselt oma jumalikkust.

See, mida siin öeldakse rahvaste kohta, käib meie kiriku puhul ilmselt ka ordude kohta: üksainus neist ei saa väljendada Jumala tarkuse sügavust. Võibolla käib see ka erinevate kirikute kohta üldse.

Raske on kindlaks teha, mis siin 1Ms 10. peatükis pärineb Jahvistilt ja mis on lisatud hilisemate töötluste poolt. Seepärast peaks ettevaatlikult suhtuma julgetesse tõlgitsustesse, nagu näiteks „rahvasteuputus"

* Uues Testamendis tähistatakse sellega sageli maist elu kui võõrsilolekut, pagulaspõlve. Vrdl. 1Pe 2,11; 1Pt 1,17; Ef 2,19. *T.m.*

analoogiana „veeuputusele“. Võib olla, et salmid 8 ja 10 on tõepoolest jahvistlikud, võibolla ka salmid 21 ja järgnevad.

Jahvistliku algteksti määratlemisel aitab meid ehk edasi see, kui järgime tema teoloogilist suunitlust – kirjeldada patu dramaatilist levikut, antud juhul rahvaste näitel.

Meie jaoks segadusttekitavate nimede seast siin tekstis torkab silma eriti üks: Nimrod. Kui kõigi teiste puhul mainitakse vaid nime, siis Nimrodi kohta lisatakse midagi, mis teda kaudselt iseloomustab ning teiste seast esile tõstab.

„Ja Kuusile sündis Nimrod, kes oli esimene vägev mees maa peal. Tema oli vägev kütt Issanda ees, seepärast öeldakse: „Vägev kütt Issanda ees nagu Nimrod.“ Ja tema kuningriigi aluseks olid Paabel, Erek, Akad ja Kalne Sinearimaal.“ (1Ms 10,8-10)

Kuus – selle nimega tähistatakse ilmselt Etioopiat – tuuakse kuuendas salmis sisse kui Haami poeg, seesama Haam/Kaanan, keda Noa needis. Nõnda laieneb needus edasi Nimrodile, Kuusi pojale. Kuid salmis 9 kujutatakse Nimrodi täiesti positiivselt: vägev kütt – ja seda isegi „Issanda ees“. Nii vägev, et tema nimi saab mõõdupuuks ja isegi käibeväljendiks. Teisalt võib salm 9 olla ka lisand mõnest hilisemast allikast; sest see ei sobi eriti kokku, et keegi on kütt ja samas valitseb suurriike, mille seast Paabel moodustab vaid põhipiirkonna. Miika 5,5 nimetatakse seda Nimrodi lisaks ka Assuri kuningaks, kes on Iisraeli vaenlane. Seega kuuluks ta jällegi Haami/Kaanani järeltulijate hulka.

See, et Nimrodi nimetatakse esimeseks „vägevaks meheks“ maa peal (väljend ‘maa peal’ on seni olnud jahvistliku keelepruugi tunnusmärgiks), viitab tagasi lõigule 1Ms 6,1-4, kus oli juttu „jumalapoegade pulmast“ ja „vägimeestest“. Olgugi et meil ei ole täielikku kindlust, et 1Ms 10,8-10 pärineb Jahvistilt, prooviksime seda teksti tõlgendada jahvistlikust teoloogiast lähtuvalt.

Nimrod oleks siis vägivaldne valitseja, iseloomult Lemeki taoline, kes võtab enesele, mis meeldib ning tapab selle, kes teda segab; tema vägilase kuulsus põhineb tema tapmistel. Kuid mitte ainult üksikisikute, vaid – pärast veeuputust räägitakse ju rahvaste tasandilt – sotsiaal-etnilises vallas tervete suguharude tapmisel. Tänapäeval nimetame seda genotsiidiks, tervete rahvaste hävitamiseks. Nimrod rakendaks siis vägivalda, mis enam midagi ei respekteeri, poliitilise meetodina. Ta oleks teatud laadi „jumalkuningas“ (meenutagem „Jumala poegi“), kes peab sõda.[50]

Sõdima ei pea tingimata militaarselt, sama hästi saab seda teha ka majanduslikult, liidus kõrgtehnoloogiaga. Sel viisil saab rahvaid rõhuda, sõltuvaks muuta ja hävitada, olgu indiaanlasi või Bosnia-Horvaatia linnu.

Tõepoolest ilmneb sellise tõlgenduse puhul senise liini jätkamine. Nimrodis süveneb Kaini ja Lemeki fenomen rahvaste tasandil, patt levib edasi ja laieneb massiliseks hävitamiseks. Mõõdutundetusele seksuaalsuses ja vägivaldsuses järgneb ebamõõdukus poliitilis-rahvusvahelises vallas, mis väljendub maailmavalitsuses.

Jeesus astub ühe Nimrodi järeltulija, pooljumalast Augustuse asevalitseja vastu välja. Milline erinevus! „Te teate, et need, keda peetakse rahvaste valitsejateks, peremehetsevad nende üle ja nende suured meelevallatsevad nende kallal.“(Mk 10,42) Pilaatus peab seda „Tõe Kuningat“ peast põrunuks. Tema meelest tuleb püüda jõuda võimalikult kõrgele, maksku see kasvõi lugematuid inimelusid.

Jeesuse kuningavõim ei tähenda enese jumalikustamist, vaid alandamist. Ta ei ohverda mitte teisi, vaid annab ära iseenda. Jeesus ei ülenda end taevani nagu Nimrod, vaid alandab end kuni surmavallani. Tema riik ei ole mitte krahmamine ja röövimine, vaid andmine ja kinkimine. Tema võim ei põhine sõjandusel ja kõrgtehnoloogial, vaid valmidusel armastuseks, mis küsib: mida ma saaksin veel sinu heaks teha?

Tõeline jumalkuningas on leebe ja alandlik. Ta on oma verega juba ette kõigi eest tasunud.

Jahvist ei saanud neid mõtteid veel väljendada. Chalil Sbeih ja tema sõbrad seisid alles ühe loo alguses, mida hiljem jätkati eelkõige prohvetite poolt, ega võinud ette aimata Jumala ilmutust sellest, milline Ta tõeliselt on. Kuid patu kulgu nägid nad juba üsna hästi ette, see toimus teatud mõttes nende silme all, ilmnes möödunud sajandite sõdades ja jätkuks kindlasti samal moel, küll Lemeki, küll Nimrodiga.

Pole ime, et Jahvist laseb Jumalal ikka veel vaikida. Viimane Jumala sõna, millega Ta vahetult inimese poole pöördus, oli suunatud Kainile. Sellest peale on Jumal ainult vaikinud, tegutsenud, pealt vaadanud. (Ta rääkis küll Noaga, kuid see pärineb ühest teisest allikast, mis lisab teate vikerkaarest kui lepingu märgist.) Tundub, justkui tahaks Jumal ära oodata, kui kaugele patt inimeses viimaks levib.

8.3. Paabeli torni ehitamine

Chalil Sbeih ja tema sõbrad esitasid patu-leviku loo teise vooru neile omasel viisil lühidalt. Veeuputuse meetod ei muutnud inimest, nõnda ei jäänud Jumalal üle muud kui muuta iseend. Kuid esmalt ootab ta ära, kuidas inimene edasi tegutseks. Noa aga alustab kohe sellega, et ei suuda piiri pidada. See needus laienes edasi Haamile/Kaananile, kelle järglaskonnast kerkis esile Nimrod. Tedagi iseloomustas mõõdutundetus, mis avaldus rahvaste hävitamises – juhul kui meie tõlgitsus on ikka õige.

Nüüd kerkis uuesti üles küsimus, milline võiks olla järgmine, võibolla et viimane patu aste. Ja kuidas käitub Jumal sel korral? Sest vaadates inimese senist arengut – mis teda oma Loojast ja Tema korrast aina kaugemale viis – pole enam tõenäoline, et Jumal veel inimesega kõnelda võiks või tahaks.

Nõnda oleme jõudnud Paabeli torni ehitamise looni. Seda omistatakse üsna üksmeelselt Jahvistile.

„Kogu maailmas oli aga üks keel ja ühesugused sõnad. Ja sündis, kui nad hommiku poolt teele läksid, et nad Sinearimaal leidsid oru ja jäid sinna elama. Nad ütlesid üksteisele: „Tehkem nüüd telliskive ja põletagem neid hästi.“ Siis olid telliskivid neile ehituskivideks ja maapigi oli sideaineks. Ja nad ütlesid: „Tulge, ehitagem enestele linn ja torn, mille tipp oleks taevas, ja tehkem enestele nimi, et me ei hajuks üle kogu maailma!“ Aga Issand tuli alla vaatama linna ja torni, mida inimlapsed ehitasid. Ja Issand ütles: „Vaata, rahvas on üks ja neil kõigil on üks keel, ja see on alles nende tegude algus. Nüüd ei ole neil võimatu ükski asi, mida nad kavatsevad teha! Mingem nüüd alla ja segagem seal nende keel, et nad üksteise keelt ei mõistaks!“ Ja Issand pillutas nad sealt üle kogu maailma ja nad jätsid linna ehitamata. Seepärast pandi sellele nimeks Paabel, sest seal segas Issand ära kogu maailma keele ja sealt pillutas Issand nad üle kogu maailma.“ (1Ms 11,1-9)

See tekst on Jahvisti meistriteos. Paraku ei kajastu tõlkes kõik keelelised peensused, mis seda jahvistliku algloo lõpuosa iseloomustavad. Sellegipoolest võib näha, et tekst on üles ehitatud mitmetele märksõnadele, millest enamikku kasutatakse kolm korda. Näiteks üleskutsed ‘tehkem!’, ‘ehitagem!’, ‘mingem!’; väljendid ‘kogu maailm’, ‘keel’, ‘pillutama’ ja paljud teised, mis torkavad paremini silma heebreakeelses algtekstis.

Võib arvata, et siin on kasutatud üht vana jutuainest, mis püüdis seletada erinevate maailma keelte päritolu. Paljud teisedki müüdid põhjendavad erinevate keelte rohkust inimese süüga – vahel ahnuse, vahel riiakusega. Sama levinud on „rahvaste ürgrände“ teema, näiteks Põhja-Ameerika indiaanlaste juures. Siinkohal tuleks küsida, kas tegu on rändamisega ida poole või ida poolt.[51] Ida poole tähendaks sama suunda kui Eedeni aiast välja minemisel, niisiis ikka veel üha eemale Jumalast. Alles Aabram kutsutakse idast, Kaldea Uurist asuma Kaanani maale.

Rahvaste ürgrände motiiv tähendab enamasti hirmu maailma ees, oma päritolu, tugipunkti ja kestvuse otsimist.[52] See meenutab Kaini, nagu tuleks ta tagasi otsima oma Jumalat, samuti kadunud poega, kes pöördub tagasi oma isakoju. See meenutab meie linnade noori, kes ütlevad oma võõrasemale ja -isale: ma lähen otsima oma vanemaid. Inimese ja tema patu olemus ei saa rahu, olles eemal Jumalast.

Torkab silma, et inimesed torni ehitamisel ei räägi enam sugugi Jumalast, vaid pigem taevast. Justkui oleks Jumal neile nii võõraks muutunud, et isegi seda sõna enam ei teata. Jumal? Misasi see on? Torni ehitamise põhjus seisneb teksti kohaselt ühelt poolt selles, et nad tahavad endale nime teha, niisiis kuulsaks saada, ja teisalt ajendab neid teatud kadumise ja hajumise hirm.

Taanieli raamatu neljandas peatükis võime lugeda, kuidas kuningas Nebukadnetsar näeb unes üht puud keset maad, mis kasvas üha kõrgemaks, kuni tema latv ulatus taevani ja teda oli näha kogu maailma ääreni. Taaniel seletab seda unenägu kuninga ja tema valitsuse kohta käivana. „Ja et kuningas nägi püha ingli taevast alla astuvat ja ütlevat: „Raiuge puu maha ja hävitage see!“(Tn 4,20) Kuid unenägu edasi seletades jätab Taaniel siiski kuningale ühe võimaluse: „Vabasta ennast oma pattudest õigluse läbi, ja oma ülekohtutegudest viletsate peale halastades.“(Tn 4,24) Aasta möödudes, kui Nebukadnetsar Paabelis oma palee terrassil jalutas, läks see kõik täide. Nüüd sai ta tunda, „et Kõigekõrgem valitseb inimeste kuningriigi üle ja annab selle, kellele tahab.“(Tn 4,29)

Jesaja raamatust me leiame pilkelaulu Paabeli kuninga kohta: „Sina ütlesid oma südames: „Mina tõusen taevasse, kõrgemale kui Jumala tähed tõstan ma oma aujärje ja istun kogunemismäele kaugel põhjamaal. Ma lähen üles pilvede kõrgustikele, ma teen ennast Kõigekõrgema sarnaseks. Aga sind tõugati alla surmavalda, kõige sügavamasse hauda.“(Js 14,13jj)

Viimaseid sõnu kasutab Jeesus Kapernauma kohta, mis arvab uhkuses, et teda ülendatakse taevani, ega muuda end hoolimata Jeesuse sealvi-

ibimisest (Mt 11,23). Paabel või Kapernaum, Nebukadnetsar või lihtsalt patune inimene – see teema kerkib kõikjal ikka esile, ka meie ajal. Tänapäeval ei ehita inimene küll enam torne, vaid rakette, mis peavad lendama taevasse...

Üldteema on sellega ette antud ja kergesti äratuntav: inimese uhke ja rumal eneseülendamine põlvest põlve. Kuid selle taga võib siiski teadvustamatult olla püüdlemine Jumala poole, kelle piiritut suurust inimene endas ju kannab.

Jääb veel küsimus, kas Jahvist tahab väljendada ainult seda, või veel midagi enamat? Sest kogu algloos ei ole ta Jumala tegevust kujutanud tulenevana Tema vihast. Pigem on Jumal alati tahtnud inimese patu tagajärgi leevendada ja kui oli tarvis hävitada, toimus see alati millegi uue alustamise eesmärgil. Tegelikult peaks see teoloogiline liin jätkuma torni ehitamise loos; siingi peaks peale jääma Jumala ja tema armu loomus, nimelt tema tahe inimest päästa.

„Linn“ viitab tagasi esimese linna asutamisele Kaini poolt. Endale nime tegemise motiiv seostub nende „kuulsate meestega“, kes toimisid inimestega oma äranägemist mööda. Kõik see jätkab patu olemuse temaatikat. Seevastu tuleb uuena mängu keele ja selle segamise motiiv ning inimeste pillutamine üle kogu maa, mida tõstetakse eriti esile kolmekordse mainimisega. Mida see tähendab?

8.4. „Keelt“ kõnelda...

Kui räägime keelest, mõtleme selle all üldiselt informatsiooni vahetamist teatud kommunikatsiooni vormis. Kuid esineb ka olukordi, kui keel on midagi hoopis enamat kui lihtsalt informatsiooni vahetus. Näiteks ütleb isa oma pojale: ma ei saa aru, mida sa silmas pead! Muidugi saab ta aru kõigist sõnadest, kuid sõnade taga peituvad mõtted on talle võõrad. Või väidab perepsühholoog: teie ja teie lapsed räägite erinevat keelt. Te räägite küll kõik oma emakeelt, kuid selle taga olev maailmapilt on hoopis erinev: mis loeb ühele, on teise jaoks tähtsusetu; mis ühele üldse korda ei lähe, on teise jaoks hindamatu.

Keele, kõnelemise taga on üksteise mõistmine, see aga tähendab ühtsust – rahva, perekonna, võistkonna, inimkonna ühtsust. Kui see ühtsus puruneb, siis ei mõisteta enam üksteist, olgugi et räägitakse üht keelt.

Lähemalt uurides näeme, et sellise mittemõistmise taga on erinev „elufilosoofia“: sina väärtustad midagi, mis on minu silmis väärtusetu. Mina elan põhimõtete järgi, mis ei tähenda sinu jaoks midagi. Sinul on teatud väärtushinnangud, mida mina ei mõista... Me ei saa enam koos elada!

Tõepoolest, kui ühes ühiskonnas eksisteerivad niivõrd erinevad elufilosoofiad, ei saa lõpuks enam keegi mitte kedagi usaldada. Ei ole enam võimalik elada rahus üksteisega. Kui puuduvad põhimõtted, mida kõik võrdselt tunnustavad, puruneb ühiskond. See killuneb indiviidideks, igaüks elab omaette. Lõpuks ei mõista ma enam iseennastki...

Kui näiteks elu ei oleks enam „kombatav“, ei saaks varsti keegi end tänavaliikluses kindlalt tunda. Kui valetamine oleks tavapärane kommunikatsiooni vorm, ei saaks me üksteisega suhelda. Kui mitte-midagitegemine oleks samavõrd väärtustatud kui töö, sureksime peagi näljasurma. Kui keegi ütleb üht, aga teeb teist, laguneb meeskond koost. Kui tänapäeva meest reklaamitakse lausega „Tema ei tunne tabusid!“, siis on selle taga maailmavaade, kus miski ei ole enam püha, mitte miski ei kehti. Siis „meie vägi olgu õiguse käsk, sest mis nõder on, see on ju kasutu“ (Trk 2,11).

Võiks tuua palju teisigi näiteid, mis kõik tõendavad: kui inimestel ei ole enam ühist keelt, kaotavad nad mitte ainult üksmeele, vaid ka võimaluse püsima jääda. Mida suuremas hädas on inimesed, seda enam peaksid nad ühte keelt rääkima.

Keel meenutab inimesele tema loodupärasust: see, kes ei suuda end arusaadavaks teha, jääb üksi ja abituks, ta tajub oma piire eriti selgelt. Ja kui ta kohtab inimesi, kes räägivad teist keelt, elavad teistsuguses maailmas ja kellel on teised väärtushinnangud, siis on ta mitte ainult üksi ja abitu, vaid ka ohus. Teiselt poolt tähendab keel kommunikatsiooni, piiride ületamist. See on meile Jumala poolt antud võimalus Temaga kõnelda, Teda mõista, Tema väärtusi omaks võtta – seeläbi täiustub meie inimeseks-olemine.

Nüüd saab ehk mõistetavaks, miks 1Ms 11 inimesed olid nii väga huvitatud ühisest keelest. Kui nemad, olles juba „harunenud maa peal“(1Ms 10,32), kaotaksid nüüd lisaks vendlusele ka ühise keele, ühised väärtused, ei saaks nad enam püsida. Siis oleks igaüks omaette ja kõik kõigi vastu.

Tänapäeval räägime meelsasti positiivselt pluralismist ja tolerantsist. Loomulikult on inimelu mitmekesisus ning teistsuguste arusaamade tun-

nustamine omaette väärtus, mille Jumal ise on oma loodule kaasa andnud. Küsimus on vaid mõõdukuses. Pluralism ja tolerants tühistavad iseend, kui inimene nende tagajärjel ei saa enam iseendaski kindel olla. Nimelt kui sallitakse ka sallimatust ja kui paljusus läheb nii kaugele, et kaob viimnegi identiteet. Sel juhul muutuvad tolerants ja pluraliteet iseenda vastanditeks.

Kuna 1Ms 11 inimesed kaotavad lõpuks oma ühise keele, oma algse korra ja mõõdupuu Jumalas, peavad nad nüüd ise endale looma 'keele', maailmavaate, mille põhimõtete järgi peavad kõik joonduma. Vastasel korral ähvardab killunemise ja üksteise hävitamise oht.

Kuidas kavatsevad nüüd Paabeli inimesed killunemise vastu võidelda? Kuidas nad mõtlevad ühist keelt kindlustada?

Nad tahavad ehitada torni, mille tipp ulatub taevani. „Taevani" tähendab siinkohal ka: midagi absoluutset, hõlmavat, üldkehtivat. Kuna nad tõelist Jumalat enam ei tunne, peavad nad ise midagi välja mõtlema, millele alluda ja mis neid juhiks. Ja nii nad tulevadki mõttele tornist, mis on kõigest üle.

Kuid selleks vajavad nad materjali, mida tol ajal Mesopotaamias ei olnud. Tekst pajatab, et „telliskivid olid neile ehituskivideks ja maapigi sideaineks." Maapigi on oksüdeerunud nafta, asfalt. Aabrami loos (1Ms 14,10) kuuleme „maapigi aukudest". Neid leidus Siddimi orus, Surnumerest lõuna pool. Võimalik, et need augud on mingil moel seotud maailma pikima ja sügavaima kivimurruga, mille alla kuulub terve Jordani tasandik.

Sealt tellisid nad oma projekti jaoks vajaminevat materjali. Lisaks on kavandatud konstruktsioon niivõrd keeruline, et tarvis läheb niiöelda „rahvusvahelist konsortsiumi": kõik inimesed peavad kaasa aitama.

Ehk võiks meie kosmoselende nimetada Paabeli torni ehitamise erivormiks. Kosmoselend on hiigelprojekt, millesse on haaratud kõik „tööstushaid" ja paljud rahvad. Nende poolt määratakse ja juhitakse tehnika arengut 'kogu maailmas'. Kogu inimkond ühendatakse ühise tehnika keele läbi, mis ühtlasi tähendab majandust. Või teisiti öeldes: kõrgtehnoloogia määrab meie elu, uuringud ja teadus on need väärtused, see 'keel', mis loob heaolu ja jõukuse. Killustumine paljudeks väikesteks kultuuriruumideks ja rahvusriikideks ning üha väiksemateks keelealadeks ei võimalda inimesel suureks saada. Tänapäeva maailma valitsevad

majandusimpeeriumid. Need on rahvusvahelised ning nende mõju ulatub perekondadeni välja. Seda tähendabki ‘keel’.

Selliste hiigelprojektide teostamiseks on tarvis ideoloogiat, mis asendaks vana usu teispoolsusse. Mitte taeva teispoolsuses, vaid juba siin maailmas on inimene suur. Ta peab vaid rakendama võimu, võtma endale, mis meeldib, valitsema oma MINAst lähtudes ning vajadusel kõrvaldama teisitimõtlejad. – Siis pole enam mingeid piire, miski pole talle võimatu...

Kuid ühe asja jätab Paabeli inimkond tegemata: ta ei katsu järele oma vahekorda Jumalaga. Ta on selle kaotanud! Seepärast ei ole tema jaoks miski enam puutumatu. Ta on Jumalast juba nii kaugele eemaldunud, et isegi ei tea enam, et ta on Tema kaotanud. Ühtlasi ka selle kõike kandva ja juhtiva suhte. Kui jätta dekaloogist välja kolm esimest käsku, kaotavad ka ülejäänud oma jõu ja mõtte.

Kõigil inimese loodud normidel ja ideoloogiatel, mis on mõeldud kindlustama ühtsust, heaolu ja püsimajäämist, puudub kandev vundament: armastus. Torni ehitamine ebaõnnestub mitte inimese puudulike võimete, vaid armastuse puudumise tõttu. Jumala puudumise tõttu. Nagu rataski ei saa enam veereda, kui on kaotanud oma telje.

Just sellepärast ütleb kord Jeesus: esmalt otsige Jumala riiki, suhet minuga, siis tuleb kõik muu iseenesest. Või teisal ta ütleb: armastage üksteist nagu mina teid olen armastanud. Paulus jätkab seda mõtet: ja kui teil oleks kõik ja te suudaksite kõike, mõistaksite ehitada torni taevani, kuid teil ei oleks armastust, poleks sellest kõigest mingit kasu.

Kui ei valitse armastus, suhe SINAga ja teistest hoolimine, ei saa miski siin ilmas püsima jääda. Kuid just sellest armastusest on kõigil inimestel puudus. Jahvist väljendab seda, kujutades inimesi Jumalast mahajäetuna: nad ei tea enam midagi Jumalast, kes on nad loonud, neile kaasa andnud elu korra, nendega rääkinud ja nende eest hoolt kandnud. Jumal aga on armastus. Inimesele on sellest alles jäänud ainult nimetus: taevas, universum... Inimesed on kaotanud võime kõnelda Jumalaga, kuulata Teda, kes tahab neid armastada.

Siis peavad nad igatahes torni ehitama. Sest iga ratas vajab telge, iga religioosne liikumine püsib koos mingi idee, iga hiigelprojekt mingi eesmärgi najal – seetõttu pidid nad ehitama torni, mis neid koos hoiaks, tagaks nende ühtsuse. Inimene vajab oma elus midagi absoluutset, mingit mõtet, mis hõlmaks kõike ja annaks tähenduse väiksemalegi asjale, mis aitaks vastata küsimustele ja tekitaks rõõmsa igatsuse – muldne kannab ju

endas osakest Jumala lõpmatusest! Kui aga sinine taevas muutub süngeks ja halliks, ega näita enam oma palet, kui sealt ei paista enam naeratavad silmad, siis peab inimene ise looma endale mingi absoluudi, mis kõike korrastaks.

Ehk peitub igas inimese patus igatsus õnne, kaotatud ühtsuse järele ning tumm palve, et Ta ei pööraks oma palet ära. Kuna ainult Jumal valitseb kogu maailma, tuleb ainult Tema läbi ka selgus, ühtsus ja kõige mõte. Kui inimesed ei tea enam Jumala nime, ei oska selle poole hüüda, siis loodavad nad liiga palju omaenda nimele. Paabeli torn ei saa täita kõiki neid lootusi, mis tema peale pannakse.

Muidugi on olemas ka väiksemad tornid, mis ei ulatu taevani. Igal inimesel on kiusatus ennast ülendada, end üle hinnata, kaotada reaalsustaju, jätta tähelepanuta asjalik kriitika. Sel juhul peavad välised meetmed asendama seda, mis tegelikult on seesmine, kunstlikud abivahendid seda, mida tegelikult suudab vaid armastus, loomulik alandlikkus. Armastus ei püri taevasse, ta lepib lihtsaga ja võib paljust loobuda, kuna juba temas endas on Jumal ja taevas.

8.5. Laialipillutamine päästmiseks

Teine sõna, mis esineb tekstis siinkohal esmakordselt on 'laialipillutamine'. Tekstist selgub, et inimesed tundsid kõige enam hirmu selle ees, et nad pillutatakse laiali – ent just see ongi nende teo tagajärg. Seda patu struktuuri on Jahvist juba mitmel korral kirjeldanud.

Pillutamisel on siin hävitamise tähendus. Võtke mõni paber, lõigake see väikesteks tükkideks ja heitke tuulde – paber on kadunud. Inimene sureb, keha põletatakse, tuhk heidetakse merelainetesse – pilt täielikust hävimisest. Või kui mõne jalgpalliklubi head mängijad ostetakse üle, hajutatakse eri maadesse, tähendab see klubi hävingut. Pillutamine tähendab ka jõu kaotamist, mis peitub vaid ühtsuses. Laialiminek kurvastab inimesi, sest ei ole enam kedagi vanadest olijatest...

Nomaadrahva jaoks, beduiinide hõimule tähendab ühtehoidmine ka elu. Kui liikmed laiali pillatakse on hõimu säilimine ohtu seatud. Sama on ka tänapäeva ettevõtetega: teatud määral saavad nad hajumist taluda, kuid kui liiga paljud lahkuvad, ei kahane mitte ainult tööjõud, vaid langeb ka moraal, 'meeleolu' ning ähvardab allakäik. Tolleaegsete rahvaste jaoks,

kelle elutingimused olid palju karmimad, seisnes elu tähtsaim printsiip ühtehoidmises.

Niisiis ei tahtnud patune inimene hajutatud saada, see tähendanuks talle surma. Kuid mis hoidis teda koos, kui mitte enam Jumal? Ta tahtis saada kõike korraga: teada ja suuta kõike. Ega's midagi, ütles Jumal, eks siis teadke kõik! Eks suutke ja tehke, leidke ja müüge see kõik! Millegi leidmine, avastamine, loomine ja konstrueerimine on muidugi seotud loominguliste võimetega, mida Jumal on inimolendile kaasa andnud. Inimene peabki ise looma, kuid mitte ilma Jumalata, mitte Temast mööda minnes. Muidu puuduks inimesel armastus, mis kõike korrastab ja koos hoiab, mis on kõige mõõdupuuks ja arvestab kõigega, mis oskab ka loobuda ja andestada.

Loov olend, kes suudab kõike, kuid elab armastuse printsiibita, on (ennast)hävitav olend – Lemeki ja Nimrodi taoline. Paabeli hiigellinn võib pimestada küll inimest, aga mitte Jumalat.

Pole sugugi juhus, et torni ehitamise loos kerkib jällegi esile sõna 'algus': ja see on alles nende tegude algus, ütleb Jumal. Kas ei peaks siingi lugema: see on nende tegude olemus, põhimõte. Luua kõike ise, ilma Jumalata. Ning selle eneseülendamise tõttu armetult hävida...

Chalil Sbeih ja tema sõbrad nägid Jeruusalemmas oma päevil, kuidas Juudas ja Iisraelis oli nii palju rahvast kui liiva mererannas, kuidas neil oli sööki ja jooki ning nad olid õnnelikud (1Kn 4,20), aga ka seda, kuidas kuningas omaenda maal 30.000 inimest orjatööle määras, lisaks mitukümmend tuhat koormakandjat ja kiviraiujat mäestikus (1Kn 5,27jj), kõik „Jumalale koja", templi rajamiseks, mille ehitamine kestis seitse aastat. Peale selle ehitati kolmteist aastat kuninga paleed – väärtuslikest kividest ja seedripuust (1Kn 7). Nad nägid egiptlaste tegutsemist õukonnas – Saalomoni esimene naine oli ju egiptlanna, hiljem lisandusid sajad teised. Ja see laevastik, mille ta lasi ehitada! Ja kogu tema rikkus! Hõbe oli neil päevil väärtusetu metall, kõik riistad Liibanonimetsakojas olid valmistatud parimast kullast. Iga kolme aasta tagant tulid Tarsise laevad ja tõid kulda, hõbedat, elevandiluud, ahve ja paabulinde. Kuningale toodi rõivaid, relvi, palsameid. Üks egiptuse vanker maksis kuussada hõbeseeklit ja hobune sada viiskümmend (1Kn 10)... Kuhu pidi see kõik välja viima?

Chalil Sbeih ja tema sõbrad vangutasid pead: Saalomon, kogu riik elas üle oma võimete! „Kui inimesel läheb hästi, muutub tema süda kurjaks," ütlesid nad. Ja kui Saalomon ehitas Õlimäele ohvrikünka Kemosele, moabiitide ebajumalale ning samasuguse oma naiste jumalatele (1Kn

11,7j), siis tulid nad kokku ja kirjutasid loo Paabeli torni ehitamisest. Jumal pidi ometi alla laskuma ja inimeste kõrkusele piiri panema. Parem oleks, kui Ta pillutaks nende rahva, kui et nad üha enam Jumalast eemalduvad, priisates elavad...

Kuid laialipillutamine ei ole veel lõpp. See poleks vastavuses Jumala ja tema armu loomusega. Ta ei saaks ometi lahti öelda rahvast, kelle ta ise on enesele ära valinud. Kuidas aga peaks seda kujutama?

Ühel päeval tekkis neil mõte. See juhtus neil päevil, kui Seeba kuninganna suure saatjaskonna ja toredusega tuli Jeruusalemma riigivisiidile (1Kn 10). Sel puhul avaldati ajalehe eriväljaandeid värvitrükis, näitamaks tema toodud kingituste sära. Meie sõbrad istusid siis jällegi tänavakohvikus ja nende mõtted liikusid tagasi esimese patriarhini. Nad olid vanadest arhiividest välja kaevanud jutustusi tema kohta. Aabram oli tulnud lihtsuses, ilma sära ja hiilguseta, kuid usaldades oma Jumalat...

8.6. Jumala loomus on tema nimi: Jeesus

Jumal otsustab pidurdada Paabeli inimeste enesehävitamist: ta segab nende keele, nii et inimesed ei saa enam üktsteisest aru. Puhkeb tüli prioriteetide ja eesmärkide üle, tööandjate ja -võtjate, jõukuse ja vaesuse, sotsiaalse ja antisotsiaalse vahel. Ühel päeval lahkuvad esimesed, kel on sellest kõigest kõrini. Mis kasu sest on, et saab endale kõike lubada, kui ei osata enam kinkida oma südant? Parem juba elada kõrbes, rännates karjaga kaevult kaevule kui kaotada oma vaim ja ühtsus selles hullus linnas arutu ettevõttega T.O.R.N.

Saalomon, kuulus jumalkuningas, läks liiale. Tal tekkisid vaenlased. Pärast tema surma lahknesid kümme põhjapoolset suguvõsa. Iisrael hakkas lagunema. Jahvist nägi seda ja kirjutas...

Jumal ei seganud keeled mitte karistuseks, vaid päästmiseks. Nagu Paradiisist välja ajamine, sünnib ka inimeste pillutamine Paabelist 'üle kogu maa' inimkonna päästmiseks.

Ka mitte seepärast ei ajanud Jumal inimest Paabelist ära, et viimane oleks ohustanud Tema eesõigust taevale või et tal oleks kahju olnud pilvedest, mida nad lõhkusid. Jumal peab alla astuma ja luubiga järele vaatama, mis see küll on, mis tahab saada Tema taoliseks. Mitte sellepärast ei katkesta Jumal ehitustöid, et ta tahaks inimese eest midagi

endale hoida, vastupidi: Jumal tahab inimesele anda palju enam kui see iial uneski on näinud. Kuid uks selle külluseni on mitte MINA, vaid SINA, mitte saada-tahtmine, vaid oskus ära anda.

Kuna Jumal tahab inimest päästa, segab ta tema keele ja seega ka tema ühtsuse, mis teenib vale eesmärki, ning pillutab ta laiali.

Kuid seekord ta ei hävita teda veeuputuse läbi, oma lubaduse kohaselt. Seekord pillutab ta inimkonna, ajendatuna sellest murest, mida me oleme tundma õppinud kogu jahvistliku algloo vältel: kui inimene järgib oma patu tunge ja sööstab hukatusse, ei anna Jumal alla, vaid püüab kõike jälle heaks pöörata.[53]

Tekkeloo alguses on pilt sellest, kuidas Jumal rajab inimese jaoks aia. Samasugune pilt on ka lõpus: Jumal tahab inimese pärast otsast alata. Tema lõputu Vaim toimib inimeses kui ülivõimas energia, mis väljuks patus kontrolli alt, kui mitte Tema ise ei teaks: „Ilma minuta ei suuda te midagi!“ Ma pean sinu poole pöörduma.

Jumala loomus, tema halastus algab uuesti Aabramis.

Aabram tuleb idast ja temal on Jumala tõotus. Temaga algab tegelikult äravalitud rahva ajalugu. Kõik sellele eelnev Piiblis on kirjeldus patust kuni laialipillutamiseni. Aabramiga alustab Jumal kogumist.

„...siis pöörab Issand, su Jumal, su saatuse ja halastab su peale ning kogub sind taas kõigi rahvaste hulgast, kuhu Issand, su Jumal, sind on pillutanud. Isegi kui sa hajutatud oleksid taeva serva, kogub Issand, su Jumal, sind sealt ja toob sind sealt ära.“ (5Ms 30,3)

Tõepoolest võtab jahvistlik alglugu Paabeli torni ehitamisega uue pöörde, kui lisada sellele vahetult Aabrami loo jahvistlik tekst:

„Seepärast pandi sellele nimeks Paabel, sest seal segas Issand ära kogu maailma keele ja sealt pillutas Issand nad üle kogu maailma(1Ms 11,9)... Ja Issand ütles Aabramile: „Mine oma maalt,... maale, mille ma sulle näitan! Ma teen sind suureks rahvaks... et sa oleksid õnnistuseks! ...ja sinu nimel õnnistavad endid kõik suguvõsad maa peal.“(1Ms 12,1-3)

Issand ütles Aabramile! Jumal räägib uuesti inimesega! Ta viib ta välja tema maalt, et teha ta õnnistuseks rahvastele, keda ta on laiali pillutanud nende pattude pärast.

Alglugu kirjeldas inimese ja tema patu ning Jumala ja tema armu loomust. Samuti algab ka Iisraeli ajalugu selle Jumala armuga, mis tahab koondada kõiki inimesi oma õnnistuse alla.

Ealeski ei lakka Jumal inimest päästmast, sest see on tema loomus, tema nimi: Jeesus.

AUTORI MÄRKUSED

1. Tsiteeritud väljaandest „Eindeutige Antworten? Fundamentalistische Versuchung in Religion und Gesellschaft.“ Sarjas „theologische trends 1“. Väljaandja: Josef Niewiadomski. Österreichischer Kulturverlag, 1989, lk. 114.

2. Loetagu sellega seoses *Hoimar von Ditfurth'i* raamatut „Wir sind nicht nur von dieser Welt“ (Me pole vaid siit maailmast) ja võrreldagu sellega selgitusi kreatsionismi kohta *Kurt Hennigi* välja antud „Jerusalemer Bibellexikoni“ lisas. Kreatsionistid loevad Piiblit kui mingit Jumala protokolli oma loomingust. Sealjuures on neil oma kindel arusaam ilmutusest: kõik, mis Piiblis seisab, on Jumala poolt täpselt nõnda ja sõna-sõnalt ilmutatud. Nad ei esita küsimust, kas ka teised ilmutuse vormid on võimalikud. Nähtavasti kardetakse, et järjest enam loomise mõistatusi seletatakse 'ära'. Nad näivad arvavat, et sel juhul ei jää Jumalale enam lõpuks üldse ruumi. Seepärast peavad nad lahendamata küsimusi lahendamatuiks. Ent see takistab loodu tundmaõppimise edasist kulgu, mis on võimalik vaid küsimuste kaudu. Edasi ei ole sellise seisukoha järgi võimalik, et näiteks mõnd inimest võib seda enam imetleda ja austada, mida rohkem temast teatakse. Meie oma usus ütleme sellepärast vastupidi: Jumal ise tahab, et me Tema järele küsime ja üha rohkemat Temast mõistame ning seletada suudame. Sest mida enam me Teda mõistame, seda mõistetamatuks saab meie jaoks Tema armastuse saladus ja seda enam hakkame Teda imetlusega austama. Mitte vähem-teadmine ei suurenda usku, vaid teades üha enam ja enam rohkeneb meie usk.

3. Ajalooliselt võib tegemist olla Laakise linna vallutamisega (asub umbes 45 km Jeruusalemmast edelas) Sanheribi poolt 701.a.e.Kr. Hiskia oli tol ajal Jeruusalemma kuningas. Ninives, Sanheribi pealinnas, on leitud väike savisilinder, millel seda vallutusretke täpselt kirjeldatakse, näiteks „ratsude, muulade, eeslite, kaamelite jms“ saagikssaamist.

4. Teise salmi tõlge – Jumala Vaim hõljus vete kohal – põhjustas arusaama, et vett pole tarvis õnnistada, näiteks enne ristimist. Vesi olevat algusest peale püha, kuna Jumala Vaim sellel puhkas. Säärane veendumus valitses kuni teise kristliku sajandini.

5. Uus „Katoliku Kiriku Katekismus“ nimetab seda ka „...patt ülekantud tähenduses, patt, mis on kaasa saadud, mitte sooritatud, mis on olukord, mitte tegu.“ (nr.404) Ent kas see eristus ikka seletab midagi? Rääkimata

sellest, et Aadamat ja Eevat vaadeldakse seal enamasti kahe erineva indiviidina.

6. *Verena Kast* „Trauern - Phasen und Chancen des psychischen Prozesses“. Kreuz Verlag Stuttgart, 13. trükk: 1992, lk.154j: „Armastatud inimese surm on piirsituatsiooni kogemus. See piirsituatsioon puudutab meid vahetult, keegi ei saa meid siin asendada. Seepärast on see üks eluhetki, mil meie eksistents saab kogetavaks, mõjutatuna elu suurimaist vastuoludest. Olgugi et surm on paratamatu ja saadab meid alati, siiski meie elu, suhted, elulugu on samavõrd vältimatud. Surm tungib meie ellu pideva teisenemise näol. Elades surmaga silmitsi peame elama „hüvasti jättes“. Peame olema valmis iga hetk lahkuma, muutuma ja samuti peame lõputute muutumiste jadas nägema oma elulugu, oma identiteedi avanemist. Alles siis, kui võtame „hüvastijättu“ tõsiselt, tekib inimeses igatsus kestuse, kooskõla, millegi jääva järele... Lahkumisest rääkides ei saa jätta mainimata ka inimese vajadust ühendamiseks. Surma kõrval on olemas ka armastus.“

7. *Verena Kast* (vt eespool), lk.164: „Me võime näha surma selle jõuna, mis sunnib meid pidevalt muutuma. Muutumise mõte võib olla ahvatlev, kuid selle hind on lahkumine, kaotus...“

8. *Verena Kast,* vt. eespool, siin lk 162j: „Loovalt elades arvestame surmaga. Muutustega leppimine, kindlusetuse talumine, võime loobuda ja mingi uue idee tulemist ära oodata, seda seostada juba teadaolevaga, nii et teadmised avarduksid või saaksid uue värvingu, need on olulised loomingulised aspektid, ühtaegu elamiskunst.“

9. *Verena Kast*, vt. eespool, siin lk. 128: „Optimaalne sümbioos võiks seega esineda seal, kus inimesel õnnestub muuta lapselikku igatsust ema järele püüdluseks transtsendentsi poole ja võimaluseks sulanduda teispoolsusega, ükskõik mis nime ta sellele annab, et ammutada sealt jõudu jäämaks igapäevastes toimingutes võimalikult iseseisvaks. Vahest võiks vajadust suurustluse ja grandioossuse järele, mida nii väga rõhutatakse nartsissismi-diskussioonis, mõista vajadusena sulanduda transtsendentsiga, mis annaks inimesele ‘loomuliku’ suuruse, mida ta vajab oma lõplikkuse tõttu. Selle teispoolsusega ühtesulamise puhul ei pea inimene tõestama oma väärikust ega heitma meelt, kui ta ei vasta nõudmistele. Tal on osalus Suurest, millest ta aga erineb.“

10. Mõistulugude puhul on oluline, et nad ei taotlegi haarata tegelikkuse kõiki juhtumeid ja seoseid. Nad piirduvad paari asjaoluga, võrdumi tuummõttega. Nii näib meie mõistupildis olevat välistatud vähenegi inimese

piiride kõigutamine justkui küpsemine, areng või kasvamine oleks võimatud. Seda pole siin sugugi öelda tahetud. Vastupidi, igas inimeses on andeid ja võimeid, mis peavad elu jooksul avalduma ning kasutust leidma. Meie võrdpildis oleks see justkui inimkuju sirutumine, mille läbi ta saab teadlikuks oma olemasolust ja võimetest. Siiski kehtib ka siin tõde, et kõik inimese anded ja võimed, mida ta avastab ja süvendab oma elu jooksul ja mille läbi ta tõepoolest oma piire avardab, kuna nii mõnigi asi läheb tal korda, põrkavad ükskord omakorda piiride vastu. Just suure ande ning võimega inimeste puhul on märgata, et nad kalduvad aina veelgi rohkemat tahtma ja näitama. Niisiis piire tuleks mõista dünaamiliselt, kuid nad ei kao kuhugi, sest me oleme loodu.

11. Loetagu sellega seoses *Paul Tournier'* tähelepanuväärset raamatut „Geborgenheit – Sehnsucht des Menschen. Aus der Entfremdung zu neuer Zugehörigkeit“ [L' homme et son lieu]. Humata Verlag Bern, 10. trükk. Nii mõnigi asi, mida see arst ja psühholoog oma kogemusest vaatleb ja kirjeldab, näib paljus olevat kui kaotatud paradiis, kui Kaini saatuse jätk.

12. Lehtmajade pühaga mälestavad juudid tänapäevani rahva püsimajäämist kõrberännaku ajal, samas on see ka viinamarjakoristus- ja lõikustänupüha. Üks peo tavasid oli veeohver. Hommikuaos liikus protsessioon Siloahi tiigi juurest templi poole. Preester kandis kannu tiigist ammutatud veega. Jeesuse ajal ilmselt ei teatud, et see vesi tuleb Gihoni orust. Meenutades prohvet Jesaja sõnu „Te ammutate rõõmuga vett päästeallikaist“ (Js 12,3) valati vesi joogiohvrina altarile. Selle piduliku tseremoonia ajal hüüdis Jeesus valjusti : „Kel on janu, tulgu minu juurde...“ (Gerhard Kroll, „Auf den Spuren Jesu“, St.Benno-Verlag, Leipzig,1988, lk.268).

13. Teist puud esialgu ei mainita. Hiljem kuuleme, et ka sellest ei tohtinud süüa.

14. Naise loomise mõte mehe ribikondist on tegelikul ebaselge, sest mehel ei puudu ühtki ribi. Kui algne heebrea sõna tähendaks rinda, võinuks see tekst vanasti olla selgituseks sellele, miks mehel ei ole rinda nagu naisel. Ometi ei võimalda heebrea keel seesugust tõlgendust. Ilmselt jõuame tõele lähemale, kui pöördume tagasi varasemate aegade ja keelte juurde, millest meie tekst võis ainest ammutada. Näiteks akkadi keeles oli sõnal ribi ilmselt ka elu tähendus.

15. Vt. ka *Christof Gaspari*, „Eins plus eins ist eins, Leitbilder für Mann und Frau“, Herold Verlag Wien, 1985.

16. *Denis de Rougemont*, „Die Liebe und das Abendland“, Diogenes Verlag AG Zürich, 1987, lk.23-25.

17. Vt. kogu temaatika kohta *E.Drewermann*, „Strukturen des Bösen“, II osa: Die jahwistische Urgeschichte in psychoanalytischer Sicht, siin lk.69jj.

18. Just „puu“ näitest võib selgesti näha vajadust rangelt eristada meie läänelik-ratsionaalse kultuuri teaduslikku psühhoanalüütilist tõlgendust ja kõrbes elavate beduiinide üldinimlikku kogemust. Et mõista, mida tähendab puu tühjas, taimkatteta kõrbes, peaks olema ise seal päevi ja nädalaid rännanud. Kas mitte ei tulene selliste objektide sümboolsus eelkõige inimeste igapäevakogemusest?

19. *Drewermann*, siin ptk.4: Die Schlange und die sexuelle Problematik, näit. lk. 94 ja 116.

20. *Drewermann*, siin lk. 123j.

21. Üldjoontes heatahtliku, kuid samas ka Drewermanni psühhoanalüütilise tõlgenduse olulistele puudustele viitava kriitika leiame Prof. Dr. Joachim Scharfenbergi artiklis „Wege zum Menschen, Monatsschrift für Arzt und Seelsorger, Erzieher, Psychologen und soziale Berufe“, väljaandja Franz Böckle jt. 31.aastakäik 1979, lk. 297-302. Ta seab kahtluse alla Drewermanni väite II kd., 524: „ Ja kogu jahvistliku loomisloo kohta võime niisiis öelda, et seda võib lugeda kui arengulugu, mis kirjeldab inimese küpsemist väikesest lapsest täiskasvanuks.“ Seejuures toetub Drewermann selgelt E.H.Eriksonile ning võtab üle tema psühhoanalüütilise libiido-arengu 8-faasilise skeemi, kasutades seda jahvistliku loomisloo puhul kuni Paabeli torni ehitamiseni (II kd., lk. 546-48). Selle tulemusena satub Drewermann dilemma ette (II kd., lk. 556), lahendab aga ebakõlad järgmise vormeli abil: „Jahvistlik loomislugu kirjeldab pattu Jumala neuroosina“ (ibid.). Scharfenberg leiab, et Drewermannil on „lausa fenomenaalne taip analoogiate leidmisel“, ent siiski pole lubatav rakendada meetodit, mille puhul „alati juba ette on teada, mida tuleb tõestada... Mul pole ju midagi selle vastu, kui Kuupaistesonaadi struktuuri võrreldakse hallitusseentekultuuriga ja sellest kõrgelennulisi järeldusi tehakse, ainult et seejuures peaks järgima esteetilisi aspekte, mitte aga väitma, et tegemist on teadusega.“ Scharfenberg viitab ka sellele, et Drewermann loobub täiesti arutlusest teiste psühhoanalüüsi ja teoloogia seoste mudelite üle. Ent Drewermanni käsitluse põhipuuduse leiab Scharfenberg olevat selles, et see „ei otsi teaduslik-teoreetilisi seletusi, millisele positsioonile teaduses võiks psühhoanalüüs pre-

tendeerida, ega arutle piisavalt, milline ühiskondlik väärtus võis jahvistlikul loomislool selle redaktsioonilise töötlemise ajal olla ja millist konflikti lahendamise mudelit selles pakutakse." „Püüd näha jahvistlikus loomisloos midagi proleptilise neuroosiõpetuse taolist kutsub minus esile protesti sellise täiesti ebaajaloolise mõtlemise vastu."

22. „Ilmutussündmuse reaalsus ulatub sügavamale kui kuulutussündmus, mis püüab Jumala tegu inimkeeles väljendada." See *Kardinal Ratzingeri* lause („Theologische Prinzipienlehre", München 1982, lk.195) sõnab midagi väga sügavmõttelist, nimelt: Jumala tegevus on alati mõõtmatum kui meie, inimesed, suudame taibata ja väljendada, olgu piiblis, dogmades, kirikus või oma palvetes ja tänus.

23. Ma järgin siin jällegi *E.Drewermanni* , „Strukturen des Bösen", I kd., 45-110 (viitamata talle igas kohas). Tema tõlgendus, mille eest ma olen tänulik, oli ajendiks mu oma mõtetele, mis küll osalt kulgevad hoopis teisi radu.

24. Et esitatud mõtted ei ole mitte abstraktne teoloogia, vaid reaalsus, tõendab näiteks *Erich Frommi* teos „Ihr werdet sein wie Gott". Seal seisab kirjas (lk.23.): „Inimese vastuhaku kristlik tõlgendus 'pattulangusena' on varjutanud selle loo esmase tähenduse. Piiblitekstis ei esine sõna 'patt' üldse. Pigem võistleb inimene Jumalaga ülemvõimus ning ta on selleks suuteline, kuna on ise potentsiaalselt Jumal. Inimese esimene tegu on mäss ning Jumal karistab teda sõnakuulmatuse pärast ja seepärast, et Jumal ise tahab säilitada oma ülemvõimu. Jumalal tuleb oma positsiooni väega kaitsta seeläbi, et ta pagendab Aadama ja Eeva Eedeni aiast takistamaks neil astuda veel üht sammu Jumalale lähemale – nimelt süüa elupuust. Inimene peab kuuletuma Jumala mõjuvõimule, ent ta ei näita üles kahetsust ega meeleparandust. Peale pagendust Eedeni aiast alustab ta omaenda sõltumatut elu; inimajaloo algus on esimene vastuhaku akt, sest see on inimvabaduse akt... Nagu me edaspidi näeme, vabaneb ta arengu käigus üha enam Jumala ülemvõimust ja seda enam võib ta saada Jumala sarnaseks." (*Erich Fromm*, „Ihr werdet sein wie Gott", rororo 7332). Hämmastaval kombel pole *Drewermann* „Struktuuride" esimeses köites E.Frommi üldsegi maininud, samuti ka mitte *Alfons Deissleri* „Grundbotschaft des Alten Testaments".

25. „Kristus, Lunastaja kuulutab – nagu ma kirjutasin oma esimeses entsüklikas – inimesele inimest ennast. Inimene, kes end sügavuti mõista soovib, peab lähenema Kristusele." Paavst Johannes Paulus II entsüklika „Redemptoris Missio" (Lunastaja läkitamine), dets.1990, siin nr.2.

26. Vrdl. selle juurde prof. *Gerd Haeffneri SJ* arvustust Gustave Martelet' raamatule „Libre réponse ą un scandale. La faute originelle, la souffrance et la mort"(Pariis: Cerf 1986), mis ilmus ajakirjas „Stimmen der Zeit", juuni 1987. Haeffner kirjutab seal, et Martelet julgeb küll asuda skandaali kallale, mida tekitab õpetus pattulangusest ning selle tagajärjest pärispatust, millest siis järeldatakse lunastuse vajalikkus. Kuid Martelet'l olevat veel raskusi näiteks „algusega" (mida ta ei käsitle semiitliku väljendusviisina asja „olemuse" kohta). Selle tulemusena tekkivat vastuolu evolutsiooniga: „Kuidas ta (Martelet) väldib paleontoloogilise diskussiooni karisid?" Aga samuti: „Kuidas sobib see Martelet' kontsept Pauluse teoloogiaga, ristimise käsitusega, Maarja pärispatuta saamise dogmaga?" Nii kirjutab Haeffner oma arvustuses Martelet' raamatule. – Mina omalt poolt püüan anda tõuke, mis oleks abiks just nende küsimuste puhul.

27. Vrdl. *Bargil Pixner OSB*, „Wege des Messias und Stätten der Urkirche", väljaandja Rainer Riesner, 1991.a., kirjastus Brunner, Giessen, siin lk. 42-55: „Maria im Hause Davids" (Maarja Taaveti kojas).

28. 1854.a. dogma oma täpses sõnastuses õpetab, et Pühim Neitsi Maarja on „oma eostumise esimesest hetkest... pärispatu mistahes kahjust puutumatuna hoitud". Siinkohal tekib väike probleem: pärispattu, *peccatum originale'*t, mõistetakse siin ilmselt pigem seisundina, mingi plekitaolise asjana hingel. Patt on aga isiklik nähtus, nagu võib selgelt lugeda 1Ms 3, seega eeldab see inimest, kes on võimeline armastuseks – ja siis ka patuks. Siin esitatud teesi järgi võiks kaitstus igasuguse pärispatu kahju eest tähendada, et Maarja leppis täielikult oma loodupärasusega ega tahtnud kunagi enamat, kui talle Jumala poolt kingitud oli.

29. Vt. *Drewermann*, Struktuurid I kd., lk.38. Ta tsiteerib seal üht kena jutustust Jockeli raamatust „Götter und Dämonen", kuidas Aafrika Saramo suguharu seletab sajajalgsete tekkimist.

30. Siinjuures ei saa ma järgida *Drewermanni* tõlgitsust, mis tahab kasutada kreeka müüte antud piiblikoha seletamisel (Struktuurid, I kd., lk. 81). Ülaltoodud tõlgendus pärineb tegelikust iisraeli keskkonnast ning seletab kõike piisavalt jutustuse põhiliinis.

31. Eeva nimi heebrea keeli on *Hawwa*, kuna ta on „kõige *haija* (elava) ema". Ka siin võib näha, et nimed ei märgitse isikut, vaid väljendavad olemuslikku iga inimese, siinkohal iga naise kohta. Inimese täielik terviklikkus moodustub niisiis „Muldsest" ja „Elust".

32. *Alfons Deissler*, „Die Grundbotschaft des Alten Testamentes", lk.58, tõlgib ja kommenteerib seda lõiku järgnevalt: „Naise ütlust pärast Kaini sündi: 'Ma andsin mehele elu koos Jahvega'(1Ms 4,1), ei saa mõista kuidagi teisiti, kui et siin tahetakse tõendada Jahve toetuse olemasolu ka pärast kohut.

33. Võimalik, et on olemas lingvistiline seos semiidi '*hawwast*' läbi foiniikia '*hawa*' (elama, soovima) kreeka '*haire*' ja ladina '*ave*' ('ole tervitatud', ka '*have*', idanema, terve olema) juurde. Vrdl. Leonardo Boff, „Ave Maria – Das Weibliche und der Heilige Geist", Patmos Verlag, Düsseldorf 1982.a., lk.38 reaalune märkus.

34. „Profound and tenacious misconceptions in theology are seldom refuted by rational arguments: they are rooted too deeply in emotional, psychological, and even (one might say) natural needs and responses. Whatever our intellectual reaction to sacrificial language, as Professor Young says, the realities, which were handled in the traditional categories of expiation, appeasing God's wrath, and so forth, are still operative in people's lives today." („Tähenduslikud ja visad arusaamatused teoloogias lükatakse vaid harva ümber ratsionaalsete argumentidega. Nad on liig sügavalt juurdunud emotsionaalsetes, psühholoogilistes ja (võiks isegi öelda) loomulikes vajadustes ning vastustes. Hoolimata sellest, milline on meie reaktsioon ohvri-keelele, nagu ütleb prof. Young, realiteedid, mida käsitleti traditsioonilistes lepituse jms. kategooriates, Jumala viha lepitavana, avaldavad inimeste elule mõju ka tänapäeval.") Fergus Kerr OP oma artiklis „Rehabilitating sacrifice" in PRIESTS & PEOPLE, May 1991, lk. 192. Ta tsiteerib prof. *Frances Youngi* raamatut „Sacrifice and the Death of Christ", London: SPCK 1975, reissued by SCM Press 1983.

35. Võibolla on Aabeli puhul täiend „...ja nende rasvast" juba ühe hilisema autori varane lisandus ja seega esimene katse, anda Aabelile siiski väike ülekaal, kaitsmaks Jumala õiglust. Kuid Jahvist tahtis väljendada midagi hoopis sügavamat.

36. Sõnad „Läki väljale! Kui nad väljal olid" ei seisa heebrea algtekstis. Piibliuurijad, ütleb Drewermann, järeldasid sellest, et algtekstist on midagi kaduma läinud. Nõnda täitsid nad oletatava lünga, lause järel: „Ja Kain ütles oma vennale...", kuid sellele ei järgne enam midagi. Drewermann (koos Buberiga) pakub välja, et Jahvist tahtis sihilikult midagi pooliku lausega väljendada: ja Kain püüdis veelkord oma vennaga kõnelda... kuid siis süttis temas viha.

37. Drewermann juhib tähelepanu, et antud lauset võib heebrea keelest tõlkida veelgi sisukamalt: Olen ma siis karjuse kaitsja!?

38. Vrdl. *Paul Tournier*, „Sehnsucht des Menschen – Aus der Entfremdung zu neuer Zugehörigkeit“, Humata Verlag Harold S.Blume, Bern, 10.trükk.

39. *Michael Albus* ja *Peter Herling,* „Kinder der Erde“, Patmos Verlag, Düsseldorf 1990, lk.42 ja 21.

40. *Verena Kast*, „Trauern – Phasen und Chancen des psychischen Prozesses“. Kreuz Verlag. Stuttgart, 13.trükk:1992. Siin lk. 157j: „On olemas kõikvõimalikke viise meie kaduvuse eemaletõrjumiseks, näiteks ‘võitlus surmaga’, mida Scheler eriti esile tõstab oma teesiga, et inimesed on asetanud progressi – progressi kui niisuguse – usu ja igavese elu asemele. Teised võimalikud tõrjeviisid on näiteks püüd surma üle võitu saada ning lootus, et see ühel päeval ka tõepoolest õnnestub...“

41. Kogu selle teksti puhul eeldame, et algsed koostisosad, olgugi täiendatud genealoogiliste märkustega, pärinevad Jahvistilt.

42. *Verena Kast*, vt. eespool, siin lk.160: „Vaadeldes võimu kui võitlust surelikkusega, viimselt kui püüdu end surmaga samastada, võiks saada selgust, miks on võimupüüdlus nii tugev ja miks võimukaotust nii valuliselt üle elatakse. Võim ja kaduv eksistents ei talu teineteist, võim tahab omada, saavutatut kinni hoida. Kui nüüd võim on tõepoolest suunatud surelikkuse vastu, siis võimu kaotades me mitte ainult ei kaota mõjuvõimu, raha jne., vaid ühtlasi meile meenutatakse ka elu kaduvust ning seda, et surma vastu ei ole ühtki kindlat vahendit.“

43. Tekst on siinkohal üsna segane. 5. peatükki ei saa ilmselt tervikuna Jahvistile omistada, kuna salmides 1-27 sisalduvad geneoloogiad ning arvusümboolika ei kuulu üldiselt jahvistliku stiili juurde; see on kirjutatud võibolla alles 500 aastat pärast Jahvisti. Salmides 5,28-32 on põimitud mitmeid pärimusi, nii et algset Jahvisti teksti on raske määratleda. Salmis 4,18 kuulsime, et Lemeki isa oli Metuusael/Metuusala. Kuid on põhjust kahelda, et salmis 5,29 mainitud Lemek on seesama, kellest räägitakse salmides 4,23j. Iseloomult on see ennast täis diktaator küll täiesti erinev teisest Lemekist, kes ütleb: „See (Noa) trööstib meid meie töös ja käte vaevas maa pärast, mille Issand on neednud!“ Lemek I, see hoopleja, ei oleks saanud nõnda rääkida.

44. Vrdl. *Deissler*, „Die Grundbotschaft des Alten Testamentes,“ lk.43-47: „Die Botschaft von Jahwe als personalen Gott.“ Seal seisab (lk.45):

„Jahve isikulisus avaldub ilmutuse keeles eriti selgelt kahe võtmesõna läbi: Jahvel on ‘pale’ ja ‘süda’. Kuna heebrea keeles puudub väljend ‘isiku’ ja ‘isikulisuse’ kohta, täidavad eelnimetatud mõisted seda aset kõige paremini. ‘Pale’ pärineb algselt sõnast ‘pöörduma’. Seda Jahve isiklikku pöördumist kogetakse eelkõige kultuses. Seepärast tähendab kultusekohta minek ‘ilmumist Jahve palge ette’ (...). Ja kui Ta kingib oma abi, tähendab see, et ‘Ta lasi oma pale paista’ (...). Tema armulikkus ja õnnistus tuleneb ‘Jumala palge hiilgusest’ (...).

‘Süda’ väljendab kogu inimese seesmust – tunnetus, tahe ja meel. Nii on ka Jahvel ‘süda’ (...), see tehakse teatavaks ennekuulmatute Jumala ütetega, nagu: „Mu süda muutub mu sees, ühtlasi ärkab mu halastus“ (Ho 11,8). „...seetõttu on mu süda tema /Efraimi/ pärast rahutu: ma tahan tõesti halastada tema peale“ (Jr 31,20). Raske on kujutleda veel isikulisemaid väiteid Jahve kohta, kui see Tema enda avaldus. Ilmutuse Jumal võtab kanda selliste antropomorfsete kujutluste riski, rõhutamaks oma isikulisust.“

45. Deissler, vt. eespool, siin lk. 31-37: „Die Botschaft vom unwelthaften Gott; Jahwe, der überregionale, übervölkische und überkosmische Gott.“ Deissler väljendab seal mõtet, „et Jumala kuju tegemise keelu sügavam põhjus on Jahve maailmaülesus, seega pole võimalik tema ‘olemust’ kujutada ja isegi mitte ette kujutada, kuna maailmas ei ole midagi Jahvega võrreldavat“(lk.32). Samuti ka: „Beteli, Hebroni ja Beeršeba pühamud ei ole mitte esiisade Jumala viibimise, vaid ilmumise kohad“(lk.33). Ja lõpuks üks mõte, mis sobib hästi meie mõttekäiguga: „Selleski ilmub Jahve kui oma rahvast ‘transtsendeeriv Jumal’, et tema plaanil Iisraeliga on hõlmavam, viimne eesmärk – kõigi rahvaste õnnistus.“

46. Vrdl. *Werner Keller*, „Und die Bibel hat doch recht“, rororo 6614, 1985, 3.peatükk: „Die Sintflut wird ausgegraben“. – Tänapäeval on tõestatud, et juba miljoneid aastaid tagasi oli näiteks Sahara suurelt osalt kaetud ookeaniga. Vahel võib nende hiiglasuurte basseinide piirjooni lennuki pealt näha.

47. Vrdl. *Erich Zenger*, „Das Erste Testament, Die jüdische Bibel und die Christen“, Patmos Verlag, Düsseldorf 1991, lk.76j: „See, mida Mesopotaamia pärimus laiendab mitmetele jumalustele, toimub Piibli pärimuses ühe ja sama Jumala peas ja südames. Ja nimelt nõnda, et see Jumal muutub peale veeuputust. Äärmuseni viies: algul on ta Enlil, hävitava viha Jumal, ja lõpus on ta Ištar-Nintu, emaliku armastuse jumalanna. See, mis jutustuse alguses oli tema ägeda viha põhjuseks, saab lõpus tema

südamliku kannatuse ja armastuse aluseks... Ta vaatab nüüd inimesi: need on ometi tema lapsed, keda ta tahab tingimusteta armastada ja nende poole hoida mitte ainult headel, vaid eelkõige just halbadel aegadel. Kui ta juba on inimesega tegelema hakanud, tahab ta end neile täielikult pühendada – mitte käsu ja keelu range loogika alusel, vaid ema suuremeelse armastusega, kes hoiab oma laste poole ja aitab neid ka siis, kui keegi teine seda enam ei tee.“ – Seejärel kõneleb Zenger vikerkaarest ja selle tähendusest. 1Ms 9,15 kohta ütleb ta lõpetuseks: „See on Piibli alglugude viimane Jumala sõna. Alles peale seda algab aeg, milles meie elame. See on oluline veeuputuse loo mõistmise seisukohalt: see ei jutusta reaalsest sündmusest maa peal. See ei räägi hiigelkatastroofist, mille vihane Jumal kunagi algaegadel maa peal vallandas. Selle sõnum on hoopis vastupidine: juhul kui Looja Jumal inimese kurjuse pärast inimlike mõõdupuude kohaselt ka saadaks veeuputuse, siis enam ta seda igatahes ei tee...“ – Ma luban endale siinkohal kaks eriarvamust. Esiteks: veeuputuse lugu töötleb inimeste ajaloolisi mälestusi. Teiseks: alglugu lõpeb alles Paabeli torni ehitamisega.

48. Vrdl. *Deissler*, vt. eespool, siin lk.59: „Jahvisti tunnistus Jahve südamesttulevast ja teda täielikult haaravast poolehoiust inimesele muutub seejuures nii julgeks, et armu, mis välistab tulevikus igasuguse hävitava veeuputuse, põhjendatakse sellesama motiiviga kui kohut.”

49. Vrdl. *Deissler*, vt.eespool, siin lk. 60: „See armuosutus jätab elu fundamentaalsed korraldused looduses kehtima ka patuse inimese jaoks. Preestriraamatu (P) teoloogia arendab seda pärimust edasi ja kujundab ümber: Jumala soosing väljendub 1Ms 9 ‘lepingus’ Noa-järgse inimkonnaga – seega kõigi rahvastega, kusjuures Jumal seob ennast ise (nõudmata otseselt midagi vastu) lubadusega, ‘et enam ei hävitata kõike liha uputusveega...’ (9,11). Märgiks sellest Jumala õnnistusttoovast tõotusest seatakse vikerkaar, mida tõlgendatakse kui Jumala maha pandud ammukaart (müütiline motiiv!). Noa-leping 1Ms 9 on tagatiseks sellele, – tagatis muistse aja rüüs, kuid seda mõjusam – ‚et õnnistus hõlmab kõiki rahvaid, niisiis on üleüldine. Rahvad – Iisraeli silmis ‘paganad’ – ei ole Jumala poolt lihtsalt hävingu hooleks jäetud. Sellest vaatepunktist ei tohiks ka nende religioone näha läbinisti negatiivselt, nagu teatud ajal on toimunud kristluses toetudes sageli äärmuslikule hinnangule Rm 1,22j.“

50. Vrdl. *Verena Kast*, vt. eespool, siin lk.160: „...Sellega on minu nägemust mööda seotud ka väärtuse langus, olgu siis iseenese, maailma või elu väärtuse kadumine. Mulle näib, et see on regressiivne vorm püüdest

saavutada võimu teise inimese, maailma või ka elu üle teise inimese ja maailma väärtuse kahandamise läbi. Siis olen ma võimas. See pole mitte võimu saavutamine võistlemise teel, vaid selline võimu vorm, mis laotab enda ja teiste üle 'väärtusetuse' loori. Selle taustaks on ka samastumine surma kui hävitajaga; teisalt peitub selle taga probleem, et elu ei käsitata uute võimalustena, vaid peetakse inimese surelikkuse konsekventsiks."

51. Vrdl. *Drewermann*, Struktuurid I kd., lk. 279jj.

52. Vrdl. *Drewermann,* vt. eespool, siin lk. 285.

53. *Deissler,* vt. eespool, siin lk. 60: „Kui võtame Piibli alglugude tunnistuse kokku, siis tuleks revideerida kirikliku kuulutuse poolt soodustatud arusaama, et 'pattulanguse' „Ei" järelmiks – Piiblis on siiski mitmeid eelajaloo 'pattulangusi' – on Jumala „Ei" inimkonnale. Jahve pole kunagi olnud ainult 'tähtede ja lilleõite Jumal'. Ta pole kunagi taganenud oma loomingust, seotusest maailma ja inimesega, ka oma kohtuotsustes mitte. Needki tunnistavad omal moel (vrdl. 1Ms 6,5) Jumala ustavusest."